

מתווכחים

גליון רבי"ח
פרשת האזינו
- חג הסוכות
תשפ"ו

גליון
חג
מוגדל

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

עמ' כ"ג
ספיר ויהלום

עמ' כ"ט
בבית החיים

עמ' ל"ז
מכתלי בית ההוראה

על המדף <<<

ספיר ויהלום סוכות

"ספיר ויהלום סוכות" מתוך שיעוריו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א, בתוספת משלים סיפורי הוד מצדיקי הדורות, הנהגות ופנינים מאירים. 720 עמודים מלאים זיו ומפיקים נוגה להתכונן לימים הנוראים, לימי חג הסוכות, לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו.

סט נתיבות דעת מועדי זמני השנה (כר 2)

נתיבות דעת מועדי זמני השנה ביאורים ודרושים נחמדים. מלוקטים ממאות ספרים, מראשונים ועד אחרונים. ערוך באופן הנוח להבנה, ובסגנון השווה לכל נפש. נערך בידי הרה"ג רבי שמואל דוד גרוס שליט"א.

סט פרי הארץ המבואר (כר 3)

סט פרי הארץ המבואר על התורה מאת רבי מנחם מנדל מויטעפסק זיע"א. מהדורה מבוארת בביאור נרחב להבנת דבריו, ובתוספת הערות וצינונים, הספר כולו הוגה ע"פ דפוסים ישנים עם הוספות ותיקונים רבים, ונערך מחדש עם חלוקה לקטעים, סימני פיסוק, נוספו כותרות ביאור לכל קטע, מפתחות המקורות ומפתחות עניינים ופרקי תולדות. כל אלו נסדרו בכלי מפואר, כמיטב ספרי 'ממלכת התורה' עוז והדר'.

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

→ **השבוע בגליון:** ← **אקטואלי:**

חשיפה: מדוע נסע הרב מפוניבז' לשוק ארבעת בתל המינים? אביב? עמ' ג'

האור החיים הק': להמשיך קדושת החג לימי החול עמ' ב'

פניני אביר יעקב: עמ' ה'

האם יש מצווה לבקר קרובים ביו"ט משמח יו"ט? עמ' ו'

עולם שנה נפש. וגם עכשיו על ידי הזכירה ומצות לולב שהוא זכר למקדש, דכתיב (אמור כג. מ) וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שְׁבַעַת יָמִים, ותקנו זכר למקדש. מזה מתעורר מעט משמחת בית השואבה. וזהו שאמרו מי שלא ראה שמחת בית השואבה. ראייה הוא בעין הלב להסתכל ולהתבונן בשמחה, שהיינו שמחים בזמן המקדש. ומי שמעולם לא נתן לב להתבונן בזו השמחה, על זה אמרו לא ראה שמחה מימיו. דאי לאו הכי קשה למאי נפקא מינה כתבו זה. (שפת אמת לסוכות שנת תרמ"ד)

שלא לכסות השולחנות שבבית במפה

מורן החזון איש' היה מקפיד בימי חג הסוכות שלא לכסות השולחנות שבבית במפה כדי להראות את הארעי שבבית ואת הקבע שבסוכה. ואמר שכן נהג אביו בקוסובה. (מתוך הגליון 'החזון איש בחג הסוכות')

יערוף כמטר לקחי

'מִצְאָהוּ בְּאַרְץ מִדְבָּר וּבְתֵהוּ יַל יִשְׁמֹן יִסְבְּנָהוּ יְבוֹנְנָהוּ יִצְרְנָהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינָו (לב. י). ופירושו רש"י והמפרשים: 'סובבנהו' - סובב אותם ה' יתברך בדגלים, והקיפם בשבעת ענני הכבוד מכל עבריהם, וסבבם בתחתית ההר שכפה עליהם כגיגית, כדי לתת להם את התורה, בבחינת 'יבוננהו' - כי היא בינה ולה גבורה.

בדברים הללו נתבאר הקשר בין ענני הכבוד לתורה, כי תיבת 'יסובבנהו' נתפרשה הן על הקפת העננים והן על הקפת ההר במתן תורה למען 'יבוננהו'. וכפי שכתב בתרגום ירושלמי כאן: 'אֱקִיף עֲלֵיהוֹן עֲנַיִן יָקָר שְׂכִינְתִּיהָ, אֵלֶיף יִתְהוֹן עֲשֻׁרְתִּי דְּבְרִיאָ'. וכן בדומה לזה בתרגום יונתן: 'אֶגִּין עֲלֵיהוֹן שְׁבַעְתִּי עֲנַיִן אֵיקְרִיהָ, אֶלִּפִּינֹן יִת אֹרִיִּתִיהָ'. כי בענני הכבוד זכו ישראל לתורה, וזהו עומק ענין חג הסוכות, לזכות להיות דבוקים בתורה.

וכן הוא אמור בתחילת הפרשה (פסוק ב): 'וַיַּעַרְף פְּמִטָּר לְקַחֵי תֹזַל פְּטַל אֲמֶרְתִּי פְּשְׁעִירִים עֲלֵי דָשָׁא וְכַרְבִּיבִים עֲלֵי עֵשֶׂב'. והרחיבו בזה חז"ל במדרש (ספרי פיסקא ש"ו אות ב) בשייכות התורה עם הגשם והעננים. ומעתה, הן חג הסוכות כנגד ענני הכבוד, אשר מחד גיסא העננים מגינים הם מפני השמש, והצלו על ישראל במדבר, ומאידך מורידים גשמי מטר לברכה. מים רמוז לפרנסה הם, בחינת הקמח, אשר אם אין קמח אין תורה, אך בדומה לזה אם אין תורה אין קמח, והתורה היא החיים. אלו הם דברי רבי עקיבא, כי סוכות ממש

פנינים ואמרות

פנינים חכמים ואמרות נפלאות על פרשת השבוע

הטעם שחג הסוכות בלבד זכה לכינוי 'זמן שמחתנו'

לפני כמאה שנה - בשלהי שנת תרפ"ד הגיע הגאון רבי שאול בראך זצ"ל לכהן פאר כרבה של קאשוי. לקראת חג הסוכות הקימה הקהילה סוכה רחבת ממדים בחצר ביתו של הרב החדש, ובליל יום טוב שני של גלויות התכנסו כל אנשי הקהילה לשמחת בית השואבה בסוכת הרב.

בדברים שנשא במהלך השמחה עמד המרא דאתרא על הפליאה - במה התייחד חג הסוכות עד שזכה לכינוי 'זמן שמחתנו' הלא ישנם עוד חגים ומועדים בהם שמחים אנו על הניסים שעשה לנו ה' זאת ועוד, הרי חובת 'ושמחת בחגך' נכתבה בתורה בכללות על כל שלוש הרגלים, אם כן למה נקרא דווקא חג הסוכות בשם זה?

ותירץ, דידוע הדבר שאומות העולם העתיקו מתורתנו את כל החגים הכתובים בה, את יום השבת קבעו הם להבדיל ביום הראשון, את הפסח הפכו ליפסחא', וגם את ימי החנוכה ופורים חוגגים הם בצורות שונות ומשונות. אך בשונה מכל אלו - חג הסוכות הוא החג היחיד שאין לו חיקוי, היציאה מהבית לסוכת עץ ארעית לא קיימת בשום אומה - מלבד עם ישראל, חג שכזה - לו נאה ולו יאה להיקרא 'זמן שמחתנו', שכן הוא החג המיוחד רק לנו מבלי שיתערבו זרים בשמחתנו.

(אמרי שמואל - זילברברג)

מחבב את מצות השינה בסוכה

הרה"ק בעל ה'טל חיים' מאנטוניא זי"ע אמר שהוא מחבב את מצות השינה בסוכה, כי היא נעשית ללא פניות...

(לוח דברי בעתה)

ימי החג נותנין שמחה לכל השנה

בענין שמחת בית השואבה שאמרו חז"ל (סוכה נא. א) מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו. דכתיב (תהלים מח. א) מְשׁוֹשׁ כָּל הָאָרֶץ שְׂמָרְאָרְץ יִשְׂרָאֵל וִירוּשָׁלַיִם נִמְשָׁךְ שְׂמָחָה לְכָל הָעוֹלָם. והוא בבחי' עולם, ובבחינת הזמן, ימי החג נותנין שמחה לכל השנה - לכן נקרא 'זמן שמחתנו' שכל השמחות נובעין מזמן זה.

ובנפש, בני ישראל נותנים שמחה לכל הברואים. דכתיב (תהלים קה. א) יִשְׂמַח לֵב מִבְּקִשֵׁי ה', ואין בעולם מבקשי ה' כמו בני ישראל.

לכן בבית המקדש, בחג שנאספו שם כל בני ישראל נקרא 'שמחת בית השואבה'. שכל השמחות נובעין ושואבין משם, בג' הבחינות

עשו להם בני ישראל, ועליהם נאמר 'למען ידעו דורותיכם'. כי מלבד הזכר לענני הכבוד, בזכירת חסדי ה' הבאים מלמעלה למטה, עוד צריכים ישראל לידע ולהודיע את כוחו של איש ישראל להשפיע מלמטה למעלה, ודווקא במקומות הייחודיים והשפלים ביותר. וכל זה בכח התורה הקדושה.

(עיניים מאירות - להגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

ב"ה הקב"ה התפייס עמנו!

באחד השנים, להיות כ"ק האדמו"ר בעל ה'אמרי חיים' מוויז'ניץ זצ"ל באנטוורפן בחג הסוכות, בליל החג, בשבתו בסוכה, החל לרדת גשם זלעפות.

ווארט מהאור החיים הק

להמשיך הדיקות בה' מהמועדים גם לאחר החג

ביום השמיני עצרת תהיה לכם פל מלאכת עבדה לא תעשו (במדבר כט, לה). פירש רש"י בשם המדרש, שהעניין של שמיני עצרת הוא כמשל למלך שזימן בניו לסעודה לשמוח איתו באהבה. כיון שהגיע זמנם להיפרד וללכת ממנו, אמר להם 'עכבו עמי יום אחד'. כמו כן העניין של שמיני עצרת, שאנו נפרדים מהקב"ה, והקב"ה מבקש מאיתנו 'עצרו עמי יום אחד', ואומר 'קשה עליי פרידתכם. עכ"ד.

וכתב בספר הקדוש "ייטב פנים" (שמיני עצרת, אות ו'): יש לבאר העניין, על פי מה שכתב האור החיים הקדוש בפרשת ואתחנן, לפרש את הפסוק 'וְאִתְּם הַדְּבָקִים בְּה' אֶלְקֵיכֶם חַיִּים פְּלֶכֶם הַיּוֹם'. שפירש האור החיים על פי דברי הגמרא שיש חילוק בקדושת האותיות המחוברות לשמות הקב"ה, והאותיות שהן לפני השם [בה'] מותר למוחקם, והאותיות שהן אחרי השם [כגון אלוקים] אינן נמחקות. ומרמזת התורה, שבני ישראל דבקים בהקב"ה כמו האותיות שלאחרי השם שאינן נמחקות. וזהו הפירוש: 'וְאִתְּם הַדְּבָקִים בְּה' אֶלְקֵיכֶם' - כמו האותיות 'כס' של 'אלוקים' שלאחרי השם שאינן נמחקות, כך בני ישראל דבקים בהשי"ת. עכ"ד האור החיים הקדוש.

וביאור דבריו, דרך כשבני ישראל דבוקים בהקב"ה הוא נקרא 'אלוקים', אבל כאשר אין מתנהגים כראוי שוב אינו נקרא אלוקים, ונפרדים האותיות 'כס' מאלוקים.

והנה בימים הקדושים האדם מפנה עצמו מכל עסקיו, ובמחשבתו הוא דבוק רק בהשי"ת, אך אחרי הימים האלו שב כל אחד למקומו לעסוק גם בענייני העולם הזה. ולכן אומר הקב"ה "עצרת תהיה לכם", שגם אחרי הימים הנוראים נשאר דבוקים בו, להיותנו מחוברים ועצורים אליו באותיות 'כס', ונשאר עם בחינת אלוקים. וזהו הפירוש במה שאומר הקב"ה 'קשה עלי פרידתכם', דהיינו 'פרידת כס' - שלא להיות בבחינה זאת שכבר לא יהיו דבוקים בהשי"ת וממילא לא יוכל כביכול להיקרא 'אלוקים' ויצטרך להפריד האותיות 'כס' מ'אלוקים'.

ונרמז גם בצירוף של חודש חשוון: 'וּדְבַשׁ הַיּוֹם הַזֶּה ה' אֶלְקֵיךָ' (דברים כו, טו). כי בחודש תשרי עוסקים מקודם בתעניות ובסיגופים, ובהגיע החג שמחים בשמחת החג. ואחר זה בחודש חשוון כל אחד שב למקומו לעסוק גם בענייני העולם הזה, בעסקי חלב ודבש וכדומה. ועל כל זה צריך שיהיה דבוק בהשי"ת עד שיחכנה על האדם בשם 'אלוקים'. וזהו הרמז, 'וּדְבַשׁ הַיּוֹם הַזֶּה' - שאף על פי שתעסקו בענייני חלב ודבש, אף על פי כן יהיה 'ה' אֶלְקֵיךָ' - להיותכם דבוקים בו ללא הפסק, כמו כן של אלוקים שאינו נמחק.

סכל כשאביו כועס עליו עוזבו ויוצא ומתרחק ממנו, אבל ילד פיקח נשאר עומד במקום לפייסו, שישלח לו. כן אנחנו אף אם הקב"ה אולי כועס ח"ו עלינו ושופך כוס מים בפנינו, אין אנו עוזבים את ביתו, אלא שמחים לחסות בצלו. וסיים: ב"ה, ב"ה הקב"ה התפייס עמנו!"

(מאיר חיים)

דבר האמונה:

האמונה כוללת את כל הברכות

האמונה בה' הרי היא מקור לכל ההשפעות הטובות שבעולם, וכפי שלמות האדם באמונתו בה', כן זוכה להיות כלי מוכן לכל הטובות. וכן מצינו באברהם אבינו עליו השלום שמרב התעצמותו באמונה בה' זכה להתברך בכול, וכמו שנאמר בזוהר (חיי שרה קכט) על הפסוק (בראשית כד א) 'וְאֶבְרָהָם זָקֵן בָּא בְּיָמָיו' שהשלים עצמו אברהם ברזא דמהימנותא - בסוד האמונה. ובכך זכה לנאמר 'וְה' בֵּרַךְ אֶת אֲבְרָהָם בְּכָל', שהתברך במידת 'כול' הכוללת כל מיני טובה וממנה נשפעים כל הטובות לעולם. והכלי המוכן לקבל את מידת 'כול' הוא האמונה השלמה בה', וכפי שלמות אמונתו של אברהם אבינו זכה להתברך במידת 'כול' הכוללת כל הטובות כולם.

וכך כתב בדגל מחנה אפרים (עקב ד"ה ארץ): כי ידוע כשייש לישראל ביטחון ואמונה, אזי כל הפרנסות וההשפעות יורדות להם וכו'. כי לאברהם היה לו מידת 'כול' כמו שכתוב 'וה' בירך את אברהם בכול' ואיתא בזוהר הקדוש 'דא רזא דמהימנותא', עד כאן.

בכוח האמונה זכים לבנים

מעשה ביהודי שבא לפני הרה"ק רבי נחמן מברסלב עליו השלום וביקש את ברכתו שיזכה לבנים. אמר לו רבי נחמן עליו השלום: תן צדקה ובכך תזכה להיושע בורע של קיימא. השיב לו אותו יהודי בצער: גם פרנסתי אינה מצויה לי ברווח וקשה עליי להוסיף בנתינת צדקה. נענה רבי נחמן ואמר: אם כן, ישועתך תבוא על ידי שתאמין בה' יתברך, כי אמונה יש בה מכוח הצדקה כמו שכתוב 'והאמין בה' ויחשיבה לו צדקה'. ועוד ש'אמונה' בגימטריה 'בנים', וכוח האמונה בה' ממשיך ישועה להיפקד בבנים.

(האדמו"ר רבי דוד חי אביחי ציריא שליט"א - מילתא חתא - אמונה וביטחון)

זמני כניסת ויציאת שבת קודש:	ירושלים	בני ברק	ניו יורק	לונדון
מספת השבת: 17:55	מספת השבת: 19:06	מספת השבת: 18:10	מספת השבת: 19:34	מספת השבת: 18:34
רבוותא: 19:46	רבוותא: 19:05	רבוותא: 19:43	רבוותא: 19:56	רבוותא: 19:59

מחברים
את הימים! מחתילים
הגזו הימים נמנית עוז אהרן - אור לישרים
newsletter.mechubarim@gmail.com להטרפות:

מחברים
ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סיפוי
"ספרי אור החיים"
העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולזון 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 • בית שמש: שדרות האמוראים 63 | נחל יצבים 3 | יהודה הנשיא 6 • בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • מודיעין עילית: שד' יחזקאל 2 | חפץ חיים 7 אלעד: יהודה הנשיא 94 • אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הורקנס 8 • ביתר עילית: הרן 9 • חיפה: מיכאל 27 • נתיבות: הרמ"ם 10 • נתניה: 18 • פתח תקוה: רוטשילד 75

ספרי **אור החיים**
מרכז הספר היהודי הגדול בעולם

קו מענה הלכה
שע"י ממלכת עוז והדר
02-803-9999
או במייל: rav@abiryaakov.com
קו השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

ניצוב ותימור: שוקי קטר

ולקחתם לכם... כפת תמרים:

סיפור מרגש על תלמיד חכם שחשב כי הסטייפלער זצ"ל מקפיד על הידור בלולב יותר מכל, וגילה כי הוא קונה בכוונה לולבים שאינם מהודרים, כדי שאף מוכר לא יפסיד פרנסה.

ריח האתרוגים וההדסים ממלא את רחובה של עיר. סכך, קישוטים, דפנות סוכה, כרזות ושרשראות נדחסים בכל פינה אפשרית, ובפעם המי יודע כמה העיר בני ברק מוכיחה כי כוחה עדיין במונתיה. על שטח אדמה זעיר ומצומצם, נדחסים רבבות אנשים, מן העיר ומחוצה לה, בעלי ירמולקות וחובשי כיפות מבריקות, ומעולם לא אמר אדם "צר לי המקום". הכל נוהרים ומזדרזים לבקש אחר ארבעת המינים כשרים ומהודרים לקיים בהם את מצוות החג.

חמושים בזכוכית מגדלת, עומדים אנשים ומתבוננים אל תוך תוכו של הלולב. הנה, הנה, כמעט סיים פלוני לעקוב אחר העלה המרכזי, ולפתע, מצא את עצמו מרים את כובעו מעל ראשו של הלולב. בלי כוונה, כמובן, מתנצל הלה במבוכה, גם הוא נדחף על ידי אחר, ובתוך כך נחפז להרים צרור הדסים משולשים שנשמטו מידי במהלך התקרית.

אני נזכר, כותב לנו אחד מקוראינו הנאמנים, בערב סוכות לפני שנים רבות. חיפשתי נואשות אחר לולב ראוי לשמו. אתרוג מהודר כבר נח בקופסת הכסף שבבתי, הדסים משולשים אוכסנו במקרר כיאה וכיאות, ורק לולב עדיין לא רכשתי. פסעתי בצהרי היום ברחוב חזון איש בבני ברק, ונפשי מדוכזכת קמעא. עברתי מדוכן למשנהו, הנפתי בידי עשרות לולבים, ולא מצאתי. מאי משמע "לא מצאתי"? לא מצאתי לולב כפי שאיוותה נפשי. בדמיוני ראיתיו זקוף, ישר כסרגל, עבה, בעל צבע בריא, כשר בתכלית ההידור.

הלכתי כה וכה, ומה אומר, לולב לא מצאתי, אבל לפתע, מציאה אחרת נקרתה מולי. לנגד עיני פסע גאון ישראל, הסטייפלער זצ"ל! פניו רציניות כתמיד, ידיו אוחזות במקל והוא מכוון את רגליו לעבר דוכן לולבים. כך, בפשטות, כדרכו, ללא מלווים, משמשים ומשרתים. מי יודע, הרהרתי בליבי, אם עלי להקדיש שעות ארוכות כדי למצוא את "לולבי", כמה זמן על הסטייפלער להקדיש כדי למצוא את לולבו שלו? בוודאי, אינו מסתפק בלולב ש... וכבר התחלתי להעלות במחשבתי, אחר אלו הידורים מחזר גדול הדור, תוך שהבטתי במצחו אשר ברגעים אלו סוגיות והלכות העוסקות בענייני ארבעת המינים, חולפות בו במהירות הבזק.

עמדתי עם אנשים רבים נוספים, והבטתי בו בסטייפלער, נוטל לידי לולב אחד, מניחו, מחזיק באחר מביט בו ומניחו גם כן, ובטרם היה סיפק בידי להשלים את מחשבותיי הרוגשות, נדהמתי להיווכח בצדיק המחזיק בידי לולב שעייני בו זמן קצר בלבד, מוציא מעות מכיסו, משלם לידי המוכר המאושר, ונפנה לדרכו. "מופת". מעודי לא ראיתי מופת, צבטתי את עצמי, ואתה כבר בן שלושים ושבע, והנה, בפעם הראשונה בחייך הזדמן לך להיווכח במופת, ללא כחל וסרק. אנוכי מחפש אחר לולב שעות ארוכות ואיני מוצא, והסטייפלער מוצא כהרף עין לולב שהוא, הסטייפלער, מרוצה הימנו. מן השמיים זימנו לו את לולבו. "מופת".

נרעש ונרגש פסעתי ברחוב הצפוף, וכעבור זמן לא רב פגשתי את אחד מידידי, נכדו של הסטייפלער. "בוא, בוא, אספר לך מופת מסבך", שחתי לו בהתרגשות. "אמנם אינך זקוק לי ולכמותי, אך בכל זאת". עוד אני מסדר את דברי בהתלהבות, משתדל שלא להחסיר אף לא פרט אחד, הבחנתי, כי החיוך שעל פני ידידי מתפשט והולך, עד שבת שחוק של הנאה נתלתה על שפתיו.

סיימתי את דברי, והוא השיב בתגובה, "משראית היום 'מופת' אחד, הבה ואספר לך 'מופת' נוסף, גם הוא משל הסבא, ותאמר לי אתה, מי מהם גדול יותר". כריתי את אוזני כאפרכסת, לבסוף עוד אשמך כאוצר לסיפורי צדיקים.

"בכל ערב סוכות", סיפר ידידי בנחת, "סבי יוצא לתור אחר ארבעת המינים. עיתים, ולמען האמת פעמים רבות, הוא נוכח, כי הסחורה שלפניו אינה שופרא דשופרא. אולם, הוא חושב לעצמו, אם אפנה ואלך מאן בידיים ריקות, הכל יאמרו 'הסטייפלער לא היה מרוצה מסחורתו של פלוני', 'הסטייפלער בדק את כל לולביו של אלמוני ולא מצא בהם מאומה'. המבין אתה? לזאת אינו מוכן, בשום פנים ואופן, שיהודים יקפחו את פרנסתם בעטיו. לפיכך, משאינו מוצא את מבוקשו, הרי הוא נוטל לולב מן הלולבים, משלם את תמורתו ומניחו בביתו ליד שורת לולבים שהצטברו לו במהלך חיפושיו הקודמים והללו מונחים בביתו כאבן שאין לה הופכין..."

אתה, ידידי היקר, הוא סיים, "ראית היום כיצד הסטייפלער מוצא את הלולב שהוא לא חיפש... כך היא דרכה של תורה, המעדת את בניה ומרככת את ליבם, הנהפך לכלי מלא ברכה שכולו טוב בלבד, וכל מחשבתו ורעיונותיו הם כיצד להיטיב עם הזולת."

(מאורות הדרך היומי)

זכותו תליץ בספה לנהלו:

"הילדים הרימו אותי על הקורה והסתובבו איתי ברחוב": סיפורו המופלא של עם הארץ שדאגתו למצוות סוכה בלב תמים, הובילה אותו לבושות גדולות, שהפכו לזכות ענקית שהצילה אותו בבית הדין של מעלה.

להלן מעשה שהיה עם המהרי"ל דיסקין זצ"ל, מרא דאתרא דירושלים, קדש הקדשים, גאון הגאונים, שהיה קודם בואו לירושלים רב בבריסק.

בסמוך לעירו, התרחש סיפור עם יהודי שמת, כפי שזה נקרא היום 'מוות קליני'. לאחר שחזר להכרה סיפר מה עבר עליו בעולם האמת. רבי יהושע לייב נסע אליו כדי לשמוע זאת מכלי ראשון.

היה זה יהודי פשוט, עם הארץ, בקושי ידע בין ימינו לשמאלו.

והנה - כך סיפר - כאשר הגיע לבית דין של מעלה, החלו לדון אותו. תחילה הביאו את העברות שלו, חבילות חבילות, ושמו אותן על כף המאזניים. לאחר מכן הביאו את המצוות שלו, ושמו על הכף השנייה, אבל המאזניים כלל לא זזו.

הביאו ערימה גדולה, שמו אותה על כף המצוות והיא הכריעה את הכף, עד שנגזר דינו לשוב לעולם הזה.

ומה היה באותה חבילה?

היהודי דנו, עם היותו עם הארץ, היה הולך להתפלל בבית הכנסת. בדרשת 'שבת שובה', דיבר הרב על מצוות סוכה, ואמר לשומעים כי בכל רגע שאדם יושב בסוכה הוא מקיים מצוות עשה דאורייתא, ובסוכה נכנס האדם כולו, ויושב בצלל דמהימנותא.

בתום דברי החיזוק, החל הרב ללמד את הציבור הלכות סוכה, ואמר שהסוכה צריכה להיות פחות מעשרים אמה ויותר מעשרה טפחים, ושאר הלכות סוכה.

"ואני" - ממשיך היהודי בסיפורו - "ליבי מתרחב בקרבי ואני מחליט לעשות סוכה כדת וכדין. אני יודע כי עשרים אמה זה גדול, ואילו עשרה טפחים זה קטן, אבל אין לי מושג כמה זה. התביישתי לשאול את הרב. מה עשיתי? למחרת ניגשתי לחדר הסמוך, נטלתי קורה גדולה, ובהפסקה ניגשתי לילדים ושאלתי אותם: 'קינדרלאך אתם רוצים סוכריות? אם כן, אמרו לי כיצד לחתוך את הקורה שלא תהיה יותר מעשרים אמה...'

הילדים ראו עם מי יש להם עסק... הם אמרו לי שאי אפשר סתם כך להסביר לי, עלי להשכיב את הקורה על הריצפה ולשכב עליה, ואז ידעו בדיוק היכן זה עשרים אמה...

אני סברתי כי כך צריך לעשות, נשכבתי על הקורה, והילדים הרימו אותה כאשר אני שוכב עליה והחלו להסתובב ברחוב תוך שהם אומרים 'יושב בסתר'... היו לי אז בושות גדולות, אך בסופו של דבר עשיתי סוכה כדין.

מצוות הסוכה שנעשתה עם בייגונות שכולו" - סיים היהודי - "היא זו שהכריעה את הכף!".

ככל שאדם מתאמץ יותר בקיום המצוות, כך שכרו גדול יותר.

הרי אצל רות המואבייה כתוב (א, יח): "ותרא כי מתאמצת היא". בזכות זה זכתה רות להיות אמה של מלכות. ככל שמקריבים יותר, כך זה נשאר לנצח. יעזור לנו הקב"ה שנעמוד בניסיונות, נטפס בהר ה', ונצל את החיים שלנו כדי לזכות לנצח נצחים.

(רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל - יחי ראובן ימים נוראים סוכות)

"מופת". מעודי לא ראיתי מופת, צבטתי את עצמי, ואתה כבר בן שלושים ושבע, והנה, בפעם הראשונה בחייך הזדמן לך להיווכח במופת, ללא כחל וסרק. אנוכי מחפש אחר לולב שעות ארוכות ואיני מוצא, והסטייפלער מוצא כהרף עין לולב שהוא, הסטייפלער, מרוצה הימנו. מן השמיים זימנו לו את לולבו. "מופת".

בְּסֶכֶת תִּשְׁבוּ:

סיפור מופלא על בעל תשובה מניו יורק, שהתעקש לקיים מצוות סוכה על גג הבניין, וזכה לראות כיצד חוזה השכירות היקר, שנכפה עליו, זכתה אותו בהון רב...

בהון רב הגיע לאווננו של השכן הנוכרי, בעל הגג. הלה מיהר לפנות אל היהודי ותבע לקבל לידי את היהלומים. "הלא מצאתם ברשותי, ואני זכיתי בהם". היהודי סירב לקבל את טענותיו של הגוי, ומשכך תבעו הגוי לבית המשפט. התובע הגוי פתח את הדיון בדברים חריפים נגד שכנו הנתבע: "הוא פלש לרשותי הפרטית, ומשם חטף לעצמו את האבדה".

השופט פנה אל היהודי ושאל אם יש לו מה לומר להגנתו, והיהודי ענה: "אני פלשתי לרשותו? שקר וכזב! לא רק שהיתה לי רשות להיכנס לגג, הוא גם היה שכור לי מאותו היום".

תגובת השופט היתה: "לא ייתכן שאדם ייכנס לתחום זולתו ויטען סתם שהרשות היתה שכורה לו, עליך להביא מסמכים קבילים המוכיחים את גרסתך, ולא - בית המשפט יקבל את התביעה ותחויב למסור לשכנך את מלוא החבילה".

וכאן שלף מיודענו מכיס חליפתו את חוזה שכירות הגג, את אותו חוזה מוזר, שהמשיכר הערל התעקש כל כך לעורכו. היהודי פסע מעדנות אל השופט, והציג בפניו את המסמך הרשמי, כתוב וחתום בידי עורך דין מוסמך. לאחר עיון קצר בחוזה קבע השופט בפסקנות: "בית המשפט דוחה את התביעה על הסף, היהלומים שייכים לשוכר הגג שמצאם".

היהודי הצדיק מספר בהתרגשות את ההתרחשות המופלאה שאירעה עמו, ומסיים: הנה לאחר שהתגברתי וקיבלתי באהבה את כל ההוצאות הרבות והקשיים שניצבו בדרכי בבואי לקיים את מצוות בוראי, כעת מתברר לי שדווקא מחמת אותם קשיים זכיתי בהון הרב שזימן לי ה' יתברך!

(גליון קבלת שבת מתוך הספר 102 סיפורים - ח"ג, מאת ר' צבי נקר)

המעשה שלפנינו אירע אצל בעל תשובה יקר ממנהטן שבניו יורק. האיש גר בקומה השנייה בבניין גורד שחקים בן שלוש קומות. לאחר יום הכיפורים החליט לבנות לעצמו סוכה באחת מפנינות חזית הבניין. לאחר שטרח רבות והשלים את הקמת הסוכה, הופיעו פתאום פקחי העירייה, עוטים ארשת חמורת סבר, והודיעו: "אתה מקבל מיד קנס כספי גבוה, בגין העמדת המבנה הלא חוקי הזה בשטח ציבורי. ואנו פוקדים עליך לסלק לאלתר את המבנה שמהווה מטרד לדיירי הבניין ומעכיר את הסביבה".

האיש פירק בדמעות את הסוכה, תוך כדי שהוגיע את מוחו - כיצד אקיים את מצוות סוכה, היכן אוכל עכשיו לבנות סוכה? האפשרות הרלוונטית היחידה שנתרה היתה לבנות סוכה בקומת הגג שמעל הקומה האחרונה בבניין. היהודי פנה לגוי שגר בקומה השלושים, ולאחר שהסביר לו דקות ארוכות מהי מצוות סוכה, ביקש את רשותו לבנות סוכה בגגו, שממילא לא נעשה בו שום שימוש.

"ראה נא", הגיב הגוי, "אני איש עסקים, ומתעסק בעיקר בשכירות דירות ונכסים. בוא נדבר כפי שמדברים בעסקים: אני מוכן להשכיר לך את הגג כולו למשך ימי החג, ויומיים נוספים לשם בניית הבקתה שלך, תמורת סכום סמלי של... אלף דולר".

היהודי ניסה להבהיר שאינו זקוק אלא לקובייה קטנה של שתי מטרים על שתי מטרים, אך הגוי (שהבחין בלהיטותו של היהודי לשכור את הגג), אטם את אוזנו ולא היה מוכן להוריד ולו פרוטה אחת מדמי השכירות. היהודי החליט בליבו - אם עבור המצווה היקרה עלי להוציא את ההוצאה הזו, אעשה זאת בשמחה, כדי לקיים רצון בוראי. הוא הוציא את הסכום ועמד למוסרו לשכנו, אלא שכאן הגיעה דרישה נוספת מצד המשכיר. "כאיש עסקים מסודר ושקול, אני נוהג לערוך בכל עסקת שכירות חוזה שכירות רשמי". היהודי החמיץ את פניו. "נו טוב, בוא נשב ונכתוב את הדברים". אבל הגוי הודיעו באופן נחרץ: "אצלי חוזים נערכים רק אצל עורך דין מוסמך".

"אתה באמת חושב שיש לי כסף מיותר כדי לבזבזו לריק?" הזדעק היהודי, "היכן שמענו שעל שכירות כזו עורכים חוזה אצל עורך דין?" אך הגוי בשלו, "אינני מכריח אותך לשכור את הגג, אם אתה מעוניין בעסקה - אלו תנאיה".

בלית ברירה היהודי ניגש עמו לעורך הדין, והלה ערך עבורם חוזה שכירות פורמלי. היהודי נאלץ לשלם לעורך דין סכום הגון, וגם כאן חיוק את ליבו - ממצווה לעולם לא מפסידים. אם נאלצתי להוציא סכומים כה רבים עבור מצוות סוכה, בוודאי זהו ניסיון משמיים, אעמוד בסיעתא דשמיא בכל המשכונות כדי לקיים את מצוות סוכה.

לאחר שקיבל סוף סוף את מפתח הגג לידו, פתח את דלת הגג ו... חשכו עיניו. המקום היה מלא כולו בגרוטאות וחומרי בניין. ניכר היה שזה שנים אף אדם לא דרך בגג הנוטש, וכעת היה צריך היהודי לעמול רבות כדי לפנות לעצמו מקום לבניית הסוכה. הוא החל להרים ולפנות את הגרוטאות מהגג, ולפתע כאשר הרים צינור ברזל גדול הצליח להבחין בשקית שטמונה בתוך חלל הצינור. ניכר היה כי השקית הוטמנה מתחת לערמת הברזלים הגבוהה, בתוככי אותו צינור ברזל. היהודי הצליח איכשהו להוציא את השקית מחלל הצינור, ולאחר שפתח את קשריה גילה שבתוכה הונחה חבילה סגורה. כשפתח את החבילה, נדהם ועמד מסומר למקומו. החבילה הכילה אבני יהלומים גדולים ונוצצים.

מיודענו הינו יהודי טוב ותמים, ובו במקום מיהר לגשת לתחנת המשטרה המקומית, וסיפר על אודות מציאת חבילת האבנים היקרות ומסרה לידיהם. פקידי המשטרה אמרו שאכן התקבלה תלונה בדבר יהלומים יקרים שנגנבו, והם יטפלו בהשבת החבילה לנגב. ובכן, במוצאי שמחת תורה מתקבלת שיחת טלפון בביתו של היהודי. על הקו היה פקיד המשטרה שהודיע ליהודי כי עליו להגיע לתחנת המשטרה בהקדם. היהודי הגיע לתחנה, ושם מבשרים לו: "במשך הימים האחרונים חיפשנו אחר בעל האבנים היקרות, והתברר לנו שכבר אינו בין החיים. האיש (שהיה נוכרי גלמוד) מת ערירי, וכך אין מי שיירש את היהלומים היקרים. החוק במדינתנו קובע שאם מאבד האבדה כבר אינו קיים, אזי משיב האבדה זוכה בה. על כן תקבל לידך בחזרה את מלוא החבילה שמסרת לנו". אך הסיפור טרם נגמר. הנה דבר הזכייה ביהלומים ששוים הסתכם

פְּרִי עֵץ הָדָר:

מסירות למצוות אתרוג שהתגלתה באוצר: כיצד עני מרוד שנדד למצוא אתרוג מהודר, זכה לראות כיצד הקב"ה מחזיר לו על מסירתו למצווה, ומזכה אותו בעושר והצלחה.

להרה"ק הרבי מלובלין זי"ע היה חסיד פרוש, עובד ה', בשם ר' אלעזר. עני מרוד היה ר' אלעזר ובקושי התפרנס לחם לפי הטף, אך הדבר לא הטרידו כלל, ועסוק היה יומם ולילה בתורה ובעבודה. והנה אף על פי שהיה עני ואביון ומתקיים מלחם צר ומים, מכל מקום במצווה אחת לא חסך מאומה, והיא האתרוג של סוכות. במשך כל השנה לקח מפתו הדלה וצבר פרוטה לפרוטה על מנת שיוכל לקנות אתרוג מהודר, וכחודש או יותר לפני סוכות כבר היה משוטט בשווקים ומחפש אחר אתרוג נאה שיהיה מהודר בתכלית ההידור.

שנה אחת לא מצא ר' אלעזר את אשר ביקש. במשך ימים ושבועות נדד מעיר לעיר וביקר בכל מיני סוחרים אך בכל זאת לא מצא אתרוג כלבבו. בהגיע יום אחד לפני סוכות הבין ר' אלעזר שלשוא הוא מחפש. בלית ברירה נטל את האתרוג שקנה לו אחיו, אתרוג נאה וכשר לכתחילה, אך לא מה שהוא מבקש, ויצא על עבר הדרך המוביל לעירו.

מחשבתו של ר' אלעזר היתה נתונה לאתרוג ועל כך שלראשונה הוא מוכרח ליטול אתרוג שלא הוא בחר. ומשום כך לא הבחין שהוא תועה מדרך המלך ומסתבך ביער עבות, עד שהתעורר משרעפיו כבר היה עמוק עמוק בין עצי היער, כאשר הערב עומד לרדת בכל רגע. פחד מוות נפל עליו אולם עד מהרה התעודד והתחזק, 'הלא ה' עמדי ומה לי לירא', הוא מיהר לחפש הדרך בטרם יחשיך לגמרי ולא יוכל לראות מאומה, ואכן לאור דמדומי החמה הבחין בשביל צר העובר בין העצים ואשר נראה כדרך כבושה, הוא הזדרז לצעוד בה על מנת להגיע למקום יישוב, אך הנה לאחר כמה פסיעות הבחין פתאום בצרור תפוח המונח בצידו הדרך, הוא הרימו ופתחו ונבהל לראות שהוא גדוש בתכשיטים ואבנים טובות ומטבעות זהב, וכן בשטרות וניירות הרבה. הוא צירף את הצרור לחבילתו ומיהר להמשיך בשביל שהלך והתרחב לדרך רחבה וכבושה, עד שראה מרחוק אורות מנצנצים, סימן שהגיע למקום יישוב.

הוא נכנס אל העיר ובירר היכן דר כאן איש יהודי, התושבים הראו אותו בית כלשהו ושם ראה יהודי אחד שעומד בחצר וסביבו עומדים הרבה איכרים, כולם נראים נסערים ונרגשים. מסתמא אירע כאן מאורע מיוחד. בטרם הספיק ר' אלעזר לחשב את צעדיו הבחין בו היהודי ורץ לעברו: 'שלום עליכם ר' יוד!, ברוכים הבאים בצל קורתנו!', ר' אלעזר נענה בתודה להזמנתו אולם הוא היה מוכרח לברר: 'אמור נא לי, מדוע כולם נסערים כל כך?!', אמר לו היהודי: 'אם שאלת אספר לך, הפריץ של העיר שלנו הוא עשיר גדול, ומחזיק בבעלותו כמה וכמה אחוזות ועיירות, לאחרונה מת אביו הזקן שהיה פריץ בעיר רחוקה, והפריץ שלנו גמר אומר להביא את אמו הזקנה לגור בביתו, והנה אמו הזקנה קיבצה את כל תכשיטיה והזהבה ומרגליות שהיו לה בביתה עם כל שטרי הבעלות של נכסיה בצרור אחד, אך בהגיעה לכאן נודע לה שצרור אבד, הפריץ שלח שליחים בהולים לחפש בכל הדרך אך הללו חזרו בידיים ריקות, עכשיו בוכה הזקנה מצער ובנה הפריץ אובד עצות לכן כולנו נסערים כל כך'.

ר' אלעזר הבין את אשר לפניו, הוא מיהר ללכת לארמונו של הפריץ וביקש למסור לו שיהודי אחד מבקש לפגשו בעניין הצרור, הפריץ ואמו מיהרו להגיע במרוצה ור' אלעזר מסר להם את הצרור בשלמותו. ומיהרה לפתוח את הצרור ובדקה שהכל נמצא, היא פרצה בקריאות שמחה ודחקה בבנה הפריץ שיגמול ליהודי כגמולו הראוי, 'מה אתן לך? שאל הפריץ את ר' אלעזר, 'איני צריך מאומה' השיב ר' אלעזר, 'רק אם יואיל הפריץ להרכיבו לעירי יען כי מחר בערב חל החג אצלנו ואני צריך להיות בביתי'. אולם הפריץ לא שמע לו והעניק לו על אתר את אחת האחוזות היותר נכבדות מנכסיו, ולאחר מכן שלחו במרכבה מפוארת בליווי משרתים אל ביתו.

ומני אז היה ר' אלעזר לאחד העשירים הגדולים שבעיר וזכה להחזיק הרבה משפחות ולהרבות צדקה וחסד. והיה רגיל תדיר לומר שלכל זאת זכה בזכות הצער שהיה מצטער שלא היה לו אתרוג יפה בחג. (גליון המאיר סוכות - תשפ"ה)

קוֹרְאֵי תוֹשִׁיעַ הוֹשֵׁעַ נָא:

התפילה ש"בורא עולם" שמע: סיפור מופלא על ילד גוי בפנמה שחיפש את הוריו במכתב ששלח ל"בורא עולם", וכיצד תמימות ליבו גרמה למהפכה אדירה במדינה, עד שאיתרו את הוריו.

לפני זמן לא רב, התפרסם סיפור מעניין שאירע במדינת פנמה שבאמריקה הדרומית. פקיד גוי, שעובד בסוכנות הדואר, מצא מכתב, שכתוב עליו: "לכבוד בורא עולם..."

לפי חוקי המדינה, אסור לאדם לפתוח מכתב שאינו ממוען אליו. מי שעובר על החוק, ופותח מכתב לא לו - צפוי לשנת מאסר.

הפקיד פנה לכומר העליון: "אולי כבודו יודע מה הכתובת של בורא עולם? כיצד מביאים לו מכתב הממוען אליו?"

השיב לו הכומר: "אמנם יש לי קשרים הדוקים עם בורא עולם, אולם את כתובתו המדויקת אינני זוכר..."

השלטונות פנו לערכאות, והוציאו אישור מיוחד לפתוח את המכתב.

כשפתחו את המכתב מצאו שכתוב בו כהאי לישנא: "אלוקים! אנא! תמצא לי את הוריי שאבדו לי. על החתום: צ'יקו..."

כל המדינה רעשה וגעשה. כל התקשורת התגייסה למען המטרה: לאתר את צ'יקו ולמצוא את ההורים שלו... ולא מילתא זוטרתא היא: בפנמה יש מעל לשלושים ושישה מיליון איש! יש מאות אלפי "צ'יקואים"... אך בסופו של דבר צ'יקו נמצא. התברר כי הוא בסך הכל ילד בן שבע.

כל גורמי הביטחון והרווחה, הצבא, המשטרה, השרים וחברי הפרלמנט, הפכו את העולם עד שגם הוריו של צ'יקו אותרו.

שאלו אותו: "צ'יקו! למה פנית לבורא עולם? למה לא פנית לצבא או למשטרה?". וצ'יקו ענה בתמימות: "אני חושב שהכתובת המדויקת לפניות היא דווקא בורא עולם..."

עד כאן הסיפור.

דומה כי לסיפור הזה יש זווית יהודית מתוקה: אם ילד גוי כתב - בתמימות לידותית - מכתב, וממען אותו "לכבוד בורא עולם", כי הוא מבין שזוהי "הכתובת הטובה ביותר" לפניות בעת צרה ומצוקה, ומכוח המכתב הזה בורא עולם הופך את כל פנמה עד שהוא מוצא את הוריו - על אחת כמה וכמה, אם ילד יהודי היה שולח מכתב שכזה לאלוקים ומבקש בו ישועה, אין ספק כי מכתב כזה היה גורם למהפכה גדולה ומקרב את הישועה.

הזוהר הקדוש (פרשת בלק דף רד ע"ב) מביא סיפור מרגש מאוד:

רבי אלעזר פנה לחבורה הקדושה ואמר להם: "בואו ונגמול חסד עם הרימון שהוא מלא גרעינים", כונתו הייתה ללוות את רבי יוסי דפקיעין שנפטר. כשהגיעו לבית, עמדה בפתח הבית ילדה קטנה, שמנעה מהם את הכניסה לבית, לחדרו של המת.

הם נאלצו לעמוד בפתח הבית, ומשם הם שמעו את בנו הקטן של רבי יוסי, שהיה לבדו בחדר עם אביו המת, בוכה בקול גדול, כשהוא שוכב על המת, פיו על פיו, והוא צווח ואומר:

"ריבוננו של עולם! כתבת בתורתך (דברים כב. ו): 'כי יקרא קן ציפור לפניך וכו' והאם רובצת על האפרוחים או על הביצים לא תקח האם על הבנים', והנה את האמא שלנו כבר לקחת. אבא שלנו היה עבורנו גם אבא וגם אמא, ואיך אתה לוקח אותנו, ומשאיר אותנו, שני אפרוחים קטנים, לבד, יתומים מאב ומאם?"

למשמע הדברים, רבי אלעזר, ועמו כל החבורה הקדושה, פרצו בבכי, ורבי אלעזר אמר להם: "אחרי בכיים שכאלה, של הינוקא, אין ספק כי עומד לקרות כאן נס! הקב"ה ישנה את סדרי בראשית לנוכח בכיות שכאלו!"

הזוהר מספר כי עמוד של אש הפסיק בינם לבין המת, ורבי יוסי פתח את עיניו וקם לתחייה. הוא קרא לכל החבורה הקדושה ואמר להם: "דעו לכם כי כבר הייתי בעולם האמת. כבר הכינו שם את הכיסאות למשפט. אך הדמעות של הילד בקעו רקיעים, קרעו את גזר הדין, והחזירו אותי לתחייה, לעוד עשרים ושתים שנים."

רבותי! לא מדובר כאן על אליהו הנביא שהחיה מתים. גם לא מדובר על אלישע שהחיה מתים. מדובר כאן על דמעות של ילד! דמעות של ילד - בכוחן להחיות מתים!

אם לדמעות של צ'יקו היה כוח להפוך את כל פנמה, דמעות של ילד יהודי על אחת כמה וכמה שיש בכוחן להפוך גזר דין של מעלה ולבטל גזרות קשות ורעות. כדאי לזכור את הדברים לקראת יום הושענא רבה, יום חיתום הדין. כוחן של דמעות.

קהל עדת ישרון:

על הרב מפוניבז' שנסע לשוק ארבעת המינים בתל אביב כדי לראות את האמונה הטהורה של עם ישראל במצוות, והותיר בו רושם עמוק, שהעניק לו כוח לכל החורף.

בערב שבת נראה לנגד עיניהם זקן רץ כשבידיו שתי אגודות הדסים לכבוד שבת, אחת כנגד 'זכור' ואחת כנגד 'שמור'. כשראה זאת רבי שמעון בר יוחאי, הוא אמר לבנו רבי אלעזר: "ראה כמה חביבות המצוות על ישראל". אכן, הדברים שיכזו את חמתו של רבי אלעזר והוא חדל לשרוף את העולם בעיניו. אם נעיין בכל ה"שולחן ערוך" ובכל ה"משנה ברורה" בהלכות שבת, לא נמצא אפילו סעיף אחד המורה לקנות שתי אגודות הדסים לכבוד שבת. אבל היהודי הפשוט הזה כל כך אהב וכבד את השבת, עד שקנה שתי אגודות הדסים ריחניים, אחת כנגד 'זכור' ואחת כנגד 'שמור'.

במעשה זה גילה היהודי הזקן לרבי אלעזר, שבני ישראל לא רק שומרים את התורה והמצוות, אלא שמחים עמן ואוהבים אותן. עם ישראל שמח בשבת ואוהב את השבת. עם ישראל שמח במצוות ואוהב את המצוות. עם ישראל שמח בקב"ה ואוהב את הקב"ה. אהבת ה' בוערת בקרב עם ישראל כאש להבה. כשראה רבי אלעזר עד כמה עם ישראל שמח במצוות ואוהב את המצוות, הוא חדל להקפיד והפסיק לשרוף את כל הנקרה בדרכו.

אמר הרב מפוניבז' לתלמידו: "במהלך מלחמת העולם השנייה איבדתי אישה וילדים. איבדתי את הקהילה שבראשה עמדתי ואת הישיבה שהקמתי. לאחר השואה הנוראה חשבתי שעם ישראל יאבד את הטעם והשמחה בקיום המצוות. והנה אני רואה לאחר המלחמה, יהודים תל אביביים המסתובבים בשוק במשך שעות ארוכות כדי למצוא אתרוג מהודר בלי בלעטלאך, ולולב סגור בעל גידול נאה. לאחר ייסורי הגוף והנפש שעברו בשואה האיומה, הם עדיין מוכנים להוציא מכיסם הון רב ולטרוח כדי לזכות בארבעה מינים מהודרים.

לכן אני נוסע מדי שנה לשוק ארבעת המינים בתל אביב. מדי שנה אני משרך את רגליי כדי לראות את עם ישראל ביופיו ובתפארתו. מדי שנה אני מגיע לראות במו עיני, שגם לאחר החורבן הנורא, עם ישראל שמח במצוות ואוהב את אביו שבשמיים. המראה המשמח הזה נוסך בי חיזוק ועידוד, המשפיעים עליי במשך כל החורף. אמנם מביאים לי הביתה ארבעה מינים מהודרים, אבל למרות זאת אני נוסע מדי שנה לשוק ארבעת המינים, כדי לחזות בשמחה ובאהבה שעם ישראל רוחש לקב"ה ולמצוותיו".

(הגאון רבי יעקב שיש שליט"א - לרומם)

באחד הימים פנה יהודי מבוגר אל רבי בן ציון פלמן זצ"ל ושאל אותו אודות תופעה תמוהה שחזרה על עצמה. האיש, שהתגורר ברחוב אלנבי בתל אביב מול בית כנסת הגדול, הבחין כי מדי שנה מגיע הרב מפוניבז' זצ"ל לשוק ארבעת המינים שנערך ברחבת בית הכנסת, בימים שבין יום הכיפורים לסוכות.

הרב מפוניבז' היה בא לשוק בבוקר ומסתובב במשך שעות ארוכות בין הדוכנים הגדושים באתרוגים בלולים, בהדסים ובערבות. בשעות אחר הצהריים כששוק נסגר, היה הרב מפוניבז' חוזר לבני ברק מבלי שקנה מאומה. המחזה המופלא חזר על עצמו מדי שנה בימים שבין יום הכיפורים לסוכות. מדי יום היה הרב מפוניבז' מגיע לשוק ארבעת המינים, וחוזר לביתו בסגירת השוק בלי לקנות אפילו ערבה חבוטה.

ההנהגה התמוהה עוררה את פליאתו של האיש: "הרי הרב מפוניבז' הוא אדם עסוק, המנצל כל רגע פנוי ללימוד התורה ולניהול מוסדותיו הענפים, מדוע הוא מגיע מדי יום לשוק ארבעת המינים ושוהה בו שעות ארוכות בלי לקנות דבר? אולי אתה, ר' בן ציון, בתור תלמידו של הרב מפוניבז', תוכל להסביר לי מה הוא מחפש כל שנה בשוק ארבעת המינים בתל אביב".

השאלה נותרה בעינה עד פטירת הרב מפוניבז'. בהלוויה ספד לו תלמידו המובהק רבי פינחס שרייבר זצ"ל שהיה מ"ילדי טהרן". רבי פינחס הגיע לארץ כילד יתום והיה בן טיפוחיו של הרב מפוניבז', שגידל ורומם אותו עד שהפך לאחד מגדולי ישראל.

במהלך ההספד סיפר רבי פינחס את הדברים הבאים: "כשנודע לי שהרב מפוניבז' נוסע בכל יום לשוק ארבעת המינים בתל אביב, שאלתי אותו: רביה, הרי הזמן שלך יקר, למה אתה נוסע עד תל אביב, כשבלאו הכי מביאים לך ארבעה מינים מהודרים הביתה?"

בתשובה סיפר הרב מפוניבז' לתלמידו את המעשה המובא בגמרא (שבת ג' ע"ב) אודות רבי שמעון בר יוחאי ורבי אלעזר בנו, שיצאו מהמערה לאחר שלוש עשרה שנה של לימוד תורה. רבי אלעזר שראה את האנשים המניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה, היה שורף כל מקום שנתן בו את עיניו. ואילו רבי שמעון בר יוחאי היה מביט שוב באותו מקום ומרפא אותו במבטו.

להגות בפרשת השבוע עם האיזר הבלום

האיזר הבלום הוא סדרת ספרים מפורסמת המכילה את כל פרשי השבוע. הסדרה נכתבה על ידי רבי יעקב שיש שליט"א, מגדולי רבני ישראל. הסדרה כוללת גם פירושים ודברי חכמה על כל פרשת השבוע.

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 ובחנויות הספרים המובחרות

פנינים על הפרשה:

אותם דברים אין בהם ממש. כערכי נחל שאין בהם לא ריח ולא טעם. והנה ערכי נחל גימטריא 'זה נחש', לרמוז דבעל דברים בעל הלשון, הוא דומה לנחש. ונתן מקום לנחש לשלט עליו. ועוד, וערכי נחל עם האותיות עם שני כוללים. גימטריא 'ספה' עם הכולל, הוא חשבון 'שכינה', לרמוז להשומר שפתיו, השכינה שורה עליו ומשמרתו:
 ולפיכך צריך לטהר עצמו, ולקדש האברים הנזכרים כראוי, ולשמר משמרת מאן ולהבא כראוי:

(פיתוחי חותם פרשת אמור)

ד' מינים מרמזים לאביר הגוף

ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים וענף עץ עבת וערבי נחל (ויקרא כג ט).

עוד רמזו רבותינו זכרונם לברכה (שם יד) בלולב ומיניו שהאתרוג כנגד הלב, והלולב כנגד השדרה שהוא עקר גוף האדם, והדרס כנגד העינים, והערבה כנגד השפתים. לרמוז דצריך האדם לטהר כל איבריו שיהיו כלם משעבדים למקום, ולא יהיה שום אחד חלוק מחברו. וכל זה בא על ידי השוכה שיתעורר האדם לשוב בתשובה ולתקן את אבריו לעבודתו יתברך. וזה הענין הנרמז בלולב, צריכים בני ישראל להתעורר ולעשות כשוראים הצדיק נסתלק מביניהם, לתקן את אבריהם, ולהתתקן ביניהם בהצטרפותם באגדה אחת ובקשר אחד, וכל אחד מעורר את חברו וזה מוכיח לזה וזה לזה להורו דרך ישרה. לזה אמר 'ולקחתם לכם ביום הראשון' תבא ומיד במיתת הצדיק כל מה שנרמז בלולב, כן תעשו בפעל לתקון איברים שלכם ולתקון כללותיכם:

(דרוש טוב, דרוש י' לפטרים)

טעמי השמחה בשמחת תורה

למנצח על השמינית מזמור לדרו. הושיעה ה' כי גמר חסיד וגו' (תהלים יב, ונהוג לאומרו בשמיני עצרת). השמינית ראשי תבות 'היום יום שמחת תורה נשמחה מאד יחד', לרמוז דביום שמחת התורה צריכים כל ישראל לשמח שמחה גדולה עד מאד על גמרה של תורה וגם על התחלתה. והנה 'על השמינית גימטריא 'בראשית' עם הכוללים, לרמוז על התחלת התורה. ואפשר דלזה רמז נמי דוד המלך עליו השלום שאמר (שם קח כד-כה) 'זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, אגא ה' הושיעה נא אגא ה' הצליחה נא'. 'זה היום עשה ה', הוא יום שמחת התורה, 'נגילה ונשמחה בו', שתי שמחות, אחת כנגד גמרה של תורה ואחת כנגד התחלתה. וכנגד גמרה של תורה אמר 'אגא ה' הושיעה נא', דהינו ששואלים ומבקשים מלפניו יתברך שיושיענו ויכפר וימחל לנו על כל עונותינו וחטאתינו של השנה שעברה, ובזה שיקף לשון תשובה. 'אגא ה' הצליחה נא' כנגד התחלת התורה, שאנו שואלים ומבקשים מלפניו יתברך שיצליחנו בשנה זו הבאה עלינו לטוב בתורה הקדושה, לעסוק בה לשמה ולקיים כל מצותיה, וזהו לשון 'הצליחה':

עיקר תפילתנו להצלחה בתורה ומצוות

והנה 'הצליחה' במלוי ה"א צ"ד' למ"ד י"ד ח"ת ה"א גימטריא 'זה התורה', להודיע שההצלחה הזאת שאנו שואלים היא להצלחת התורה. עוד, הושיעה הצליחה' עם שני כוללים גימטריא 'מצוות' עם האותיות, לרמוז דעקר תפלותינו ובקשותינו הוא שיעזרנו השם על כבוד שמו לעסוק בתורה ולקיים מצותיה, כי זהו עקר העולם ועקר האדם, ועל זה אנו אומרים 'אגא ה' הושיעה נא אגא ה' הצליחה נא':

(מחשוף הלבן פרשת ראה)

ד' מינים רומזים לאדם שיקדש גופו

ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים וענף עץ עבת וערבי נחל (ויקרא כג ט). אפשר לרמוז למה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (תנחומא אמור כב), דלמה קראו 'יום ראשון' שהרי חמשה עשר יום הוא, ואמרו, ד'ראשון' לחשבון עונות, משום דביום הכפורים נתקפרו עונותיהם של ישראל, ומכאן ואילך חשבנא, לפיכך קראו 'ראשון' לחשבון עונות:

העיקר הוא שמירת הברית בקדושה

לפיכך באה התורה להזהיר, ולקחתם לכם ביום הראשון, דהינו הרי רפואה שהיא שמירה לכם. פרי עץ הדר הוא אות ברית קדש כדאמר בזהר הקדוש (ח"ב קפ"ג), והוא אתרוג, ובו התחילה התורה תחלה, לרמוז דהעקר הוא שמירת ברית קדש, דאם אין שמירת הברית אין כלום. והנה אתרוג עם שני כוללים גימטריא 'ברית'. וקראתו התורה פרי עץ הדר לומר, פרי שהוא עושה פריה ורבייה, עץ שהוא עקר הגוף, לפי שהאדם נקרא 'עץ השדה' (דברים כ ט), הדר בעיניו שיהיה מהדר ושומר בקדושה ובטהרה:

צריך שלבו וכל מחשבותיו יהיו רק לעבודת ה'

כפת תמרים הוא הלולב, והוא רומז ללב, כמשמעו, 'לולב' לו לב. לומר, דמהשתא דלשרי חשבנא יעשה לב חדש. ומה שקראתו התורה כפת תמרים לרמוז, דסגסגי תמרה הם רבים זה אחר זה, הכא נמי המחשבות רבות מחשבות בלב איש' (משלי יט כא), זו עולה וזו יורדת, והטרוד במחשבתו לא נשארה לו עבודת ה', ולזה אמרה כפת לשון קשירה, כמו 'כפתו בסרבליהון' (דניאל ג כא), דבעינן כל המחשבות יחדו יהיו תמיד קשורים קשר אחד לעבודתו יתברך, כשאר הצדיקים שמחשבותם תמיד עם ה', והצדיקים נמשלו לתמר, שנאמר (תהלים צב יג) 'צדיק כתמר יפרח', וזהו כפת תמרים דהינו הלב יהיה כפות וקשור לעבודתו יתברך כמו הצדיקים הנמשלו לתמר, ולכן יטהר לבו ומחשבותיו ביותר, כי עקר הטהרה בלב תלויה:

ההדס דמה לעיניים ורומז שצריך לשמרם כראוי

וענף עץ עבת הוא ההדס, הדומה לעינים, שצריך לשמר עיניו מראות ברע, משום דעינא ולבא סוסורי עברה גינהו (ירושלמי ברכות פ"א ה"ה), ואם לא עשה להם שמירה כראוי כל הגוף נגזר אחריהם. ומה שקראתם התורה ענף עץ עבת, לפי שהקדוש ברוך הוא עשה הגבינים על העינים, לפי שכשרואה האדם בעיניו דבר שאסור לראות יסתם עיניו מיד, לפיכך אמר וענף עץ עבת, דהינו הענפים שהם הגבינים שעשה הקדוש ברוך הוא לעינים, ששומרים ומגנים עליהם כמו הענפים השומרים את האילן, כך אלו עבותים ומגנים על העינים, אם תראה שום דבר רע מיד תסתם אותם. והנה ענף גימטריא 'עינים', ועץ גימטריא 'עיניך', עבת קרי בה 'בת עין', לרמוז העינים בכל התבות, דהם הענף והם העץ והם העבת, דכל עקר הגוף בהם תלוי, דאם אין עין רואה אין הלב חומד [וכו']:

הערבה רומזת לשפתיים ושצריך לשמרם

וערבי נחל, הם רומזים לשפתיים, ישמר שפתיו מלדבר דברים בטלים, וכל שכן דברים הרעים. והנה, העושה שפתיו ברשותו ומה שצריך לדבר בהם מדבר בלי מניעה, כמו שאמר דוד המלך עליו השלום (תהלים יב ה) 'אשר אמרו ללשנו נגביר שפתינו אתנו', הרי הוא דומה לנחל שנאמר ויהלך. באמת

עצות וסגולות:

ירח האיתנים (ג')

אחרי הכפרה ביו"כ, מתחיל חשבון העונות

והנה אמרו רבותינו ז"ל (תנחומא אמור כב) 'ולקחתם לכם ביום הראשון' (ויקרא כג ט), ראשון לחשבון עונות. משום דכל עונות בני ישראל נתקפרו ביום הכפורים, וד' ימים שבין יום הכפורים ליום הראשון בני ישראל עוסקים וטורחים בעשיית סכה ולולב, ואין חטא בא על ידם, אך מיום הראשון מתחיל חשבון עונות:

(אלף בינה תהלים קיט אות ש)

לא יחוס על הוצאות שבת ויו"ט

צריך האדם לענן השבתות וימים טובים תענוג גדול (שבת קיח), ולא יחוש על הוצאה שיוציא עליהם כלל. וזה רמזו הראשונים במה שאמרו כל מונותיו של אדם קצובים לו מתשרי עד תשרי חוץ מתשרי, ד'תשרי' ראשי תבות תורה שבתות ראשי תדשים ימים טובים (כיצה טו, פסיקא דרב כהנא כו א).

(מעגלי צדק אות ח"ת, ד"ה חשתי)

הדיבור פועל בעולמות העליונים

דהדברים שמוציא אדם מפיו עושים פעולות למעלה (וזהו ח"ב ק: ח"ג לא), ולפיכך יש חמרא גדולה בלשון הרע, דפוגם בעולמות עליונים למעלה, והוא הדין דברים בטלים.

(פיתוחי חותם פרשת ויקהל, ד"ה ויקהל משה)

ההתגרות של היצר מאכילה ושתייה מיותרת

דהתגרות יצר הרע וכחותיו הם מאכילה ושתייה יתרה וכו' (ח"א קיא), ואין שמירה לאדם מיצר הרע יותר ממעוט אכילה ושתייה, כאשר חכמים הגידו.

(אלף בינה, אות מ"ה ה)

עיקר עשית המצוות - בשמחה

העקר הוא עשית המצוות בשמחה, כמו שדרשו רבותינו זכרונם לברכה (שבת ל:) על פסוק (קהלת ח טו) 'ושבתתי אני את השמחה', זו שמחה של מצוה. דעל ידי השמחה ששמח האדם במצוות, מאירים נפש רוח נשמה שלו הארה גדולה (שבת טס).
 (מעגלי צדק אות דלת, ד"ה רצון מצותיך)

הגאון רבי אהרן טויסיג שליט"א: אומר לו השם יתברך: בני חביבי, רוצה אני שתהיה בשמחה בחג הסוכות. אוהב אני אותך, ואם רצונך לדעת זאת, התבונן מתוך הסכך, ומה תראה דרכו? את הכוכבים. הם אלו המסמלים כי השם יתברך פייס את הלבנה. בודאי לאחר שכלל ישראל התפייס עמו בכל ימי הסליחות והתשובה, גם הוא התפייס אתם, ולכן יכולים הם בלב שקט לחגוג את חג הסוכות, ולקיים בשלמות את מצוות "ושמחת בחגך והיית אך שמח".

צילום: הרב מרדכי זאב שזומנפלד, מתוך ארכיון עוז והדר.

הגאון רבי שלמה לוינשטיין שליט"א: אורו עיניו של השכן התלמיד

חכם. בשמחה גדולה סיפר לרבי אברהם שלפני החג הוא עשר את החלות כדת וכדין, ואם רצונו בכך הם יתכבדו לתת לו כזית מהחלות שלהם, ומוכן שלא תהיה שום בעיה אם רצונו של הרב לאכול דווקא מן החלות שלו. בסוכה רחשה אווירה של חידוש. על רעיון כזה לא שמעו עד אותו הלילה...

הידור של יו"ט ראשון של סוכות חמורות רבות נהג רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל בעצמו, אולם תמיד הפליא בגאונותו והצליח להסתיר מעין כל ולעוטפן בעטיפות שונות שגרמו לסובבים הרגשה טובה ולא חשפו את הצניעות שבה ביקש להסתתר.

בספר "ויאמר הנני" מסופר כי באחת השנים, בליל יום טוב ראשון של סוכות שחל בשבת, שמעו השכנים שהתגוררו בקומה העליונה מעל ביתו נקישות קלות לקראת סוף סעודת החג. מיהרו לפתוח את הדלת, והנה על הסף רבי אברהם מן הקומה הראשונה.

הביקור היה מפתיע. אמנם מפעם לפעם נהג ר' אברהם להגיע, לשאול ספר או לערוך קניין לעירובי חצרות או שאר ענייני הלכה, אך באמצע סעודת חג מעולם לא אירע שיבוש. מכל מקום כלאו את פליאתם והכניסוהו בשמחה גדולה, תוך הכרזה כי הלילה הוא אושפיזין דאברהם...

התיישב רבי אברהם ליד בעל הבית בחגיגות, ולאחר רגעים ספורים פתח: "שמע נא, חשבת על עניין מחודש, נשמע מה תאמר על כך".

השכן חידד את אוזניו. "מי לא יודע, כי יש רבים הנוהגים שביום טוב ראשון של סוכות, שבו נטילת לולב היא מדאורייתא, הם נוטלים, מלבד את הלולב הפרטי שלהם, גם את הלולב של רב בית הכנסת או את ארבעת המינים המהודרים של השכן לספסל, ויש המקפידים לנענע עם לולב מיוחד או אתרוג תימני ומרוקאי".

"אלא שהשנה יום טוב ראשון חל בשבת ואין לנו ד' מינים. מה נותר לנו, אפוא,

עולם, הואיל ואמרת לפניך דבר הגון אמעית את עצמי?".

כדי לפייס את הלבנה, נתן לה השם יתברך את הכוכבים, כפי שאומר רש"י על התורה שם: "על ידי שמיעת את הלבנה, הרבה צבאיה להפיס דעתה".

למדנו אם כן, שכל יצירת הכוכבים, לא הייתה אלא כדי לפייס את הלבנה, שלא תהיה לה חלישות הדעת על שאין היא מאירה כמו השמש ביום. לכן ניתנו לה הכוכבים, שאף הם מוסיפים אור בלילה.

גם אנו, כלל ישראל, מבקשים בכל ימי הסליחות והרחמים מהשם יתברך: "סלח לנו, מחל לנו, כפר לנו". אנחנו רוצים להתפייס עם השם יתברך ומבקשים מאיתו יתברך להתפייס עמנו. כך אנו עושים כל חודש אלול ולאחר מכן בראש השנה, עשרת ימי תשובה ויום הכיפורים. הטור מביא בשם המדרש, שבכל מוצאי יום כיפור יוצאת בת קול מהשמיים ואומרת לנו: "לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך כי כבר רצה האלוקים את מעשיך" (קהלת ט. ז).

מגיע חג הסוכות, והקב"ה רוצה להמחיש לנו כי הוא אכן התפייס אתנו. כיצד הוא ממחיש זאת? הוא אומר לעמו ישראל: בני חביבי, הולכים אתם כעת לעשות סוכה, חפץ אני כי תוכלו לראות את הכוכבים דרך הסכך, וכל כך למה? שהרי בראתי את הכוכבים, כדי לפייס את הלבנה. עתה שערו בנפשכם: וכי אני השם יתברך צריך לפייס את הלבנה? הרי הלבנה נבראה עם אור עצום כמו השמש, והיא זו שטענה שאי אפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד. וכיוון שהדבר הפריע לה, הרי מן הדין היה שהיא זו שתצטרך למעט את עצמה, ומדוע צריך אני לפייס אותה? אך סוף כל סוף, כיוון שהדבר גרם לה לצער, הריני מפייס אותה, ובורא את הכוכבים שיאירו לצידה.

אם כן, השם יתברך, אבינו שבשמיים, בורא העולם, המנהיג את העולם כולו, אינו רואה לעצמו, כביכול, "פחיתות כבוד", בכך שהוא צריך לפייס את בראיו, אף שלא היה צריך לעשות זאת, שהרי הלבנה גרמה זאת לעצמה.

האדם נכנס לסוכה בחג הסוכות, ומוטלת עליו מצוות "ושמחת בחגך". שואל האדם את עצמו: כיצד יכול אני להיות בשמחה? וכי יכול אני להיות בטוח שהשם יתברך אכן מחל וסלח לי על כל עוונותיי?

אומר לו השם יתברך: בני חביבי, רוצה אני שתהיה בשמחה בחג הסוכות. אוהב אני אותך, ואם רצונך לדעת זאת, התבונן מתוך הסכך, ומה תראה דרכו? את הכוכבים. הם אלו המסמלים כי השם יתברך פייס את הלבנה. בודאי לאחר שכלל ישראל התפייס עמו בכל ימי הסליחות והתשובה, גם הוא התפייס אתם, ולכן יכולים הם בלב שקט לחגוג את חג הסוכות, ולקיים בשלמות את מצוות "ושמחת בחגך והיית אך שמח".

(הגאון רבי אהרן טויסיג שליט"א - דורש טוב סוכות)

הכוכבים כמשל להתפייסות ה' עם עמו חג הסוכות המגיע לאחר הימים הנוראים, מסמל את התפייסותו של השם יתברך כביכול, עם כלל ישראל. כיצד?

בשולחן ערוך נפסק, כי כאשר מסכים את הסוכה, אין לעשות את הסכך כגג אטום, אלא עליו להיות כתחילה במצב בו אפשר לראות את הכוכבים דרכו. מהי ההדגשה שצריך דווקא לראות את הכוכבים דרך הסכך?

מיד עם תום חג הסוכות, מגיע חג שמחת התורה, שהוא החג ה"נועל" את כל ימי הדין וההרחמים. לאחר חודש אלול, ראש השנה, עשרת ימי תשובה, יום הכיפורים, חג הסוכות והושענא רבה, מגיע היום הגדול והנשגב, בו מתאחד עם ישראל סביב התורה הקדושה, ומראה לשם יתברך את אהבתו לתורה שנתן לעמו ישראל. מנהג ישראל, כי בשמחת תורה מסיימים את הפרשה האחרונה בתורה, פרשת "וזאת הברכה", ומתחילים מיד לקרוא בפרשת "בראשית".

ביום הרביעי לבריאת העולם, ברא השם יתברך את המאורות, כפי שאומרת התורה (בראשית א. טז): "ויעש אלוקים את שני המאורות הגדולים את המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה ואת הכוכבים".

חז"ל (חולין ט ע"ב) עמדו על הסתירה בפסוק, כאשר בתחילתו נאמר שהקב"ה ברא "את שני המאורות הגדולים", ומיד לאחר מכן, נאמר שאחד מהם היה "המאור הגדול" והשני - "המאור הקטן". אם שניהם היו "מאורות גדולים", כיצד יש "מאור קטן" ו"מאור גדול"?

תירוץ: "אמרה ירח לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד? אמר לה: לכן ומעטי את עצמך".

כאשר ברא הקב"ה את העולם, השמש והירח נבראו בעוצמת אור דומה. קרני הירח אמורות היו להאיר לעולם כמו קרני השמש, נמצא כי לא היה כלל מושג של "לילה", שהרי אותו מאור שהיה מאיר בלילה, היה מאיר כמו המאור שמחאיר ביום. מדוע יש מושג של לילה וחושך? כיוון שהלבנה באה וטענה כלפי הקב"ה: ריבונו של עולם, השמש מאירה ביום, ואילו אני מאירה בלילה, נמצא ששנינו נמצאות באותה דרגה, וידוע הדבר שאין אפשרות ששני מלכים ישתמשו בכתר אחד, לכן לא ייתכן שישאר המצב הנוכחי בו אני והשמש נאיר באותה מידה. אמר לה הקב"ה: לכן ומעטי את עצמך. הרי השמש לא הגיעה לטעון טענה זו, אם כן לשמש לא מפריע המצב בו הלבנה מאירה כמותה, ורק ללבנה זה מפריע, לכן מן הראוי שהיא תהיה זו שתמעט את עצמה. כך פחת אורה של הלבנה ונוצר המושג של לילה.

ברם, הלבנה באה וטענה לפני הקב"ה: "ריבונו של

הגאון רבי חזקיהו מישקובסקי שליט"א: לא היה מאושר ממנו בעולם. אין לתאר איזו שמחה הייתה לו... אבל היא נמשכה פחות מדקה. "משה! אתה יכול לקחת את האתרוג הזה אבל הוא איננו כשר לברכה. הוא אתרוג מורכב". ובדברו הוציא אתרוג אחר, יפה ומהודר, אבל בלי השוואה לאתרוג הראשון, ואמר: "קח את האתרוג הזה ועליו תברך".

שיכתבו את שמו באותיות של זהב לזיכרון עולם. הכסף שתרם 'מורכב'. מורכב בתשעים אחוז, או בשבעים אחוז, עם כבוד"... והמשך ואמר: "אומרים בשם גדולי ישראל, שזהו נס גמור שגבירים אוהבים כבוד. בלי זה הם לא היו תורמים. תודה לא-ל שנתן להם תאוה לכבוד, וכך מגיע כסף לישיבות. זה טוב מאוד, אבל אל תתפעל מזה יותר מדי. זוהי בהחלט תרומה יפה, עם שקיעות ובליתות, אבל זה מורכב..."

"ומצד שני אתה רואה בני תורה, יושבים ולומדים יומם ולילה, ובלי רעש נותנים את הגרושים שלהם לצדקה. האתרוג השני לא היה יפה כמו הראשון אבל הוא היה כשר, לא מורכב. התרומות שלהם נקיות, וזה מה שה' אוהב".

(הגאון רבי חזקיהו מישקובסקי שליט"א - נאה דורש ויקרא)

שני האתרוגים ומוסר ההשכל

פגשתי באוטובוס את הגאון רבי משה קפלן. הוא סיפר לי שרבי בן ציון פלמן אמר לו כל השנים: "תשאיר לי לדאוג לך לאתרוג. אני אביא לך בעזרת השם אתרוג יפה".

שנה אחת הוא קיבל טלפון מרבי בן ציון: "משה! השנה השגתי אתרוג - עין לא ראתה. בחיים שלך לא ראית אתרוג כזה יפה. מושלם מכל הבחינות: נקי, גידול מרשים, שקיעות ובליתות, אין דבר כזה, בוא אליי מיד..."

הוא הגיע אליו, ורבי בן ציון הראה לו את האתרוג. אתרוג כזה באמת עין לא ראתה. היום בשוק קוראים לאתרוג כזה: "אתרוג של רבעס"...

רבי משה לא האמין שרבי בן ציון מפרגן לו את האתרוג הזה ולא לוקח אותו לעצמו... מסתמא אין שני אתרוגים כאלו... עם כל העין טובה שיש לו, אבל הוא צריך לדאוג קודם כל לקיום המצווה של עצמו...

"רבי בן ציון", פנה אליו רבי משה ושאל, "אני יכול לקחת את האתרוג הזה?" "כן. בשביל זה קראתי לך", השיבו. "באמת ובלב שלם?" "כן".

לא היה מאושר ממנו בעולם. אין לתאר איזו שמחה הייתה לו... אבל היא נמשכה פחות מדקה.

"משה! אתה יכול לקחת את האתרוג הזה אבל הוא איננו כשר לברכה. הוא אתרוג מורכב". ובדברו הוציא אתרוג אחר, יפה ומהודר, אבל בלי השוואה לאתרוג הראשון, ואמר: "קח את האתרוג הזה ועליו תברך".

אמר לו רבי בן ציון: "עשיתי לך את כל זה כדי שתדע: יש הרבה אנשים מסתובבים בחוץ, עושים רושם יפה וטוב. אתה משוכנע שהם מספר אחד אצל הקב"ה. קח גביר שתרם שניים או שלושה מיליון דולר, אבל הוא רוצה

מדאורייתא? חשבתי לעצמי שאולי אפשר לקיים במצוות סוכה את אותו ההידור על ידי הפת, שבלי ראשון של החג היא מצווה מדאורייתא - לאחר שאכלתי כבר פת בסוכתי, אוכל גם בסוכתך את הפת".

אורו עיניו של השכן התלמיד חכם. בשמחה גדולה סיפר לרבי אברהם שלפני החג הוא עשר את החלות כדת וכדין, ואם רצונו בכך הם יתכבדו לתת לו כזית מהחלות שלהם, ומובן שלא תהיה שום בעיה אם רצונו של הרב לאכול דווקא מן החלות שלו. בסוכה רחשה אווירה של חידוש. על רעיון כזה לא שמעו עד אותו הלילה...

אלא שרק בהמשכו של החג נודע להם בדרך אגב, שההידור החדש הינו רק כיסוי לחומרה אחרת...

במרתף שבו אוחסנו הקיינעס - קני הבמבוק של הסכך - שכנה חתולה וגוריה, והם הותירו ריח רע, שיש לחשוש בו שהוא נכלל בגדר של ריח רע שאין לומר לידו קריאת שמע וכיוצא בכך. ייתכן שהרב חשש לקיום מצוות סוכה דאורייתא או אמירת ברכות ליד הסכך שהדיף מעט ריח רע, ייתכן שחשש לדברי המשנה ברורה לעניין עשיית סוכה במקום שיש בו ריח רע, או שהיה סעיף אחר בשולחן ערוך, כך או אחרת - בגין זאת הוא החליף את הסכך בסוכתו במוצאי יום טוב ראשון של סוכות.

את טעמו האמיתי לביקור החגיגי בבית השכן הוא לא גילה; לכאורה, משום שסבר שזוהי חומרה יתרה ויש חשש מיהרה, מלבד זאת לשכן תהיה תחושה טובה יותר כשישמע שמחבבים את סוכתו, מה גם שהרעיון שאמר אינו מופרך כלל...

(הגאון רבי שלמה לינגסטיין ומתוק האור)

מרגליות יקרות ואבני חושן פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים דברי הגות ורעיון מאיצרות תורת החסידות משובצות זהב ומסדרות על

ספור זיהרון

סוכות

חדש!

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 להשיג בחנויות הספרים

הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א: כך אכן היה, כשחזר הפריץ לארמונו, הדבר הראשון שעשה היה לגרש מהעיר את הכומר הרשע צורר היהודים שגרם לכל צרותיו, ואילו את היהודי שסייע לו בשעת צרתו, מינה לתפקיד מנהל רכושו, כשהוא מורה לו להתנהג בידידות ובחמלה לכל היהודים השוכרים.

הפריץ שהוחלף

מחבב היה הפריץ אנטון לרחוץ במי הים. משוכנע היה כי הרחצה תורמת לבריאות גופו ולבריאות נפשו. אדוות הגלים הכחולים, המתנפצים אל החול הזהוב שבחוף הים, הייתה מרחיבה את לבו וגורמת לו תחושת אושר מרובה. אפס כי חוף הים הקרוב ביותר לאחוזתו של הפריץ אנטון היה רחוק מאוד ועליו היה לנסוע פרסאות רבות כדי להגיע לשם. אך כמובן שדבר זה לא הרפה את ידו של הפריץ מלעשות את רצונו.

מפעם לפעם היה הפריץ מורה לרתום את סוסיו האבירים אל כרכרה איתנה ומפוארת, למלאה בצידה לדרך, מאכלים ומשקאות כדי המלך, ולצאת לדרך אל חוף הים. אל המסע הגדול היו מצטרפים מתי מספר ממשרתיו הקרובים והנאמנים, שהיו לחברה נעימה במשך כל המסע.

עם הגיעו אל חוף הים היו המשרתים נותנים לו פרטיות, והוא היה יוצא לבדו להשתכשך במים הנעימים. כשהוא לבוש בגדי רחצה היה הפריץ מתרענן להנאתו, וכשהתעייף היה פונה לנוח מעט תחת צל העצים. גם באותו היום שכב הפריץ לנוח, אלא ששנתו הייתה עמוקה יותר. כשהתעורר בבילה הבחין כי כבר שקעה השמש והשעה מאוחרת. במהירות החל לצעוד אל עבר נקודת המפגש הקבועה בה המשרתים היו ממתנים לו עם כרכרתו ובגדיו, אלא שלהפתעתו הוא לא מצא אותם.

תחילה חשב הפריץ כי מפני החשיכה זו המשרתים עם הכרכרה ממקומם הקבוע, והוא כעס עליהם מאוד. הרוח הקרירה צמררה את גופו והנה הם מצאו להם זמן מתאים לשינויים לא מתואמים. אולם ככל שחישש באזור כולו הוא לא הצליח למצוא את פמלייתו. הוא הרים את קולו וקרא בשמותיהם של המשרתים אך קולו היה כקול קורא במדבר.

הפריץ לא ידע את נפשו. אובד עצות היה. נמצא הוא בשום מקום, ללא בגדים מתאימים, וגם הרעב החל להשפיע עליו. עייף הוא אמנם לא היה, שכן זה עתה קם משינה עמוקה וממושכת, ולכן הוא החליט שאין לו כל ברירה כי אם לצעוד אל עבר מקום יישוב, שם, כך יש לקוות, יכירו אותו ויעזרו לו.

נביחות הכלבים ששמע הודיעו לו כי הוא הגיע לכפר קטן, והכלבים עוררו את בעליהם לאורח הבלתי קרוא שהגיע לכפר. התושבים המעטים שהתגוררו במקום יצאו לראות במי מדובר, וכשראו אדם מוזר מהלך כאילו הוא בחוף הים, פרצו בצחוק גדול. הפריץ ששכח לרגע את מצבו האמיתי, איבד את עשתונותיו והחל לצווח: בני בליעל ארוורים! וכי כך אתם מקבלים את פני הפריץ?! דעו כי אפשוט את עורכם מעליכם ואייסר אתכם בשוטים ובעקרבים!

צווחותיו של האיש המוזר שיצא זה עתה מהיער גרמו לקולות צחוק מחודשים, וילדים אחדים החלו אף לזרוק עליו אבנים וגרוטאות. לבסוף

ריחם עליו אחד האיכרים והשליך לעברו כמה בגדים קרועים ובלויים כדי שיוכל להתלבש כאחד האדם. אותו איכר טוב לב, אף קרא לו והזמין אותו לישון ברת. האיכר היה בטוח שהאיש שיכור כלוט, ולכן נדמה לו כי הוא הפריץ...

הפריץ כבר היה עייף, אך הוא לא היה מסוגל לישון. הוא יצא מהרפת וחמק בחשאי מהכפר. שעת לילה הייתה והוא המשיך את דרכו בכביש המרכזי עד שהגיע אל הכפר הבא. כאן הוא כבר החליט שאסור לו לגלות כי הוא הפריץ, שהרי אין ספק כי השומעים יחשבו אותו לחולה נפש, וירדו לחייו. מוטב יהיה אם יעשה עצמו כאחד הקבצנים הנודדים ממקום למקום, וכך יוכל לפחות להשיג כדי חייו.

ההזדמנות הגיעה לו במהירות. הוא מצא קבוצה של פושטי יד שהסכימה לקבל אותו לחברתם, והוא הפך להיות קבצן מן השורה, האוסף פרוטה לפרוטה ומתפרנס מחסדיהם של הבריות.

משרתיו של הפריץ לא העלו בדעתם כי באותם שעות בהם הפריץ היה שקוע בתרדמה עמוקה, עלה מהים דמות בצורתו ובצלמו של הפריץ מיודעינו, ואמר למשרתים כי הפעם אין הוא רוצה

"ידע אני את הסיבה שהביאה אותי לכל צרותי! אין זאת אלא בשל החלטתי המטופשת לגרש את הצדיק היהודי, הרבי רבי אלימלך, מעירו ליז'ענסק. חייב אני לפגוש את הראבין הצדיק ולבקש את סליחתו, להבטיח לו כי אני מתחרט על מעשי ולהודיעו כי יותר לא אשוב לכסלה"

להישאר בים. סיבה חשובה יש לו שבשבילה הוא חייב לחזור במהירות אל ארמונו. המשרתים לא העזו לומר דבר, ועד מהרה שטטו הסוסים אל עבר הארמון, כשהפריץ האמיתי נותר מאחור.

איש רע מעללים היה אנטון הפריץ. שטחי ענק עמדו לרשותו, בהם נכסים מניבים רבים אותם היה משכיר ליהודים. חלקות יער רבות היה משכיר כדי לחטוב בהם עצים, שדות וכרמים בהם גידלו ירקות ופירות, אגמים ונהרות מהם דגו דגים טריים, וכמובן אכסניות ובתי מרוח שהיו פזורים על פני הכפרים והדרכים.

מנהג קלוקל היה לו לפריץ והוא שבכל שנה ושנה, בכל פעם שהגיע הזמן לחדש את החכירה, היה נוהג להכפיל את הסכום לתשלום ולבקש מחירים מפולפלים שאין הדעת סובלתם. היהודים היו כמובן מבקשים על נפשם ומתחננים לרחמי הפריץ שיואל לותר להם על דרישתו, בטענתם

כי ההכנסות אינם מכסות את ההוצאות. בסופו של דבר היה הפריץ מתרכז ומוותר על דרישותיו המופרזות. פעמים הסתפק בהעלאה קלה, פעמים שאף יותר על ההעלאה, והיו פעמים שאף הסכים לדחות את תשלום החוב.

מפגישות אלו שני הצדדים היו יוצאים מאוכזבים ומתוסכלים עד מאוד. היהודים לא יכלו להירגע מאותה מסכת התעללות נפשית וכספית שהפריץ היה מעביר אותם. הדרישות הלא הגיוניות שתמיד לוּו באיומים ובהתראות על עונשים קשים, מצצו את לשדם של היהודים שלא היו מסוגלים לעינויים אלו. בפרט שבסופו של דבר, גם מחירי השכירות היו אכן גבוהים מאוד, ובמיוחד באותם פעמים שאכן הפריץ הצליח להוסיף על השכירות.

גם הפריץ היה נותר עצבני ומאוכזב עד מאוד. שונא היה את היהודים בכל ליבו ונפשו ומבקש את רעתם תמיד. אילולא ההכנסות הכספיות הנאות שהם מכניסים לו, מזמן היה משלח אותם מכל שטח שיפוטו. באותה מידה של שנאה ליהודים, אף היה הפריץ אוהב כסף וזהב לרוב, ועל כל מנה שהיה לו היה תאב ומבקש ארבע מאות.

בדמיונותיו היה הפריץ משוכנע כי היהודים שנואי נפשו מחזיקים באוצרות ענק, והם מרמים אותו תדיר על מידת הכנסותיהם. בשל כך, כל מפגש כזה עם חוכריו שהסתיים בכך שדמי החכירה לא הוכפלו, היה מבחינתו כשלון גדול. הוא לא ידע להסביר מדוע הוא מסכים לוותר ליהודים והוא מתרכז מולם וחוזר בו מדרישותיו. תסכוליו של הפריץ הביאו אותו להתייעץ עם ידידו הוותיק, הכומר המקומי הרשע, ולדון אתו מה עליו לעשות כדי למקסם את הכנסותיו הכספיות מהיהודים החוכרים המסרבים לשלם לו את הסכומים שהוא דורש מעמם. הפריץ הסביר לכומר כי הוא חש 'רגשי אשמה' על וותרנותו המופרזת ועל חולשתו מול היהודים.

הכומר הערמומי הסביר לפריץ, כי אל לו לראות בכך חולשה שלו: אין זאת אלא מעשיו של הראבין היהודי. הלא תדע, הסביר הכומר לפריץ, כי בסמוך אלינו, בעיר ליז'ענסק, מתגורר צדיק יהודי מפורסם, רבי אלימלך שמו, ושמו נודע לתהילה כעושה נפלאות. כל יהודי הסביבה, גם הקרובה וגם הרחוקה, פונים אליו לבקשת עזרה מכל צרותיהם, ובמיוחד רגילים הם לפנות אליו בטרם בואם אליך, הפריץ.

הבקשה השגורה על לשונם של היהודים היא אחת: יואיל נא הרבי להתפלל עבורנו לאבינו בשמים שירכך את ליבו האכזר של הפריץ, שלא יכביד עולו עלינו ולא יטיל עלינו גזירות קשות ודרישות כספיות חדשות. והרבי מקשיב לבקשתם ופועל עבורם שגם אם תרצה - לא תוכל לעשות זאת.

הפריץ הנדהם לשמע תשובה זו, הוסיף ושאל את הכומר: האם יש מה לעשות בנידון? וכי עצה יש לי מול הראבין היהודי עושה הנפלאות? לשאלה זו המתין הכומר, ובלחישת נחש אמר לפריץ: בוודאי ובוודאי! יכול אתה לשלח את

הראב"ן מהאזור, וכך לא יהיה ליהודים אל מי לפנות ולבקש כזאת.

לא איחר הפריץ מלעשות כדבר הכומר, ועוד באותו היום הגיע שליח מיוחד מארמונו של הפריץ אל ביתו נאווה קודש של הרבי הקדוש רבי אלימלך בליז'ענסק והעביר לו את ההודעה של הפריץ הרשע: תוך שלושים יום מחויב אתה לעזוב את העיר ליז'ענסק ולא לשוב אליה לעולם! הרבי רבי אלימלך הקשיב להודעה ולא ענה מאומה. מסבר פניו היה נראה לאנשי שלומו שנחרדו לשמע צו הגירוש, כי הרבי אינו מוטרד כלל מדברי הפריץ.

באותו יום, אנטון הפריץ שהפך לקבצן מן השורה התרגש מאוד. חבריו אמרו לו כי הפעם הם ילכו אל העיר שבה הוא התגורר עד לא לפני זמן רב. הקבצנים הסבירו לחברם החדש כי התחנה הראשונה שלהם בעיר תהא בסמוך לבית התיפלה המקומי, שם מתקבצים תושבי העיר ובצאתם משליכים הם פרוטות לרוב לכל פושטי היד. בהתרגשות, הוסיפו הקבצנים ואמרו, כי אם יהיו ברי מזל, הרי שהפריץ הגדול המתגורר שם יתן לכל אחד מהם מטבע כסף.

ליבו של אנטון החסיר פעימה. הוא כמוהו לא העז לומר להם כי הוא זה הפריץ, אך הוא היה סקרן מאוד לראות שוב את עירו ולהציץ בפרצופו של המתחזה להיות הפריץ.

אנטון תפס את מקומו בשורה הראשונה של הקבצנים, אלא שהוא אפילו לא הביט לעברם של הפרוטות שהשליכו לו היוצאים. כל כולו היה מרוכז לתפוס את מראהו של הפריץ. ואכן, לאחר כמה דקות הוא ראה את משרתיו מפנים דרך כנור הפריץ, אדם בצורתו ובצלמו, שחילק מטבעות כסף לקבצנים ועלה במהירות על הכרכרה שהמתינה לו.

היה רגע שאנטון כמעט ולא שלט בעצמו. הוא חשב להתנפל על הפריץ המתחזה ולעשות בו שפטים. אולם הוא ידע לעצור את עצמו. הרי הוא עתיד למצוא את עצמו מאחורי סורג ובריה למשך שנים ארוכות על עוונתו שהכה והציק לאדם רם מעלה כמו הפריץ הנכבד.

עם זאת סקרנותו של אנטון גברה עליו והוא ביקש מחבריו הקבצנים רשות לשוטט בעיר בגפו. משניתנה לו הרשות הוא מיהר ללכת אל ארמונו. אלא שהוא עשה טעות עליה הוא לא חשב. מתוך הרגל הוא התקרב יתר על המידה אל הארמון, והכלבים עזי הנפש שהיו מופקדים על שמירת הארמון זינקו עליו, ורק בעור שיניו הוא הצליח להימלט.

הוא רץ כל עוד נפשו בו, ונפל מתעלף סמוך לאחד הבתים. למזלו הטוב היה זה יהודי רחום לב שליבו נכמר על הקבצן המעולף. הוא הכניסו לביתו והשיב את רוחו בארוחה חמה ומשביעה.

לאחר שאנטון סיים את ארוחתו, הוא חש רצון עז להודות למיטיבו, והחליט לגלות לו את סודו: דע לך, כי אני הוא הפריץ הגדול השולט בכל האזור!

היהודי בקושי רב הצליח לכלוא את השחוק שכמעט התפרץ ממנו, והחליט להמשיך את השיחה בהתאם: האם תמיד היית הפריץ של האזור, או שמא רק בתקופה האחרונה, ואולי

הדבר אירע בשעה שבה שכבת מעולף על יד פתח ביתי?

הפריץ שהבין כי שאלה זו בוא תבוא, ענה לו בתשובה מוחצת שהדהימה את היהודי, וכמעט שגם הוא התעלף שם לשמע הדברים. אתן לך סימן מובהק שממנו תדע כי אכן אנכי הפריץ! דמי החכירה שלך לשנה זו עומדים על אלף זהובים, בעוד שבשנה הקודמת שילמת רק שמונה מאות זהובים. אני ביקשתי להכפיל לך את דמי החכירה, אולם לאחר שהתחננת וביקשת הגענו לפשרה כי התוספת תהא רק מאתיים זהובים.

היהודי איבד את לשונו מרוב תדהמה. אך עד מהרה הוא התעשת ואמר: שטויות אתה דובר שכן בימים האחרונים ראיתי את הפריץ כמה וכמה פעמים, כשבכל פעם הוא מהלך יחד עם משרתיו. הפריץ לא התבלבל והחל לספר באזני היהודי עוד שלל רב של פרטים וידיעות שאיש מלבדו לא היה יכול לדעת עליהם. כך, לשם משל, סיפר לו הפריץ על כך שלפני חמש שנים הייתה ירידה חדה בהכנסות, ולא עלתה בידו לשלם את דמי החכירה במועד, והוא אכן נתן לו הארכה של שלשה חדשים לתשלום, ובתנאי שלא תספר על כך לאיש. כעת היה היהודי משוכנע כי זהו

הבקשה השגורה על לשונם של היהודים היא אחת: יואיל נא הרבי להתפלל עבורנו לאבינו בשמים שירכך את ליבו האכזר של הפריץ, שלא יכביד עולו עלינו ולא יטיל עלינו גזירות קשות ודרישות כספיות חדשות. והרבי מקשיב לבקשתם ופועל עבורם שגם אם תרצה - לא תוכל לעשות זאת

הפריץ, הוא ולא אחר, שכן את עניין הארכת זמן התשלום הוא לא סיפר אפילו למשפחתו הקרובה.

עודם מדברים והפריץ פרץ בכבי סוער: יודע אני את הסיבה שהביאה אותי לכל צרותי! אין זאת אלא בשל החלטתי המטופשת לגרש את הצדיק היהודי, הרבי רבי אלימלך, מעירו ליז'ענסק. חייב אני לפגוש את הראב"ן הצדיק ולבקש את סליחתו, להבטיח לו כי אני מתחרט על מעשיי ולהודיעו כי יותר לא אשוב לכסלה.

בסתר לבו שמח הפריץ על הארכה של שלושים הימים שנתן לרבי עד לעזיבתו. עתה, קיוה שהרבי לא עזב את המקום לפני שעבר הזמן שניתן לו.

הפריץ התחנן לפני היהודי שיקח אותו אל הרבי רבי אלימלך. ואכן, היהודי נענה לבקשתו זו והגיע יחד אתו אל מעון קדשו של הרבי. עוד בטרם פתח הפריץ את פיו, החל הרבי רבי אלימלך לומר לו בקול תקיף: חושב אתה כי רק בשל גזירת הגירוש שהוצאת עלי נענשת בעונש נורא זה? לא ולא! איש צר ואויב אתה לכל בני ישראל! כבר שנים רבות שאתה מציק לחוכרים מבלי טיפת רחמים, מתעמר בהם ומעלה להם את דמי החכירה! עתה נוכח אתה לדעת כי העולם

אינו הפקר, וכי יש דין ויש דיין.

נפל הפריץ לרגלי הרבי רבי אלימלך ונשבע כי אם הרבי יסייע בעדו לחזור אל מקומו, הרי שהוא ישנה את יחסו ליהודים מוקצה אל הקצה. יוזיל להם את דמי החכירה ויטיב להם ככל אשר יוכל. משסיים הפריץ את הבטחתו ביקש ממנו הרבי שיספר את כל אשר אירע עמדו עד כה. וכשסיים, הורה הרבי ליהודי שילוה לפריץ סכום כסף גדול כדי שהוא יוכל לרכוש לעצמו תלבושת מפוארת כפי שהיה רגיל בימי תקפו. ביום ראשון הבא, המשיך הרבי רבי אלימלך ואמר, תבוא אל בית התיפלה לקראת שעת הסיים. כמוהו שהכרכרה שלך כבר תעמוד שם הכן לקראת עליית הפריץ, ואתה, אל תתבלבל, ותעלה לכרכרה כאילו אתה הוא זה הפריץ. מבטיח אני לך כי איש לא יבחין בשינוי, סיים הרבי את דבריו.

כך אכן היה ומשחזר הפריץ לארמונו, הדבר הראשון שעשה היה לגרש מהעיר את הכומר הרשע צורר היהודים שגרם לכל צרותיו, ואילו את היהודי שסייע לו בשעת צרתו, מינה לתפקיד מנהל רכוש, כשהוא מורה לו להתנהג בידדות ובחמלה לכל היהודים השוכרים.

על הפסוק (דברים לב ח): 'בְּהִנָּחַל עֲלֵינוּ גוֹיִם בְּהִפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יִצַּב גְּבֻלַת עַמִּים לְמַסְפֵּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', פירש הרה"ק המאור ושמש זיע"א: להבין יש מה השבח הזה שהציב גבולות עמים למספר בני ישראל, ומה עניינו אל השירה הזאת. גם מה זה נתינת טעם שמפני כי חלק ה' עמו הציב גבולות עמים למספרם, שאין ענין זה לזה לפי המובן בהשקפה.

אמנם יש לרמוז בזה כי ה' יצר עולמים לכבודו, להגדיל שמו ומלכותו ושיתגלה אלהותו על בריותיו... וכל הרשעים ההם שמו מגמת פניהם לסלק שכינתו מתחתונתם... ונתן ה' את שבעים הנפש אשר ליעקב אבינו עליון על כל הגוים שהם שבעים אומות ושבעים שריהם כפף תחת השבעים נפש, למען אשר ישלוט כל אחד מיוצאי ירך יעקב על אומה אחת לבל יוכלו קום תחת אבותיהם הרשעים...

ויש בכל דור שבעים צדיקים נגד השבעים זקנים ומשה ואהרן על גביהם, כי בכל דור יש צדיקים בבחינת משה ואהרן והאבות ועולה מספרם ע"ב מספר 'חסד', ועליהם קיים בנין העולם, ויש להם כוח להכניע האומות ושריהם לבל יוכלו להרע ולעכב עבודת ה' יתברך ולמעט כבוד שמים חס ושלום...

וזהו כוונת הפסוק 'בהנחל עליון גוים', כאשר החלו הגוים להתנחל. 'בהפרידו בני אדם', פירוש, כאשר נפרדו בני אדם מאתו יתברך למרוד בו, לזאת יצב גבולות עמים למספר בני ישראל שיהיה מספרם שבעים אומות לנגד השבעים נפש יוצאי ירך יעקב. כי חלק ה' עמו שהם חלק ה' ואי אפשר להפרידן ולחלקן מפני אשר הם קשורין בו יתברך והוא אחדות הפשוט. יעקב חבל נחלתו שהם חבילות וצרוור נחלתו וקשורים בו יתברך על כן העוז והמשרה על שכמם למשוך כל האומות ושריהם אליהם לרצונם בחבלים ועבותות ולשלוט עליהם ולהרבות כבוד שמים שלא יוכלו למחות בידם.

(הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א - ספיר ויהלום)

השבוע במדור:

השקיע שנה שלימה בגידול אתרוגים, ומצא אתרוג מהודר יותר, על איזה יברך | האם יש הידור לקחת את הערבות של הלולב להושענא רבה | קדושת הסוכה | כלי מטבח לתוך הסוכה | לפנות צלחות ריקות | נטילת ידיים בסוכה | קפנדריא דרך הסוכה | אופניים/פח אשפה/משחקי ילדים ועוד | קישוט שכתוב בזה שם השם ונפל בשבת האם מותר להרים את זה שלא יהא מונח בביזיון? | האם יש מצווה לבקר קרובים ביום טוב משום שמחת יום טוב?

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א רבה של שכונת רמת אלחנן בני ברק

ארכיון 'עוז והדר'

האם יש הידור לקחת את הערבות של הלולב להושענא רבה

שאלה: האם יש הידור לקחת את הערבות של הלולב להושענא רבה, שכיון שאיתעבד בה מצוה יתעבד בה מצוה אחרית?

תשובה: כתב השו"ע (סימן תרסד ס"ו) אין אדם יוצא ידי חובתו בערבות שבלולב, אפילו הגביה אותם פעמיים, אחד לשם לולב ואחד ערבה, ויש אומרים שיוצא בה, וכתב המשנ"ב (ס"ק כא) ודע דאפילו לשטה הראשונה דאינו יוצא בערבה שבלולב זהו דוקא כל זמן שהיא אגודה כלולב עם שאר מינים, אבל אם התיר אגדו של לולב לאחר נטילה, ונטל הערבה

בפני עצמו פשיטא שיוצא בה. ובביכורי יעקב (ס"ק יח) כתב דאפילו לכתחילה אפשר לעשות כן, ומדברי המשנ"ב משמע שהוא רק בדיעבד שאם התיר אגודו שהוא יוצא בה, ולכאורה צריך ביאור דלמא באמת לא נאמר שכולם יקחו דוקא את הערבה שבלולב שמאחר ונעשתה בערבה מצוה אחת שהיא נטילת לולב, יתעבד בה מצוה אחרית שהיא ערבות של הושענא רבה, כמו שמצינו (סימן תקכו במשנ"ב ס"ק מח) בעירובי תבשילין שנייה את הפת ללחם משנה. וכן כתב בהגהות מיימוניות (סוף פ"ז מהלכות לולב ס"ק א) וז"ל: וריב"ק היה נוהג בערבה, וכן בערבה של לולב לתקן מן העצים קולמוסים, ולבער בהם חמץ בפסח, כדאמר לגבי עירוב, הואיל ואתעביד בה חדא מצוה.

ואין לומר דהטעם שאין יכולים לשנותה משום שזה הורדה בקדושה, שערבה שבלולב יסודו מדאורייתא, והערבה של הושענא רבה הוא רק מנהג נביאים, דהרי כתב הבית יוסף (יורה דעה סימן רנט ובש"י שם ס"ק יא) דדוקא תשמיש דקדושה אסור להוריד מקדושתו, אבל תשמיש דמצוה מותר.

והנה בשו"ת התעוררות תשובה (ה"ב סימן עו ס"ק ב) הסתפק אם בדבר שהוקצה למצוותה מותר לעשות מצוה אחרת, דיתכן דלא אמרו הוקצה למצוה דמשמע שלכל מצוה מותר להשתמש בה, אלא למצוותו דוקא למצוה זו, משמע דגם מצוות אחרות אסור לעשות בה, ויש ליתן טעם כמו שאין מעבירין על המצוות שמבזה מצוה זו שמניח אותו כדי לעשות מצוה אחרת, כך אסור לעשות מצוה אחרת בדבר שהוקצה למצוה זו, והא דאמרו כיון דאיתעביד ביה מצוה חדא, היינו כשכלה מצוה הראשונה, עיין שם. וא"כ לאור זאת משום הכי אין ליטול את הערבה של הלולב שכיון שאתקצאי לכל השבעה ימים כמבואר בשו"ע (סימן תרמט ס"ה וסימן תרנג ס"א), אסור ליטול למצוה אחרת, אלא שאפשר לחלק ולומר דדוקא אם המצוה נסתיימה, כגון עירובי תבשילין כאשר נכנסה השבת, משא"כ בענייננו הערבה ראויה למצותה במשך כל הושענא רבה, ככה"ג לא מבטלים את המצוה כדי לקיים מצוה אחרת.

השקיע שנה שלימה בגידול אתרוגים, ומצא אתרוג מהודר יותר, על איזה יברך

שאלה: מעשה באדם ששתל בגינתו עץ של אתרוגים, והשקיע בו הרבה זמן ודמים, כדי להוציא דבר נאה מידו, ואכן חפץ ה' הצליח בידו, והעץ הוציא אתרוגים יפים וכשרים, בעברו בשוק ארבעה מינים, צדה את עינו אתרוג מהודר, שהוא יותר מהודר מהאתרוגים שיש לו על העץ, ולבו נוטה לברך על האתרוג שלו, כי הוא חביב בעיניו והשקיע בו שנה שלימה, אך מאידך האתרוג השני מהודר יותר, האם יש ענין שיקנה את האתרוג המהודר יותר, או שמא יכול לברך על האתרוג החביב בעיניו?

תשובה: נאמר בשבועות דף טו ע"א על הפסוק בנחמיה 'ואעמידה שתי תודות גדולות ותהלכות לימין מעל לחומה' מאי גדולות, אם גדולות במינן מי איכא חשיבותא קמי שמיא, והתניא נאמר בעולת בהמה 'אשה ריח ניחח', בעולת העוף 'אשה ריח ניחח', במנחה 'אשה ריח ניחח', מלמד שאחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין את לבו לאביו שבשמים. והקשו התוס' (ד"ה ללמדך) דאמר (יומא דף לד ע"ב) האחד המיוחד שבעדרו, וגבי פרה אדומה נמי אמרינן (לעיל דף יא ע"ב) שאם מצא נאה הימנה מצוה לפדות, ותירצו שמי"מ לא היה לו להתפאר בכך כיון שמצוה בזה כמו בזה אם מתכוין לשם שמים.

וברשב"א תירץ דהתם אינו אלא משום שלא יהיו מצוות בזווית עליו, ובתוס' אמרו דשאני הכא דכתיב ואעמידה שתי תודות גדולות ואין נאה להתפאר ולומר קרבן גדול הבאתי.

והריטב"א כתב וז"ל: משום דאיכא מצוה לעשות מן המובחר שיהא הקרבן חשוב בעיניו, וכדאמרינן בעלמא התנאה לפניו במצות שלא יהיו מצוות בזווית עליו, אבל אין הכתוב משתבח ומתפאר בקרבן של פטם יותר משאר שוורים, כדי שיכתוב בהם גדולות, שהרי נאמר במנחה ריח ניחוח, כמו שנאמר בעולת פרה הגדול כן תירץ רבינו הרמב"ן ז"ל וכן כתוב בתוס' אלא שלשונם קצר כמשפטם, עכ"ל. כלומר שגם לפי שיטת התוס' עיקר התירוץ שלא יהיו מצוות בזווית עליו.

לאור זאת כאשר מה שאינו רוצה לקחת את המהודר יותר כיון שהוא מחבב את המצוה, ורוצה לצאת באתרוג שהשקיע, הרי שמראה שמצוות חביבות עליו.

והנה בתשובות להגרי"ח זוננפלד זצ"ל (סימן ג) דן האם עדיף לברך על אתרוג מארץ ישראל אף שהוא פחות מהודר, וכתב א"כ נמצא דבכל דבר שגדל בא"י צריך להקדים בברכה, וזו לא שמענו מעולם בספרי הפוסקים, וסיים דדוקא לענין אכילה תלוי בחביבות, ולאחר שחבת הקודש בלבבו, והדבר הזה חביב בעינו ראוי להקדימו, משא"כ במצוות שנצטיינו התנאה לפניו במצוות, לא תלוי בבחירתו כלל, כי אם הדבר אשר יש בו נוי יותר, הוא מובחר למצוה.

**הגאון רבי אשר אנשיל
שווארץ שליט"א
ראש כולל צאנז בבית
שמש ומח"ס מעדני אשר**

ארכיון 'עוז והדר'

**קישוט שכתוב בזה שם השם ונפל בשבת
האם מותר להרים את זה שלא יהא מונח
בביזיון?**

שאלה: קימ"ל אורח חיים סימן תרל"ח סעיף ב': "נוי סוכה שנפל ביו"ט ושבת אסור לטלטלם, דמוקצים הם". יש לחקור, קישוט שכתוב בזה שם השם ונפל בשבת, האם אסור להרימו והוא מוקצה, או דילמא מותר להרימו כדי שלא יהא מונח בביזיון?

תשובה: הנה במנחת שבת סימן פ"ח כתב דמזוזה שנפלה בשבת מותר להרים, משום ביזיון כתבי הקודש. אם כן, הרי הוא הדין הכא. ויש לחלק: בין מזוזה דקדושתה חמורה טפי, מקישוט שכתוב בו שם השם. ושאלתי את הגאון המפורסם מרבני המערכת רבי שמאי קהת גראס שליט"א, ופסק שמותר, משום ביזיון כתבי הקודש.

ועוד היתר: על פי מה דאיתא במחבר סימן תרל"ח דאם התנה אינו מוקצה, אם כן בכתבי הקודש אומדנא דמוכח דהתנה שאינו מקצה כדי שיוכל להרימו. וכן פסק לי הגאון רבי אריה פינק שליט"א, דומ"ץ בעלזא בית שמש, וכן הגאון רבי אברהם שטגליץ שליט"א, דומ"ץ צאנז ביתר.

האם יש מצווה לבקר קרובים ביום טוב משום שמחת יום טוב?

שאלה: קיימא לן (אורח חיים סימן תקכ"ט): חייב אדם להיות שמח וטוב לב במועד, הוא ואשתו ובניו וכל הנלווים אליו. כיצד משמחין? הקטנים נותן להם קליות ואגוזים, והנשים קונה להם בגדים ותכשיטין כפי ממונו.

יש לחקור, האם מי שהולך לבקר קרובים ביום טוב מקיים מצוות שמחה, שזה גורם לו שמחה כשפוגש את קרוביו, או שמא אינו מקיים מצוות שמחה?

תשובה: הנה איתא במשנה (פסחים מט, א): "ההולך לשבות שביתת הרשות ונזכר שיש לו חמץ בביתו" וגו', ופירש רש"י שהיה הולך להחשיך על התחום לקנות שביתה שם ולילך ארבעה אלפים לדבר הרשות.

והקשו בתוספות (שם): הרי איכא מאן דאמר דסבירא ליה (עירובין לא, א) דאין מערבין אלא לדבר מצווה, אם כן איך אפשר לעשות עירוב לדבר הרשות?

ומתוך התוספות: שפירושו, "לשבות שביתת הרשות" שהולך לשמוח בפסח בבית אוהבו או קרובו. חזינן מדברי התוספות שללכת בחג לבית אוהביו וקרוביו היא דבר מצווה, ומסתמא כוונת התוספות שזה גורם שמחה כשפוגש את קרוביו.

וכן כתב המהר"ם (שם) וזה לשונו: "לשבות שביתת הרשות" שהולך לשמוח בפסח, רוצה לומר שיש בו מצווה קצת, אבל נקרא רשות כנגד שחיטת הפסח וכיוצא בו.

אבל בחתם סופר (פסחים מט, א) כתב דכוונת התוספות דלא מיירי כלל בעירוב אלא שהולך לשמוח ביום טוב בבית אוהבו, וזה נקרא "לשבות שביתת הרשות", כמו דאמרינן "ששבת ביבנה", ובמסכת סוכה מעשה ברבי אליעזר ששבת בגליל העליון, והיינו שהיה שם יום טוב של סוכות, והכא נמי דכוותיה, ודלא כמהר"ם לובלין.

וברבינו בחיי (פרשת בא פרק י"ב פסוק כ"א) על הפסוק "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים מְשַׁכּוֹ וְקָחוּ לָכֶם צֹאן לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם" כתב וזה לשונו: מכאן שחייב אדם לקרב קרוביו כדי שישמחו עמהם בימים טובים. וכן בימות הגאולה הבטיחנו הקדוש ברוך הוא להתקרב איש אל משפחתו שנאמר (ירמיה ל, כה): "כִּבְעַתְּ הָיִיא נְאֻם ה' אֶהְיֶה לְאֵלֵיכֶם לְכָל מִשְׁפַּחַת יִשְׂרָאֵל".

מעדני אשר: נראה להעיר שאפילו לשיטות שיש מצווה לבקר קרובים ביום טוב משום שמחה, זה רק למי שיש לו שמחה כשנפגש עם קרוביו, אבל יש אנשים שאין הדבר גורם להם שמחה כשנפגשים עם קרוביהם, בוודאי שאין מקיים בזה מצוות שמחה.

**הגאון רבי עמרם פריד
שליט"א רב קהילת 'נצח
ישראל' בני ברק**

ארכיון 'עוז והדר'

**קדושת
הסוכה**

הקדמה:

נאמר בגמרא (סוכה כט) "אמר רבא: מיכלא בר ממט לל"א". ונחלקו הראשונים האם הכוונה שיש להוציא את הצלחות שאוכלים בהן לאחר האכילה (רש"י ותוס' שם), או שהכוונה שאין להכניס לסוכה את הסירים שמבשלים בהם את האוכל (בה"ג ור"ת בתוס' שם). הלהכה חוששים לשתי השיטות (משנ"ב סימן תרל"ט סק"ה).

כלי מטבח לתוך הסוכה

אין להביא לשולחן מחבתות וכלי בישול שלא רגילים להביא לשולחן. אמנם אם הסוכה מרוחקת מהמטבח, נראה שיש להתיר (ולסמוך על פירוש רש"י ותוס').

מותר להביא לשולחן את הסירים שרגילים בזמננו להביא לשולחן במשך השנה.

מותר לעשות סוכה במטבח, אף שיש שם תנורים ומקררים וכדומה.

לפנות צלחות ריקות

אין להשאיר בשולחן צלחות לאחר שסיים לאכול בהן, אלא צריך לפנותן בגמר הסעודה, אך אין חובה לפנות מיד לאחר שסיים לאכול בהן.

נטילת ידיים בסוכה

מותר ליטול ידיים בסוכה, וכן מותר להניח בה את הקערה לנטילת ידיים. לאחר גמר השימוש, יש לפנות את הקערה מחוץ לסוכה (עיי' ערוך השולחן שם).

קפנדריא דרך הסוכה

מותר לקצר הליכתו (קפנדריא) דרך הסוכה (רי"ץ גיאת מאה שערים דף עב).

אופניים/פח אשפה/משחקי ילדים ועוד

קנד. אין להניח אופניים בסוכה. מותר להניח בסוכה פח אשפה הרגיל להיות בסלון. אסור להחליף טיטול לחינוק בסוכה. מותר לשחק משחקי ילדים בסוכה. מותר לצחצח נעליים בסוכה.

י"ד בתשרי תקע"ה

הרה"ק רבי ישראל מקאזניץ זי"ע
המגיד מקאזניץ, בעל עבודת ישראל

היה מתגבר על חולשתו ומתפלל כארי

על המגיד הק' מקאזניץ מסופר, שבטבעו היה גופו חלש מאד, אמנם בעת עבודת הקודש בתפלה ומסירת שיעוריו לרבים היה מתגבר על חולשתו כארי ועובד את בוראו בהתלהבות אש קודש. ואכן גאונותו מפורסמת לרבים על ידי השיעורים שהיה מלמד לתלמידים בתורת הנגלה, ומהם נדפס ספר בית ישראל' על הש"ס מלא חריפות וגאונות. ואף הגאון רבי חיים מוואלוז'ין זצ"ל התבטא ואמר: "ידוע לנו, שהמגיד מקאזניץ הינו בקי בבבלי וירושלמי בחריפות נפלאה".

בשנות בחרותו של הרה"ק רבי יהושע מקראלי זי"ע [היה זקיניו של הרה"ק רבי אברהם יהושע פריינד זי"ע מנאסאד] לא היה נהנה מאור החסידות. והתגורר בעיר פאפא שם שימש אביו הגה"צ רבי יצחק פריינד זצ"ל כמרא דאתרא. משגדל הילד שלח אותו אביו ללמוד בישיבת הגאון רבי אלעזר קאליר זצ"ל בעל האור חדש' בעיר זבלודאווא שבפולין. וכיון שעניים היו ולא היה להם כסף לשכור סוס ועגלה על כן הלך רגלי משך כמה שבועות מפאפא עד זבלודאווא. באחת מחזרותיו אל בית אביו עבר מכפר לכפר ומעיר לעיר ובין השאר הגיע גם לעיר קאזניץ ועבר ליד ביתו של המגיד זי"ע.

באותה שעה עמד המגיד להתפלל תפלת מנחה, והיה חסר להם ל'מנין', לכן יצא אחד מבני הבית לבקש מן העוברים ושבים לבוא להשלים את ה'מנין'. וגם הבחור הצעיר נתבקש להיכנס פנימה, ויהי בכניסתו אל החדר נחרד לראות את המגיד שוכב אין אונים עד שהיה נראה בעיניו כשכיב מרע בעת הגסיסה, ובתמימותו היה בטוח שהזמינו אותו להיכנס כדי להשלים 'מנין' בעת יציאת נשמה. וחרה לו הדבר שלא הודיעו לו על כן טרם כניסתו הביתה, כי בכך היה מכין את רוחו ולבבו שלא להיבהל מן המחזה הנורא.

ויהי הוא עודו עסוק וטרוד במחשבותיו ראה לפתע איך שהמגיד מתגבר כארי ויוצא ממסתו ובהתלהבות אש קודש כאשר פניו בערו כלפידיים ניגש להתפלל מנחה, באותה שעה התבטא הרה"ק מקראלי בהתפעלות ואמר: "אם זה מסיטרא דקדושה הרי זה פלאי פלאים".

(מפי הגה"צ רבי אליעזר דוד פרידמן זצ"ל)

ט"ו בתשרי תרפ"ז

הגאון רבי מאיר אריק זצ"ל
אבד"ק טארנא בעל אמרי יוסר

מדוע אי אפשר היה לעשות סוכה בעזרה

לא תטע לך אֶשְׁרָה כָּל עֵץ (דברים טו כא). ה"פנים יפות" הביא מהילקוט דרשת חז"ל על הפסוק, אפילו סוכה. וביאר ה"פנים יפות" שכוונת הילקוט שכהנים פטורים ממצוות סוכה, באכילת דברים שדינם להיאכל בעזרה דווקא, כיון שאי אפשר לעשות סוכה בעזרה משום "לא תטע לך אֶשְׁרָה כָּל עֵץ אֲצֶל מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹהֶיךָ".

בספר "מנחת קנאות" לרבי מאיר אריק זצ"ל (סוטה מ"א ע"א) הקשה על ה"פנים יפות", מדוע אי אפשר לעשות סוכה בעזרה, והלא את הדפנות אפשר לעשות גם מאבנים - ובבניין אבנים אין איסור של 'לא תטע לך אֶשְׁרָה כָּל עֵץ'.

והסכך, אף שאין מסככים אלא בגידולי קרקע, וכל גידולי קרקע קרויים עץ וכמו שכתבו התוספות בשבת (כז: ד"ה כל) שאפילו קש נקרא עץ. וכן עץ שאכל אדם הראשון חיטה היה, ואם כן בכל גידולי קרקע שיעשה את הסכך לכאורה יעבור משום 'לא תטע לך אֶשְׁרָה כָּל עֵץ'.

אמנם לכאורה יש לומר שלא יעבור כלל על 'לא תטע' בסכך, שהרי לאו זה הוא דווקא כשמעמיד העץ דרך גדילתו, וכמבואר (בתוספות יום טוב מדות פ"ג

מ"י), ואם כן הסכך שמניחו מושכב אין בו משום 'לא תטע'. ואם כן צריך עיון מדוע יעברו הכהנים על 'לא תטע' בהעמדת סוכה בעזרה.

ט"ו תשרי תרנ"ה

הרה"ק רבי מרדכי לייפער מנדבורנא זי"ע

הקפיד שילמדו חומש רש"י מידי שבוע

מסופר על הרה"ק רבי מרדכי מנדבורנא זצ"ל שהגיע פעם לעיר חוסט, וביקר בישיבתו של הגה"ק ערוגת הבושם זצ"ל ודיבר עם הבחורים בלימוד. ולשאלת הגה"ק על התרשמותו מתלמידיו אמר: "הבחורים יכולים ללמוד, אבל אני רואה עליהם שאין להם יראת שמים". ונתחוויר פני ה"ערוגת הבושם". נתן לו הרה"ק רבי מרדכי להבין, שרואה עליהם שאינם מעבירים הסדרה וגם אינם לומדים 'חומש רש"י', שבלי זה חסר ביראת שמים. כששמע זאת הערוגת הבושם הקפיד מאז מאוד שילמדו התלמידים חומש רש"י בכל שבוע.

וכן סיפר הרה"ק מהר"י מפשעווארסק זצ"ל על הרה"ק מסאטמאר זצ"ל שכשהיה נער כבן חמש שנים בא פעם הרה"ק רבי מרדכי מנדבורנא זצ"ל לשבות בעיר סיגוט, והקדושת יו"ט זצ"ל שלח את הרבנית ושני בניה (העצי חיים והדברי יואל) לקבל ברכת קדשו. והרה"ק שאל את הרה"ק מסאטמאר מהו לומד, והשיב שלומד חומש ורש"י. אמר לו אז ר' מרדכי: "ס'איז דא לומדים וואס קענען לערנען, אבער זיי ווייטען נישט ווי דער באשעפער וואוינט, (-היינו שאין להם יראת שמים), "דאס איז ווייל זיי לערנען נישט קיין חומש רש"י". וציווה עליו שיקפיד ללמוד חומש עם רש"י, ואכן שמר את ציוויו כל ימיו. עכ"ל.

(באר הגן)

כ"ה תשרי ת"ר

הגה"ק רבי משה סופר זי"ע
מרא בעל החתם סופר

תשובות מן החתם סופר

זקיני החת"ס זי"ע כתב בערך אלף וארבע מאות תשובות הלכה למעשה, לכל אלפי השואלים ששלחו אליו שאלות בכל מקצועות התורה בתפוצות העולם, הגם שבהקדמה לתשו' חת"ס כתבו שישנם אלף שלש מאות שבעים ושבע תשובות, אך זה הם כתבו כי לא היו ברשותם כל התשובות.

החת"ס כותב בתשובה אחת דברים נפלאים (ה"ח סי' ס"ה) וזה לשונו - "אם טעיתי על כרחי לחזור בי, וזה לי ארבעים שנה תהלה לאיל יתברך, ולא אירע לי אלא ב' פעמים". פעם אחת בענין שמות גיטין שפסק הלכה, וידי נפשו הגה"ק המפורסם רבי אפרים זלמן מרגליות זי"ע אב"ד בראד, הראה לו שטעה בכיכול בהוראה כהלכה, אך החת"ס כותב שאח"כ התיישב בדעתו וראה שלא היה צריך להודות להגרא"ז על השגותיו.

הפעם השניה שחזר בו היה גם בענין שמות גיטין, שהגה"ק רבי שמואל לנדא זי"ע השיג עליו, והחת"ס הודה להגר"ש לנדא על טענותיו, אך הגרא"ז מרגליות שלח מכתב להחת"ס, שהחת"ס לא היה צריך לחזור בו מפסקו הראשון.

ורואים כאן דבר פלא, שפעם אחת חזר בו החת"ס מדבריו מחמת הגרא"ז מרגליות, ופעם אחרת כותב הגרא"ז מרגליות להחת"ס שאינו צריך לחזור בו. [החת"ס החזיק מאוד מגודל תורתו וצדקותו של הגרא"ז מרגליות, ודבר חידוש יחיד במינו ראינו אצל החת"ס, שכתב מכתב להגרא"ז ביום י"ז אלול תקפ"א, והחת"ס חותם את שמו בשם אמו, דבר כזה לא מציינו שהחת"ס עשה אצל גדולים אחרים. כמו"כ בתשו' (אהע"ז ח"ב סי' ל"ד) כותב החת"ס - "גאון זמנינו מו"ה זלמן מרגליות", עיי"ש].

(הגה"צ רבי נתן גשטטר זצ"ל - שיחות מלוה מלכה)

לרגל סיום והוצאה לאור של המשניות היומי "עוז והדר":

כנס מרומם במעמד גדולי ישראל שליט"א התקיים בביתו של מרן ראש הישיבה הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א לחיזוק לימוד המשניות היומי, עם הוצאת הכרך החדש של המשניות היומי עם ביאור חדש ונפלא על ידי ממלכת התורה "עוז והדר"

את המשא המרכזי נשא מרן הגרמ"צ ברגמן שליט"א שעמד על מעלת מי שזוכה ללמוד משניות מדי יום ביומו, ובתוך דבריו אמר "אנו נמצאים בערב ראש השנה - בערב יום הדין הגדול והנורא. ומקובלנו שכן אדם צריך לקבל על עצמו משהו, כדי שיחול בו שינוי מסוים, שיעלה ויתקדם - לכל הפחות - במשהו ברוחניות, וכך יוכל אולי להגיע ליום הדין. אני חושב שהנקודה הזו - להתחזק בלימוד המשניות, זה אמנם דבר קטן שכל אחד יכול להחזיק בו, אבל זה דבר גדול לאין ערוך, לכל אחד יש זמנים שלצערנו הולכים לבטלה, וכגון כשממתנים לאוטובוס או ענינים אחרים, ואפשר לנצל את הזמן הזה, הלימוד של המשניות מאוד מאוד יכול לעזור לזמנים אלו - לנצל

ושמש' וסיפר על כך לחבריו, תלמידי הרה"ק הנועם אלימלך זיע"א. אמרו לו חבריו האם לא ידעת שכח המשניות הוא כה גדול שבמשנה אחת יכול היית לתקנה, ולא היית צריך לתת לה במתנה את כל המשניות שלמדת. ופירש הוא רץ למשנה בדרך רמז עם מה שאמרו ז"ל (ב"ק לב.) על הרץ בערב שבת בין השמשות פטור מפני שרץ ברשות, ויש לפרש הכוונה על קודם בואו לשבת היא בחינת עולם הבא, שבא לתקן בערב שבת הנזקים מה שהזקק על ידי מעשיו, ועל זה אמרו שרץ ברשות, היינו שבזמן זה צריך לקיים מה שאמרו ולעולם הוא רץ למשנה יותר מן התלמוד, כי אז מה שיעמוד לו לאדם הוא לימוד משניות, לכן צדיקים היו לומדים ח"י פרקים דבר יום ביומו. גם נרמז במאמר רץ בערב שבת, זמן האלף השביעי שהוא מועד הגאולה, כי אמרו רז"ל (ויק"ר ז א.) אין כל הגליות הללו מתכנסות אלא בזכות משניות, מה טעמא, 'גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם' (הושע ח ט.). ומעתה כמה יש לשבח את הרב הלפרין שמעורר יהודים בכל מקום בעולם ללימוד המשניות שמקרבות את הגאולה. עוד השתתפו במעמד הרבנים הגאונים: רבי יצחק שאול קנייבסקי, רבי נסים בן שמעון, רבי יהודה אריה דינר, רבי עמרם פריד, האדמו"ר מזוטשקא והאדמו"ר מסדיגורא.

אותם כראוי, אם אדם ילמד את המשניות בע"פ או שיקח איתו את הספר הקטן, יוכל לנצל את הזמנים האלו, ולזכות לדברים גדולים מאוד". בסיום דבריו שיבח מאד את עורכי המשניות המבוארות ובירכם בכל לב. ריש מתיבתא "עוז והדר" מורינו הגרמ"מ פומרנץ שליט"א הזכיר בדבריו מה שאמרו חז"ל (ב"מ לג.) גמרא אין לך מדה גדולה מזו. ולעולם הוא רץ למשנה יותר מן גמרא. הא גופא קשיא, אמרת בגמרא אין לך מדה גדולה מזו, והדר אמרת ולעולם הוא רץ למשנה יותר מן הגמרא. אמר רבי יוחנן בימי רבי נשנית משנה זו, שבקו כולא עלמא מתניתין, ואזלו בתר תלמודא. הדר דרש להו ולעולם הוא רץ למשנה יותר מן התלמוד. וצ"ב. ונודע עובדא מהמאור ושמש שהיתה דרכו להתפלל בפרוזדור בית הכנסת של העיר קראקא, לפי שהיה מתפלל בנוסח ספרד, ומנהג אנשי העיר לא היה כן. ופעם אחת באה אליו נשמה אחת לבקש תיקון. אמר לה הרה"ק, אבל איני יודע לתקן נשמות, לכי לגדולים ממני. אמרה לו הנשמה, הלא נתנו לי סימן שאבוא אל מי שמתפלל בנוסח ספרד בפרוזדור בית הכנסת בקראקא. אמר לה, היום למדתי משניות לפני התפילה, הריני נוטן לך אותן במתנה, אולי יואילו לתיקונך, כי 'משנה' אותיות 'נשמה'. יצאה הנשמה מלפניו ולא שבה עוד. נפעם בעל המאור

מילין יקירין ויהודשים נפלאים מלוקט
מדברות קדשו ותורתו של
רבי הוד חי אביהצירא שליט"א

מִילָתָא

חֻזְרָא

חֻזְרָא דְאִזְרִייתָא
יסוד חדש ונפלא על הפרשה

מטרת ההסתר להטיבנו באחריתנו

הוא כמו שאמר **הדברי חיים ע"ה** שתכלית כל הצרות והיסורין הם להסיר בדיל וזוהמת העבירות, ותכלית הגלות הוא להסיר מהם כל סיג ופגם ולזקקם שבעתיים והכל לטובה. ראה דבריו (חנוכה ד"ה בגמרא מא"י): וזה תכלית כל עבודתנו לזכך החומר עד גמירא ולזה נצטרפנו בגליות להסיר בדילנו ולצרף סיגנו ולזה מקרי עקבתא דמשיחא. ובפרשתנו (ד"ה בפסוק) כתב: בפסוק (להלן כד סג-סה) 'וישא עיניו וירא והנה גמלים באים ותשא רבקה וגו' ותפול מעל הגמל וגו' מי האיש' וגו'. ונראה לפרש כי יצחק שהיה בבחינת זכר כן מכונה הצדיק השלם, ולזה גם שבא להתפלל תפלת מנחה שתיקן כמבואר במדרש רבה (ב"ר ס יד) ומנחה היא גבורות ודינין (זוהר במדבר קכ), עם כל זה הצדיק השלם רואה שאין רע יורד משמים והכל טובות, וגמלים באים, מלשון גמול, וכמו שדרשו בש"ס (ברכות נו) הרוואה גמל בחלום וכו' והיינו שהצדיק השלם רואה בהגבורות גם כן גמול טוב.

אך רבקה היא בבחינת צדיק שעדיין לא נשלם, וכמו שפירש רש"י (להלן כה כא) גבי 'ויעתר לו' ולא לה, שאין דומה תפלת צדיק בן צדיק (יבמות סד). לזה אמרה 'ההולך לקראתנו', כיון שראתה דינים וגבורות סברה שהוא לנגדה, ובאמת אדרבה הכל לטובה, ומאתו לא תצא וכו' (איכה ג לח), והכל כדי להסיר בדיל וזוהמת העבירות ולקבל מלכות שמים באמת, וכמו שאמרו חז"ל (ברכות ה) שלשה דברים באים על ידי יסורים תורה ועולם הבא וארץ ישראל. ולזה אמר לה העבד 'הוא אדוני', היינו שאינו הולך לנגדך ולקראתך, רק כדי לקבל את אדנותו יתברך שמו ויתעלה, ואך מי שאינו צדיק תמים, גם שמאמין שהוא לטובה, נופל בבחינת קטנות, ולזה 'תפול מעל הגמל', היינו שנפלה מגדלות המוחין להאמין שהוא טובות. ולא כן יצחק, ראה בהדינים גם כן חסדים וגבורות נמתקות בשרשם, ומשם באים כל גמולות טובות.

צריך כל איש מישראל להכניס בקרבו דברים אלו ולעורר בקרבו ירושת אבותינו, שידע נאמנה שכל אלו ההסתרות המניעות וצער עול הגלות, הכל למען הטיבנו באחריתנו, כפי שכתב **הבאר מים חיים ע"ה** על הפסוק **אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם**, וכתב, שאף שלפעמים צריך להסתיר עצמו כנאמר **אסתירה פני מהם** אבל כל זאת בשביל שאראה מה אחריתם כי על ידי זה ודאי יהיה להם אחרית טובה כפולה ומכופלת. והענין

אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם (לב ט). **הבעל שם טוב הקדוש** אומר (הובא בתולדות יעקב יוסף לך לך), משל לאב המלמד את בנו ללכת, ומדדה עמו, הולך שני צעדים ומהלך את בנו, כדי שילמד ללכת, כך גם מנהיג אותנו הקב"ה ושומר עלינו, ומבאר כך בפסוק (תהלים מח טו) 'הוא ינהגנו על מות', 'על מות' מלשון עלם - נער צעיר. וכך נאמר בפרשתנו **אסתירה פני מהם** שלא יראו שאני מביט בהם, אבל בסתר - **אראה מה אחריתם** אביט בהם ואשגיח שחלילה לא ינזקו.

מִילָתָא דְפִלְיָא

הכנה למצוה גדולה מהמצוה עצמה

בכל מצוה ומצוה, גדולה היא ההכנה למצוה עוד יותר מהמצוה עצמה. כך מוכח מדברי הגמרא (יומא כד:) שהדלקת המנורה אינה נקראת עבודה, אך הטבת הנרות עבודה היא ויש לעשותה רק ע"י כהן (ראה רמב"ם ביאת מקדש פי"ט ה"ה, ז), והכיצד יתכן כזאת, שעצם המצוה דהיינו הדלקת המנורה כשרה זר, אך ההכנה למצוה בהטבת הנרות פסולה בזר, הרי לנו מפורש שהכנה למצוה גדולה אף מהמצוה עצמה.

עוד מצינו בספרים הקדושים על שנקרא יום ראשון של חג הסוכות 'ראשון לחשבון עוונות' וזאת לאחר שבארבעת הימים שלאחר יום כיפור כתב בטור (א"י"ה סי' תקפ"א): במוצאי יום הכיפורים עוסקים במצות סוכה ולולב ואין עושין עוונות, לכך קורא יום טוב ראשון 'ראשון לחשבון עוונות'. והקשה הט"ז כיצד בהכנה למצוה אין עושים עבירות וכשמגיעה המצוה עצמה ביום טוב ראשון של סוכות אז הוא ראשון לחשבון עוונות.

אלא, כי אכן זו כוחה של ההכנה למצוה, שכאשר מתכווננים למצוה אין מקום לחטאים עוד יותר מזמן המצוה עצמה, וכלשון הרה"ק **בעל שפת אמת ע"ה** (האזינו תרל"ד ד"ה בטור): אבל אין הדבר רחוק שיותר כח והצלחה יש בהכנת המצוה מגוף קיום המצוה. ומבאר שני טעמים בדבר: האחד, כי עשיית המצוה היא רק לשעה וההכנה הוא לעולם. ועוד, כי מי יוכל לקיים המצוה כמשפטה. אבל הרצון והכנה להמצוה הוא לעשותו כרצונו יתברך, ולזאת ההכנה והשמחה לבוא להמצוה חשוב מאוד.

ברזא דאח"ד רמזים נפלאים על סדר הפרשה

עצת משה רבינו ע"ה - להיות קרוב לרוחניות ורחוק מגשמיות

'אשרי העם שה' אלהיו' דעליה אתמר 'דור הולך ודור בא' (קהלת א ד) ולית דור פחות מששים רבוא, ועליה אתמר (תהלים קה ח) 'דבר צוה לאלף דור'. ואתפשטותיה הוא בכל דרא ודרא, בכל צדיק וחכם דמתעסק באורייתא עד שתין רבוא לאשלמא לכלהו מפגימו דלהון. ורזא דמלה 'והוא מחולל מפשעינו' (ישעיה נג ה) דאיהו שקיל לכלהו, כמה דאוקמוה מארי מתניתין אשה אחת ילדה ששים רבוא, ומנו משה דשקיל לששים רבוא. - וראה באור החיים (דברים פרק לב א): שנפשות כל עוסקי תורה הם ניצוצי משה, ולא דור המדבר לבד אלא עד סוף כל הדורות כל העוסק בתורה כרוך הוא במשה], כדברי הרמב"ם הידועים (תשובה פ"ה ה"ב), שהרשות נתונה בידי כל יהודי להיות כמשה רבינו, ויכול כל אחד ואחד להתעלות ולהיעשות רוחני עד למעלה בקודש, שיהיה קרוב לשמים כדוגמתו של משה רבינו ע"ה.

ראה באריכות נפלאה מה שכתב בסידורו של שבת (ח"א שורש ו ענף א). ומקצתם נביא כאן, אך את כולו טוב לראותו במקומו. וז"ל: כי לפעמים יטעה היצר הרע לאדם לומר לו מי אתה לבקש גדולות לדקדק בו דקדוקי מצות מאוד ולעסוק בתורה יומם ולילה. הלא לא טוב אתה מאבותיך. וכו'. ואתה למה תדחק עצמך לזוהר מלהתפלל בלי מחשבה זרה ולא תוכל עשוהו כי קטן אתה במדרגתך. אך הכל נאה לצדיקים הגדולים שמעודן היו נשמרים מכל רע וכו'. וכדומה מפתוי היצר במה שמפתה אותו במדת הענוה ועושהו עניו מכל וקטן מכל כדי לבטלו מעבודת בוראו. ועל כזה, אף אתה אמור לו שקר אתה דובר בזה, וכל אדם יוכל להיות כמשה רבינו ע"ה. ואם לא על משמתי אעמודה להיות נזהר מכל רע מצוות לא תעשה דאורייתא או דרבנן או אפילו מנהג ישראל, חלילה לי לפרוש מדרכיהם שלא לעשות כמעשיהם ולדקדק בכל הדקדוקים שבעולם ובכל מיני אזהרות שלא אבא ח"ו לידי איסור קל אפילו מדברי סופרים וכו'. ואם כה אעשה גם אנכי לא נופל מהם, וגם אני יכול לבוא לדרגת הצדיקים הגדולים כמוהם כמוני.

שמיעה מאחר ורחוקים השמים ממקום עמדו בארץ, ולארץ הקרובה אליו ביותר שהרי עליה עומד עתה, יאמר לשון האזנה.

ובדברינו יבואר, כי רצה משה לאלפנו מוסר, שבענייני שמים צריך להיות קרוב, להיות מחובר לקדושה וככל שיוסיף להתקרב טוב הוא למאוד, אך לענייני ארץ וגשמיות יש לו לאדם להרגיש עצמו מרחוק שלא יבקש להתקרב לגשמיות רק יעמוד מרחוק ויסתפק במועט לזון גופו לעבודתו של מקום ותו לא, כמאמר הכתוב (משלי יג כה) 'צדיק אוכל לשובע נפשו'.

הקדמת הרוחניות ועשייתה עיקר מושרשת בתוכנו

וכי תאמר דרגה מופלאה היא ממני להקדים בכל ענייני ומעשי את הרוחניות קודם לכל דבר אחר. דע כי דברים הללו ירושה היא לנו מאבותינו, ומכח הצדיקים נוכל אף אנו לבוא לרומם הכל לקירבת ה'. דהנה כתוב מפורש הוא שאמר משה רבינו ע"ה **האזינו השמים והארץ**, ודרשו בספרי (פ"ו טו) לפי שהיה משה קרוב לשמים לפיכך אמר 'האזינו השמים', ולפי שהיה רחוק מן הארץ אמר 'ותשמע הארץ אמרי פי'. בא ישעיה והזכירם בהיפך על השמים אמר (ישעיה א ג) 'שמעו שמים' שהיה רחוק מן השמים, 'והאזיני ארץ' שהיה קרוב לארץ. כלומר, האזנה היא לעומד מקרוב, ושמיעה היא לעומד מרחוק. שמשה רבינו התעלה לדרגה גבוהה ועצומה עד שהיו השמים קרובים אליו, והוא אשר נאמר עליו (ספרי מסות קנג) שכל הנביאים התנבאו ב'כה אמר ה' והוא התנבא ב'זה הדבר', שראה באספקלריא המאירה. ועלה לשמים 'לחם לא אכל ומים לא שתה' (שמות לד כח), ונעשה כולו רוחני כאמרו 'משה איש האלוקים'. וכוחו ניתן לכל יהודי [ראה בזוהר (רע"א מהימנא עקב רעג): אנת הוא כשמשא דנהיר בכל דרא ודרא, דכד אתכנש שמשא בליליא נהיר בסיהרא ובשתין רבוא ככביא, הכי את דאנת נהיר בשתין רבוא בכל דרא ודרא. ועוד איתא בתקוני זוהר (תקון ס"ט קיב): 'אשרי העם שככ"ה לו' (תהלים קמד טו), בגימטריא 'משה'.

הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אֲמַרְי פִּי (לב א). במקרא הראשון שבתורה נאמר (בראשית א א) 'בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ'. כשהקב"ה ברא את העולם, תחילה ברא 'את השמים' שהם הדברים הרוחניים, ולאחר מכן 'את הארץ' אלו הם הדברים הגשמיים 'כ'ארץ'. ללמדנו מהי התכלית שבעבורה בא האדם לעולם, שלכך הקדים 'את השמים' שמכך ילמד האדם דעת לסדר בריאת עולמו הקטן [שהרי כל אדם בפני עצמו הרי הוא עולם קטן כדאיתא בתנחומא (פקודי א). וכן בתקוני זוהר (תקון ע' קל): ואברין דבר נש כלהו אינון מסודרין על סדרי בראשית, ובגין דא אתקרי בר נש עולם קטן. ומאן דאמליך לקודשא בריך הוא על כל אבר ואבר כאלו אמליך ליה על כל עלמא. ואגרא דבר נש דאמליך ליה על כל אבר ואבר לא אתייהב רשו לגלאה דאלין אינון טעמי מצוות דלא אתייהבו לגלאה], שאמנם נברא הוא מגשמיות ורוחניות, אך כדי לבוא לתכלית בריאתו עליו ללמוד מבורא עולם שברא קודם את הרוחניות, ואף הוא יקדים ויעשה עיקר אצלו את העניינים הרוחניים, ובכך יהיה קיום לעולם הקטן שלו. והדרך לכך היא ע"י שיעשה רצון ה' במצוות עשה ובמצוות לא תעשה, ויסגל בעצמו מעשים טובים, ולימוד התורה. ותחילה לכל רצון ה' יתברך מאיתנו היא יראת שמים טהורה, וכמו שכתוב (לעיל י"ב) 'ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה'. וממנה יכול האדם לבוא עד למעלה בקודש בבחינת מוסיף והולך ומעלין בקודש.

משה רבינו מלמד להיות קרוב לענייני שמים

הוא הדבר שאמר משה רבינו ע"ה **האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי**, שכבר עמדו על כך שלשון האזנה מתפרש לעומד קרוב, ולשון שמיעה מתפרש יותר על העומד מרחוק, ואם כן מדוע השתמש משה רבינו ע"ה בלשון קרוב לגבי השמים ולשון רחוק לגבי הארץ, הרי הסדר הוא בהיפך מזה, שלשמים הרחוקים היה לו לומר לשון

כיצד אפשר לומר 'אשריך בעולם הזה' לאדם החי חיי צער

זאת מעצמו, וכמו כן אין מצוה שאנחנו מקיימים שאינה מגיעה לאחר שה' נתן לנו את הדבר, כמו שכתוב (איוב מא ג) 'מי הקדימני ואשלם', שכל מה שנעשה כביכול לה' יתברך הוא רק ממה שהקדים אותנו ונתן לנו את הכלים שבהם נוכל לעבוד אותו, רק מחסדו הוא שנקבל שכר על עשיית המצוות.

בכל עת נצרך לזכור כי העיקר הוא התורה ועניני עולם הזה הם רק כדי לסייע לה

אך בכל זה יש לזכור את העיקר, וכמו שהשכיל לדעת זאת כאשר היה לחמו 'פת במלח' שזכר כי לקניין התורה נצרך שלא יהיה כבול בעניני הגשמיות, כך גם עתה שאין לו מחסור ידע שעיקר בריאתנו היא בשביל התורה, ואכן אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה (ברכות סג), וכל השפע שנתן לו הבורא יתברך הוא כדי שיעבוד בו את ה'. שלא יהיה כאותו אדם במשלו של החפץ חיים שראה לאחד שיצא מחנות ובידו מתנה עטופה בעטיפה מכובדת, וכששאלו כמה שילם על זה, אמר שקיבל את זה חנם, ומשמע זאת נכנס וביקש עטיפה אך התבקש לשלם עליה, ולא הבין, מדוע האדם שהקדימו בחנות קיבל בחנם ואילו הוא נדרש לשלם מחיר מלא, עד שהוסבר לו כי האדם שהיה לפניו קנה חפץ חשוב בבית המסחר ועל כן קיבל את העטיפה חנם, אך מי שאינו קונה מאומה אינו מקבל עטיפה חנם. וכך עלינו לדעת שהעיקר בעולם הם התורה והמצוות, וכל צרכי האדם הגשמיים הינם רק כעטיפה המסייעת לעיקר, ורק הכסיל הוא החושב שניתן לקבל את העטיפה חנם מבלי לקנות תורה ומצוות. ואכן העוסק בתורה מתוך עמל ויגיעה, ואפילו שאינו אוכל כי אם 'פת במלח', וחי חיי צער ובכל אופן 'בתורה אתה עמל', הוא שהשריש בקרבו כי העיקר הם התורה והמצוות, וכל עניני העולם הזה בטלים ומבוטלים, ומשכך הוא לא עוצר מעמלו כשחסר לו מה מעניני הגשמיות, הוא זה שזוכה להרחבה ושפע עד שמתקיים בו 'אשריך בעולם הזה' ובודאי 'טוב לך לעולם הבא' ששכרו האמיתי ממתיין לו בעולם הבא.

ממה שסוכם, אז לא רק שאינו מקבל הוצאותיו אלא עוד צריך לשלם בעצמו על ההפסדים, ועל כן יש לו לאדם לזכור כי הוא שליח מאתו יתברך לזה העולם, וימלא בדקדוק אחר הוראות המשלח על ידי עסק התורה וקיום המצוות, כדי שישא הקדוש ברוך הוא בצרכי גופו וישפיע עליו שפע פרנסה בהרחבה.

העובד במלון נהנה ממנו חנם

כיוצא בזה מסרו תלמידי רבי ישראל מסלנט ע"ה שדימה זאת לעשיר שהתארח במלון רב פארות במחיר יקר, והנה הוא רואה מכר שלא נודע כמשופע בממון שוהה בבית המלון ונהנה ממנועמיו, לרוב סקרנותו כי גברה לא עצר בעד עצמו ושאל אותו ישירות, הכיצד זה מרשה אתה לעצמך לבזבז הון רב כל כך לשהות ארוכה בבית המלון, ענה האיש, איני משלם על כך מאומה, שכן אני מעובדי המלון ויכול לאכול ולישון חנם אין כסף. כך בדיוק הוא היהודי בעולם הזה, הוא אכן ראוי לקבל הכל בהרחבה מאחר והוא משמש כעבד ה' ומשכך דין הוא שיקבל כל מחסורו.

העובד את ה' נחשב כמי שנתן עצמו לעבודת המלך ומקבל כל צרכיו

ואף זו מחמלת ה' עלינו, שמחשיב את מעשינו כמו עשינו אותם מכוחנו אנו, ולמרות שלא היינו יכולים לקיים מצוה אחת מבלי הכוחות שה' נתן לנו, ואם כן על מה ולמה מקבלים אנו שכר, ובפרט מה שאנחנו מקבלים על הוצאות הדרך, דהיינו כל השפע הטוב שהתברכנו בו כדי למלא תפקידנו, אלא שגם זה מטובתו יתברך שמחשיב את המעשים שלנו כאילו נתנו לו משלנו. וזה גם ביאור הכתוב (תהלים סב יג) 'ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו' שהקשו מדוע נחשב חסד אם מה שמשלם הוא כפי המעשים וכפי הדין, וביארו כי הוא גופא החסד, שה' משלם לאיש כמפעלו הטוב אפילו שלא היה יכול לעשות

אם אָמַת עֲשֵׂה כֵן אֲשֶׁרֶךָ וְטוֹב לְךָ אֲשֶׁרֶךָ
בְּעוֹלָם הַזֶּה וְטוֹב לְךָ לְעוֹלָם הַבָּא (אבות פ"ו, משנה ד).

הקושיא שרבים מהמפרשים נתחבטו בה היא, כיצד יתכן לומר 'אשריך בעולם הזה' למי שחי בצורה של 'פת במלח וכו' וחי צער תחיה', הלא זה סתירה למשמעות 'אשריך בעולם הזה'. וכמה וכמה דרכים נאמרו בזה וכולם חטיבה אחת של דביקות בתורה וקדושה.

על ידי שעמל בתורה מתוך הדחק יקבל שפע ברכת שמים

צדיקים פירשו שכאשר מנהיג את עצמו לעסוק בתורה גם כשאין לו כי אם 'פת במלח ומים במשורה וכו' אז יוכל לקיים 'אשריך בעולם הזה' שיקבל שפע בהרחבה. וזה הביאור 'ואם אתה עושה כן' שלכאורה תיבות אלו טעונות הבנה מה באו לומר, מספיק היה אם יאמר 'כך היא דרכה של תורה פת במלח וכו' ובתורה אתה עמל', ו'אשריך וטוב לך' וכו'. אלא 'אם אתה עושה כן' ביאורו כשיש לך כאלו חיים של 'פת במלח' וכו', שאתה עוסק בתורה על אף הדחק, אז יתקיים 'אשריך בעולם הזה' שיזכה לשפע והרחבה בעולם הזה, שכן במעשיו הראה שיוודע כיצד להשתמש בעושר שחננו ה', משכך מקבל הוא השפעת ברכת שמים בהרחבת הדעת.

האדם שליח שנשלח לעולם לעשות מצוות והמשלח נושא בעול הוצאות הדרך

כך היא דרכה של תורה שמביאה שפע לעמלים בה כמו שראינו לעיל (פ"ד מ"ט) 'כל המקיים את התורה מעוני סופה לקיימה מעושר'. משל לשליח שנשלח ליריד לעשות מסחר עבור השולח, שאז המשלח חייב בהוצאות השליח, אכילה ושתיה ולינה, כך כל יהודי הינו שליח שנשלח משמים לעשות עסקים בעולם הזה, לרכוש באמצעות מעשיו וקדושת נשמתו קניני נצח שאותם יש לו להביא לשולח הוא ה' יתברך הממתין לתורתו ומצוותיו, ועל כן הבורא דואג לו לכל מזונו וכל הצטרכויותיו. אך כשהשליח לא מקיים ציווי משלחו ועושה אחרת

מלון יקרון והיה שנים נפלאים מלוקט
מדרשות קדשו ותורתו של
רבי דוד חי אביהצירא שליט"א

מִילְתָּא

חֻזְרָא

חֻזְרָא דְאִוְרֵייתָא
יסוד חדש ונפלא על הפרשה

משה רבינו נתן כח לכל ישראל להיות קדושים בבחינת איש האלקים

בחינת 'אלקים' והיינו על ידי הזדככות חומר ונעשה כולו צורה שהוא חיות אור אלקים, על זה הדרך יש לומר גם כן שמרמז הפסוק 'וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלקים', היינו זה הברכה שבירך משה לישראל שיוכלו לעשות מן איש שהוא מורה על חומר שנברא מאין ליש שיתהווה בחינת אלקים שהוא צורה ואור אלקים, והיינו שישתוו למדרגתו העליונה לזכך חומרם שיתהווה כולו אור בחינת אלקים]

איש האלקים - שיהיה בכוחם לבטל הדינים

משה רבינו ע"ה קודם פטירתו השאיר כוח עבדו כל אדם מישראל, שיגיע למעלת איש האלקים שמדרגה זו היא מדרגת הצדיק שיש בו כוח להמתיק את הדינים, וכידוע 'אלקים' לשון דין, ו'איש האלקים' הוא השולט בדינים [כי 'איש' לשון בעל, כמו 'איש נעמי', ו'איש האלקים' הוא השולט במידת הדין. ובילקוט (רמז תתקנ"א) אמרו: אמר ריש לקיש אלמלא מקרא כתוב אי איפשר לאומרו, כשם שגזור אדם על אשתו ועושה, כך הקב"ה משה גזור עליו ועושה. ועושה כך הקב"ה משה גזור עליו ועושה. ובזוהר איתא (ויחי רל"ו): 'וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלקים', מאריה דביתא, מאריה דמטרוניתא, כמה דכתיב (במדבר ל"ד) 'אישה יקימנו ואישה יפרנו', ובכוח הצדיק לשלוט במידת הדין ולהעבירה מבני ישראל ולהשרותה על הגוים, ועל ידי כן מתקיים 'עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים' [וראה גם בבאר מים חיים: על ידי משה נתהווה להיות בחינת המתקת הדינים בעולם וכו', בזכות משה שהוא פתח הפתח הזה להמשיך ממקום החירות אל מדות התחתונים וכו', שאיש משה הזה הרומו במלת 'בשגם' ימתיק כל הק"ך צרופי אלהים, ואז ימשך מזה שיהיה כח ביד כל אדם אשר יבוא בברית ה' להמתיק כל בחינת הדינים ברחמים].

וזוהו שנאמר בברכתו **וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלקים את בני ישראל**, זו היתה ברכתו שכל אחד מבני ישראל יהיה בבחינת איש האלקים השולט על בחינת הדין ומהפכה לרחמים.

הוא הבטחה גם כן, כי איך יוכל בשר ודם להתקדש בקדושת ה' יתברך, אך 'כי קדוש אני ה' אלקיכם', פירושו, אחר שהוציאנו ה' יתברך ממצרים שהיינו משועבדים להם והבדילנו מהאומות, שהחיות והכח שיש בתוך כל איש ישראל הוא מה' יתברך, וזהו שכתוב 'אנכי ה' אלקיך', כו', מיוחד מלכל האומות וכו', אבל חיות כל איש ישראל היא חלק אלקי ממעל, וממילא בכוחנו להתקדש גם בעולם הזה].

וכן כתוב בברכת משה רבינו לבני ישראל וזאת הברכה אשר ברך בך משה איש האלקים את בני ישראל, וביארו צדיקים ע"ה, שזאת היא הברכה שבירך משה רבינו את ישראל - שיהיו 'איש האלקים' כמותו שיתעלו אף הם להיות קדושים ומזוככים כאיש האלקים הדבוק ביוצרו בכל רגע ורגע. [כך כתב בדגל מחנה אפרים (בראשית ד"ה עוד י"ל בראשית): על דרך שאמרתי על פסוק (שמות י"ט ג) 'ומשה עלה אל האלקים', היינו שכל עליותיו של משה היה רק שיהיה

וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלקים את בני ישראל לפני מותו (לב ט).

שמעתי ממורי אבי ע"ה ביאור על הפסוק (ויקרא י"ב ב) 'קדושים תהיו', שלכאורה היה צריך לומר 'היו קדושים' שהרי זה ציווי. אך הוא הדבר שבאה תורה ללמדנו כי הקב"ה אומר שאתם תהיו קדושים בכל מקרה, דהיינו, לא רק ציווי מונח כאן, אלא הוראת העתיד שכך יהיה. הרי זה כמו 'רבי' המברך את תלמידיו 'ברוכים תהיו', כך כביכול הקב"ה פונה אלינו ואומר לנו 'אני מברך אתכם שתהיו קדושים'. [בזוהר (קדושים פ): ואורייתא קדושה אתקרי דכתיב 'כי קדוש אני ה'', ודא אורייתא דהיא שמא קדישא עלאה, ועל דא מאן דאשתדל בה אתדכי ולבתר אתקדש, דכתיב 'קדושים תהיו', 'קדושים היו' לא כתיב אלא 'תהיו', תהיו ודאי. וראה בשפת אמת (קדושים תרל"א ד"ה קדושים): 'קדושים תהיו', במדרש וזוהר הקדוש כי

מִילְתָּא דְפַלְיָא

כל יהודי מחבר ספר ממעשי ימי חייו

תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב (לג ט). אמרו חז"ל (פסחים מט, ב) אל תיקרי 'מורשה' אלא 'מאורסה'.

והנה בבחינת 'מאורסה' תואמים הדברים שנאמרו בספרן של צדיקים כי כל יהודי כותב במעשיו ספר תורה, כמו שנרמז בדברי המדרש (ב"ר כ"ז) 'זה ספר תולדות אדם ביום ברא אלקים אדם' וגו' (בראשית ה א), בן עזאי אומר זה כלל גדול בתורה, שלכאורה יש להבין איזה כלל גדול בתורה טמון בפסוק זה. אך כתוב בתהלים (מ-ט) 'אז אמרתי, הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי, לעשות רצונך אלהי חפצתי, ותורתך בתוך מעי', וכוונת דוד המלך ע"ה לומר שכל איש ישראל במשך ימי חייו מחבר ספר, שתחילת הספר היא יום לידתו בעולם הזה וסיום הספר הוא יום פטירתו, וכל יום ויום מימי חייו הוא עוד דף בספרו שבו חורט האדם את מעשיו, ועם הספר הזה באים לפני כסא הכבוד אחר פטירתו, ועל זה אמר 'הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי', וזהו 'זה ספר תולדות אדם', ועל זה אמר בן עזאי זה כלל גדול בתורה, שצריך כל איש ישראל לזכור תמיד כי כל מעשיו ותולדותיו נכתבים על הספר.

ברזא דאח"ד רמזים נפלאים על סדר הפרשה

פנימיות ההשתחוויה לפני ה' - בג' רגלים

על הפנים מסייעת להכין עצמו לקבלת הנבואה, כמו שכתוב (בראשית יז ג) 'ויפול אברם על פניו, וכן נאמר אצל משה ואהרן (במדבר טז כב) 'ויפלו על פניהם, והכל כדי להכין עצמם ולכוין דעתם אל הנבואה (רמב"ן בראשית שם), כדרך הנביאים הנופלים על פניהם ומאבדים הרגשתם מחמת הנבואה [כי בבא הנבואה על האדם יתבטלו הרגשותיו ויפול האדם, כמו שאומר בבלעם (במדבר כד ד) 'נופל וגלוי עינים', ואמר בדניאל (דניאל ט) 'ואני הייתי נרדם על פני ופני ארצה' (רד"ק שמואל א' יט כד), ומדרגה זו אין לה שום מציאות בזמן הזה שחרב בית מקדשנו, ורק בבית המקדש לרוב גילוי שכינה שזכינו לו למעלה מגדרי הטבע, כדברי המשנה, שאחד מעשרה נסים שנעשו במקדש הוא 'עומדים צפופים ומשתחווים רווחים', היה הגוף מתבטל במציאות, ומאליהם היו נופלים על פניהם בביטול מוחלט בלי שום נגיעה ושייכות גשמית.

כמו שכתב בשפת אמת (פר' אמור תרמ"ד ד"ה בפסוק): בג' רגלים שעלו בני ישראל לבית המקדש, כדכתיב (דברים טז טז) 'וראה כל זכורך', היינו שנזדככו הגופים ונתגלה בהם הפנימיות, ולא היה הגוף מחשיך הקדושה, וזה השבח 'מה יפו פעמך בנעלים' (שה"ש ז ב), כי הגוף הוא מנעל ומלבוש להנפש, וברגלים נתקנו הגופות.

בית המקדש של מעלה היה יורד משמים ולכן היו 'משתחווים רווחים'

וכל כך גדול גילוי השכינה שהיה בבית המקדש, כדבריו הטמירים והנעלמים שכתב **בבב הישר** (פרק פו): שכל ישראל היו נכנסים לבית המקדש שלש פעמים בשנה, בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות, והיו עומדים צפופים ומשתחווים רווחים וזהו היה נגד הטבע, והענין כך, כי כל רגל ורגל היו באים נשמת אברהם יצחק ויעקב לבית המקדש של מעלה עם כל נשמות הצדיקים, והמקדש של מטה היה מסתלק, והיה הבית המקדש של מעלה יורד למטה, מקדש של מעלה הוא רוחני ולכן היה יכול לקבל כל כלל ישראל.

[ראה סידור הרב (שער החנוכה רעו. ד"ה והנה י"ג): בתפילת מוסף ליו"ט 'ואין אנו יכולים לעלות ולראות ולהשתחוות לפניך' כו', ולכאורה יפלא מאד, דבשלמא לעלות ולראות אין אנו יכולים עכשיו בזמן הגלות, אבל להשתחוות למה אין אנו יכולים גם עכשיו בכל מקום שישראל מתפללים, והרי אנחנו כורעים ומשתחווים בתפילה גם כעת. אך הנה יש ב' מיני השתחוויות, הא' השתחוויה חיצונית והוא בחינת הכנעה חיצונית להשפיל ראשו בלבד, אבל בבחינת פנימיות שבנפשו לא הכניע את עצמו כלום, דהיינו שלא ביטל שום רצון פנימי שבנפשו כלל, ויוכל להיות לו רצון ומחשבה להיות בבחינת יש ודבר בפני עצמו לגמרי כו', אבל השתחוויה פנימית הוא הנקרא השתחוויה הנפש, דהיינו שמכניע נפשו בבחינת פנימית שבה והוא הרצון הפנימי, שיבטל כל רצונותיו מפני רצון ה', וכמאמר רבותינו ז"ל (לעיל פ"ב מ"ח) 'בטל רצונך מפני רצונו' כו' שלא יהא לו רצון וחפץ אחר זולת רצון וחפץ ה' לדבקה בו, וזהו ענין השתחוויה פנימית, שהוא ענין ביטול הנפש מכל וכל כו', והוא בחינת ביטול פנימי. והנה בשעה שעלו לרגל והשתחווה בעזרה האיש הישראלי הרי מיד נגלה אליו אור האלהי מבחינת הפנימיות, ואזי בהשתחוויה זאת ממילא נמשך בה בחינת ביטול פנימי הנ"ל גם בכל אחד אחד מישראל, יהיה מי שיהיה כו'. ע"כ.

אמנם מכל מקום משחבר בית המקדש הגם שאין אנו יכולים להשתחוות, על כל פנים נתפשטה קדושת הארה זו אפס קצהו במקדש מעט, בית הכנסת ובית המדרש, והיינו בשעת התפלה שאז האדם מדבק את עצמו לקונו ורוצה לבטל את עצמו נגד המלך מלכו של עולם, כל חד לפום שיעורא דיליה].

כורעים ומשתחווים מאליהם בבית המקדש

ובמעלת ההשתחוויה שזכינו לה בבית המקדש, שלרוב התגלות הקדושה בבית המקדש לא היו צריכים לכרוע ולהשתחוות בכוונה תחילה, אלא מאליהם היו כורעים ומשתחווים ונופלים על פניהם [וכן מצינו שהנפילה

וְשֵׁם נִעְלָה וְנִרְאָה וְנִשְׁתַּחֲוֶה לְפָנֶיךָ בְּשֵׁלֶשׁ פְּעָמִים רְגְלֵינוּ, כְּפָתוּב בְּתוֹרָתְךָ, שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּשָׁנָה, יִרְאָה כָּל זְכוּרָךְ אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹקֶיךָ, בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר (נוסח תפילת מוסף).

הכריעה וההשתחוויה הן מכלל עבודת ה' [ראה בתוס' (חגיגה כו: ד"ה שלא) שהיו הכהנים נכנסים להיכל להשתחוות. וראה גם בתוס' יום טוב (תמיד פ"ז מ"א)], להורות שאנו מתבטלים בפני ה' ושמים עצמנו עד לעפר, ובהיות ישראל עולים להיראות לפני ה' בג' רגלים היתה המצוה להשתחוות לפניו במקדש, אבל בזמן הזה נחסרה מצוה זו מאיתנו, כמו שאומרים בתפילה 'ואין אנו יכולים לעלות ולראות ולהשתחוות לפניך'.

והנה מצות העליה וראיית פנים בעזרה ודאי אינה נוהגת בזמן הזה, אבל ההשתחוויה לכאורה אפשר לקיימה גם בזמן החורבן, כי מלוא כל הארץ כבודו וכל המקומות ראויים לעובדו, וכמו שאנו נוהגים לכרוע ולהשתחוות בתפילות הימים הנוראים, כמו שכתב בטור (או"ח סי' תרכא) בשם ראבי"ה: על כל אזכרה היו מברכין וכורעין לכבוד השם יתברך.

ומפרש בליקוטי תורה להרב בעל התניא **ע"ה** (פר' ברכה צח.), שענין ההשתחוויה מלבד הנפילה על אפים ארצה, הרי הוא כולל בתוכו עוד משמעות פנימית, לבטל עצמו ולהכניע כל רצונותיו לעבודת ה' יתברך, ובודאי כריעת הגוף אפשר לעשות גם בזמן הזה בכל מקום שהוא, אבל לבוא לידי הכנעה וביטול עצמי עד לעפר, זה אינו כי אם בהיותנו זוכים להתגלות השכינה בבית המקדש, ורק בעלותנו לרגל ג' פעמים בשנה זכינו להארה זו שיהיה הגוף הגשמי מתבטל במציאות [ועיקר הראיה היא ההשתחוויה שהיה משתחוה ויוצא, אלא דכתיב 'ולא יראו פני ריקם'], ואז היתה השתחוויה הגוף כוללת גם הכנעת הנפש מכל וכל [ומשלש רגלים אלו היה מקבל בחינת השתחוויה להיות כל השנה בחינת ביטול זה, כי מכל רגל ויו"ט היה נמשך הביטול עד הרגל הבא אחריו]. ועל זה מתאוננים אנו כי בעוונותינו חרב בית מקדשנו, 'ואין אנחנו יכולים לעלות וליראות ולהשתחוות לפניך'.

מילין וקריין

פרקי הדרכה ועבודה ה'

זוכה לדברים הרבה - הרבה יותר ממה שלמד

אמרתך כמוצא שלל רב' והקשו שנראה כתרתי דסתר, 'מוצא' הכוונה בהיסח הדעת ובלא גיעה, ו'שלל' פירושו שקנה מתוך מלחמה ויגיעה, היה לו לומר 'כמוצא מציאה רבה' או 'כשולל שלל רב'. וכן הקשו במה שאמרו חז"ל (מגילה טו) 'געתי ומצאתי תאמין', הרי 'גיעה' היא בעמל וטורה ו'מציאה' היא בהיסח הדעת ללא שטרח עבודה מאומה.

אולם בתורה מצינו שיש שני עניינים, כמו שאמרו במשנה (להלן משנה ד): כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל, ואם אתה עושה כן אשריך וטוב לך, אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, וכן יש את המ"ח דברים שהתורה נקנית בהם, אם כן כדי להשיג את התורה נדרשת גיעה ועמל רב, ורק אחר הגיעה זוכה אדם לכתרה של תורה. ומצד שני הרי התורה אומרת (דברים ג' ד) 'תורה ציוה לנו משה מורשה קהלת יעקב' שהתורה ניתנת בירושה כמתנה. אלא שכאשר אדם מתייגע אזי ככל שמתייגע זוכה ומוצא הרבה יותר מכדי גיעתו. וזה מה שאמרו חז"ל במשנתנו 'כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה' הרבה יותר מכדי גיעתו.

ועל זו הדרך ביאר **השפת אמת** (סוכות תרל"ב ד"ה שמחת) מה שאמרו חז"ל (פסחים מט): **'תורה צוה לנו משה מורשה'** אל תיקרי 'מורשה' אלא 'מאורסה', שהם שני דברים חלוקים וסותרים זה את זה, ירושה היא בלא עמל ובבחינת מאורסה צריך קנין, כמו באירוסין שנדרש מהאדם לעשות מעצמו, כי ירושה הוא בלי גיעה רק נחלה שאין לה הפסק, אבל מאורסה היא התקרבות שבא על ידי פעולות האדם ויגיעתו בתורה (שפת אמת פ"י נשא תרל"ז ד"ה באבות), אלא שעל האדם לעמול ולהתייגע בבחינת 'מאורסה' ואז זוכה לקבל את התורה במתנה הרבה יותר מכדי גיעתו, וכמו ביאורו הנודע של **החידושי הר"ם ע"ה** בדברי הגמרא (מגילה טו) 'געתי ומצאתי תאמין': 'געתי ומצאתי', הגם כי מציאה היא שבאה בהיסח הדעת, ואיך שייך 'געתי ומצאתי', רק שבאמת אין ערך שיוכל אדם בכוח גיעתו להשיג דבר ה', רק שבשכר הגיעה נותנין לו במתנה ובדרך מציאה.

יחזקאל משינאוה ע"ה בעל דברי יחזקאל, שהלומד תורה לשמה אינו שוכח תלמודו, כי בקדושת התורה לא שולט שכחה, ותואמים הם הדברים לאשר חזינו בעינינו בקדושת הצדיקים ע"ה שהיה נראה כמו שהשכחה פוסחת עליהם.

התורה חיות איברי האדם ומלמדתם תורה

התורה מלמדת את האדם עוד ועוד, שהרי התורה היא החיות של האדם כמו שנאמר (במדבר י"ט ד) 'זאת התורה אדם' שהתורה היא עצמיות האדם, וכתב בדגל מחנה אפרים (פ"ר האזינו ד"ה כי לא): 'זאת התורה אדם', כמו שיש באדם רמ"ח איברים וש"ה גידים, כן יש בתורה רמ"ח מצוות עשה וש"ה לא תעשה, וכל מצוה שייך לאבר פרטי מהאדם כדי לחיות האבר ההוא ממקור המצוה ההוא, נמצא מכל התורה בכלל נובע חיות לכל האדם, עד כאן לשון קדשו. וכיון שזו החיות של האדם יכול אדם הלומד תורה לשמה ללמוד מעצמיות נפשו עוד תורה, כמו שכתוב (איוב י"ט כו) 'ומבשרי אחזה אלוה', שאיבריו וגידיו של האדם הם התורה ומצוותיה והם מאירים לו את הדרך ומלמדים אותו 'דברים הרבה', שכן 'נר מצוה ותורה אור' (משלי י"ב) שבכח המצוות להאיר את הדרך, ומאחר שכל אבר ואבר מחובר לאחת המצוות, הרי שהוא מלמד את האדם מהי המצוה התלויה בו וכיצד יעשנה בדרגות הקדושה גבוה מעל גבוה, כמו שמצינו באברהם אבינו ע"ה שלמרות שלא קיבל את התורה ידע לקיים אותה כי איבריו וגידיו האירו בו לקיים את המצוות שכנגדם, וכך 'קיים אברהם אבינו כל התורה' (יומא כח:).

לאחר הגיעה מקבל 'דברים הרבה' יותר מכדי גיעתו

בנותן טעם להאריך עוד ולבאר מה הם 'דברים הרבה' שזוכה לקבל במתנה העוסק בתורה לשמה. הנה אמר דוד המלך ע"ה (תהלים קי"ט קסב) 'שש אנכי על

תורה צוה לנו משה מורשה (פ"ג ד). אמרו חז"ל (אבות פ"ו, מ"א) **רבי מאיר אומר** כל העוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים הרבה. וקשה להבין הדברים, מה הכוונה 'זוכה לדברים הרבה', הרי התנא מונה והולך את הדברים אשר זוכה בהם האדם, ואם כן מה הם אותם 'דברים הרבה' שזוכה מלבד מה ששונה התנא בהמשך דבריו.

ואפשר להבין את הענין על פי מה שאמר לי **מו"ר אבי ע"ה** שהיה כמלאך אלוקים צבאות קדש קדשים, גדול בתורה ובמדע, בתכונה ובתבונה בחכמה ובדקדוק, ואף במעשי צדיקים מכל החוגים, גדולי אשכנז, גדולי ספרד וגדולי החסידות, ממש בבחינת כל רז לא אניס ליה. המושגים של מו"ר אבי ומו"ר זקני עליו השלום וכל אבותי הקדושים כולם כאחד הרי הם דברים פלאיים וטמירים שאינם נתפסים בשכל אנושי, והשאלה נשאלת, הכיצד הגיעו להשגות אלו, איך הגיעו לרוח הקודש, ואיך הגיעו להבנת התורה לעומקה ברמה כזאת שהיו מחוברים ישירות למושגים הכי רוחניים שיש בתורה הקדושה, את כל שבע החכמות שידוע שיש בעולם הם ידעו, והכל בהצנע לכת, בקדושה ובטהרה, ויראת ה' טהורה, ובענוה כאסקופה הנדרסת, ובכל נושא שהיו מזכירים לפני מו"ר אבי ומו"ר זקני, מיד היו נעשים כמעין המתגבר, כמו בור סוד שאינו מאבד טיפה.

וכך שאלתי את מו"ר אבי ע"ה, מאין הם קיבלו את כל התורה הזאת, מאין בא הכח הזה, אנחנו רואים רבים שלומדים ולומדים ולא יודעים כל כך הרבה. אמר לי, בני, כתוב 'רבי מאיר אומר כל הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה', מה הם אותם 'דברים הרבה', הלא מה שידוע - יודע, ואילו מה שלא יודע, יתייגע וילמד דבר מתוך דבר, אך מה זו הזכיה ל'דברים הרבה'. אלא הכוונה היא שאפילו דברים שלא למד כלל מלמדים אותו משמים עד שיכול לאמרם בפיו כמו מי שלמד, כלומר, זוכה שידבר 'דברים הרבה' אפילו מה שלא למד. נמצא ש'דברים הרבה' אינו בכלל הנאמר לאחר מכן, שכן כל מה שמונה רבי מאיר לאחר מכן הם דברים נוספים מלבד ה'דברים הרבה'.

ומה נמלצו הדברים שאמר הרה"ק רבי

יצא לאור ע"י מכון אור לישראל
© כל הזכויות שמורות
אין להעתיק או להעתיק ללא אישור
מפורש בכתב ממכון אור לישראל

אֵלֶּזְנֹת

כס"ד, ע"דיון ע"ד

חג הסוכות - נשאת המרקה

לשאלתך

פי מה שמספרים מהרה"ק מקאברין זצ"ל, שצוה לאחד קדם סכות לנסע הביתה, ואמר לו הטעם, כי בחג הסכות נקבל אורחים חשובים, הם האושפיזין קדישין, וכאשר יראו אותך עם פנים של עצבות ומרה שחרה שלך לא ירצו לישב אצלי, כי אינם סובלים רק פנים של שמחה.

והנה כאן כאשר יוסף הצדיק התודע אל אחיו והיו אצלו אורחים חשובים וקדושים פאלו והיתה שמחה גדולה לא סבל עצבות, שנרמז בתבות 'כל הנצבים עליו', גימטריה 'איכה ישבה בדד', ולכן ויקרא הוציאו כל איש מעלי, 'כל איש', עם הב' תיבין, גם פן גימטריה 'איכה ישבה בדד', אותן ה'קינות יודין' הוציאו כי הם מבלבלין פה ואיני סובלם, וזהו שכתב רש"י: לא היה יכול לסבל שיהיו מצרים, 'מצרים יודין', נצבים עליו.

אינם באים עד שמזמינים אותם

ספר הרב יוסף משה סופר ששמע מפי הרה"ק רבי אברהם וינברג מסלונים זיע"א, שהכיר יהודי בצפת, שכאשר עמד להפגס לסכה התחילו כל אבריו דא לדא נקשן מפחד האושפיזין הקדושים, ומרב חרדתו לא היה מסגל להפגס לסכה, ונשאר עומד בחוץ הרבה זמן. העומדים שם לא הצליחו להרגיעו ולהשקיט את חרדתו. עבר שם מקבל אחד ואמר לו: לפני שנכנסים אל הסכה אין לפחד מקדשת האושפיזין, כי הם אינם מגיעים אל הסכה לפני שאדם מישראל נכנס לשם ומזמין לבוא. לשמע הדברים נרגע ונכנס לסכה.

(ספר ספיר ויהלום - סוכות - להרב הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

יעקב אבינו מביא עמו התפארת, ויוסף הצדיק מביא פרנסה לכלל ישראל. במלים אלו נתן לו את ה'שווארץ ברויט' באמרו: קח לך מתנה מיוסף הצדיק שנתן לך ומזה יהיה לך פרנסה. האיש הבין את אשר לפניו ומיד גמרו את המקח והשטח קם ברשותו.

מאז האירה לו פנים ההצלחה, ולא עברו ימים מרבים, ועוד בימי החנכה של אותה השנה היה עשרו של זה מפרסם בכל הסביבה, וכל שדות התבואה שגדלו בזידיטשוב ובלעמבערג היו שיכות לו, וברב עשרו ויד ה' הטובה עליו נדב עבור בניית הבית הכנסת חלק גדול מבנינו, וגם אותם אבנים יקרות מאד שהביאום מעיר איטליה ועלו הון רב שהשתמשו בהם לבניית הארון הקדש היו הכל מנדבתו של אותו היהודי (מפי הגה"צ מנאראל זצ"ל, בית הכנסת שבבעלזא, עמוד כד).

גם האמהות באות

והגיד הרה"ק השר שלום מבעלזא זיע"א ('מדבר קדש' עמוד צא): וזה ידוע דכמו האבות העולם נרמזים בסכה, כך האמהות נרמזים בסכה, ולכן מלת 'אזרח' עם המלוי מספרו במכון 'שרה רבקה רחל לאה', לרמז בזה שהאבות והאמהות באים ומשתתפים בסכה ומעוררים חסדים ורחמים על ישראל.

האושפיזין אינם יושבים במקום בו יש עצבות

ב'אמרי חיים' (ליקוטים, פרשת ויגש) הובא: 'ולא יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי ולא עמד איש אתו בהתודע יוסף אל אחיו'. פרש רש"י ז"ל: לא היה יכול לסבל שיהיו מצרים נצבים עליו וכו'. על

האושפיזין מביאים מתנות

המקום עליו נבנה בית הכנסת הגדול בבעלזא היה שייך בשתפות ליהודי ולהבדיל לגוי. בתחלה השתדלו אצל הגוי שיואיל למכר את חלקו עבור בנין בית הכנסת. הגוי לא סרב והסכים למכר את חלקו. אך כאן נתקלו בסרובו של היהודי, שהיה לו קרקע זה מירשת נחלת אבותיו. וכאשר שמע שהגוי מסכים למכר את חלקו, הלך היהודי וקנה ממנו את כל השטח לעצמו. באו לבקש מן היהודי שימכר את השטח עבור בנין בית הכנסת, באמרם שהרה"ק מהר"ש מבעלזא זיע"א רוצה דוקא בשטח זה לצרף הבית הכנסת. אך האיש סרב ואמר שרק בתנאי אחד הוא מסכים למכר את השטח, באם יבטיח לו הרה"ק עשירות ובנים טובים. וכשבאו והציעו את התנאי לא רצה מרן להבטיח.

אחר שעברו כמה שנים נכנס היהודי פעם בחג הסכות לסכתו של הרה"ק מבעלזא בעת אשר ערך שלחנו הטוהר בליל ד' דחל המועד, אושפיזא דיוסף צדיקא, וחלק כפי המנהג 'שווארץ ברויט' [-לחם שחר] לכל הנוכחים. וכאשר הגיע תורו של אותו היהודי בעל השטח, אמר לו: הנה כתוב בתורה 'ויוסף הוא המשביר', אתה חושב שזה היה רק פעם אחת לפני כל כך שנים עברו, אם התורה הקדושה מספרת לנו שהוא המשביר, אזי בכל שנה ושנה הוא כן, כאשר באים האושפיזין הקדושים כאורחים בסכה ואינו נאה לאורח לבוא בידים ריקניות, על כן כל האושפיזין מביאים אתם מתנות מאותם שהיו משפיעים בהיותם בעלמא הדיו, כגון אברהם אבינו מביא עמו מתנת חסד, יצחק אבינו מביא עמו היד החזקה של כלל ישראל,

מי הם שני השבטים שמושה משה בפרשה זו (-וואת הברכה) לאריה?

חידון אֵלֶּזְנֹת - נושא פרסים

פתרון החידה וכן שם הזוכה, יפורסמו אי"ה בגליונות הבאים

הפתורים נכונה יכנסו להגרלה אי"ה על סידור מתיבתא מנחה מעריב בהוצאת "עוז והדר". את הפתרונות יש לשלוח אלינו עד ליום שני למספר פקס: 077-470-26-81

או למייל: magdenot@gmail.com

נא לכתוב שם, כתובת מדויקת וטלפון. בראש הדף לציין "עבור חידון לנוער".

פתרון החידה - פרשת קרח:

ש. מי מוזכר בפרשה זו אך לא מופיע שוב בתורה כולה? ת. און בן פלג נמנה בתחילה בין מתנגדיו של משה (במדבר טו א), אולם שמו אינו מופיע שוב בהמשך הפרשה או בכל מקום אחר בתורה.

שם הזוכה בסידור מתיבתא מנחה מעריב בהוצאת "עוז והדר":

פרשת קרח:

ה' אהרן רייזמן מבית שמש.

ספיר ויהלום

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון
מאצרות תורת החסידות
משובצות זהב ועסודרות
משיעוריו ושיחותיו של
רבי ענחם ענדל פוערנץ שליט"א

חג הסוכות

עתוך הספר החדש
"ספיר ויהלום" על חג הסוכות
שיצא לאור

הימים שבין יום הכיפורים לחג הסוכות

מנחה גוררת מנחה

ימים אלו שבין יום הכיפורים לחג הסוכות, מצטיינים בקרב בני ישראל בהכנות קדחתניות למצוותיו של החג הממשמש ובא, אם בבניית הסוכה כדת וביופי ואם בחיפוש אחר ארבעה מינים כשרים ומהודרים לנענע בהם בחג הסוכות.

וכבר הביא רבינו הטור את דברי חכמינו ז"ל במדרש (תנחומא פר' אמור כב) שבימים אלו שבין יום הכיפורים לחג הסוכות טרודים בני ישראל במצוות ומחמת כן אין זמן בידם לחטוא חלילה ונותרים נקיים מכל רבב וחטא כביום הכיפורים, ורמז יש בכך שאמרה תורה (ויקרא כג מ) על חג הסוכות 'ולקחתם לכם ביום הראשון' שיום זה הוא 'ראשון לחשבון עוונות', כי עד כניסת החג אין עיתותיהם בידם לחטוא.

ומדברי חכמינו משמע שאף אם אירע ונכשל אדם בחטא, מכל מקום אין מונים זאת בשמים במנין עוונותיו, וכפי שכתב רבינו המהר"ל (סוף ה' יו"ה"כ) שמתנה נתן הבורא לעמו ישראל שמוחל עוונותיהם באלו הימים ואינו מתחיל למנותם אלא מיום ראשון של חג הסוכות.

בשלהי אלו הימים בהם בני ישראל טרודים ועסוקים במצוות החג, מציינים אנו את יום פטירתו של הענק שבענקים מרועי החסידות שלפני יותר ממאתיים שנה, הלא הוא המגיד הקדוש רבי ישראל מקו'ניץ ז"ע בעל 'עבודת ישראל'.

המגיד מקו'ניץ נולד בעיירה אפטא לאביו רבי שבתי שעבד לפרנסתו ככורך ספרים ובזכות מעשיו הטובים זכה לבן שיאיר את פני תבל בתורתו ובקדושתו.

כשגדל הסתופף בצילו של הרב הקדוש רבי שמואל שמעלקא מניקלשבורג ז"ע ולמד תורה מפיו, ובהשפעתו נסע אל המגיד הקדוש רבי דב בער ממזריטש ז"ע וקנה ממנו תורה ויראה. לאחר פטירתו למד מפיו תלמידו הרב הקדוש רבי אלימלך מליז'ענסק ז"ע, ולאחר פטירת רבו באו תלמידים רבים להסתופף במחיצתו בעיירה קו'ניץ עד לפטירתו בערב חג הסוכות בשנת תקע"ה.

בספרו 'מראה יחזקאל' (סוכות ד"ה ולקחתם) הביא הרב הקדוש רבי יחזקאל פאנט מקרלסבורג ז"ע רעיון נפלא ביותר משמו של המגיד הקדוש מקו'ניץ:

מדרגות רבות יש בתשובה; יש תשובה הנעשית מתוך יראה, מפחד האדם לקבל עונש על מעשיו שאינם ראויים, ויש תשובה שהיא נעלית יותר, הנעשית מתוך אהבה ורצון עז להתקרב לבורא עולם ולעשות נחת רוח לפניו במצוות ובמעשים טובים.

אמרו על כך חכמינו ז"ל במסכת יומא (פ"ו): שהשב מיראה נמחלים לו עוונותיו ונרשמים במרום כמי שעשאים בשוגג, אמנם השב בכל ליבו מתוך אהבה ורצון טוב נהפכים לו עוונותיו לזכויות ומטיס דינו לטובה.

כידוע, יום הכיפורים הוא יום הדין בו נחתם גור דינם של ישראל לטובה או להיפך חלילה על פי מעשי האדם, ולרוב, כשמבין האדם כי ביום זה נחרץ גורלו לכל ימות השנה, מתחרט הוא על מעשיו שאינם טובים ושב אל הבורא מתוך החלטה איתנה לקיים מכאן והלאה את רצונו ולא להישמע יותר לעצותיו של היצר הרע.

אמנם תשובה זו, תשובה מיראה היא, ועל אף שדי בכך כדי למחול על העבירות, מכל מקום כיון שאינן נהפכות לזכויות אין סיבה לגלות בהן עניין, רק להשכיחן מהלב כלא היו.

לעומת זאת, לאחר יום הכיפורים, עד התקדש חג הסוכות, ובחג עצמו בוודאי, טרודים בני ישראל בהכנותיהם לקיום מצוות רבות ועסוקים בקיומן ומתקרבים בכך אל הבורא ברוב אהבה והשתוקקות גדולה. תשובה זו הינה מאהבה ונעלית מזו שנעשתה ביום הכיפורים, וממילא נהפכים כל העוונות לזכויות.

היוצא מכך, שהשב מאהבה, כל עבירה שנעשתה על ידו בעבר, רצויה מאוד, נספרת ומדוקדקת, כי מכאן ולהבא נהפכה לזכות, ומי אינו חפץ שיהיו באמתחתו זכויות כה רבות? זוהי כוונת חכמינו, שכשינו את חג

הסוכות 'ראשון לחשבון עוונות', כי כל עוון מחושב ואינו נשכח כלל, היות ובכח תשובה מאהבה נהפך לזכות.

בין האריות שבחבורה הנמנים בין תלמידיו של ה'חזוה' הרב הקדוש רבי יעקב יצחק מלובלין ז"ע, נמנה רבי חיים דוד 'דוקטור', ולא לחנם כונה בשם זה, כיון שבראשית ימיו התפרסם במקצועו כרופא בכיר עד שנעשה לרופאם האישי של מלכים ורוזני ארץ. לימים נתגלגל למחיצתו הרב הקדוש רבי דוד מלעלוב ז"ע שהכניס תחת כנפי השכינה וקירבו אל רבו החזוה מלובלין עד שנעשה לצדיק ועובד ה' גדול ומפורסם.

בערוב ימיו, כששכב על ערש-דוויו, הגיע לבקרו הרב הקדוש רבי שלמה מראדומסק ז"ע בעל 'תפארת שלמה', ומצאו שוכב ומיוסר כשהוא בוכה בכיות נוראות.

הבין ה'תפארת שלמה' שלבטח בוכה הוא על הימים בהם רחוק היה משמירת התורה והמצוות וצר לו על שלא זכה למלאות כל שנותיו בעבודת הבורא, ועל כן פתח בדברים להרגיעו ואמר לו: "אל תדאג רבי חיים דוד, הרי נאמר 'והימים הראשונים יפלו!' כמתכוון לומר שאין לו לבכות על מעשיו הראשונים כי כיון ששב בתשובה הרי אינם נחשבים כלל.

הביט בו רבי חיים דוד ונענה בתמיהה: "פלו?? איני מוותר על אף עבירה!!!"

ביאור הדבר, שכיון ששב רבי חיים דוד על עוונותיו מתוך אהבה וקרבת אלקים, הרי שכל עוונותיו נהפכו לזכויות, ומה לו להתחרט עליהם?!

"אם רצון הבורא יתברך שישלחו ונהרג על קידוש שמו, עוכך ועזוץ אני לך בלב שלם, אך מבקש אני שלא יארע הדבר כאן, בסוכה, לבל יתחלל שם שמיים, חלילה..."
צפה גדול יהיה קידוש השם כשאשוב אל הבונקר ויראו כולם שבזכות מצות סוכה ניצלנו.
לא למעני ה', אלא למענך עשה, שיתקדש שםך ברבים!"

הזאים ואינם נראים

את דברי הנביא ישעיה (כו ט) 'לך עמי בוא בחדריך וסגור דלתך בערך, חבי כמעט רגע עד יעבר זעם', פירש הרב הקדוש בעל 'שפת אמת' מגור זי"ע כנסובים על חג הסוכות, שבו מתחבאים אנו בסוכה מפני היצר הזוכים להגנה.

למעלה מכך כתב רבינו יצחק אבוהב בספרו 'מנורת המאור' (נר ג כלל ד חלק ו פרק א), שמהות מצות הסוכה היא לדעת שלא הבית הוא ששומר עלינו, ולו יהא מבוצר ביותר, אלא עלינו לשים בטחוננו בצור העולמים. בישיבתנו בסוכה מראים אנו לעיני כל שאין אנו שמים מבטחנו בבית, אלא בריבון העולמים, שאחת היא לו אם בבית המבוצר אנו או בסוכה פרוצה.

כשם שביציאתנו ממצרים הושיב הקדוש ברוך הוא את ישראל בסוכות, וסוכות אלו הן שהגנו עליהם מפני החמה הקופחת, מפני צינת המדבר ומפני הגשמים והחום הגדול.

כי הבורא הוא ששומר על בניו, ולא קורת הגג המדומה.

משרידי דור דעה היה הגאון החסיד רבי שלמה זלמן הורוויץ, שכינה לפני השואה כרבה של העיר פאטיק שבבוקובינה, ונודע כאחד היושבים ראשונה בממלכת בית רוז'ין.

עם פרוץ המלחמה הנוראה עבר רבי שלמה זלמן מן העיירה הקטנה, שם נתון היה לסכנה מתמדת מצד הקלגסים הנאצים, שהיו מתנהגים ברשעות מיוחדת כלפי רבנים וכלי קודש, לגטו בוטשאטש, וממנו נמלט אל היערות בקיץ שנת תש"ב, כאשר ראה את הסוף המר המתרגש על יושבי הגטו.

כך חי רבי שלמה זלמן, יחד עם יהודים רבים נוספים, בין ניקי הסלעים וענפי העצים, כשחיייהם תלויים להם מנגד, ובכל יום ויום עליהם למצוא טרף להחיות את נפשם כחית השדה הנרדפת על ידי חיות רעות.

היה זה בין כסה לעשור של שנת תש"ג. באחד הלילות יצא רבי שלמה זלמן ממקום מסתורו לשאוף מעט אויר, ובטיילו בין עצי היער הצפופים נתקל בקרחת יער קטנה.

המחשבה הראשונה שעלתה במוחו היתה אודות החג המתקרב ובא, הנושא בכנפיו את המצוה החביבה - מצות סוכה.

"מעולם לא נתקלתי בקרחת ביער העבות הזה. אין זאת אלא סימן משמים עבורי שאוכל לבנות כאן סוכה", הרהר רבי שלמה זלמן.

הוא לא בזבז זמן. כמה יריעות בד

שהתגלגלו אליהם על ידי הפרטיזנים, נמתחו בין העצים והיוו את מחיצות הסוכה, מלמעלה הניח ענפים לרוב, והנה לו סוכה כשרה למהדרין! אך זרחה לו קרן אור של תקווה במעמקי האופל הנורא, התייצב השטן להשביט את שמחתו.

"השתגעתי?!" זעמו עליו יהודים נוספים שהסתתרו ביער, ולדאבון לב התרחקו משמירת המצוות, "אתה מעמיד את כולנו בסכנה! הסוכה המתנוססת בלב היער תמשוך לכאן את הנאצים!"

רבי שלמה זלמן לא ויתר. "בדיוק להיפך! רק בזכות קיום מצות הסוכה ננצל מידם! הסוכה היא ההגנה הטובה ביותר, וגדול כחה של המצוה ששקולה כנגד כל המצוות לשמרנו מפניהם!"

נמנו יושבי הבונקר, וברוב דעות הכריעו בעד השארת הסוכה על תילה. כך זכה רבי שלמה זלמן לקיים את המצוה החביבה. ניתן לשער שהוא כמעט ולא מש ממנה כל עוד יכול היה לשבת בה.

ביום השלישי של חול המועד אירע הדבר.

רבי שלמה זלמן שהה בתוך הסוכה

לא למעני ה', אלא למענך עשה, שיתקדש שמך ברבים!"

כך שכב הרב מפאטיק ולחש מזמורי תהלים, כשהוא מוסיף להזכיר את שמות הצדיקים שמימות הבעל שם טוב ועד לדורו כסגולה המקובלת בידו לשמירה.

והנה, קול הצעדים מתקרבים... החיילים חולפים על פני הסוכה, ונשימתו של הרב נעצרה. הדם אזל מפניו ונשמתו כמעט שפרחה.

אך, כאילו הוכו בסנוורים, הסוכה כמו נעלמה מעיניהם. שלוש פעמים עברו ממש ליד הסוכה, ולא ראוה!

מחרכי היריעות ראה רבי שלמה זלמן את החיילים עטויי המדים, אך הסוכה בלתי נראית לעיניהם!

ואז, נדמה היה לאחד מהם שהוא מבחין במקום מסתור ביער, והם נעלמו משם...

כששבו רבי שלמה זלמן ובנו טרופי נשימה אל הבונקר, בהו בהם כולם בתדהמה.

האגוזים הקשים ביותר לפיצוח בין החילונים ששהו שם, הצביעו גם הם על הפסוק 'כי יצפנני בסוכה ביום רעה' (תהלים כו ה).

"הנה עגיע חג הסוכות, והאושפיזין הקדושים יבואו להתארח בסוכתי, וכשיראו אותך יושב בסוכה ועל פניך שורה עצבות וצרה - שחורה, לא ירצו לשבת בעחיצתי ויחפשו להם סוכה אחרת..."

אחרינו, אמנם, לא רודפים חיילים להרגנו, ורובנו המוחלט אינו נדרש למסירות נפש כפשוטה עבור קיום מצות סוכה, אך לקח מאלף נוכל ללמוד מהסיפור המרגש הזה, אם נביט לדברי חכמינו ז"ל שאמרו (סוכה נב): כי יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו.

מלחמה תמידית נטושה בין היצר אלינו, והוא ממנה כל הזמן להפילנו ולהמיתנו, פשוט כך!

ובבוא ימי חג הסוכות, ביכלתנו להגן על עצמנו ולהסתתר מפניו בסוכה. האור המקיף מסובבנו בצל האמונה, וליצר לא תהיה גישה אלינו.

כך לימדנו הרב הקדוש רבי אהרן מקרלין זי"ע בספרו 'בית אהרן' על הפסוק (ויקרא כג מג): 'כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים':

כאשר יושבים בני ישראל בסוכה, פעולה זו עצמה היא היציאה ממצרים, כי מצרים הם כוחות הטומאה, מהם מסתתרים על ידי הישיבה בסוכה.

ככל היוצא מפיו

אורחים חשובים באים אל סוכתנו

בחג הסוכות, אורחים קדושים ויקרים עד מאוד.

האושפיזין, הלא הם שבעת הרועים, יורדים כל אחד ביומו ממכון שבתם בעולם העליון, כדי להתארח בסוכתנו על שולחן החג ולהשפיע עלינו כל טוב, ולב מי לא ישמח בבואם?

כך דרשו חכמינו בזוהר הקדוש (ח"ג קג): על הפסוק 'בסוכות תשבו שבעת ימים' (ויקרא כג מב) כי בעת שאדם יושב בסוכה, השכינה הקדושה פורשת כנפיה עליו ומאירה את נפשו באמצעות שבעת הרועים, המאירים כל אחד לפי בחינתו.

סיפורים רבים מתהלכים אודות צדיקים שזכו, בקדושתם, לראות את האושפיזין בעיניהם. לרוב, היו האושפיזין באים לסוכתם תחת מעטה של איש פשוט המבקש מקום להתארח, ורק הצדיקים הבחינו בדמות האמיתית שהסתתרה תחת הלבוש, אשר מיד בסיום שליחותה נעלמה מהאופק כלעומת שבאה.

סיפר הרב הקדוש רבי רפאל מברשד זי"ע אודות הרב הקדוש רבי שלמה מהייסין זי"ע, שפעם אחת בלילה הראשון של סוכות היה ישן בסוכתו של רבו, הרב הקדוש רבי פנחס מקוריץ זי"ע, ובשנתו נראה לו בחלום אדם אחד גבוה מן הארץ עד לרקיע, ומירתו מפניו הקיץ משנתו בפחד גדול.

פנה אליו רבי פנחס והרגיעו: "מה יש לפחד מאב? הרי היה זה אברהם

אבינו" (אמרי פנחס, שער הסיפורים אות כח). גם מי שאינו זוכה לראות את האושפיזין ולחוש בקדושתם, אל לו להתיימשך מרוממות החג, כי בוודאי כל איש מישראל זוכה בחג הסוכות שתתקדש נשמתו ותקבל אל תוכה מאור השכינה, המסוככת בצילה על כל יושבי הסוכה.

למד זאת הרב הקדוש רבי יהודה אריה לייב מגור זי"ע בעל 'שפת אמת' (סוכות תרמ"ד), מהכתוב 'למען ידעו דרתיכם' (ויקרא כג מג). תבת 'דרתיכם' נכתבה חסרה, ללא האות וא", ללמד לבני ישראל שבאחרית הימים, שאף שחסרים הם ממעלתם של הראשונים, מכל מקום יכולים בחג זה לזכות לידיעת הבורא ולדבקה בו.

והוסיף ה'שפת אמת' דבר נורא, שחביבות מיוחדת יש למצות הסוכה בדורות האחרונים, כי הצדיקים שבדורות עברו הרגישו בחלות שם שמים על הסוכה וראו האושפיזין, ואנחנו, אף כי איננו זוכים לכך, מכל מקום אנו חוסים בצילו, באמונה ששכינתו שורה עלינו על ידי הסוכה.

ומסופר (שיח שרפי קודש, ח"א מער' הרה"ק מקאצק אות שטו), שכאשר סיפרו לפני הרב הקדוש רבי מנחם מנדל

מקוצק זי"ע על צדיק אחד שהעיד על עצמו שהוא רואה תמיד את האושפיזין אצלו בסוכה, השיב על כך: "אני אינני רואה אותם, אבל אני מאמין לדברי חכמינו ז"ל, שהאושפיזין באים אלינו לסוכה, ובאמונה הזאת אנו משיגים יותר משרואים בעינינו, כי אמונה גדולה יותר מראייה!"

הזהרת צדיקים שמחה

כשזוכים אנו לארח את האושפיזין, כמובן שעלינו להתנהג עמם בכבוד הראוי, ולכל הפחות כפי שמתנהגים אנו עם שאר אורחים. הכנסת אורחים דורשת מאיתנו, לרוב, לנהל את הסעודה באוירה

חיובית ומיוחדת, להשרות תחושה שמחה ונעימה כדי שיחושו האורחים בנוח.

כך יש לנו לנהוג עם האושפיזין. עלינו לדאוג שהשהייה במחיצתנו תנעם עבורם, ולנהל את סעודת החג ברוממות ובשמחה.

המקובל רבינו מרדכי הכהן כתב בספרו 'שפתי כהן' על התורה (פר אמור), שמפני קדושת האושפיזין הבאים לסוכה יש לשבת בה באימה וביראה, בבושה ובענוה, ולא ימשך האדם אחר אכילה ושתייה כדי שלא יבוא, חלילה, לידי ממשול בפניהם.

התבטא על כך הרב הקדוש רבי משה מקוברין זי"ע, שהאושפיזין באים

לסוכה שיושבים בה אנשים שמחים ומרוצים, ואם, חלילה, הם מגלים בסוכה איש עצוב ועגום-רוח, מחפשים הם מקום אחר.

היה זה במוצאי יום הכיפורים. רבי משה פנה לאחד מחסידיו ששהה בצילו, ופקד עליו לשוב אל ביתו לחג הסוכות.

למתיחתו של החסיד, אמר לו רבי משה:

"הנה מגיע חג הסוכות, והאושפיזין הקדושים יבואו להתארח בסוכתי, וכשיראו אותך יושב בסוכה ועל פניך שורה עצבות ומרה-שחורה, לא ירצו לשבת במחיצתי ויחפשו להם סוכה אחרת..."

על פי זה פירש הרב הקדוש רבי חיים מאיר מויזניץ זי"ע בעל 'אמרי חיים' (ליקוטים, פר' יגש) את שנאמר ביוסף הצדיק (בראשית מה א) 'ולא יכול יוסף להתאפק לכול הנצבים עליו, ויקרא הוציאו כל איש מעלי ולא עמד איש אתו בהתודע יוסף אל אחיו, ופירש רש"י שלא היה יכול לסבול שיהיו מצרים נצבים עליו בעת שנגלה לאחיו.

כאשר התוודע יוסף הצדיק אל אחיו היתה השמחה גדולה מאד, ומכיון שהיו בחדרו באותה שעה גם אנשים אשר ארשת פניהם מלאה תמיד עצבות ודכדוך, קרא להם שיצאו מהחדר, כיון שלא יכול היה לסבלם.

ארבעת המינים

הקודש, עצרו הכל את נשימתם, וראו זה פלא, הוציא הרבי את אתרוגו, והנה הוא מרהיב עין ביופיו, צח ונקי מכל כתם ובלעטל..."

אוי, האתרוג!

אשר על כן חיבבו צדיקים את האתרוג ומקפידים היו עליו כעל בבת עינם.

וכך היה נוהג הצדיק הקדוש רבי זאב וואלף מטשארגי-אוסטרהא זי"ע, מבני היכלו של המגיד הקדוש ממזריטש, שלא היה נותן לשום ילוד-אשה להתקרב אל אתרוגו או לגעת בו חלילה.

את האתרוג שומר היה מכל משמר בתוך קופסה רפודה באניצי פשתן וסגורה, מונחת במקום משומר היטב

"וכי מדוע אינך מבין?" קרא הרבי לעברו. "הלא אתרוג הוא לב, ואת הלב יש להכין גם לפסח!"

אמונה תמימה ושלמה זו של צדיקים בדברי הגמרא, פעמים ונראתה לעין כל, כי כליבם כן אתרוגם, הנקי וטהור מכל נקודה שחורה.

כזה היה מנהגו המפורסם של הרב הקדוש רבי יחיאל מאלכסנדר זי"ע, שלא היה מביט באתרוג המובא אליו עד לאחר היום האחרון שלפני ערב יום הכיפורים בו אומרים סליחות של שלוש-עשרה מידות, כי היה אומר: "עם הדמעות של הסליחות מוחים את כל הכתמים מן האתרוג..."

ולמותר לציין שתמיד נמצא האתרוג נקי וזך.

וכך מסופר (רזא דעובדא' שער האותיות,

אתרוג לפסח...

אין דרדק שאינו מכיר את מאמרם של חכמינו ז"ל שהאתרוג דומה ללב, אולם דווקא בשל כך, יש להתבונן במשמעות הדברים.

דבר מצוי הוא ברעיונות מפורסמים ויסודיים, שעם כל עומקם ומוסרם הנוקב, נותר אדם גם בגיל מבוגר עם אותה תפיסה שטחית שקנה בילדותו, לפי שגם בעמדות על דעתו לא נתן ליבו להתבונן בדבר, כסבור הוא שכבר יודע הוא ומכיר במה דברים אמורים.

טעמים רבים יש לחיבה המיוחדת השמורה בקרב ישראל לאתרוג, יתר על שאר המינים, אם בשל ההידור שנתפרש בו בתורה, ואם בזכות דימויו לתורה ומצוות כאחד.

כך היה אומר הרב הקדוש רבי נחמן מברסלב זי"ע ('שיחות הר"ן' אות קכה), כי אין אנו מכירים בגודל יקרתו ומעלתו של האתרוג, ולא לחינם רואים אנו את ישראל עם קדושים מפזרים הון תועפות על האתרוג דווקא.

דומה שמקורה של החיבה המיוחדת ששמורה היתה בקרב צדיקים לאתרוג, נעוצה במאמר זה, שהאתרוג דומה ללב.

והלב, הן הוא עיקר העיקרים בעבודת ה', מימות הבעל שם טוב ואילך, שיהיה הלב מכוון לעבודתו יתברך.

הקונה התעצם ולא ענה, והרב, שצא לראשונה בחייו, הוציא עפיו את העלים: "האתרוג פסול!"
הקונה נדהם: "פסול?!?!"
"אכן, פסול", אצר הרב והפך את האתרוג עתחת עוקצו, שבו עחובר האתרוג אל העץ, הסתתר נקב זעיר שהיה ערוסה בעקצת על ידי העוקץ.
הנקב לא היה אלא עחילה של תולעת זעירה שחדרה אל הפרי ועשתה בחניכו עשת כפי הנראה...

עליו לנסוע בשליחותם לאסוף כספים עבור עניי ארץ ישראל.

זכה ר' זלמן לייב למשפחה גדולה שיצאה מחלציו, היא משפחת ברז'יל המפורסמת, המכונה על שם אביה הדגול - בן רבי זלמן לייב.

סיפר החסיד המפורסם רבי יוסף אריה פריעגער מבריסק זצ"ל המכונה רבי יאשע ש"ב (כתבי ר"י ש"ב עמ' שג), כי באחת השנים, היה זה ביום טוב שני של חג הסוכות, איוותה נפשו של ר' זלמן לייב לבחון את אתרוגו המהודר של רבו, ובידעו את הקפדתו הגדולה שלא יגעו באתרוג, התגנב לעליית הגג בה היה מונח האתרוג, פתח את הקופסה והוציא בהירות את האתרוג המרהיב.

באותו רגע נשמעה צווחה מבוהלת מן הסוכה...

"הרבי התעלף!" קראו המשמשים המבוהלים. מכל עבר מיהרו בני הבית להשיב את נפש הצדיק.

ליבו של ר' זלמן לייב החסיר פעימה, וכמעט שלא נפל האתרוג מידי ונפסל.

הוא החזיר את האתרוג אל הקופסה ומיהר למטה כחץ מקשת.

כאשר התעורר הצדיק מעלפוננו, שאל בקול חלוש: "שמה נגע משהו באתרוג? חשתי כמו שמאן-דהוא צובט לי בליבי..."

כיצא בזה שמע הגאון רבי אברהם יעקב הורוויץ מפרוביזנא זצ"ל בעל 'צור יעקב' (הקדמת 'צור יעקב' ח"ב, מאת בנו הגאון רבי מרדכי אריה הורוויץ מבאנלא), את ששמע מישיש אחד על תלמידו המובהק של הצדיק מטשארגי-אוסטרהא, הוא הרב הקדוש רבי מנחם מנדל מקוסוב זי"ע בעל 'אהבת שלום', שבערב חג הסוכות האחרון לחייו, בשנת תקפ"ו, כאשר שכב הרבי חולה וחלוש במטתו, נכנסו כמה מחסידיו להכין עבורו את ארבעת המינים מפני חולשתו.

בעליית הגג.

תלמיד היה לו לרבי וואלף, חביב עליו ביותר. יחסן ובעל מעשים, ושמו רבי יקותיאל יהודה זלמן לייב.

רבי זלמן לייב, היה נכד בתו של מרן בעל ה'נודע ביהודה', והיה עובד ה' מופלג. בגיל צעיר השליך מנגד את כל אשר לו ועלה לארץ הקודש, בה היה מקורב לגדולי הצדיקים, הרב הקדוש רבי אברהם הכהן מקאליסק, ורבו המובהק רבי וואלף, שסמכו ידיהם

אות כט) על הרב הקדוש רבי מרדכי מנדבורנה זי"ע, שבאחת השנים לא מצא בשום אופן אתרוג מהודר כראוי, ובליט ברירה התפשר על אתרוג בינוני עם כתמים ונקודות.

בערב יום הכיפורים, נגש הצדיק לארון הקודש והאתרוג בידו, הכניסו לארון הקודש, ואמר: "אם יעשה מרדכי'לה תשובה - יהיה לו אתרוג נקי..."

במוצאי יום הכיפורים, לאחר פתלת ערבית, כאשר ניגש הרבי לארון

בשיחה לחסידיו, סיפר הרב הקדוש רבי אברהם מסלונים בעל 'בית אברהם', כי באחד מערבי פסחים, כאשר נכנס החסיד ר' מרדכי בן רבי חיים לייב לרבו הצדיק הקדוש רבי מרדכי מלעכאוויטש זי"ע, לקבלת ברכת פרידה לקראת נסיעתו לביתו לחג הפסח, שאלו: "האם כבר הכנת לך אתרוג לפסח?"

עמד ר' מרדכי משתומם. מה כוונת הרבי?

על השולחן עמדו כמה אתרוגים שהובאו עבור הצדיק, ואחד האברכים, שחשש שמא מורכבים הם האתרוגים, רצה לחתוך אחד מהם ולבחון לפי כיוון הגרעינים האם מורכב הוא האתרוג, כמובא בפוסקים. הרגיש בכך הרבי, וקרא לעברו ממיטתו: "הלא אמרו בתקוני הזהר הקדוש (כא, נו): 'אתרוג דומה ללב', וכי אם הולך האדם בדרך טובה ולא נראה בו שום דופי, יש לחתוך את ליבו ולראות מה בפנימיותו?!..."

אתרוג מעין

פעם, התפאר אחד בפני הגאון הקדוש רבי יחזקאל שרגא משינאווא זי"ע, שזכה לאתרוג מהודר ביותר.

הרגיש הצדיק ששמץ של גאוה הסתגן בדבריו, ואין זו שמחה של מצוה טהורה, ונענה: "הלא האתרוג שלך פסול!"

גרעש לה, ורץ להביא את אתרוגו. אכן אתרוג מרהיב עין ביפיו היה.

גידולו מושלם, צבעו נאה, ושקיעות ובליטות עדינות מפותחות עליו כפיתוחי חותם.

נטל הרב משינאווא את האתרוג בידו, אחז בפיטם הזקוף שבראשו, ומשכו קלות.

לנגד עיני הנוכחים המשתוממים נשלף הפיטם ממקומו ותחתיו נגלתה מחט שחיברה בין הפיטם לפריו...

הסביר הצדיק: "מן הגאוה שבדברך, הבנתי שמוכרח להיות שהאתרוג פסול. שכן, אתרוג מביא לידי שפלות והכנעה, ואם הוא גורם לגאוה - אין זאת אלא שהוא פסול..."

אין זה אלא אתרוג של עץ.

כך היה בבורשה, באחת השנים בהן היה מכיר חמור באתרוגים, הגיע סוחר גוי עם כמות גדולה של אתרוגים, ובראותו את המחסור, ניצל את המצב

ודרש סכום מופקע עבור כל אתרוג. תושבי העיר באו במיצר. כיצד יוכלו לקנות אתרוג למצוה?

כאשר שמע מכך הגאון הקדוש רבי יצחק מאיר מגור זי"ע בעל 'חידושי הרי"מ', זימן בביתו אסיפה דחופה לסוחר האתרוגים, אלו שנתרו השנה ללא סחורה.

האסיפה הבהולה ארכה זמן קצר בלבד, ובסיומה יצאו הסוחרים מחוייכים מחדר הצדיק.

כעבר יומיים מלאו לפתע חלונות הראווה בדוכני האתרוגים בוורשה באתרוגים מרהיבי עין.

השוק הוורשאי הוצף בכמות עצומה של אתרוגים מהודרים ביותר, והסוחר הגוי שלא הבין מהיכן הגיעה לפתע הסחורה החדשה, נבהל ביותר.

מול היצע אדיר שכזה עלול הוא להפסיד את כל כספו.

בהזדמנות הראשונה מכר את כל סחורתו במחיר מוזל לשני יהודים, ונסע מהעיר, כשהוא מאושר שלא פשט רגל.

רק שנים לאחר מכן, התבררה עצתו המחוכמת של בעל החידושי הרי"מ: אותם אתרוגים שהופצו בכל העיר, לא היו אלא אתרוגי דמה מעץ... (גן יוסף)

אתרוג מתולע

מומחיותו ומיומנותו של הראשון לציון הגאון רבי מרדכי אליהו זצ"ל בבדיקת אתרוגים היתה יחידה במינה. במבט חטוף מגלה היה כל נקב זעיר או נקודה בלתי נראית, ובהביטו על האתרוג ידע האם מורכב הוא.

מאות ולפי אתרוגים חלפו תחת עיניו בימים שלפני חג הסוכות, והרב היה מכיר בטביעת עין כל אתרוג שחלף תחת ידו.

חביבות גדולה הייתה לו למצוה זו, וכבר מתחילת חודש אלול היה שואל

את תלמידיו בחיבה: "מתי תבואו אלי עם האתרוגים?" מקפיד היה הרב ביותר על לשונו ודיבורו בנקיות שאין למעלה הימנה, והקפדה מיוחדת הייתה לו שלא לומר על אף אתרוג שהוא פסול.

כשהובא לפניו אתרוג שלא מצא חן בעיניו, היה נוקט לשון ערומים ואומר לבעליו "קח אחר", או "יש אתרוגים יותר טובים".

כה גדולה היתה בעיניו חביבות המצוה עד שהיה מתקשה לומר על אתרוג שהוא פסול.

פעם גם הסביר כי יש אתרוגים שפסולים לברכה ביום הראשון, אולם כשרים בשאר ימי החג, וכיצד יכול הוא לומר עליהם 'פסול'!

ישנם אתרוגים הכשרים לפי שיטתם של פוסקים מסויימים, ואף שאין נוהגים כמותם, אולם איננו יכול לומר עליהם 'פסול'.

אם יקח מאן־דהוא אתרוג זה ויברך עליו, שמא משמים יחשיבו זאת לקיום מצוה כהלכתה, כשיטת אותו פוסק.

אולם אם יוציא הוא מפיו פסק הלכה על האתרוג שהוא פסול, עלול הלה להפסיד את מצוותו, שכן 'לא בשמים היא'.

ברוב עדינות נפשו, היה הרב גם משתדל לשמח לבבו של כל מי שבא אליו, ולכן היה משתדל לשבח בעיניו את האתרוג שהביא, ואפלו היה זה כשר בקושי.

כך היה אומר "זה כמעט מהודר", או "זה קצת מהודר".

פעם אחת בלבד, פסק הרב על אתרוג שהוא פסול. ולא אתרוג סתם היה זה, מדובר היה באתרוג שנקנה באלף דולר!!

הרב הביט לרגע באתרוג. אכן היה זה אתרוג מושלם ביפיו. מהודר שאין

למעלה ממנו, ואז, לתדהמת הנוכחים, שאל את בעליו: "האם תקבל את כספך בחזרה אם יתברר שאתרוג זה פסול?" הקונה השיב בחיוב. "התניתי עם המוכר את הקנייה בהכשרו של הרב". פנה אליו רבי מרדכי: "אמור נא לי, האם כבר קנית לאשתך תכשיט לחג?"

האיש לא ענה, והרב המשיך: "היודע אתה שגם זו מצוה מן התורה? מצות 'ושמחת בחגך', שכן אמרו חכמים (פסחים קט.) 'חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל', אנשים ביין ונשים בבגדים ובתכשיטים. ובכן, האם קיימת חובה זו?"

הקונה התגמגם ולא ענה, והרב, שמא לראשונה בחייו, הוציא מפיו את המלים: "האתרוג פסול!"

הקונה נדהם: "פסול?!?!!" "אכן, פסול", אמר הרב והפך את האתרוג.

מתחת עוקצו, שבו מחובר האתרוג אל העץ, הסתתר נקב זעיר שהיה מכוסה במקצת על ידי העוקץ.

הנקב לא היה אלא מחילה של תולעת זעירה שחדרה אל הפרי ועשתה בתוכו שמות כפי הנראה...

כל הנוכחים היו המומים. "במקום לקנות אתרוג באלף דולר", אמר הרב לאיש: "קנה אתרוג במאה שקלים כמו כל יהודי, ובשאר הכסף תשמח את אשתך בחג, כך תקיים מצות עשה מן התורה!"

כשיצא האיש עם האתרוג, שאלו הסובבים את הרב, כיצד הצליח להבחין ברגע קטן באותו חור זעורו שמתחת לעוקץ.

"הן אתרוג הוא ראשי תבות 'אל תבואני רגל גאוה', והאתרוג הזה היה כולו נפוח מגאוה, הבנתי שהוא פסול, ואכן הוא היה נגוע..." ('אביהם של ישראל' ח"ג עמ' 82)

זמן שמחתנו

לשמחה מה זה עשה?

בבוא אנשי כנסת הגדולה לסדר את נוסח התפלות, קבעו לכנות את חג הסוכות בתואר המבטא במיוחד את מהות אלו הימים - 'זמן שמחתנו'.

בכל המועדות יש מצוה לשמח בהם, אך חג הסוכות נטל עטרה לעצמו בראש כל המועדות לענין ריבוי השמחה שבו. שהרי בהיות ישראל שרויים על אדמתם הייתה השמחה בבית המקדש גדולה עד מאד, כאשר התקיימה בכל ערב שמחת בית השואבה בה שאבו ישראל רוח הקודש וזכו להשראת השכינה, ועד היום הזה שמחים ישראל בכל עוז בחג הסוכות וזמן שמחתנו, לקיים את מצוותיו בהידור ובחדוות הנפש.

סוכה וארבעת המינים, ניסוך המים ומצות ערבה. כמה יש לנו לעלוז ולשמח על שזוכים אנו לכך!!

מה מסתתר תחת הה'א'??

גם כשזוכים אנו לעשות את רצון אבינו שבשמים ולקיים בפועל את מצוות התורה, מכל מקום בחלקן הפנימי שבתוכי הלב, יכולים אנו תמיד להוסיף עומק ולהתרומם.

האריכו רבותינו מאוד בספרים הקדושים לשרר את אונינו בדבר גדול מעלתה של השמחה בעשית המצוות, ואמרו שרק באמצעותה זוכה האדם שתיעשה עבודתו מתוך שלמות מיוחדת.

ואכן, ריבוי המצוות הנוהגות בחג זה מביא שמחה עצומה בליבנו, כי ביחס לשאר המועדים זוכים אנו בחג זה להיות מוקפים במצוות כל העת. וכפי שאמרו חכמינו ז"ל במסכת

טעם לכך אמרו חכמינו ז"ל במדרש (ילקוט שמעוני אמור רמז תרנד), מפני שנאמר בו שלוש פעמים לשון שמחה: 'ושמחת בחגך' (דברים טז יז), 'והיית אך שמח' (שם פסוק טו), 'ושמחתם לפני ה'

"אבא, אם אתה אומר להלקוחני אהיה עוברה אפוא לגלות את הדבר, מתחת להי" (-שחת באידיש), טעון העגל הגנוב..."

ראש השנה (יא). שחודש תשרי נקרא 'ירח האיתנים' (מלכים א' ח ב) משום שאיתן הוא במצוות, כלומר, יש בו מצוות רבות ביחס לשאר חדשי השנה; בראש השנה מצויים אנו לתקוע בשופר, ביום הכיפורים חלה עלינו חובת התענית, ובחג הסוכות מצות

אלקיים שבעת ימים' (ויקרא כג מ). בחיבורו 'משנה תורה' (הל' לולב פ"ח ה"ב) כתב רבינו הרמב"ם, שאף על פי שיש מצוה לשמח בכל המועדים, מכל מקום בחג הסוכות הייתה בבית המקדש שמחה יתירה, ולכן יש לשמח בחג זה באופן מיוחד.

עיקרה ומקורה של השמחה של מצוה הוא בחג הסוכות, בו חוגגים אנו את שמחת בית השואבה.

התבטאות חריגה ומרעידה שיצאה מקולמוסו של רבינו הרמב"ם על חשיבותה של השמחה בעבודת הבורא ועל המונע עצמו מכך, מזדקרת לפני כל לומד את הלכות סוכה ולולב (פ"ה ה"ט) "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת האל-ל שציווה בה, עבודה גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להיפרע ממנו, שנאמר (דברים כח מז) 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב'."

פסוק זה נכתב בפרשת כי תבוא בין פסוקי התוכחה, וממנו נלמד שכל העונשים והייסורים הקשים הכתובים בתורה הם כעונש למי שאינו עובד את בוראו בשמחה, וממנו למד הרמב"ם לעשיית המצוות בכלל שיש לשמוח בעשייתן, והנמנע מכך ראוי להיפרע ממנו.

וכבר נודעו לכל דברי רבינו האריז"ל ורבינו הבעל שם טוב הקדוש על הפסוק האמור 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל', שיעקר עבודת השם היא בשמחה, וכפי שנאמר בתהלים (ק ב) 'עבדו את ה' בשמחה', ועל חסרון דבר זה מתאוננת התורה ביותר.

והעיד רבינו האריז"ל על עצמו באזני איש סודו (הקדמת ספ' חרדים), שכל מה שהשיג וזכה שנפתחו לו שערי החכמה ורוח הקודש, רק משום שהיה שמח בשמחת כל מצוה שמחה גדולה לאין תכלית.

פסוק זה 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה' ביאר הרב הקדוש

רבי חנוך העניך הכהן מאלכסנדר ז"ע במשל נוקב, הלא הוא כתוב בספרו 'חשבה לטובה' (פ"ר כי תבא):

מטבע הדברים היה צריך האדם להיות שמח ומאושר בקיום המצוות, על הזכות הגדולה שבחלקו לקיים את מצוותיו של הבורא, ובאם אין האדם זוכה שתתפשט בו שמחה זו מאליה, אות הדבר שיש בידו עוון שמכחה את נשמתו ומונע ממנו את השמחה.

'תחת', הכוונה היא לאותה סיבה שבגללה אין עבודת הבורא נעשית מתוך שמחה, וכפי המורגל לומר שמאחורי מעשה פלוני ישנה סיבה פלונית.

סיבה זו היא הגורם העיקרי למנוע את האדם מלהביא שמחה בליבו, ובגינה ראוי האדם לתוכחה קשה ולעונשים.

כדרכו להמחיש את מסריו הנפלאים במליצות ומעשיות נאות, סיפר הרבי מאלכסנדר את המעשה הבא:

איש פשוט היה בן הכפר, וכחבריו הכפריים אף הוא לא ידע צורת אות מהי.

אך האם מפני כך ימנע אף מילדי לגדול בני תורה? זאת לא יעלה על הדעת!

את בניו שלח הכפרי ללמוד אצל טובי המלמדים, אותם שכר בכסף מלא ועמד על מלאכתם שתיעשה נאמנה, כך יפרחו בניו לתפארת וישכילו להבין בתורת ה'.

למרות מאמציו, העדיף אחד מבניו של הכפרי לבלות את זמנו בין עדרי הבקר והמרעה, חיי הכפר נעמו לו ביותר והישיבה על ספסל הלימודים הכבידה את עולה על נפשו יתר על המידה לטעמו.

עם כל זאת לא התייחס הכפרי, וגמר בדעתו לשכור מלמד שייטיב להבין את נפש בנו ולהשכילו בינה. לצורך כך הפליג העירי והביא עמו מלמד מיומן ומסור, כשהוא מבטיח לו שכר הגון באם יעלה בידו ללמד את בנו צורת אות.

טרח המלמד ועמל במשך זמן רב, עד שעלה בידו ללמד את הבן את אותיות האלף-בית עם הנקודות.

לימים בא האב לבחון את בנו לראות אם אמנם יודע הוא את התורה שלמד. הראה לו המלמד על האותיות והנער השיב כהלכה: אלף, בית, גימל.

כששאל המלמד: מה מתחת לאלף, מתחת לבית, השיבו הנער כהוגן והאב שהתבונן מן הצד התמוגג מנחת.

כשהגיעו לאות ה"א, שאל המלמד את הנער: "מה מתחת לה"א?" אך כעת שתק הנער ולא ענה מאומה.

לא הועילו בקשותיהם של המלמד ושל האב, הנער התעקש ולא פצה את פיו.

חרה אפו של האב על הבן העיקש. נטל מקל בידו ועמד להלקותו מלקות הגונות. כיוון שראה הבן כך נענה ואמר:

"אבא, אם אתה אומר להלקותני אהיה מוכרח אפוא לגלות את הדבר; מתחת לה"י" (-שחת' באידיש), טמון העגל הגנוב..."

התברר שהאב גנב עגל והטמינו מתחת לערמת השחת וציווה על כל בני הבית לבל יגלו לאיש את הדבר. לפיכך התעקש הבן ולא רצה לגלות מה נמצא מתחת לה"א אשר בסידור.

סיים הרבי מאלכסנדר ואמר: "אם אינך יכול לעבוד את ה' בשמחה ברור

שמשוה גרם לכך. סימן הוא שאיזו גניבה מסתתרת מתחת לזה, ועל כך הטענה לאדם, מה הביאו לידי כך שלא יוכל לעבוד את הבורא בשמחה..."

שמחתי מתוך יראתי

בדרך כלל, השמחה הפנימית שבלב מנוגדת למידת היראה השוכנת באדם, כי האיש הירא אינו שמח, והשמח בדבר אינו ירא ממנו.

שונה הדבר בעבודת הבורא, בה השמחה והיראה עולות בקנה אחד ואינן סותרות זו לזו כלל, ולא עוד אלא שרק באמצעות שתיהן נעשית עבודת הבורא באופן המושלם ביותר.

בספר 'חובות הלבבות' (שער הפרישות פ"ד) כתב המחבר, שמידת החסיד הפרוש היא ש'צהלתו בפניו ואבלו בליבו', כי בהיותו דבק באור אין סוף שמחה גדולה ממלאה את ליבו, כי אין עצבות לפני המקום כלל ורק עוז וחדוה במקומו, אמנם בפנימיותו ליבו נשבר לשנים עשר קרעים על מיעוט עבודתו לפני הבורא, ונמצאו כל חייו בתשובה ובשמחה עילאית.

ויבוארו הדברים על פי הדברים ששמענו מפי כ"ק אדמו"ר רבי דוד-חי אביחצירא שליט"א, שאמר בשם אביו הרב הקדוש רבי מאיר אביחצירא ז"ע לפרש את הכתוב 'עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה' (תהלים ב יא), והתמיהה ידועה, איך אפשר שימשו הגילה והרעדה יחד?

והיה מפרש ואומר, שיש כמה מיני יראה, אמנם מי שיש לו יראת שמים אמיתית, אזי הוא צריך לשמוח על כך שכל הפחד שיש לו הוא רק מהקדוש ברוך הוא, ועל זה נאמר 'וגילו ברעדה', שיש לו לשמוח שאין לו יראה אחרת וזלת יראת שמים!

שמחת תורה

ז"ע בעל 'שמח ישראל', אדם ששש ושמח במיחד בשעת ההקפות בשמחת תורה, ומתוך שמחתו ביצע תנועות משונות כשהוא אינו מתחשב בתגובות הנוכחים סביבו.

יהודי זה, היה חשוך-בנים ושנים רבות ציפה לישועה, וכראותו כן, אמר בעל הישמח ישראל' שאם על מיכל בת שאול נאמר בנביא (שמואל ב' ו) שבשל לעגה על דוד המלך לא זכתה לילדים עד יום מותה, מידה טובה מרובה, לאדם שאינו מביט על כבודו ורוקד בכל כוחו לכבוד התורה מן הדין שיזכה לבנים.

ואכן, אותה שנה נפקד האיש בבן זכר.

בנקיטת הפין

מאמר נוקב במהותו של יום זה השמייע הרב הקדוש רבי מנחם מנדל מקוצק ז"ע, כי עיקרו של החג הוא

בצורה יוצאת מן הכלל, ואוכל לרקוד לפני האורחים בבית המלון, ולמשוך

ז"ע שמשל את הדבר לאדם שבא למלון, אכל ממיטב המאכלים ושתה

"כולם רוקדים ושמיים על מה שזכר ללמוד כל השנה כולה. האחד עסקת אחת, השני שתיים, והאחר אפילו את הש"ס כולו, אך אני שעש על מה שאלמד מהיום והלאה, ולכן אין שיעור..."

לקוחות נוספים."

כך אנו, מבקשים בימים הנוראים מאת הקדוש ברוך הוא, בני חיי ומזוני, תוך הבטחות שניטיב מעשינו, אך כאשר רואים אנו את עצמנו ריקנים מזכויות, ורוקדים אנו לפניו ביום שמחת תורה, ושמיים בתורתו, ובאמצעות כך, מכניסים הרהורי תשובה בליבות בני ישראל, ומרבים מצוות ומעשים טובים.

יסופר שפעם ראה הרב הקדוש רבי ירחמיאל ישראל יצחק מאלכסנדר

מן המשקאות, לן בחדרים הטובים ביותר, ונהנה מכל השרותים שמציע המלון.

כעבור כמה ימים, הוגשה לו חשבונית, בה נדרש לתשלום, אך בכיסו של האורח לא היה ממון.

זעם בעל הבית: כיצד ייתכן שבא אדם וניצל את כל הטוב שבמלון בלא לשלם!?

ראה האורח שתכף ייאסר על ידי המשטרה, והציע לו: "אמנם אין ביכולתי לשלם, אך יודע אני לרקוד

שינוי ושימור בשמחת התורה

יום 'שמחת תורה', כשמו כן הוא, יום של שמחה עם התורה.

לכבוד סיום התורה לאחר קריאתה במשך השנה כולה, פרשה אחרי פרשה, שבוע אחרי שבוע, שמחים אנו ביותר, שמחה פורצת גבולות העולה על גדותיה.

שמחה זו שבכל תפוצות ישראל זה מאות רבות בשנים אין עוד כמותה, ולכבודה אף הקלו בכמה הלכות, יחידה היא במינה.

זקנים עם נערים, צעירים עם ישישים, אבות ובנים וסבים עם נכדיהם, רוקדים ומפזים במרץ ובהתרוממות גדולה, שישו ושמחו בשמחת תורה.

הסבר נאה למנהג ההקפות השמייע הרב הקדוש רבי יצחק אייזיק מקאליב

הקבלה ללמוד את התורה מכאן ולהבא, ולא השמחה על הלימוד בשנה החולפת, כי מי הוא זה שירחיב עוז בנפשו לומר שלמד את התורה...

כדברים האלה הביא הרב הקדוש רבי פינחס מנחם מפליץ זי"ע בספרו 'שפתי צדיק' (שמחת תורה, אות מא) שעיקר חג שמחת תורה הוא הקבלה מכאן ולהבא, לאהוב את התורה ולקיים מצוותיה.

ורעדה תאחזנו כשנראה את הסברו למנהג ההקפות, באחיות ספר התורה, כשבועה בנקיטת חפץ לקבל על עצמנו לקיים את כל הכתוב בתורה...

ובשם זקנו הגאון הקדוש בעל 'חידושי הרי"מ' מגור, אמר כי על ידי השמחה העצומה עם התורה והתשוקה אליה, יכול האדם לקבל על עצמו עול תורה מחדש.

ומסופר, כי באחד מימי שמחת תורה בחצר בעל ה'חידושי הרי"מ', רקד חסיד אחד למעלה מכוחותיו עד אין שיעור.

כששאלוהו לפרש הדבר, הסביר: "כולם רוקדים ושמחים על מה שזכו ללמוד כל השנה כולה. האחד מסכת אחת, השני שתיים, והאחר אפילו את הש"ס כולו, אך אני שמח על מה שאלמד מהיום והלאה, ולכן אין שיעור..."

רעיון זה נרמז בשם השמחה שעושים לכבוד התורה - 'הקפות', שיש לפרשו מלשון הקפה, כחנווני הנותן בהקפה.

ובזכות השמחה הגדולה נזכה בשנה הבאה להתחבר עוד יותר ולזכות לתורה.

לפיך של אש

בשעת ההקפות ועל ידי הריקוד לכבוד התורה ניתן לזכות למעלה גבוהה ונשגבת.

וכך כתב הרב הקדוש רבי יהושע מדז'יקוב זי"ע בספרו 'עטרת ישועה' על הפסוק 'מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק' (ישעיה כד טו):

התיבה 'מכנף' עולה בגימטריה כמנין 'הקפה', 'זמירות שמענו' - אלו הזמירות שמשוררים בעת ההקפות - 'צבי לצדיק' - אם נצרף יחדיו את הגימטריה של המילה 'צבי' למנין המלה 'צדיק' יעלה בידינו המספר שלוש מאות ושש, שהוא ההבדל בין מנין 'גוף' למנין 'נשמה'.

כלומר, בכוחן של ההקפות והזמירות לזכך את הגוף עד שיגיע למעלת הנשמה.

רמז מצאנו לכך בדברי חכמינו (יומא פג.) על אדם שאחזו בולמוס, ואם לא יאכל יסתכן, אך אין בנמצא אלא מאכלות אסורות, יש להאכילו תחלה מאכלים שחומרת אסורם חזותה ככל האפשר, ובלשון הגמרא: "מאכילין אותו הקל הקל".

ניתן לרמז במאמר זה, על הסטרא'אחרא המוכר בשתי האותיות הראשונות של שמו - ס"מ, המבילה הכל, כנרמז במלה 'בלמוס', ועל מנת לגבור עליו יש להאכיל אותו הקל - כלומר הקול - על ידי קולות השירה והזמרה בשעת ההקפות מבטלים את כוחות הטומאה.

ולכן ירמזו המשך דברי הגמרא (שם פג.) "מאכילין אותו דבש", כי התיבה 'דבש' עולה גם היא בגימטריה כמנין שלוש מאות ושש, שהוא ההבדל בין 'גוף' ל'נשמה', כי על ידי ההקפות ניתן להגביה את הגוף למעלת הנשמה.

ושמא במצב גרוע מרובם, אך אישיותו וקומתו הרוחנית האירה את המחנה כולו.

לגביו, לא היו הנאצים הרצחניים, העבודה המפרכת והרעב הנורא, יותר ממשוכות שיש לעבור אותן. הוא גופו חי היה בעולם אחר, ואם רגליו הכחושות כושלות היו על אותה קרקע מיוערת שבבוואריה הארורה, נפשו רוחו ונשמתו עסוקות היו בפלפול תורני, בחשבונות של מצוה וקיומה, ובעידוד רוחם של אחיו לצרה.

אין פלא אפוא שכשהגיעו ימי חג הסוכות תש"ה, היו מוחו וליבו של הרבי הקדוש מקלויזנבורג זי"ע, תפוסים בשאלה כיצד להתחמק מן העבודה.

אם אין ביכולתו ליטול לולב ולשבת בסוכה, לפחות יקיים את מצות השביתה ממלאכה ויקרא את היום מקרא קודש בעמק הבכא.

כמה ממוקירי הרבי במחנה הצליחו להשיג מרופא המחנה אישור כי הוא זקוק למנוחה, וכך עשה הרבי את ימי

שרפרף נמוך ניצב בטבורו של הצריך, וסביבו דידתה דעות צנועה וזבת'דם, חבולה ועוכה, בידה של הדעות חבוקים דפים אחדים קרועים שנמצאו מספר עשירות קטן, וקול זמר חלוש בוקע ועולה.

החג הראשונים בצריך בית החולים, כשהוא מתכוון לשהות בו עד ליום שמיני עצרת.

בהגיע יום הושענא רבה, גונבה לאזנו של ר' משה אליעזר איינהורן ז"ל, אחד מנאמניו של הרבי במחנה, שמועה מחרידה.

"מחר עומד לבוא המפקח הראשי על המחנות לערך ביקורת וסלקציה מקיפה. יחד עם ד"ר פלוקאן המרשעת הנודעת לשמצה במנהגה לשלוח את כל החולים כאחד לתאי הגזים במחנה דאכאו", שח באזניו אחד מעובדי המחנה שהזהירו לשמור את הידיעה בסוד כמוס.

משמעות הידיעה הייתה ברורה לר' משה אליעזר: מי שישאר מחר בצריך החולים, דמו בראשו...

בחרדה עצומה מיהר ר' משה אליעזר אל הרופא, והתחנן בפניו שיוציא את שמו של הרבי מרשימת החולים, ויצרפנו לרשימת היוצאים לעבודה.

הרופא השתומם. רק לפני כמה ימים התחנן אליו ר' משה אליעזר שיואל בטובו להכניס את הרבי לרשימת החולים, וכעת מבקש הוא ההיפך...

"למען ה', הוצא נא את הרבי מרשימה זו", הפציר בו ר' משה אליעזר. "איני יכול להסביר לך את הסיבה לשינוי המוזר שחל בעמדתי, אך מתחנן אני בפניך למלא את בקשתי..."

בערב, כשנודע לרבי שלא קיבל שחרור מעבודת יום המחרת, בשל בקשתו של ר' משה אליעזר, הקפיד על כך ביותר, וגמר בליבו כי אף על פי שלא זכה לשחרור, הוא לא יצא ביום שמיני עצרת, ויהי מה.

למחרת עם שחר, כאשר האסירים האומללים נקרעו מדרגשי העץ הצפופים והוצאו לעבודה, נותר הרבי בצריך. מתייחד עם בוראו לכבוד יום שמיני עצרת.

בחוץ התקיים המפקד כמדי יום, וחיש מהר התברר כי חסר אדם אחד.

הקלגסים שנשלחו לחפש אחריו מצאוהו עומד בתפילה זכה, וגרוהו בחמת זעם לרחבת המסדר, שם נגזר עליו עונש של 25 מלקות כפולות.

שתי חיות'אדם התייצבו מעליו ומגלגלם בכפתם, ויחד הנחיתו עליו עשרים וחמש מהלומות שדי היה בהן כדי להרוג אדם בריא, לא כלשכן, אסיר נפוח'כפן שבקושי נשמה בו.

בטוחים היו כולם כי נשמתו של הרבי פרחת לה מגופו, ומשתעשעת היא בגן עדן עם נשמות אבותיו הצדיקים, ורק למען הסר ספק נלקח לצריך החולים ל'טיפול' שסופו ידוע.

כשם שאין בכוחנו להבין כיצד לא יבשה ידם של אותם ארוים ולא נגדעה בו במקום הזרוע המונפת על אותו קדוש עליון, כך אין בכוחנו להבין את המחזה שנגלה לעיני היהודים האומללים ששבו אל המחנה לפנות ערב.

שרפרף נמוך ניצב בטבורו של הצריך, וסביבו דידתה דמות צנומה וזבת'דם, חבולה ועוכה, בידה של הדמות חבוקים דפים אחדים קרועים שנמצאו מספר משניות קטן, וקול זמר חלוש בוקע ועולה.

כך, ערך הרבי הקדוש מקלויזנבורג הקפות במחנה מיהלדורף... (לפיך האש עמ' רלה)

לשמיעת השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

ספר ויהלום

ובחרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

תורת חיים

נושא תורני מרתק לאור דברי האור החיים

ידועה דרשת חז"ל (סוכה יא, ב) על הפסוק (ויקרא כג, מג): "למען ידעו דרתיכם כי בספות הושבתי את בני ישראל", כי הסוכות הללו, לדעת רבי אליעזר, "ענני כבוד היו".

מנקודת מבט פשוטה ניתן היה להניח כי אותם עננים אשר זכרונם בא לידי ביטוי באמצעות סיכוך גשמי אותו או מבצעים בחג הסוכות, הכוונה לאותם עננים שהקיפו את בני ישראל בשהותם במדבר, ולא כלפי אותו עמוד ענן שהיה מנחה את הדרך לפניהם.

אולם מתוך דברי האור החיים הקדוש (במדבר כא, יב) הדין בעניינם של מסעות מסוימים אותם עברו בני ישראל, ואשר מלשון הכתוב נראה כי באותם מסעות לא הנחה עמוד הענן את דרכם, נראה אחרת. וזו לשון רבנו: "אפשר ששני המסעות הללו היו אחר שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד".

נמצאנו למדים כי אותם 'ענני כבוד' אשר לדעת רבי אליעזר הינם הגורם להתהוות חג הסוכות ויסוד הזכרון שבימים קדושים אלו, הינם כלל העננים הרוחניים אשר ליוו את ישראל במדבר, הן בשמירה מכל פגע והן בהנחיית הדרך לפנייהם.

ראוי אפוא להקדיש התייחסות למהותם של אותם עננים ועניינם.

כבר בהיות בני ישראל על שפת ים סוף, כשהמצרים מונבים בהם ומאיימים על עצם קיומם במרדף נחוש ועוצמתי עם מאות רכב ברזל וכל סוס מצרים, היה הענן קולט את הבליסטראות והחיצים אותם זרקו המצרים, וכלשון המדרש (מכילתא דרבי ישמעאל בשלה פרשה ד): "שהיו מצרים שרויים באפלה רואים את ישראל שהיו נתונין באורה אוכלים ושותים ושמחים והיו מזרקים בהם בחיצים ובאבני בליסטרא והיה המלאך והענן מקבלן".

במדרש תנחומא מובא כי היו לא פחות משבעה ענני כבוד, ולכל אחד מהם מטרה בפני עצמו, וזו לשון המדרש (תנחומא בשלה סימן ג): "ארבע מארבע רוחות, ואחד מלמטה, ואחד מלמעלה, ואחד מהלך לפנייהם, כל הנמוך מגביהו וכל הגבוה מנמיכו ושוף נחשים ועקרבים מכבד ומרפץ את הדרך לפנייהם".

תכונות סגוליות אחרות מיוחסות בחז"ל לענן, וכך מובא בילקוט שמעוני (פרשת פקודי רמז תז): "מסתכל בחבית ויודע מה שבתוכה, בטפיח ויודע מה שבתוכה מפני ענן שכינה שביניהם".

שונה, מיוחד, מרומם

כבני אדם, אנו נחושים לעתים קרובות להציג את המיוחדות שלנו. את העובדה שאנו שונים, שיש לנו אישיות משל עצמנו.

האם זה שלילי? מסתבר שלא. ממש לא.

כך כותב האור החיים הקדוש אודות מצות סוכה, ומה שמייחד אותה לעומת מצות אכילת מצה, וזו לשון קדשו (ויקרא יד, ז): "לצד שיש פרסום נס יציאת מצרים בספה בבחינה אחת יותר מפרסום נס שיש באכילת מצה, כי הרבה פעמים אדם אוכל פתו מצה, מה שאין כן מעשה סכה שיש פרסום גדול".

יש משהו מיוחד - במיוחד. בשונה. עוצמתה של פעולה אותה מבצע האדם דבר יום ביומו או אפילו מדי פעם בימים שבשגרה, אינה קרובה במאום לעוצמתה כזו הנעשית אך לעתים רחוקות, המבליטה את הייחודיות והשונות שלה.

מצות סוכה, כך מסביר רבנו האור החיים, שונה במהותה משאר המצוות ואף ממצוות כאלה הנעשות אחת לשנה. זאת משום שבעצם הקמת הסוכה והשיבה בה, הרחק ממנעמי בית הקבע ובאופן המעורר סקרנות והתעניינות, יש משום הכרזה כי אנו עושים את רצון הבורא, מקיימים את מצוותו ומעלים על נס את חסדיו עמנו בעת יציאת מצרים.

זהירות ממצות אנשים מלומדה

אולם יש כאן היבט נוסף, עמוק בהרבה.

בגמרא (סוכה ז, ב) מובאת דעת התנאים הקדושים לפיה: "סוכה - דירת קבע בעינין", ואין הדבר עומד בסתירה לקביעה הברורה (שם ב, א): "כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי". הא כיצד?

דומה כי חכמינו זכרונם לברכה מלמדים אותנו כאן יסוד עצום בעבודת הבורא, כזה שיש בו כדי ללוות את האדם דווקא בפעולות שביום-יום, במצוות שבשגרה.

כך מוכיח הנביא ישעיהו את ישראל (ישעיהו כט, ג): "ותהי יראתם אתי מצות אנשים מלמדה", והכוונה ברורה - לא מדובר כאן על התחמקות מקיום מצוות התורה או הקלה בדיניהם, אין כאן תוכחה על השתמטות מדביקות מעשית בציוויי התורה הקדושה, אלא התייחסות מפורשת לאופן בו מקיים זאת האדם.

הנחת תפילין? עומדת להתפלל? פתחת גמרא וישבת להגות בתורה? עליך לעשות זאת בדחילו ורחימו ומתוך הכרה בכך שבמעשיך אלו הנך זוכה להתדבק באור האלוקי, במלך מלכי המלכים אשר ציוה לעשות כן.

לא משום שכך הורגלת מילדות, לא בשל העובדה שסדר יומך כבר שגור על שפתיך ומורגל באיבריך, אלא כדי לעשות רצון אביך שבשמים!

שולחן שבת עם האור החיים

'בר חלבי? עוגות קרם-שניט עם שכבות שוקולד ומפלי קצפת?'

יואל הניד בראשו לשלילה, לא ולא.

'משהו כבד יותר? אולי פסטלים ממולאים כבד ונגיסי חזה בסגנון יפני מסורתי?'

מורת רוח נשבה מצדו של יואל. עדיין לא. רחוק מאד.

'נלך על פרווה וזהו? מפיק האירוע כמעט הרים ידיים בייאוש, 'יש המון אופציות שיאפשרו לאירוע לשדר יוקרה ולהיות אנין טעם, ערב לחיך וגם מעוצב ברמה הכי גבוהה'.

אבל יואל, כך מסתבר, רוצה משהו אחר לגמרי. הוא פוזל ימינה ורואה את נחום מהשטיבל, נזכר באירוע הברית המושקע שארגן לבנו יקירו. הוא דוהה על מרבדי הדמיון ובמחוח צפות פיסות של זכרון מתחגגת החלאקיה של אברומי האחיין, זה שהוריו בחרו לעטר את יומו הגדול בפטיפורים ועוגות בשלל צבעי הקשת. הוא חושב על כל אותם אירועים בהם השתתף, ההזדמנויות הרבות שניתנו לך העדין שלו לחוש במגעו הקסום של נתח בקר עסיסי.

הוא רוצה להיות שונה, להבליט את האירוע שלו בכל דרך אפשרית.

אבל מה לעשות ששרגי, היצור הקופצני אשר בהכשרתו משמש כמפיק אירועים והלכה למעשה מהווה פצצת מרץ מהלכת, כמעט גרעינית, הציע כבר כל תוכנית גרנדיוזית כזו או אחרת ושבר את הראש בניסיון להבין מה עובר בראשו של הלקוח, ואין.

את זה פלוני כבר עשה, ומשהו אחר נשמע מוכר מדי. רעיון מסוים שעלה עשה רושם נדוש עד בחילה ומשנהו דווקא היה נראה מתאים יותר - עד שגילו שנחמן מהבנין הסמוך ניצל אותו בשמחת בר המצוה של בנו.

'במעמד סיום הש"ס הפרטי שלי ורידים כמעט התפוצצו במצחו של יואל, 'לא אחזור על מה שכולם עשו, על הרעיונות שנוצלו ונשחקו עד דק'.

שרגי מצדו מגמגם, מנסה להסביר משהו על כך שלא מיד חייבים להפתיע, אולם תנועת יד מבטלת מצדו של יואל הסבירה לו בדיוק מה חושב הלקוח על הלך המחשבה הזו.

'מה לגבי תחנת האוטובוס? פתאום זה הבליח דווקא ביואל, 'אולי נקיים את האירוע כאן בחוץ, בתחנת האוטובוס שבצד הכביש?'

שרגי ראה לקוח או שניים, אבל המקרה הזה היה גדול עליו.

רגע לפני שהוא בורח על נפשו, מותיר את יואל להתמודד עם מה שנראה כמו תיק נפשי סבוך וגדוש עד כאב, לפתע נפל לו האסימון. 'למה לא, בעצם?'

ספיר ויהלום

פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

בצעירותו של הסבא קדישא הרה"ק ר' שלמה אליעזר אלפנדרר, באחת השנים הזדמן לו לשהות בימים שביין כסה לעשור בעיר פרשבורג רבתי, מקום מושבו של מרנא החתם סופר אשר משם פרוסה היתה מצודתו בכל קצווי ארץ.

עשה הקדוש הצעיר את הימים המרוממים בצילא דמהימנותא ושתה מבארו הזכה של החתם סופר, אולם תיכף לאחר היום הקדוש אצה לו דרכו והוא ניגש להיפרד וליטול את ברכת הדרך מאת החתם סופר.

'הישאר נא אצלנו אף בחג הסוכות' הפצר בו החתם סופר מצדו, לאחר שתהה על קנקנו של האברך שמולו ועמד על טיבו כאחד הקדושים אשר בארץ, אולם הוא מצדו סירב לכך בדרך ארץ, באומרו שדרכו אצה לו.

'עוד תישארו אצלי בחג הסוכות!' לא ויתר החתם סופר, וכמתנבא בישר לו כי עתיד הוא - ירצה בכך או שלא, לשהות בצילו בחג. אולם רבי שלמה אליעזר, מתוך שלא ירד כראוי לסוף דברי החתם סופר, פנה והלך לדרכו כשהוא צורר עמו מטענים רוחניים למכביר מהתקופה בה שהה בצל גדול הדור.

אולם מנבואת החתם סופר, כצפוי, לא נפל ארצה כחוט השערה, תקלה כלשהי אירעה באמצע הדרך, וכך נאלץ הרב אלפנדרר הצעיר לשרך את רגליו בחזרה לפרשבורג ולהישאר בה עד אחר חג הסוכות.

למזלו, ומפאת רום מעלתו, נקרא אחר כבוד להתארח על שלחנו של החתם סופר ולהתבשם מתורתו ויראתו במשך ימי החג הקדושים.

לימים שיתף הרב אלפנדרר באשר זכה לראות בחוש, עין בעין, באותו יום טוב קדוש בצילא דמהימנותא, פשוטו כמשמעו. חוויה רוחנית אדירה זו הותירה בו חותם לנצח, וליוותה אותו עד אחרית ימיו.

'חזרתי מבית הכנסת בליל חג הסוכות' סיפר בהתרגשות רבה, נכנסנו לסוכתו של קדוש ישראל החתם סופר, והנה לנוכח עינינו מתגלים האושפזין הקדושים, בגילוי שמימי שאין דומה לו.

אולם לא זו בלבד, העיד הרב אלפנדרר, אלא שכל המסובים על שלחן החתם סופר והנוכחים בסוכתו באותה שעה מרוממת זכו לראות בחוש גשמי ממש את האושפזין עילאין קדישין, משל היו מגדולי ומצוקי ארץ וכביכול נתעלו לרגעים ספורים למדרגה העליונה ביותר אליה מסוגל בן אנוש להעפיל.

דברים נפלאים ומעוררים מצאנו בספר הדרשות 'מאור החיים' לרבנו האור החיים הקדוש, כפי שרשם מפיו תלמידו הגדול רבי משה פרנקו (עמוד כב):

"אֲרַבְעָה מֵיָנִים שֶׁבְּלוּלָב, רָמֵז, הָאֲתָרוֹג דּוֹמֵה לְחֶכֶם שְׁלוֹמֵד וְעוֹשֶׂה, דְּגַמַּת הָאֲתָרוֹג שֶׁהוּא טוֹב לְמֵאֲכֹל וְטוֹב לְרִיחַ. הַהֲדַס דּוֹמֵה לְחֶכֶם, שְׁלוֹמֵד וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה, כְּמוֹ כֵן יֵשׁ לוֹ רִיחַ אֲבָל לֹא טַעַם. הַלּוּלָב יֵשׁ בוֹ טַעַם אֲבָל לֹא רִיחַ. הָעֵרְבָה דּוֹמֵה לְמֵי שְׂאִין לוֹ לֹא תוֹרָה וְלֹא מִצְוֹת, גַּם כֵּן לֹא יֵשׁ טַעַם וְלֹא רִיחַ.

"וְהַטַּעַם גַּם כֵּן בְּרָמֵז. הָאֲתָרוֹג דְּמִיּוֹ יְקָרִים כְּמוֹ שֵׁשׁ אֶחָד בְּעִיר שֵׁשׁ לוֹ תוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. הַהֲדַס אֵינוֹ שׁוֹה כָּל כָּךְ, וְכֵן מִצְוֵי יוֹתֵר. הָעֵרְבָה מִצְוִיָּה בְּכָל פְּנוּת, דּוֹמֵה לְמֵי שְׂאִין לוֹ תוֹרָה וְכו'. וּמִזֶּה הַקָּב"ה צִוְּנוֹ לְאָגֵד הַכֹּל בְּיַחַד, כְּדֵי שֶׁהָעֵרְבָה גַּם כֵּן הִיָּה לָהּ זְכוּת עִם הַשָּׂאֵר טוֹבִים.

"גַּם כֵּן הָאֲתָרוֹג דּוֹמֵה לְרֵאשׁ הָאָדָם, לוּלָב דּוֹמֵה לְבְרִית מִלָּה, הַשֶּׁלֶשׁ בְּדֵי הַדָּס, הָאֶחָד לִידוֹ הַיְמִינִי, וְהַשְּׁנַי לִידוֹ הַשְּׂמָאלִי, וְהַשְּׁלִישִׁי לַגּוּף. וְהַשְּׁנַי בְּדֵי עֵרְבָה לְרִגְלָיִם, כְּדֵי שֶׁכָּלֵם יִהְיוּ יַחְדָּיו בְּשִׁלּוֹם לְעַבְדֵי אֵת בּוֹרְאוֹ.

"וְגַם רְמִזִּים כָּלֵם שֶׁהֵם שְׁבַעַה, אֲתָרוֹג לוּלָב ג' הַדָּס וְב' עֵרְבָה לְשַׁבְעָה צְדִיקִים, אֲבָרְהָם יַצְחָק יַעֲקֹב מֹשֶׁה אַהֲרֹן יוֹסֵף דָּוִד."

מאורותיו ושיתותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

וכך מורים לנו חכמים: אף בדברים בהם נדרש קבע, גם במצוות המעשיות המלוות את האדם מדי יום ביומו, עליו לצאת מאותה תכונה אנושית הגורמת לכך להיראות 'קבע' ולהפוך את זה לארעי, לפעולה נשגבת ומעוררת המתחדשת בכל פעם מחדש!

על האדם לעשות מכל מצוה 'ענין', לנסות לשנות ולחדש, לגוון ולרענן, עד שכל תורה ותפילה, מצוה ומעשה טוב יותירו בו חותם חדש שאינו דומה כהוא זה לקודמיו.

ניקח דוגמה ממה שאמרו חז"ל בענין התפילה (ברכות כה, ב): "העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים", ופירשו בגמרא (שם ע"ב): "כל שאינו יכול לחדש בה דבר", וכך גם: "כל שתפלתו דומה עליו כמשויו". על האחרון כותב רש"י (ד"ה כמשויו): "והיינו לשון קבע, חוק קבוע הוא עלי להתפלל וצריך אני לצאת ידי חובתי".

ניקח מוסר, נפנים ונטמיע בתוכנו את ההכרה הזו, ומכאן נלמד לכל חלקי התורה והעבודה.

חיים שיש בהם בנתיבי חייו ופועלו של איש האלקים

ידוע עד כמה היתה נפש רבנו קשורה מחד לרבנו הקדוש רבי חיים אבולעפיא, מאור עיני יהדות טבריה, ובו-זמנית התקיים קשר טמיר ונעלם בין נשמות הקדושים מרנא האור החיים ומרן אור שבעת הימים הבעל שם טוב הקדוש.

אם כי לא נגעשו האור החיים והבעל שם טוב מעודם, אולם מקובל מפי צדיקי אמת כי נשמותיהם היו קשורות זו בזו, עד שנשמעו ביטויים כי אילו היתה השעה כשרה לכך - היו הם מתאחדים ומביאים את הגאולה השלימה.

החוט המשולש הלז בין צדיקי עליון אלה, בא לידי ביטוי מיוחד דווקא כאשר כבו המאורות וניצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון האלקים.

היה זה במוצאי ש"ק פרשת פנחס, בטבריה של מעלה, כאשר עמד הרה"ק ר' חיים אבולעפיא בתפילת ערבית, ובעודו שופך שיח אחזה בו חולשה פתאומית והוא נפל והתעלף בפתע.

ניסו המתפללים הדאוגים להעיר את הרב בכה ובכה, אך לשווא. רק כעבור כמחצית השעה התעורר הרב מעצמו, ומתוך חולשה ניכרת אמר בכאב גדול כי זה עתה נסתלק רבנו בירושלים עיר הקודש, וכי הוא ולא אחר ליווהו עד פתח שערי גן עדן.

בשעת הסתלקות רבנו לגנוי מרומים, אכן יצאה שבת המלכה בירושלים אולם במוז'בו' הרחוקה טרם שקעה החמה. מרן הבעל שם טוב הקדוש ניגש ליטול ידיו לסעודה שלישית, והנה עצר לפתע כמסומר במקומו ושקע בשרעפיו למשך שעה ארוכה.

רק כעבור זמן ממושך נטל הבעל שם טוב ידיו, בירך ובצע את הפת, ומפיו נפלטה אנחה חרישית באומרו: 'כבה נר המערבי'. אמר, ולא יסף.

מפא קדושת השבת ובשל העובדה שהיה רבנו הבעל שם טוב נמנע מלשוח בכל דבר חולין בשבת קודש, נמנעו התלמידים מלברר את פשר האמירה הסתומה, אולם תיכף לאחר ההבדלה על הכוס במוצאי שבת קודש שיתף הבעל שם טוב את תלמידיו: 'זה עתה נסתלק רבנו חיים בן עטר, החכם מארצות המערב שעלה לארץ ישראל, ועל כן אמרתי שכבה הנר המערבי'.

עוד הוסיף וגילה, כי ישנה כוונה טמירה ועליונה בסודות נטילת ידיים - אותה אין מגלים משמים אלא לצדיק אחד בדור. עד עתה היתה ידועה כוונה נעלית זו אך ורק למרן האור החיים הקדוש, אולם כעת משנסתלק - גילו זאת לבעל שם טוב, וכך נודע לו כי נסתלק רבנו.

בנתיבי החיים פרקי מחשבה ומוסר לאור הזך של האור החיים

סוחר יהודי פלוני הופיע ובא, מסין הרחוקה הישר למעונו הצנוע של הכהן הגדול מאחיו, רבם של ישראל חפץ חיים.

לאחר ברכת 'שלוש עליכם' חמימה והארת פנים כפי שרק החפץ חיים ידע להעניק, פנה אליו רבנו ובירר אודות החיים בסין, אוזניו כרויות וכל כולו קשוב למוצא פי היהודי.

'אוי, מה אומר לכם, רבנו' נאנח היהודי ותינה בפניו, 'מצב היהדות בשפל, רוחות זרות מנשבות ברחובות ומאיימות לבקע את חומת כרם בית ישראל, צעירי הצאן נסחפים אחר אידיאלים מעוותים ומעדיפים לחצוב בורות נשברים תחת שיסתופפו בצל התורה ויצעדו בדרך המסורה.'

'ומה עוד?' נתן בו החפץ חיים מבט עמוק, כואב.

'בכל הנוגע לכשרות המזון אנו נתקלים באתגרים קשים מנשוא' המשיך היהודי ופירט, 'ואילו השגת תשמישי קדושה כרוכה אף היא במאמץ רב שלא תמיד נושא פירות.'

'ויש עוד משהו?' החפץ חיים העמיק מבט, כמו מצפה לשמוע דבר-מה אותו טרם פירט האורח, והלה נבוכ. מה עוד ביכולתו לשתף?

'מה מצבה של סין בכלל? של האוכלוסייה והמדינה?' השאלה הפתיעה את האורח, והוא נבר בזכרונו, מפשפש ומנסה לדלות פיסות מידע מתוך המתרחש בארץ מגוריו.

בסופו של דבר נזכר כי אך לאחרונה קרס סכר ענק, גרם לנהר אדיר לעלות על גדותיו וליטול את נפשם של אלפי בני אדם. בהססנות-מה שיתף בכך את גדול הדור, נבוכ מעצם המעמד, תוהה לפשר השיחה התמוהה.

'אוי ואבוי, מידת הדין מתוחה!' נענה החפץ חיים ונאנח עמוקות.

היהודי נשא עינים תמוהות, ממתין להסבר.

'אסביר לך' ניאות רבנו לשבר את אוזני היהודי. 'אילו היית רואה אדם ניצב במרכז השוק בוורשה בירת פולין, ארגז הפוך תחת רגליו והוא נושא קולו ברמה ומכריז דבר מה. למי לדעתך הוא פונה? ליהודי העיר או שמא לאוכלוסייה הנכרית?'

'אין ספק' ענה היהודי נחרצות, 'ודאי שלמרבית תושבי העיר הנכרים.' 'ומה אם אותו אדם יישא את דבריו בשפת היידיש? חייך החפץ חיים.

'אהה' השיב הלה, 'אוי ברור כי הוא פונה לאוכלוסייה היהודית שבוורשה.' 'אבל רגע' תהה החפץ חיים, 'האם לא ציינת זה עתה שמרבית תושבי העיר אינם יהודים? למה לנו להניח שאותו אדם פונה למיעוט שבעיר?'

השאלה היתה רטורית, כמובן, והחפץ חיים המשיך: 'אין זאת אלא שההודעה אותה נושא אותו אדם - נאמרת בשפה המיועדת לקהל השומעים המיועד. ואם היחידים המבינים שפה זו הינם יהודי העיר - אין ספק שאליהם הוא פונה.'

'כן הדבר' המשיך רבנו והסביר, 'כששולח הקב"ה מסר, אסון נורא הנועד לטלטל את הנפש ולזעזע את בני האנוש, לטעת בהם הרהורי תשובה. האם נחשוב לרגע שהוא פונה לאלה שאינם מבינים את שפתו? למיליוני הסינים שהסיכוי שיתעוררו מכך לתשובה מועט עד בלתי קיים? ברור אפוא שהמסר המזעזע נועד עבורנו - עם ישראל המבין את השפה!'

בחג הסוכות מקריבים בבית המקדש שבעים פרים, ואמרו חז"ל (סוכה נה, ב) כי מטרת פרים אלו לכפר על שבעים אומות העולם. אלא שכאן נשאלת השאלה - מה לנו ולהם?

על כך משיב האור החיים הקדוש, בדבריו על הפסוק (ויקרא כו, ו): "וַנִּתְּנֵי שְׁלוֹם בְּאָרֶץ וּשְׂכַבְתֶּם וְאִין מַחְרִיד וְגו', ואלו דבריו: "וְכַאֵן אָמַר בְּאָרֶץ, שְׂמַכְטִיחֶם כִּי יִהְיֶה שְׁלוֹם בְּכָל הָעוֹלָם, וְתַמְצֵא שְׁחַפֵּץ ה' בְּדַבָּר, וְצֵא וְלַמַּד מִפְּרֵי הַחֵק - שְׁבַעִים כְּנֶגֶד שְׁבַעִים אֲמוֹת, וּמֵאֲמָרֵי רְבוּתֵינוּ ז"ל בְּעֵנֵינוּ זֶה. גַּם כִּפֵּי הַטֵּבַע כְּשֵׁי מַלְחָמוֹת בְּעוֹלָם יַחְרְדוּ גַם הַיּוֹשְׁבִים בְּטַח לְקוֹל עֲנוֹת מַלְחָמָה, וְלִזְוָה גַּמְרֵי אֲמַר וְיִשְׂכַבְתֶּם וְאִין מַחְרִיד."

עלינו לזכור שכל סופה ופגע, כל הר געש שמתפרץ וכל מלחמה הניטשת על אדמה הרחוקה מאתנו אלפי קילומטרים, יש להם השפעה ישירה עלינו והם נועדו כדי לפשט את עקמומיות הלב ולהביא אותנו להיטהר, להזדכך, לשוב בתשובה שלימה.

שביבי אור

ניצוצות אש שלהבת

מבית מדרשו של האור החיים

כך נפתחת פרשת המועדות (ויקרא כג, ב): "דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרָאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדֵי".

כותב רבנו האור החיים הקדוש דבר מבהיל שיש בו כדי לעורר, לחזק ולתבוע בו-זמנית, וזו לשון קדשו: "וְחִזְרֵי לִוְמַר 'אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ' אֲשֶׁר הִרְשִׁיתִי אֲתֶכֶם שֶׁתִּקְרָאוּ אוֹתָם אֲתֶם - בְּחֹדֶשׁ הָרֵאשֹׁן וְגו', פֶּסַח שְׁבֻעוֹת רֵאשׁ הַשָּׁנָה יוֹם כְּפוֹר סְכּוֹת, אֵלּוּ אִין קֹדְשֵׁתֶם אֵלָּא עַל פִּי יִשְׂרָאֵל".

לכל יהודי דרגתו, מצבו הרוחני, עבודתו העצמית ושליחותו בעולם אותה הוא משלים כדבעי או שעדיין נותר לו מה לתקן בענין. יש צדיקים, בינוניים ורשעים, בני עלייה לעומת פושעי ישראל. ועדיין (כריתות ו, ב): "כל תענית שאין בה ממושעי ישראל אינה תענית, שהרי חלבנה ריחה רע, ומנאה הכתוב עם סממני קטרת".

כולם אהובים, כולם ברורים, כולם קדושים, בני אברהם יצחק ויעקב שזיכו אותו לעמוד על הר סיני ולהיבחר לעם סגולה. אנחנו יהודים, בני ישראל, ודי במעלה זו כדי למקם אותו הרבה מעל לדומם והצומת, החי ואפילו המדבר. עד כדי כך שאפילו המועדות - 'אִין קֹדְשֵׁתֶם אֵלָּא עַל פִּי יִשְׂרָאֵל'.

עד כמה מרומם הדבר, ועד כמה זה דורש ותובע מאתנו?

אנו יהודים, בני א-ל חי. הבה נזכור זאת תמיד!

גם אתם זכותם לישועה בוכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו
למייל המערכת m028039999@gmail.com
או לפקס 02-5385689
או בנדריס פלוס - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

קבלתי ע"ע לפרסם - ומצאתי דירה בבורו פארק...

סיפור הבא מאפיין את מצוקת הדיור נוסח 'בורו פארק' כאשר אלפים מוטרדים ממחסור בדירות להשכרה, דירה לקנייה זה חלום של עשירים בלבד, אנשים מן השורה רגילים, רוקדים משמחה כשהם זוכים למצוא דירה להשכרה שמחירה מעט נמוך מגובה מגדלי התאומים החדש.

במשך מספר שנים - מספר א.צ. ב - התגוררתי בדירה גדולה בבורו פארק. ביום בהיר החליט המשכיר למכור אותה ונאלצתי לעזוב. אך למצוא דירה אחרת בבורו פארק רחוק, מלהיות דבר פשוט "ביז דערווייל האב איך זיך אריינגעקוועטש אין א בדיעבד דיגע דירה" כלומר, בינתיים נדחקנו ל"דירת בדיעבד".

בצר לי סיכמתי עם החברותא שלי כך: נקבע לימוד קבוע בספר אור החיים' הק'. אם בתוך חודש אמצא דירה נמשיך את הקביעות, ואם לאו - נחול [סוג של 'יבחנוני'...].

חלף חודש, ודירה מתאימה לא נמצאה. אבל מה אומר ומה אדבר לאחר חודש שלם בו זכיתי לחוש ב"זיסער טעם און רוהניוטידיגע געשמאק" - הטעם המתוק והגעשמאק הרוחני של הלימוד בספר, אזי כבר לא הייתי מסוגל בשום פנים ואופן להפסיק את הקביעות...

אז קיבלתי על עצמי קבלה חדשה: אם אוכה למצוא דירה ראויה, אפרסם את המעשה! ב"ה מצאתי ופירסמתי...

מתיבתא אור החיים

למרחוק חוץ למחנה ישראל, להכיר מקום שילכו בו חוץ למחניהם. והוא אומרו 'להאיר להם', וטעם אור זה הוא 'ללכת יומם ולילה', פירוש, בשה, כשם שביום מלבד אור ה' הנוצץ עליהם היו רואים אור למרחוק באור השמש המאיר לעולם כולו, כמו כן היו רואים בלילה באמצעות עמוד האש.

ובזה יטעם ביאור מה שאמר הכתוב בפרשת דברים (א לג) 'באש לילה לראותכם בדרך אשר תלכו בה', פירוש, 'לראותכם', כדי לראותכם. כדי שתראו אותם. לא כמו שפירש רש"י 'להראותכם' וחסר ה"א, והביא מהנביאים ומהכתובים חבר לה, כי אין אנו צריכים לזה. וביאר הכתוב דבריו כי דברינו יגיד, באומרו 'לראותכם בדרך', ולדבריו היה צריך לומר 'הדרך', אלא הכוונה היא להיות שהיה להם לישראל אור עולם במושבותם ולא בדרך אשר עדיין לא באו שמה, לזה אמר כי עמוד (ענן) [אש] טעמו הוא כדי שיראו בדרך אשר ילכו בה, לשון עתיד, והבן, והם דברינו עצמם. ומעתה אין הבדל בין היום ללילה לבני ישראל, ולא היו מכירים זמן יום וזמן לילה אלא על ידי השתנות העננים.

וראה גם בספר פענח רזא (פר' בשלה) וז"ל וה'

הולך לפניכם נכתב זה כדי שלא לתמוה איך ידעו אימת בוקר או ערב כיון שהעננים הקיפם מכל ששה צדדים לכן הודיענו שבהבדל עמוד הענן ועמוד אש היו יודעים עכ"ל.

שנה שהיו במדבר לא הלכו אלא לאורו, שהיו רואים אפילו מה שבתוך הטפחה. ואין לומר כי על זמן הלילה הוא אומר, שאין זה פשט אומרם 'לא הלכו אלא לאורו', כי מה בא למעט אם לא שנאמר אור השמש ביום, ואם כן הלילה למה לא יאיר כיום שלא היו צריכין לשמש שהוצרך ל'עמוד אש להאיר להם'.

ולהבין הענין יש לדקדק עוד אומרו 'ללכת יומם ולילה', למה לא הספיק טעם 'להאיר להם' שהוצרך לומר ללכת וגו'. אכן כוונת הדברים היא לעולם, שלא זו אורו יתברך ממחנה ישראל תמיד, כמאמר חז"ל שכתבנו בסמוך, אלא שיש לדעת כי האור הקדוש הלזה לא היה מתפשט חוץ ממחנה ישראל, אלא דוקא במושבותם. ויש טעם בדבר, ומה גם במדבר הרע שהוא מדור של מחנה טומאה, כי שם הרגיעה הקליפה, כידוע בדברי הקדושים (זוהר ח"ב קפג), וכיון שכן לא היו ישראל יכולים ליהנות מהאור העליון אלא במחניהם, אבל חוץ למחניהם, לילה יחשיך כסדר העולם. והנה אם לא היו ישראל הולכים בלילה כשיחפוץ ה' ללכת, לא היו צריכין לאור עמוד אש, כי לכל בני ישראל היה אור ה' במושבותם, אלא לסיבת הליכתם בלילה הוצרכו לעמוד אש, להאיר

בפרשת אמור (ויקרא כד ב) כתב רבינו: עוד אפשר שנתכוין בסמיכות פרשת מנורה לפרשת סוכה על דרך מה שאמרו ז"ל (תוי"כ) בפסוק מחוץ לפרוכת העדות וז"ל וכי לאורה היה צריך והלא כל המ' שנה שהיו במדבר לא הלכו אלא לאורו, ופירשו התוספות (שבת כב: ד"ה וכי) שלא היו הולכים לאור החמה אלא לאור השכינה שהיו רואים מה שבתוך התפוח וכו' אלא עדות לבאי עולם וכו' ע"כ, והוא מה שנתחכם ה' בסמיכות זה של מצות המנורה למצות סוכה כי בסוכות וגו' (ויקרא כג מג) לומר כי ישראל לצד ענני כבוד לא היה להם אור השמש והליכתם היתה לאורו יתברך, אם כן מצות מנורה אינה אלא לפרוכת העדות עדות לבאי עולם וכו':

כענין זה אמר ר"י החסיד בקינות לת"ב (קינה המתחלת ציון הלא תשאל) 'וכבוד ה' לבד היה מאורך ואין סהר ושמש וכוכבים מאוריך', ר"ל שהשמש והירח הם מאורות גשמיים הנותנים אור גשמי ורואים על ידם גשמיות משא"כ כשהיו מוקפים בענני כבוד וכן בביהמ"ק כבוד ה' היה מאורך שהיה להם השפעה כזו של גילוי שכינה עד שבכל דבר שראו בעולם ראו בו כבוד ה' וכבוד ה' היה האור שראו בכל דבר נמצא לפי"ז שענני

כבוד עניינו שעל ידי העננים הכירו כבוד ה' בכל הבריאה. וראה עוד דברי רבינו בפרשת בשלה (שמות יג כא) שכתב: 'ולילה וגו' להאיר' וגו'. קשה לפי דבריהם ז"ל (שבת כב:) שאמרו שכל ארבעים

מהוברים להיום

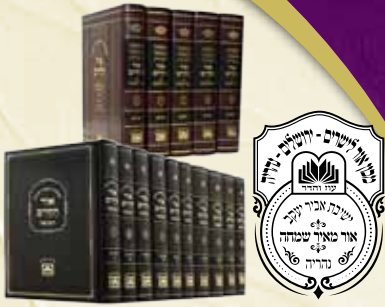
לשמיעת שיטורים ודרשות

חייגו: 02-803-9999

ובהרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

תורת חיים

נושא תורני מרתק
לאור דברי האור החיים

את הפסוק (דברים לג, א): "אף חִבֵּב עַמִּים כָּל קִדְשׁוֹ בַיָּדָךְ וְהֵם תָּכֹפוּ לְרַגְלֶךָ יִשְׂא מַדְבְּרֵיֶיךָ" מבאר האור החיים כך: "הַפְּנִינָה בְּזֶה שְׂאִין נוֹתְנִים שׁוּם מְמִשְׁלָה עַל יִשְׂרָאֵל אֲלֵא לְמִי שְׁהוּא מְזַרְע יִשְׂרָאֵל, וְלֹא מְמַשְׁפַּחַת הַגְּרִים, וְכִמוּ שְׂדֵרְשׁוּ ז'ל (קידושין עו, ב) מַפְסִיק (לעיל יז, טו): 'שׁוּם תְּשִׁים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ' - כָּל מְשִׁימֹת [מִשְׁרוֹת שְׂרָרָה] שְׂתִשִּׁים עֲלֶיךָ לֹא יִהְיוּ אֲלֵא מִקְרֵב אַחֶיךָ".

הגאון ר' משה פיינשטיין (אגרות משה י"ד ח"ד סי' כו) מתייחס לנושא מינוי גר צדק לתפקידים מסוימים, וקובע כי יש לחלק בין סוגי תפקידים שונים.

מינוי גר לתפקיד משגיח כשרות וכיוצ"ב אסור בהחלט לשיטתו, משום שהנושא בתפקיד זה הינו בעל שררה של ממש, הואיל והידו לשלול את הכשרות, והוא הינו בתפקידים דומים. אמנם לא כן הדבר במינוי למשרת מלמד או ר"מ בישיבה וכדומה, בהם מותר הדבר, משום שעל אף העובדה ששררה מסוימת יש בידו - אולם עיקר תפקידו ללמד תלמידים ותו לא.

עוד מעיר הגאון ר' משה פיינשטיין (שם) כי בעוד שמינוי גר צדק לתפקיד הנושא שררה אסור בהחלט, אולם האיסור חל רק על הממנה, ואילו על הגר מצידו לא חל כל איסור להתמנות לתפקידים מסוג זה.

על פי זה הוא מבואר כיצד ייתכן שנתמנו שמעיה ואבטליון לנשיא ואב בית דין, הלא לא היו מזרע ישראל אלא גרים (פירוש המשניות לרמב"ם עדויות ג, א) או לכל הפחות בני גרים (מהר"ל בספרו 'דרך חיים' על מסכת אות א, י) מזרע סנחריב (גיטין נו, ב). זאת משום שברוב גדולתם, עלו הם מעצמם לגדולה ובני הדור קיבלום עליהם כדבר המובן מאליו, ללא שנדרש אי מי למנות אותם בפועל.

הוא הביט סביב, סוקר את סביבתו ומנסה לאלתר חוט כלשהו, משהו שביכולתו להחליף את השרוך האבוד. מבטו נישא לרגע אל החלון, ואז זה הבריך בו.

עילאי אינו הטיפוס המתממה. תיכף ניגש לחלון, שלף מפתח דקיק מצרורו ותחב אותו בין החלון למסגרת, מחלץ לאט ובנחישות את חוט הסיליקון התחוב ביניהם. טיפה מאמץ, משיכה עזה, והנה שרוך חילופי בידו.

טלטלה עזה ופתאומית החרידה את המטוס על נוסעיו.

טלטלה נוספת, חזקה לאין ערוך מקודמתה, הבהירה כי דבר מה אינו כשורה.

השלב הבא כלל פיצוץ אדיר, ולמרבה מזלו מצא עילאי את עצמו נמנה ברשימת הניצולים, יושב ומסביר לחוקר התאונות את אשר אירע.

'האם יש קשר עם ארגוני טרור כאלה ואחרים?' הלה לא צוחק, היה ברור לעילאי.

'מי שלח אותך לחבל במטוס?' שוב שאלה חצי רטורית, מלווה בהנחת יסוד כי פעולתו נבעה מתוך דחף להפיל אל מותם את מאות הנוסעים התמימים. 'רגע, עצור שניה!' התחנן לחוקר, 'מה כבר עשיתי?' החוקר נתן בו מבט, תוהה אם להכות את היושב מולו או שמא לאשפז אותו בדחיפות. 'מה כבר עשית?! אתה יודע מה קורה כשמשחררים חלון ממקומו בדופן המטוס?'

'חלון אחד? בודד?' עילאי היה כמעט משועשע, 'מתוך מאות חלונות?'

'בדיוק, חלון אחד' החוקר הניד בראשו בחומרה מהולה בצער, מפנה מבט סביב אל הגופות השרועות והפצועים המפוננים, נותן לעילאי להבין עד כמה חשוב חלון אחד בודד.

חטיבה אחת בעולם

כך אמרו חז"ל (ברכות ו, א): "אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל - אתם עשיתונו חטיבה אחת בעולם, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם".

עם ישראל שונה, מיוחד ומרומם מכל האומות, נעלה לאין ערוך ומתייחד דווקא בכך שהוא חי ופועל כיחידה אחת מלוכדת והפוכת אותו לעם סגולה.

פרשת השבוע, החותמת את התורה הקדושה, פותחת בפסוק (לג, א): "וְזֹאת הַבְּרִכָּה אֲשֶׁר בְּרַךְ מֹשֶׁה אֵישׁ אֶחָדָם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ", ורבנו האור החיים הקדוש מתעכב על לשון הפסוק ומחדד את הדברים.

ואלו דברי קדשו: "אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁהֵם פְּלִי מוֹכֵן לְקַבֵּל הַבְּרִכּוֹת, מֵה שְׁלֵא הָיָה עַד עֵתָהּ. וְצֵא וְלִמַּד שְׁלֵא שְׂרָתָה שְׂכִינָה בְּכָלֵיכֶם אֲלֵא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי נִתְקַבְּצוּ כַחַת הַקְּדוּשָׁה שְׁהֵם בְּמִסְפַּר שְׁשִׁים רְבּוּא".

שולחן שבת עם האור החיים

עילאי שנה להיתקע. בפרט בגובה עשרת אלפים רגל מעל האדמה ועל אחת כמה וכמה כשהוא בדרכו לפגישה עם ג'ו מילצ'ן, שותף בכיר וממייסדי חברת עורכי הדין היוקרתית 'ג'ו אנד כריס' הממוקמת אי שם במנהטן אך מצודתה פרוסה בכל קצווי תבל.

עילאי החל את דרכו אי שם, בעירייה דרומית מנומנת ובמשפחה פשוטה הרחוקה כרחוק מזרח ממערב מהישגים יומרניים כאלה ואחרים.

אביו, אליהו, עמל קשו לפרנסתו כשכיר במפעל מקומי לייצור קופסאות שימורים, אמו עקרת בית תמימה ושלווה ואֶחָיו אף הם לא הרחיקו לכת, עסקו בתחומים המוכרים והפשוטים כאנשי מכירות או זבנים בחנות לכלי בית.

את ההישג התעסוקתי המרשים ביותר במשפחה רשם אחיו הבכור נתנאל, כאשר התקבל לעבודה כאחראי משמרת במסעדה זולה מקומית.

בעיני עילאי זה לא מצא חן, כלל וכלל לא.

'בורים, נבערים, קצרי רואי' היה לועג להם במר לבו, תוך שהוא מטפח תקוות על קריירה ופרנסה מכובדות, תואר אקדמי ומעמד חברתי מוצק. הוא כיוון גבוה, חתר לכך מאז שהוא זוכר את עצמו וייאמר לשבחו שהוא לא נח לרגע בדרכו אל היעד.

כבר בבית הספר השקיע עילאי בלימודים הרבה מעבר למתבקש, חרש את החומר שוב ושוב והוציא במבחנים פעם אחר פעם ציון עגול ויפהפה בעל שלש ספרות. בתיכון נרשם עילאי למגמת מדעי המדינה, מכין עצמו לשלב הבא ועומד בכך בכבוד. באוניברסיטה אליה התקבל ללא קושי, ידע עילאי את אשר לפניו. הוא בחר בפקולטה למשפטים וחתר את דרכו מהרגע הראשון - לפסגה.

'ג'ו אנד כריס', ידע כמו כל אחד אחר בתחום, זו הפסגה, וההחלטה נבטה בלבו מהיום הראשון ללימודים - הוא יתקבל ביום מן הימים, ולא משנה כמה עבודה קשה והשקעה יידרשו לשם כך, כשותף מן המניין במשרד עורכי הדין הנוצץ והיוקרתי הזה.

מבחן ועוד מבחן, שעות של מאמץ וימים ארוכים של שינון החומר שוב ושוב, וביום מן הימים הוא מצא את עצמו מצטלם, נרגש כולו, כשבידו הדיפלומה הנכספת ומחשבותיו נשואות הרחק למנהטן, אל המשרה הנחשקת.

קצת קשרים, הרבה המלצות חמות, והנה כעת הוא עושה את דרכו בטיסה ישירה למנהטן, נדחק במחלקת התיירים ומתנחם בעובדה שבקרוב ממש יוכל להתפנק במושב רחב ומענג במחלקת עסקים או אפילו במחלקה הראשונה.

'ובדיוק עכשיו היה צריך להיקרע לי השרוך?' קיטר בינו לבין עצמו, מנסה למצוא פתרון בטרם יניח את כף רגלו על אדמת יבשת האפשרויות הבלתי מוגבלות.

ספיר ויהלום

פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

נשווה בנפשנו.

בני ישראל, במשך ארבעים שנה, הפכו והיו לעם הנבחר. הם הספיקו לצאת ממצרים ולחצות את הים, לקבל תורה משמים ולשמוע את קולו של הקב"ה, לאכול את המן ולשתות מהבאר, להסתופף בצל ענני הכבוד ולהתבשם מאור השכינה.

כעת, בתום אותם ארבעים שנה, ניצבים בני דור דעה אשר העפילו לדרגה כה נשגבה, עד שאמרו חז"ל (ילקוט שמעוני בשלה רמז רמד) כי "ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל וישעיה", לקבל את ברכתיו של משה איש האלקים.

על מנת לקבל את הברכה, עליהם להיות כלי הראוי להכיל את הברכה.

נקל לשער כי לשם היותם כלי מחזיק ברכה, היה עליהם להעפיל לפסגת ההשגה האנושית ולרום המדרגה בכל בחינה שהיא, ומהי אותה דרגה נשגבה אליה העפילו סוף סוף?

על כך משיב האור החיים הקדוש: **'כִּי תִקְבְּצוּ כַחוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁהֵם בְּמִסְפָּר שָׁשִׁים רְבּוּא'**. אחדות ישראל, התלכדותם כאחד, התקבצות כלל בני העם הנבחר יחדיו - היא שהביאה אותם למעלה עליונה זו.

ישאל השואל - וכי אין בהם בישראל כאלה שאינם הכרחיים, במחילה מכבודם? האם חסרים בעלי עבירה, חוטאים בשוגג ובזדון, לתאבון ואף להכעיס? כיצד ניתן להבין כי כללות ישראל כאחד - היא ההופכת אותם לכלי מחזיק ברכה?

אדרבה, השכל האנושי היה נוטה לכך שיש כאלה המפריעים לעם ישראל להיות ראויים לברכה, וכי מוטב לעקור עשבים שוטים או ולכלות את הקוצים מן הכרם.

אך לא. הקב"ה אבינו אב הרחמן, הוא שלימד אותנו כי כל יהודי חשוב, כל יהודי הרי הוא כבן יחיד לפני השכינה וחסרונו של כל אחד הרי הוא כחסרון באומה כולה. רק כולם, יחד, ללא שייעדר או ייפקד מקומו של אף בן ישראל, מסוגלים להכיל ולהחזיק את הברכה האלוקית!

נחקוק בלבנו את דברי רבנו בהמשך הפרשה (פסוק ה): **'וְצֵאת וְלַמָּד כִּי מִיּוֹם שֶׁנִּחְלַקוּ הַלְבָבוֹת וְנִחְלַקוּ הַמְּלָכִיּוֹת מֶהָ עֲלֵתָה בְיָדָם, וְזֹאת סֵפֶת עֲגָלֵי יִרְבְּעִם וְהַבָּאִים אַחֲרָיו, כִּי רֹאשׁ הָאֲבָבִין הוּא הַפְּרוֹד, וְכֹלֵי הַמַּחְזִיק הַבְּרָכָה הוּא הַשְּׁלוֹם וְיַחַד הַלְבָבוֹת'**.

משה רבנו, כמנהגי האומה, נתקל לא אחת במצבים בהם נדרש ממנו להמליץ יושר ולהתחנן על נפש בני ישראל לפני הקב"ה. היה את מעשה העגל והמרגלים, המתאוננים ושאר המקרים בהם חרה אף ה' בישראל, ואילו משה מצדו עמד בפרץ כרועה נאמן והעתיר בתפילה לפני הקב"ה כי ימחל ויסלח להם על משוגתם.

אולם לא זו בלבד, אלא אור חדש שופך האור החיים הקדוש בענין זה, בדבריו על הפסוק הנאמר בפרשתנו (ג, כא): **'צִדְקַת ה' עֲשֵׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל'**, ואלו דבריו:

'פְּרוּשׁ, שֶׁהִיא מִתְדִיֵן תְּמִיד עִם ה' עַל יִשְׂרָאֵל, וְהִיא מְכַרֵּיעַ הַדִּין לְכַף זְכוּת, כְּאִמּוֹר בְּעֵינֵי הָעֵגֶל וּמְרַגְלִים וְעֵדֵת קְרָח, וְעַיִן מֶה שֶׁפְּרִשְׁנוּ בָהֶם. וְכַפִּי זֶה שְׁעוֹר אֹמְרוֹ וּמִשְׁפָּטָיו, פְּרוּשׁ, מִשְׁפָּטִים שֶׁל ה' עִם יִשְׂרָאֵל עֲשֵׂה אוֹתָם, וּפְרוּשׁ 'עֲשֵׂה' - תְּקוֹן'.

לא תמיד היה למשה קל להמליץ זכות על ישראל. לא בכל מקרה היתה טענה ערוכה כדבעי כדי להסביר את פשר מעשיהם ולפעול עבורם רחמים וחסד.

ובכל זאת: **'הִיא מִתְדִיֵן תְּמִיד עִם ה' עַל יִשְׂרָאֵל, וְהִיא מְכַרֵּיעַ הַדִּין לְכַף זְכוּת'** כלשון האור החיים הקדוש, כשבכל פעם מחדש נדרש ממנו מאמץ מיוחד למצוא את המקום להכריע לכף זכות, להמליץ טוב.

סוחר יהודי עשיר נקלע לעיר ברדיטשוב, עירו של סגורם של ישראל הרה"ק ר' לוי יצחק מברדיטשוב, ובבוא עת תפילת שחרית עשה דרכו לבית הכנסת, שם עבר באותה העת הרבי לפני התיבה בתפילה יוקדת שסחפה אחריה את כלל המתפללים ורוממה אותם טפח וטפחיים מעל הבלי החולין ואווירת הרחוב שבחוץ.

אך הנה, אך דרך האיש על מפתן בית הכנסת, והרבי - כמו משהו הציק לו, נטש את מקומו ליד העמוד ואף אל האיש שבפתח. **'מה יאמר המלאך מיכאל?'** נוף בו בפנים חמורות, **'ומה יאמר המלאך גבריאל?'**

לפלא היו דבריו בעיני האיש, וחמתו אף עלתה בו לנוכח ה'חוצפה' בה נאמרו הדברים כלפיו, בעל המאה אשר גדוד מלחכי פנכה לו וכל שועי עולם חפצים ביקרו. אולם עוד הוא עומד מחריש ותוהה לפשר הדברים, והרבי כבר אוחז הלאה בתפילתו, מתעלה לעולמות עליונים בדביקות שאין דומה לה.

כעבור זמן מה תמה התפילה, והלה חפץ לגשת לרבי ולהטיח בו דברים כדורבנות. בעל דרך ארץ רבה הוא לא היה, כמובן, וככל הנראה גם לא ניחן בחכמה יתירה.

רק החסידים שהתקבלו סביבו הצליחו להשיב את רוחו, הושיבו אותו יחד עמם ל'תיקון' הכולל מזיני מזונות וכוסית 'לחיים'. הגדיל לעשות אחד החסידים, אשר בפקחותו הבין כי האורח הזר אינו עומד על מעלתו ודרגתו הנשגבת של הרבי, והציע לרכוש ממנו בכסף מלא את זכותו בגערת הרבי כלפיו...

הסוחר המדובר נמנה על חסידי הרה"ק ר' ברוך ממעזיב'ו, אשר למראית עין נראה היה כי טור גבה בינו לבין הרה"ק מברדיטשוב וכלפי חוץ הציג הרבי ר' ברוכיל כביכול הוא לועג לעבודת קדשו של הרבי מברדיטשוב.

על מנת לשכך את חמתו ולהשיב לעצמו את כבודו האבוד, מיהר הסוחר ועשה את דרכו למעזיב'ו, שם ידע כי קבל מלאו חופנים כבוד השמור לבעלי ממון, שהיה בחצרו של הרבי ר' ברוכיל היו מכבדים עשירי כדרכו בקודש.

כבר בשבת הקרובה הופיע הגביר במעזיב'ו, ושם נכונה לו הפתעה.

בליל שבת קודש, בעוד הרי עורך את שלחנו הטהור, נענה לפתע וקרא בקול: **'האם יש מאן דהוא אשר בידו**

סיפור כלשהו, מעשה בגנותו של הרבי מברדיטשוב?' כשנענה בשתיקה, הוסיף והבטיח מפורשות: **'מי שיספר בגנותו של הרבי מברדיטשוב - מביטחיני כי יזכה לעולם הבא!'**

כאן התעורר הגביר, ובעוד המעשה שבדידו הוי עובדא חקוק בזכרונו החל פוסע לכיוון הרבי, נחוש לספר את אשר אירע עמו ולהציג לראווה את מעשיו ה'נלעגים' של הרבי מברדיטשוב, ובכך יזכה אפילו להבטחתו הנדירה של הרבי.

יד חזקה אחזה בו, לופתת אותו בעוצמה. היה זה חסיד בגיל העמידה, אחד שראה דבר או שניים בחייו וניחן בחכמה ובשכל ישר. **'אל תהיין לעשות זאת!'** התרה בו בחומרה, **'הלא דברי הרבי נעלמים וטמירים, ומה לך להכניס ראשך בין שני הרים גבוהים אלו?'**

ניסה הגביר שוב, אולם נבלם בשנית על ידי חסידים נוספים. לא נותרה לו אפוא כל ברירה כי אם לשוב למקומו באכזבה.

למחרת חזר הדבר על עצמו, כאשר הרבי ר' ברוכיל מכריז כי ברצונו לשמוע דבר גנאי אודות הרבי מברדיטשוב, ואף מבטיח עולם הבא בתמורה. שוב ניסה הגביר להידחף בין החסידים, להתראות לפני הרבי ולספר את סיפורו, ושוב נחסם בכח על ידי הפקחים שבחבורה.

הבין הלה כי בדרך זו לא יעלה בידו הדבר, ולקראת סעודה שלישית כבר תפס את מקומו סמוך ונראה לרבי, מה שהעניק לו את ההזדמנות לקפוץ תיכף בהכרזתו הצפויה של הרבי ולהכריז כי בידו מעשה המציג את גנותו של הרבי מברדיטשוב.

'ספר נא לי, בני' עווד אותו הרבי, 'מה ראית בעיניך אצל ר' לוי יצחק?'

עמד הגביר וסיפר, פירט והרחיב, לעג וירק בוז ומשטמה כלפי הרבי הקדוש מברדיטשוב, ובסיימו את סיפורו המתין להארת הפנים המיוחלת מצד הרבי. אלא שכאן נכונה לו הפתעה גדולה אף יותר, אשר הוטחה בפניו באחת.

פני הרבי ר' ברוכיל נאחזו להבים, סברו החמיר והוא נתן בשוטה מבט משפד. **'הבה אסביר לך כמה דברים אמורים, כלפי מה כוונו דברי הרבי הקדוש' וכאן החל הרבי לשוח אודות עבודתו המופלאה של הרה"ק ר' לוי יצחק בסגוריה על ישראל.**

עבודתו הקדושה של הרבי מברדיטשוב בעודו מסגור על ישראל, גילה הרבי ר' ברוכיל - היא בשעת ברכת 'יוצר אור', בזמן בו מזכירים את עבודת המלאכים. באותה שעה קמים ובאים המלאכים מיכאל וגבריאל, מצטרפים אל הרבי הקדוש בעבודת קדשו וממליצים אף הם זכות על ישראל.

כאשר נתקלים המלאכים ביהודי אשר חטא, ל"ע בגניבה, למשל, הרי הם עומדים ומסבירים כי ודאי עשה כן מחמת לחץ הפרנסה והעוללים השואלים לחם. אם יהודי נופל בניסיון של שקר ומרמה, הרי שהוא נאלץ לעשות כך כדי להשיג די ממון להחיות את נפש בני ביתו. וכך על זו הדרך עומדים הם ומסגירים, בצוותא חדא עם סגורם של ישראל.

'אולם אתה' מבטו הנוקב של הרבי כמו שיפד את החסיד לפני ולפנים, 'הלא יש לך כדי פרנסתך די והותר, ובלילה קודם שהופעת בבית מדרשו של הרבי מברדיטשוב - בעודך שוהה באכסניה, הגנבת לכיסך גביע כסף, ללא כל סיבה.'

'על כך נוף בך הרבי הקדוש' סיים הרבי ר' ברוכיל והותיר את החסיד פעור פה, 'מה יאמרו המלאכים כדי לסגור על מעשיך?'

בנתיבי החיים פרקי מחשבה ומוסר לאורו הזך של האור החיים

חיים שיש בהם בנתיבי חייו ופועלו של איש האלקים

אודות אחד מפתחיו של גיהנום מובא בחז"ל (סוכה לב, ב):
"שתי תמרות [עצי דקל] יש בגיא בן הגם [סמוך לירושלים
(רש"י)], ועולה עשן מביניהם... וזו היא פתחה של גיהנום".
במשך דורות ארוכים השתמרו מסורות אודות מיקום
אותם שני דקלים, בסמיכות מקום להר הזיתים. כך
התפתחה לה מסורת לפיה ארבעה בעלי כח ממלווי
מיטות הנפטרים בדרכם האחרונה, בעודם קרובים לאותו
מקום בואכה הר הזיתים, נוטלים על כתפיהם את המיטה
בעוד שאר המלווים מקיפים אותם סביב, וכך חולפים על
פני אותו מקום במרוצה.

מנהג זה התפתח על רקע מקרה מזעזע שאירע לפני מאות
שנים, כאשר במהלך הלוויה מסוימת - כאשר עברה מיטת
הנפטר על יד אותו מקום, יצאה לפתע כמין יד מהאדמה
והפילה את הנפטר ממיטתו ארצה. הזעזוע הכה במלווים,
והחל מאותו יום שמרו בני ירושלים באדיקות על המנהג
המדובר.

אכן, היה זה רבנו הקדוש אשר עשה לדבר סוף.
טרם הסתלקותו, ציווה רבנו במפגעי כי יעבירו את מיטתו
סמוך ונראה לאותו מקום נורא, הגם שדרך חילופית היתה
למקום קבורתו והיא אף היתה קצרה בהרבה.

אם כי הטיל הדבר מורד על לבבות מלווי המיטה הקדושה,
אולם צוואתו של רבנו היתה להם כדבר האלקים, וכך
עשו את דרכם באותו מקום מאיים. כאשר קרבו למקום
וחלפו על פניו, עצרה ההלוויה, וכאן אירע דבר מבהיל.
האור החיים הקדוש, כביכול הרי הוא בחיי חיותו ממש,
קם והתיישב על המיטה, תוך שהו משביע בשמות
הקדושים כי לא תינזק במקום נשמתו של אף יהודי נוסף.
אמר רבנו הקדוש את דבריו, ותיכף לאחר מכן חזר לשכב
על מיטתו כמקודם וההלוויה המשיכה כסדרה.

והרוזנים, אשר כולם כאחד חרטו על
גלם המזויף את הדאגה היכנה לשלומנו
ולרווחתנו, כשמכנה משותף אחד כולם -
ניסיון עיקש וברור לקעקע את חומת דת
ישראל ולכלות אותנו בגוף או נפש ושמה
בשניהם גם יחד?
מה לנו ולהם!?

בתורה הקדושה נאמר (לג, כח): "וַיִּשְׁכַּן
יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּדַד עֵין יַעֲקֹב", ועל כך כותב
האור החיים הקדוש דברים כדורבנות:
"וַיִּשְׁכַּן יִשְׂרָאֵל בְּטַח, אֵימתי - כְּשֵׁיהִיה בְּדַד.
וּמֵאֲמַר וַיִּשְׁכַּן נִמְשָׁךְ עִם מֵאֲמַר שְׁלִמְעֵלָה
מִמֶּנּוּ, שְׁהוּא (פסוק כז): 'וַיֹּאמֶר הַשָּׁמַד, שְׁצַנְהוּ
ה' לְיִשְׂרָאֵל לְהַשְׁמִיד כָּל נֶשְׁמָה מִיוֹשְׁבֵי
הָאָרֶץ, וּבָזָה וַיִּשְׁכַּן יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּדַד'".

וזאת למודעי - אין תקוה לישראל ואין סיכוי
שנוכל לשבת בבטחה, הן ברוח והן בגשם,
אם לא נכחיד את הגויים המקיפים אותנו,
אותם ואת תרבותם המסואבת.

אז נכון, איננו זוכים לכך בגלות. יד האומות
תקיפה על ישראל, ואין בידינו להשמיד את
האומות המצרות לנו בגוף ובנפש. אולם
לכל הפחות נרש מן היסוד את זכרם -
אצלנו בלב פנימה, ואז יערה הקב"ה רוח
טהרה בעולם ויביא את הגאולה השלימה,
יכחיד את אויבינו ומבקשי נפשנו ונזכה
ליהנות מזיו השכינה במהרה בימינו!

צאו נא לרחובה של עיר, האיננו לשיחות
העוברים ושבים והסכיתו לדעותיהם. פקחו
עין על מאמרי העיתונות והטו אוזן לבעלי
דעה כאלה ואחרים.

עם ישראל, כבשה בודדת בין שבעים
זאבים, נדרף על צווארו ומוכה וחבול על
ידי האומות כולם, ועדיין - ככלב השב אל
קיא, השיח הציבורי נוטה להישען על חסדי
האומות ולתת מבטחו בנדיבים חסרי יכולת,
בשר ודם שהסיבה היחידה שהוא אינו שוחט
אותנו ואת נשינו טפינו היא עצלות, חשש או
אינטרסים אישיים.

כן הדבר אף בעניינים שברוח, כאשר מדי יום
אנו שומעים על עוד קורס או מכון הפותחים
שעריהם לרווחה ומצהירים על תכני לימוד
כזובים, מסולפים, אשר מקורם בבורות
נשבריים ויסודותיהם חצובים במקומות זרים
ומנוכרים לה' ולתורתו.

האם לא היה לנו די? האמנם לא שבענו
מ'אהבת' הגויים וליקננו די פצעים מדממים
מיחסם אלינו? היש עוד מקום להביט, ולו
בחטף, לעבר כל אותן דעות עקומות ורדודות
במקרה הטוב ואפיקורסיות במקרה הפחות
טוב - אחרי השואה הרוחנית שהמיטה עלינו
חכמת הגויים ותורתם?

הטרם החכמנו מניסיוננו עם היוונים
והרומאים, הפילוסופים הנכרים, המלכים

אור הישועות מכתבי הלומדים

גם אתם זכותם לישועה זכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו
למייל המערכת m028039999@gmail.com
או לפקס 02-5385689
או בנדרים פלוס - באר ישראל

קטע ב'אור החיים' הק' המסוגל לבנים

הרה"ק בעל ה'אמרי יוסף' מספינקא זצ"ל אמר: שבפירוש אור החיים הק' בפרשת
אמור, אחד מהמאמרים שבה מסוגל ללומד בהן שמושיעו בזרע של קיימא. (שיח
זקנים - ספינקא, ח"ו עמ' שטז)

בהקשר לזה יש לציין לסיפור נפלא (הובא בספר בית מרדכי-מילר עמ' רטו):

הרב מבראשוי הגאון רבי דוד שפרבר זצ"ל סיפר, שכמה שנים אחרי חתונתו לא
נפקד בזרע של קיימא, פעם אחת נסע להרה"ק האמרי יוסף מספינקא לקבל
ברכתו, והראה לו ה'אמרי יוסף' קטע מסויים בדברי האור החיים הק', ואמר לו
שללמוד קטע זה מסוגל לפקידה טובה וזש"ק, ועל כן מצווהו ללמוד זאת ויוושע.
כן עשה ולמד כל יום עד שהיה כבר שגור על פיו בעל פה. ואכן נושע.

לאחר כמה שנים כשכיהן כבר כרב, בא אליו איש אחד ובקשתו כנ"ל שיפקד
לטובה בזש"ק, רצה לומר לו שילמד הקטע הנ"ל באור החיים הק'. אמנם לא יכל
לומר לו כיון שנעלם ממנו, ולא הצליח להיזכר איה הוא, חיפש בספר ולא הצליח
למצוא, והיה לפלא.

שביבי אור

ניצוצות אש שלהבת מבית מדרשו של האור החיים

מאז ומתמיד ובכל דור ודור התייחדו 'בני יששכר'
הממיתים עצמם באהלה של תורה ועבודה, אולם
האור החיים הקדוש בפרשתנו מאיר את עינינו
בנקודה אותה שומה עלינו לזכור בבואנו להימנות
באותו מנין נפלא ומרומם.

"וְלִזְבוּלָן אָמַר שְׂמַח זְבוּלָן בְּצֵאתְךָ וַיִּשְׁשַׁךְ בְּאַהֲלֵיךָ"
נאמר בברכת משה רבנו (לג, יח), והאור החיים עומד
על דיוק לשון 'אהליך' ומבאר כך: "שְׂאֵין עוֹשִׂין עֵקֶר
בְּעוֹלָם, אֲלָא יְשִׁיבַת עֲרֵא, וְעֵקֶר דִּירְתָם הוּא בֵּית
עוֹלָמִים".

נמצאנו למדים כי אין די בלימוד התורה הקדושה
ובהסתופפות בין כתלי בית המדרש, אם כי מעלה
זו נשגבה כשלעצמה. אלא על מנת להימנות על
בני יששכר נדרש להתנתק מהעולם הזה, לזנוח את
החומר ולקדש את הרוח, לחתור אל הטרקלין ולבזו
לפרודור הזמני.

מתיבתא אור החיים

כתב רבינו (דברים לג יח-כ): שמח זבולון וגו'. הגם שבענייני עולם הזה בכללות אין לשמוח בהם דכתיב (קהלת ב ב) 'ולשמחה מה זה עושה', אמר הנביא זבולון ישנו בשמחה הגם ביציאתו מבית המדרש לסחורה, והטעם כדי שיתקיים יששכר באהלו כאומר 'ויששכר באהליך'. עוד ירצה לפי שאין אדם יודע ביציאתו לסחורה אם יצליח אם לא עד שיחזור מוצלח, לזה אמר לזבולון שמח מעת יציאתך כי בודאי שתצליח, והטעם כיון שיששכר באהליך שליח מצוה אתה לזון לומדי תורה, וכינה אהל יששכר לזבולון כי הוא הבונה אהלו. או ירצה 'באהליך' כינוי ליששכר, ואמר לשון אוהל, לבי סיבות, אחד שאין עושין עיקר בעולם אלא ישיבת עראי ועיקר דירתם הוא בית עולמים, ב' כינוי למאהיל עליהם שהיא השכינה שנקראת אהל, הגם שעוסקים בסחורה, עליהם נאמר (תהלים פה יד) 'צדק לפניו יהלך' וגו'.

ובפשטות יש לפרש כי כוונת רבינו לשבט יששכר, שהרי בו דיבר עד עכשיו, והיינו שמקודם אמר הכתוב על זבולון 'שמח זבולון בצאתך' יש לו לשמוח אף בצאתו מבית המדרש לסחורה כיון שהוא מקיים לומדי תורה, ואח"כ אמר 'ויששכר באהליך', כי אמנם יששכר אינו קובע את עצמו לסחורה כמו זבולון, אבל עושה תורתו קבע ומלאכתו עראי, ואמר ליששכר שיש לו גם כן לשמוח 'באהליך', וכשני הפירושים שפירש רבינו בתיבת 'באהליך', הפירוש הראשון שהוא מורה על חלקו בעולם הזה שאינו עיקר אלא עראי, וכיון שכן יש לו לשמוח, והפירוש השני אינו סותר את קודמו אלא מוסיף עליו, שבא להורות על השכינה המאהילה עליו לא רק בעת עוסקו בתורה אלא גם בעת שהוא פורש להתעסק בענייני עוה"ז, וזהו 'ויששכר באהליך', שגם בעת שאתה 'באהליך' ולא 'בביתך' דהיינו בשעת התעסקותך המועטת בצרכי עוה"ז, יש לך גם לשמוח 'באהליך' דהיינו עם השכינה המלוה אותך גם בצאתך לסחורה.

ואיתא בזה"ק (ח"א נח): פתח רבי שמעון ואמר (קהלת ג) 'גם בדרך כשהסכל הולך לבו חסר' וגו', כד בר נש בעי לאתקנא ארחיה קמי קודשא בריך הוא, עד לא יפוק לארחא בעי לאמלא ביה ולצלי קמיה על ארחיה [כאשר

האדם רוצה לתקן דרכו לפני הקב"ה, צריך להתייעץ בו ולהתפלל לפניו שיצליח בדרך], כמה דתנינן דכתיב 'צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו', דהא שכינתא לא אתפרשא מניה [כי יתפלל שהשכינה הנקראת 'צדק' שלא תפרוש ממנו, ואחר זה וישם לדרך פעמיו]. עוד איתא שם (עו): ודא הוא דאזיל קמייהו דישראל כד הוו אזלי במדברא, דכתיב (שמות יג כא) 'וה' הולך לפניהם יומם' וגו' [והוא שהלך לפני בני ישראל כשהיו הולכים במדבר, שכתוב 'וה' הולך לפניהם יומם' וגו'], הוא דאזיל קמיה דבר נש כד אזיל בארחא, דכתיב 'צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו' [וכן הוא ההולך לפני האדם כשהולך בדרך, שכתוב 'צדק לפניו יהלך' וגו'], ודא הוא דאזיל קמיה דבר נש בשעתא דאיהו זכי [וכן הוא ההולך לפני האדם בשעה שזוכה], ולמה 'להצילך ולתת אויביך לפניך' (לעיל כג טו), לאשתובא בר נש בארחא ולא ישלוט ביה אחרא [ולמה הוא הולך, היינו כמו שכתוב 'להצילך ולתת אויביך לפניך', דהיינו להציל את האדם בדרך, ולא ישלוט בו סטרא אחרא]. וראה בשער המצוות (פרשת שופטים): ולפי שהאדם בלכתו לדרך צריך שתלוהו השכינה, בסוד 'צדק לפניו יהלך', לכן האדם המלוה אותו צריך שימשיך עליו את השכינה שתלך עמו, עיי"ש. [וראה עוד בברכות (ד): אמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן אסור לו לאדם לעשות חפציו קודם שיתפלל, שנאמר 'צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו'. ואמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן כל המתפלל ואחר כך יוצא לדרך, הקדוש ברוך הוא עושה לו חפציו, שנאמר 'צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו'].

אמנם יתכן עוד שכוונת רבינו לשבט זבולון, ודבריו מוסבים על מה שפירש לעיל כי זבולון יש לו לשמוח אף בצאתו לסחורה,

אלא שמאחר שפירש שטעם הדבר הוא כיון שיששכר באהליך, הפסיק באמצע דבריו לפרש את כוונת התיבות 'ויששכר באהליך', וכעת חוזר לדבריו הראשונים, כי הגם ששבט זבולון עוסקים בסחורה, יש להם גם כן לשמוח, כי עליהם נאמר 'צדק לפניו יהלך'. והיינו ג"כ ע"פ דברי זוה"ק הנ"ל, כי השכינה הולכת עמהם בדרכם לשומרם מכל רע. ויתכן עוד עפ"י מה דאיתא בספרי (פיסקא רעז): 'ולך תהיה צדקה', מלמד שהצדקה עולה לפני כסא הכבוד, וכן הוא אומר 'צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו'. והיינו כי צדקתו שהוא עושה עם יששכר תעמוד לו להגן עליו. [וע"ד דאיתא בויקרא רבה (כה ב) הנ"ל לענין עולם הבא שעתיד הקב"ה לעשות צל וחופות לבעלי המצות אצל בני תורה בגן עדן, עיי"ש].

ובאמת מצינו מפורש בזה"ק (ח"א רמ): שדרשו פסוק זה על שבט זבולון, דאיתא שם: ד"א 'חגור חרבך על ירך גבור' (תהלים מה ד), מאן דנפיק בארחא יתקן גרמיה בצלותא דמאריה ויזדרז בהאי צדק חרב עלאה בצלותא ובעותין עד לא יפוק לארחא, כדכתיב 'צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו' [מי שיצא לדרך יתקן את עצמו בתפלה לאדונו, ויתאזר בצדק הזה שהיא חרב העליונה, בתפלות ובקשות, בטרם הוא יוצא לדרך, ככתוב 'צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו']. תא חזי זבולון נפיק תדירא לשבילין וארחין ואגח קרבין ואזדרז בהאי חרב עלאה בצלותא ובעותין עד לא נפיק בארחא, וכדין נצח עמין ואתתקף עלייהו [בוא וראה, זבולון יצא תמיד לשבילים ואורחות וערך מלחמות, והתאזר בחרב זו העליונה, בתפלות ובקשות, מטרם שיצא לדרך, ואז נצח העמים ונתגבר עליהם]. ובספר תולדות יעקב יוסף (פרשת נשא אות יז) כתב: ואז יהיה מעלה נוספת לאלו בעלי

עושר המחזיקים ידי בעלי תורה, שיהיה 'צדק לפניו יהלך', שיקדים במעלה אל החכמים, כמו שאמרו ביששכר וזבולון שזוכר זבולון תמיד לפני יששכר, כך 'צדק' שהם בעלי עושר, יזכו להלך לפני בעלי תורה, והאיל וישם לדרך פעמיו, שעסק בפרקמטיא לילך בפעמי מרכבותיו בדרכים כדי להספיק לבעלי תורה. עכ"ל. ואולי נכללו דברים אלו ג"כ בכוונת רבינו.

מהוברים להיום

לשמיעת שיטורים ודרשות

חייגו: 02-803-9999

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
ברחלה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות
מרבני בית המדרש להוראה היינות "באר ישראל"
ברשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

קורות עץ עם חריצים לתאורת לדים 'למעמיד' לסכך

פעמים שבקצה הקדמי של הבית יד היתה בליטה ובציוד האחורי של ראש החץ היה נקב כנגדה ופעמים להיפך. החלק שבו הבליטה נקרא 'זכר' והחלק שבו הנקב מכונה 'נקבה'. והגמרא דנה האם מותר לסכך בבית יד של החץ העשוי מעץ לפני שחיברוהו אל ראש המתכת, כשהוא זכר וכשהוא נקבה.

בגמרא (סוכה יב:) אָמַר רַב יְהוֹדָה אָמַר רַב, סִכְכָּה לְסוּכָתוֹ פְּחִיצוֹן וְזָכְרִים - בבתי יד העשויים מעץ שיש בראשם בליטה, אשר עתידים להינעץ בראש החץ העשוי מברזל, הסוכה פְּשָׁרָה, שאף שכלי הם, מאחר ואין להם בית קיבול אינם מקבלים טומאה וכשרים לסיכוך. אולם אם סיככה בְּנִקְבוֹת - בבתי יד של חריצים שיש בראשם נקב, הסוכה פְּסוּלָה, כיון שיש להם בית קיבול ומקבלים טומאה, ושנינו במשנה לעיל (יא.) שכל דבר המקבל טומאה פסול לסכך בו.

ומקשה הגמרא, דינו הראשון של רב שהמסכך בחיצים וְזָכְרִים פְּשָׁרָה, פְּשִׁיטָא -

המשך בעמ' ג'

בחודש אלול התקנו במרפסת 'פרגולה' חדשה מעץ. בקורות עליהן רצינו להעמיד את הסכך, הרכיבו המתקנים קורות ובהן חרצו חריצים דקים כדי להכניס בהם תאורת לדים, וכעת התעוררנו לשאול, שמה החריצים שבתוך הקורות נחשבים לבית קיבול ואם כן הקורה מקבלת טומאה וממילא תהיה הקורה פסולה לסיכוך גם לעניין 'מעמיד', כדן עץ שיש בו בית קיבול שמקבל טומאה, שהרי גם המעמיד צריך להיות מעץ הכשר לסכך:

תשובת מורינו הרב שליט"א:

סוגיית כלי קיבול העשוי להתמלאות עולמית

הקדמה: בזמן שהיו משתמשים בחיצים היו מרכיבים אותם משני חלקים, חוד החץ היה עשוי ממתכת, וחלקו השני, האחורי, היה עשוי מעץ ושימש כבית יד לאחיזת החץ. חיבורם נעשה על ידי הכנסת בליטה שהיתה באחד מהם בנקב שבחלק השני,

המקום שבו התאפשר להתקין את הנברשת אינו מעל מקום השולחן אלא מעל מקומות היושבים, האם מאחר שהנברשת יוצאת חוץ לד' טפחים מן הסכך אין כאן היתר של נוי סוכה? ואולי אם תחילת הנברשת בתוך ד"ט לסכך כשר הדבר? ב. האם יש לחשוש בזה לאיסור מצד 'לא תעשון כן...' להסיר את הנברשת מבית המדרש כולה לימי החג?

ת. א. אם הנברשת גם רחבה ד' על ד', לכתחילה יש להיזהר שלא לשבת תחתיה, אלא אם כן נמצאת כולה בתוך ד' טפחים לסכך³² סנטימטר לרא"ח נאה), שאז היא בטלה לסכך³³. אמנם אם היא למטה מד' טפחים, גם בדיעבד אין לשבת תחתיה³⁴. גם אם אינה רחבה ד' טפחים, לכתחילה יש לזהר שלא לתלות בפחות מד' לסוכה, אך בדיעבד יוצא אם יושב תחתיה. ובמנורות של אש, אף אם הן כנגד השולחן, ראוי להרחיק מן הסכך³⁵. ב. לענין השאלה אם יש בכך משום לא תעשון וגו', נראה שאסור להוריד מבית הכנסת נברשת שמחוברת לתקרת בית הכנסת³⁶.

להשתמש בהן לסכך את הסוכה? הרי אם אני קונה קנים שכשרים באופן עקרוני לסיכוך, מה בכך שיש בהם חוטים שמקבלים טומאה, הרי דין מעמיד לא מעכב, האם זה נכון?

ת. המחצלת צריכה להיות עם הכשר, והטעם מפני שצריך שתהיה וודאות שלא ייצרו אותה למטרת שכיבה שאז היא מקבלת טומאה³⁷. כמו כן, אם החוטים מקבלים טומאה הסכך פסול, מפני שמעמידו בדבר המקבל טומאה³⁸.

נברשת בית המדרש בסוכה

בסוכת בית המדרש הגדול דקהילתנו מתקיימות שמחות 'זכר לשמחת בית השואבה' מדי ערב בימי חול המועד סוכות, וכך גם עורכים בה את כל התפילות, השוה"ט וסעודות מצוה. השנה התאפשר באמצעות אחד מחשובי אנ"ש שהוא מהנדס תאורה בהכשרתו, להעביר את נברשת הקריסטל הענקית מבית המדרש הגדול ולהתקינה בסוכה.

בעקבות כך, התעוררו שתי שאלות: א.

הלכה למעשה

תשובות ממורינו הרב שליט"א

מכירת וקניית אתרוגים קודם התפילה

אני מוכר בביתי אתרוגים מסוג מסוים (קלבריה) בקופסאות סגורות בשלוש דרגות הידור (ומחיר). בא אלי אדם בבוקר לפני תפילת שחרית, ומבקש ממני לרכוש אתרוג. האם מותר לי למכור לו, או שהדבר נחשב 'עשיית צרכיו קודם התפילה' שאסור? והאם עדיף שאשתי תמכור לו או שאין הבדל?

ת: יש להבדיל בזה בין המוכר לפני התפילה לבין הקונה, לגבי הקונה אפשר להקל שנחשב 'צרכי שמים'¹, אמנם לגבי המוכר שעוסק לפרנסתו הרי עשיית צרכיו קודם התפילה, ואסור².

קנה מחצלת לסכך ללא הכשר

עברתי ליד משתלה של ערבים וראיתי שם מחצלות יפות שאפשר לסכך איתם, אך שאין עליהן כשרות לשם סוכה, האם מותר

המשך בעמ' ב'

1 במשנה ברורה נראה לכאורה סתירה בנידון אם יש להקל לקנות צרכי שבת משום צרכי שמים, בהלכות שבת (סי' ר"ק ס"א) כתב כדברי המגן אברהם (סי' קנ"א ס"ז) שהתיר לקנות מפני שהכנת צרכי שבת היא מצוה עוברת כאשר לא ישיג אחר, וגם היא דאורייתא ותפילה דרבנן. ומשמע שאין זה היתר גמור אלא באופן שלא ימצא אחר התפילה. מיידיך במשנה ברורה בהלכות תפילה (סי' פ"ט סק"ו) כתב שמוחר לקנות צרכי סעודה בערב שבת קודם תפילה, ולא סי' דבריו דהיינו דוקא כשלא ימצא אחר התפילה, ומקורו שם מדברי הפרי חדש (סי' פ"ט סק"ו סוף ד"ה פ"ק) שדדק לטון הגמרא (ברכות יד.) 'אסור לו לאדם לעשות תפילין קודם שייתפיל', שמשמע דוקא 'תפילין' אסור אבל 'תפילין שמים' מותר, והכנת צרכי שבת הם תפילין שמים, ובשולחן ערוך הרב (סי' י"ג) כתב כדברי המג"א, ובערוך השולחן כתב כהפרי חדש. ויש לצרף הקולא שדחה הרמ"א (סימן פ"ט ס"א) 'יש מקילים לאחר שאמרו מקצת ברכות וכו' וטוב להחמיר בזה'.

2 הקונה שאל לקנות צרכי שבת וחושש שלא יהיה לו אחר' כ' מקום להקל כ"ל, אבל לומר הרי הוא עוסק לפרנסתו ואין לו לבגיו עוסק בצרכי שמים, מה גם שעלול להימסך במסחרו ולמכור שוב ושוב כפי שמצוי בהוראה ברורה (סי' תרכ"ט סק"ו ובש"ע סק"ה) כתב: ודע דבמקומות הללו כל מחצלות עשויות לשכיבה, ואם אפילו הוא עשאה לסיכוך י"כ אין מסככים בהן. ומי יודע שעשאה לסיכוך, ואתי כולי עמא לסוכיכו בהו אפילו באותן עשומדות לשכיבה. אמנם כתבו הפוסקים שבמנינו רובה במקרים מעין אלו, בפרט אם זה המסחר שלו, לכן גם אם לקונה יש להקל שיכול לקנות אתרוג קודם התפילה אם עלול להפסידו, במוכר שמוכר כמה אתרוגים נראה שאסור לו להתעסק במכירה. וראה בספר חוט שני (הל' תפילה ע"ג ק"ל) שכתב לענין מוכרי צרכי מצוה, שאינם חשובים כעוסקים בדבר מצוה עד שיהיה כעוסק במצוה שפסדו משאר מצוות, ושאני מוראם שאף שנוטל שכר עבור עבודתו מ"מ חשיב כדבר מצוה, והו מפני שעצם הריפוי הוא בנדר עושה מצוה, רק שנוטל עליה שכר. ובש"ת דברי יציב (אורח"י ט"ו) אסר לשוחטים לצאת ולהתעסק במלאכת השחיטה קודם שייתפלו. אמנם מצונו שיש אחרונים (ספר שבילי דוד סי' פ"ט סק"ו). דברי תורה ח"א סי' ט"ו) שהקילו להתעסק במסחר לפני התפילה אם יגרם הפסד ממון או יתעכבו עד לאחר התפילה, ויש שתשוה אשכ. אברהם בוטשאטט סי' פ"ט) את איסור מלאכה לפני התפילה לאיסור מלאכה בחול המועד שהתירו בדבר האבד.

3 במשנה ברורה (סי' תרכ"ט סק"ו ובש"ע סק"ה) כתב: ודע דבמקומות הללו כל מחצלות עשויות לשכיבה, ואם אפילו הוא עשאה לסיכוך י"כ אין מסככים בהן. ומי יודע שעשאה לסיכוך, ואתי כולי עמא לסוכיכו בהו אפילו באותן עשומדות לשכיבה. אמנם כתבו הפוסקים שבמנינו רובה במקרים מעין אלו, בפרט אם זה המסחר שלו, לכן גם אם לקונה יש להקל שיכול לקנות אתרוג קודם התפילה אם עלול להפסידו, במוכר שמוכר כמה אתרוגים נראה שאסור לו להתעסק במכירה. וראה בספר חוט שני (הל' תפילה ע"ג ק"ל) שכתב לענין מוכרי צרכי מצוה, שאינם חשובים כעוסקים בדבר מצוה עד שיהיה כעוסק במצוה שפסדו משאר מצוות, ושאני מוראם שאף שנוטל שכר עבור עבודתו מ"מ חשיב כדבר מצוה, והו מפני שעצם הריפוי הוא בנדר עושה מצוה, רק שנוטל עליה שכר. ובש"ת דברי יציב (אורח"י ט"ו) אסר לשוחטים לצאת ולהתעסק במלאכת השחיטה קודם שייתפלו. אמנם מצונו שיש אחרונים (ספר שבילי דוד סי' פ"ט סק"ו). דברי תורה ח"א סי' ט"ו) שהקילו להתעסק במסחר לפני התפילה אם יגרם הפסד ממון או יתעכבו עד לאחר התפילה, ויש שתשוה אשכ. אברהם בוטשאטט סי' פ"ט) את איסור מלאכה לפני התפילה לאיסור מלאכה בחול המועד שהתירו בדבר האבד.

4 במשנה ברורה (סי' תרכ"ט סק"ו ובש"ע סק"ה) כתב: ודע דבמקומות הללו כל מחצלות עשויות לשכיבה, ואם אפילו הוא עשאה לסיכוך י"כ אין מסככים בהן. ומי יודע שעשאה לסיכוך, ואתי כולי עמא לסוכיכו בהו אפילו באותן עשומדות לשכיבה. אמנם כתבו הפוסקים שבמנינו רובה במקרים מעין אלו, בפרט אם זה המסחר שלו, לכן גם אם לקונה יש להקל שיכול לקנות אתרוג קודם התפילה אם עלול להפסידו, במוכר שמוכר כמה אתרוגים נראה שאסור לו להתעסק במכירה. וראה בספר חוט שני (הל' תפילה ע"ג ק"ל) שכתב לענין מוכרי צרכי מצוה, שאינם חשובים כעוסקים בדבר מצוה עד שיהיה כעוסק במצוה שפסדו משאר מצוות, ושאני מוראם שאף שנוטל שכר עבור עבודתו מ"מ חשיב כדבר מצוה, והו מפני שעצם הריפוי הוא בנדר עושה מצוה, רק שנוטל עליה שכר. ובש"ת דברי יציב (אורח"י ט"ו) אסר לשוחטים לצאת ולהתעסק במלאכת השחיטה קודם שייתפלו. אמנם מצונו שיש אחרונים (ספר שבילי דוד סי' פ"ט סק"ו). דברי תורה ח"א סי' ט"ו) שהקילו להתעסק במסחר לפני התפילה אם יגרם הפסד ממון או יתעכבו עד לאחר התפילה, ויש שתשוה אשכ. אברהם בוטשאטט סי' פ"ט) את איסור מלאכה לפני התפילה לאיסור מלאכה בחול המועד שהתירו בדבר האבד.

לטומאה מדין ידות הכלים שאע"פ שבאמת אין להם דין חיבור ממש עד שיחשבו ככלי עצמם, מ"מ מטמא מדין ידות דילפינן מקרא בחולין (דף ק"ח ע"א) דמטמא, ואם נימא דחיבורין משוי להו שהן נידונים כהכלי עצמו למה לי קרא לרבו לטומאה, אלא ודאי דהוא דין מסוים בטומאה דאע"פ שאינם מגוף הכלי מהני להו חיבורם דמטמא מדין ידות, וכמו ידות האוכלין ג"כ בדודאי הידות אינן נחשבין אוכל, ומ"מ מטמא מדין ידות כיון שנתחברו להאוכל, כמו"כ הוא דין ידות הכלים דאף דאינן כהכלי עצמן מ"מ מטמאין מתורת ידות דילפינן מקרא דמטמאין.

וגבי חיצין כל חיבורן הוא רק מדין ידות, אבל מה שנוגע לעצם הכלי אינם חשובים כלל חיבור ככלי אחד, וא"כ חשיב שפיר בית קיבול העשוי למלאות ג"כ העשוי לקבל משום דמקבל את המילוי עצמו, אבל היכא דהוי חיבור גמור דהוי כלי אחד ממש אז לא שייך לומר שיהא נחשב עשוי לקבל מחמת המילוי.

ומיישב לפי זה מה שהקשה בגליון (שבת נב:) על התוס' (שם ד"ה היא) על הא דאמרינן טבעת של אלמוג וחותם של מתכת טהורה, דיקבל טומאה מחמת שעשוי לקבל החותם, ותיירצו דהוי בית קיבול העשוי למלאות דלא שמייה בית קיבול, והקשה בגליון מהך גמרא דסוכה (יב:) דאימא להדיא דבית קיבול העשוי למלאות טמא, וכן הקשה בחידושי הגר"ע"א שם, ולפי"ד הכא בטבעת ודאי דהוי חיבור גמור ונעשה כלי אחד ממש, וע"כ שפיר תירצו התוס' דבכה"ג עשוי למלאות לא הוי בית קיבול, וכמו שנתבאר בשיטת הרמב"ם.

ולפי דבריו יש לדון בנידון דידן אם נחשב לחיבור ממש, כי אמנם באופן של תאורת ספוטים בארון קודש, בזה הרי הם הופכים לחלק בלתי נפרד וכלי אחד ממש, אך בקורה ופסי עם תאורת הלדים שמותקנים בה, יש לבדוק את אופן ההתקנה, כי יתכן שהם שני כלים נפרדים שמשותפים יחד במקום אחד, ואזי הקורה היא עוד פחות חיבור מאשר חיצין נקבות שהם משמטות יחד עם ראש הברזל לענין אחד, ובאופן כזה אפילו אם הבית קיבול מתמלא עולמית הוא מקבל טומאה, כי יש כאן 'מקבל' ו'מתקבל' ולא נעשו כלי אחד ממש. אמנם אם הקורה והלדים מחוברים באופן שכל מבנה הקורה ופס הלב בניו כיצירה אחת מושלמת, נראה שגם לדברי הגר"ח אין כאן בית קיבול שמקבל טומאה.

כלי קיבול העשוי להתמלאות עולמית טהור ואסור לסכך בו מגזירה דרבנן

ועיין בגליון הש"ס לרבי עקיבא איגר (סוכה יב:), שצייין לדברי השבות יעקב (חלק א סימן ג), שכתב: כי לולי דברי התוספות יש לפרש: מהו דתימא, בית קיבול העשוי למלאות לא שמייה בית קיבול ומותר לסכך בו, קא משמע לו, ששמל מקום גזירין שמוא יבא לסכך ככלי שיש לו בית קיבול גמור. ואם כן לדבריו מעיקר הדין בית קיבול העשוי למלאות אינו בית קיבול, אלא שאסור לסכך בו מגזירת חכמים. ומעתה יש לנו עוד סניף להיתר, וכדעת הרבה מן הפוסקים שאע"פ שהמעמיד צריך להיות מדבר הראוי לסכך בו, מכל מקום אם אינו פסול לסכך אלא מגזירה דרבנן, ומותר לעשותו 'מעמיד' שהרי כל איסור מעמיד שמוא יסכך בו, ומעתה זה גזירה לגזירה (וכן כתב בריטב"א סוכה כא: ד"ה וחד אמר), וסיים בשבות יעקב כי יישזב זה דחוק בדברי הגמרא.

כלי קיבול העשוי להתמלאות עולמית טהור מדאורייתא ומקבל טומאה מדרבנן

בשו"ת נודע ביהודה (קמא, יורה דעה סימן צו) כתב ליישב באופן אחר כי לולי דברי הראשונים היה נראה להכריע בדיון כלי קיבול העשוי להתמלאות עולמית ולחלק, שאכן כלי קיבול העשוי להתמלאות עולמית טהור מדאורייתא ומקבל טומאה רק מדרבנן, ולכן לגבי סוכה לא ניתן לסכך בו, אמנם לא העמיד דבריו במקום דברי הראשונים. ועיקר דבריו שכתב שגם טומאה דרבנן אסורה בגזירת מעמיד, אינם סותרים את דברי הריטב"א (שם) שכתב שאין גזורים באיסור מעמיד גזירה לגזירה, כי יש לחלק שרק בדבר האיסור סיכוך בו בסוכה גזירה

לעולם אלא למלאו לפרקים ולפרקו, דומיא דחץ ופנקס שאין מניחים להיות שם לעולם, אבל החותם שמהדיקין אותה על הטבעת לעמוד שם ואינו מפרקה לעולם, אותו קיבול לא חשוב קיבול שהרי סתום הוא עומד תמיד ולא נראה קיבולו. ולדבריהם הקורות שהתאורת לידים נקבעת בה לעולם (ע-ד שיצרכו להחליף את התאורה) נראה שנחשב עולמית ממש ואין נחשב לבית קיבול לקבל טומאה.

באופן שמכשיר בכך את הכלי ליעודו חשיב בית קיבול

אמנם בראשון לציון כתב, שהיה נראה ליישב דהאי דחץ זכר דמי להך דכתב הרמב"ם (כלים, שם) בהמשך הדברים וז"ל: ואם היתה של צורפין הרי זו מקבלת טומאה, מפני שהם מגביהין את הברזל בכל עת שירצו ומקבצין את שפות הזהב והכסף המתקבצת שם תחת הסדן והרי נעשה לקבלה, וכן כל כיוצא בו עכ"ל. וא"כ הא נמי כחצים דמי דגם הוא לפעמים מגביהין העץ מן הברזל לתקן אחד מהנה. אלא שאם כן יש להקשות מאי קמלי"ן רב משנה היא (כלים פרק ז') וז"ל תחתית הצורפין טמאה ושל נפחים טהורה ע"כ. והן אמת דמצינן למימר דחדית לן רב דחצים נקבות דמו להך דתחתית של צורפין, אלא דזה דוחק.

והנכון לומר הוא דשני מיני עשוי למלאות הם, אחד כשבית קבול הוא לתשימש צורכי הכלי עצמו שיש בו בית קיבול, שבוזה הגם שמתמלא חשיב בית קיבול, והיינו חצים נקבות שהנקבות שבהם הוא כדי שישמש בחץ זה למרחוק על ידי חץ ברזל שתוחב בו, ונמצא בית קיבול הוא צורכי החץ כדי שיעשה מלאכה שלימה. ולזה שמייה בית קיבול חשוב והיינו מה דחדית לן רב.

ואיכא בית קיבול אחר, והוא כשאינו לתשימש הכלי עצמו אלא לתשימש כלי אחר הבא בתוכו כדי להשתמש בו, ונמצא כל הבית קבול אינו בלתי שבביל המתמלא בו ולא שבביל הכלי שנעשה בו בית קיבול, זה לא חשיב בית קיבול כלל. והיינו הך דקתני בפרק י"ז דכלים דתחתית הנפחים דהתם נקבות הבקעת שבתחתית הסדן אינה משמשת להשלמת תשימש הבקעת עצמה, אלא לתשימש הסדן ולזה לא שמייה בית קיבול חשוב.

וסיים הראשון לציון, כי מאן דאית ליה מבוא בטומאה וטהרה ירגיש חילוק זה כי נכון הוא. וכתב כי לזה תמצא שנייה הרמב"ם את לשונו בשני מיני בית קיבול אלו, בהא דחצים כתב אף על פי שהוא עשוי להתמלאות, ובהיא דכלים כתב בית קיבול העשוי למלאות. ומי שאינו מבין דברי חכמים יחשוב דלאו דוקא. ולא היא אלא זה דחצים אינם עשויים החצים כל עיקר שבביל נקב זה אלא שעשו הנקב לתיקון יפה לתשימש יותר ראוי לזה אמר עשוי להתמלאות, פ"י מעשה זה של בית קיבול עשאוהו, אבל לא עשאוהו להישאר כך אלא להתמלאות. ובהך דתחתית הצורפין אמר עשוי למלאותו פ"י כל עצמו של נקב זה לא היה אלא למלאותו ונמצא נעשה כל עצמו לצורכי הממלואה, והבן, ולזה לא חשיב בית קיבול, דכל הכלי בטל וכבית יד לסדן ובוזה נמי נתיישבה תמימה התוספות בגמרא בד"ה בנקבות שהקשו מקתא דסכינא דטהורה.

הנה לפי דברי רבינו האור החיים הקדוש נמצא דגם בנידון שלפנינו, מאחר שכל החריץ שנועד כדי למלא בו את תאורת הלדים, נעשה רק לצורך התאורה ואין לו צורך להשלמת התפקיד של הקורה בעצמה, אם כן חשיב שפיר כמו בקעת שחוקקין בה בית קיבול ותוקעין בו הסדן של ברזל, ואינה מקבלת טומאה.

באופן שנהיה לכלי אחד אינו נחשב כבית קיבול אלא ככלי אחד

והגר"ח (סוכה יב:) גם הוא כתב ליישב הסתירה בדברי הרמב"ם אך בחילוק שונה, ולשיטתו כל שהחיבור הופך אותם לכלי אחד ממש, שוב אין לו נחשב בית קיבול שמקבל טומאה.

וכתב בדבין חיבור לטומאה מצאנו תרי גווני חיבור, חדא היכא דנתחברו יחד במציאות עד שנעשה כלי אחד ואז נחשב ככלי אחד לכל הלכותיו, ועוד מצינו חיבור

דין פשוט הוא, שכיון שאינם מקבלים טומאה ראויים לסיכוך, ומה בא להשמיענו. מתרצת הגמרא, זה החידוש בדברי רב, מהו דתימא - שמוא תאמר נגזרו לפסול סוכה המסוככת בחצצים זכרים, אטו - משום שמוא יעשה סוכה המסוככת בחצצים נקבות שיש להם בית קיבול ומקבלים טומאה, קא משמע לן - משמענו רב שאין גזורים, וסוכה המסוככת בחצצים זכרים כשרה.

וממשיכה הגמרא לדון בחלקם הדין של דברי רב ומקשה, בנקבות פסולה, פשיטא - דין פשוט הוא, שכלי עץ שיש להם בית קיבול מקבלים טומאה, וברור שפסולים לסכך בהם, ומה השמענו רב. מתרצת הגמרא, זה החידוש בדברי רב, מהו דתימא - שמוא תאמר שכיון שהנקבים שבראשי החצצים הנקבות עשויים בכדי למלאותם מילוי עולם נחשבים הם כפשוטי כלי עץ שאינם מקבלים טומאה, שפית קבול העשוי למלאות לעולם ולא להתרוקן עוד לא שמייה קיבול, קמשמע לן - השמענו רב באמרו שחצצים נקבות פסולים לסיכוך שאין הדבר כן, אלא גם בית קיבול העשוי למלאות נחשב בית קיבול, וממילא חצצים נקבות מקבלים טומאה ופסולים לסיכוך.

כך פירשו התוספות (שם ד"ה מהו, כביאר השבות יעקב ח"א סי' לג, והנודע ביהודה קמא יו"ד סי' צו בהבנת) והר"ש (כלים פכ"ו מ"ב) וראשונים נוספים רבים את מסקנת הסוגיא. והקשו מאן התוספות על רש"י בסנהדרין (סו. ד"ה מהו) בסוגיא של הכדור והאימוס לגבי טומאה וטהרה, הכדור והאימוס הם מעור סגור הממולא בגזי צמר דחוס, הכדור שימוש למשחק, והאימוס היה בצורה של רגל והשתמשו בו כדי להקיץ נעלים, בסוגיא מבואר שלדעת רבי אלעזר הם 'כלי' ומקבלים טומאה, ורש"י הוסיף שחכמים חולקים כי מאחר ואין להם מקום קיבול להכניס ולהוציא אינם 'כלי' לגבי טומאה, ולפירושו תהא סוגייתנו כרבי אליעזר שאין הלכה כמותו.

וכתבו התוספות שדוחק לומר שפעמים נוטלים את הברזל מן העץ ולכן מחבל העץ טומאה, שאם ודאי שתהא הכנסת ראש הקץ מילוי לעולם, אמנם ראה לקמן שיש ראשונים שכתבו לחלק כן. וכתב היד דוד (בתוספות זה) שברש"י לא יתכן לומר כן כלל, שהרי כתב (ד"ה העשוי) 'למלאות מילוי עולם שלא להתרוקן עוד'. ולכן כתב ליישב כי בידות החצצים היו עושים שימושים שונים לפני שמילאו בהם את ראש הברזל, ומאחר שהם כבר קיבלו שם של בית קיבול וכלי שוב אינו בטל, אבל כאשר נתחילה נעשה רק למלאות עולמית אין לו שם בית קיבול וכלי.

באופן שקבוע לזמן נחשב לבית קיבול

והנה האור החיים הקדוש בספרו 'ראשון לציון' (סוכה יב:) מחדש כאן חידוש נפלא. וכך הוא כותב: מהכא מוכח להדיא דבית קיבול העשוי למלאות שמייה קיבול וליכא מאן דפליג אהא שמעתא ופסקה הרמב"ם (סוכה פרק ה הלכה ה) וז"ל סככה בחצצים בזכרים כשרה בנקבות פסולה אע"פ שהוא עשוי להתמלא בברזל בית קיבול הוא ומקבל טומאה ככל כלי קיבול עכ"ל. וקשה דב"ב מתלכות כלים (ה"ה א') כתב וז"ל: בית קיבול העשוי למלאותו אינו בית קיבול, כיצד בקעת של עץ שחוקקין בה בית קיבול ותוקעין בו הסדן של ברזל, אם של נפחים היא אינה מקבלת טומאה שאע"פ שיש בה בית קיבול לא נעשה אלא למלאותו וכן כל כיוצא בזה. עכ"ל. ומשמע דאפילו קודם שמילא אותה בברזל קאמר דאינה מקבלת טומאה.

סתירה זו כבר הקשה הרשב"א (שו"ת חלק א סימן קצה; ובמייחוסות סימן רטו), ובספר המכתם (סוכה יב:) הביא דברי רש"י שכתב שהחצצים עשויים להתמלאות עולמית, ולפי זה מבואר שאפי' הכי חצצים נקבות טמאים, והקשה, שהרי טבעת המתמלאות באופן עולמי טהורה וכמבואר בגמרא שבת (נב:). וכתב שלכן יש מפרשים שהחצצים עשויים להתמלאות בקביעות לפי שעה בשעת המלחמה אבל לא עולמית, וכענין זה כתב במאירי (סוכה שם ד"ה סככה) בשם יש מפרשים. וכן כתב בתוספות ר"ד (שבת נב:) לחלק 'היכא אמרינן בית קיבול העשוי למלאות שמייה קיבול, הני מילי שלא מילאוהו על דעת למלאותו

טעה והסיר טבעות הלולב, האם מותר להכין טבעת מהלולב עצמו

ביום קודם הושענא רבה, קמנו להתפלל עם הנץ החמה שלא כהרגלנו, בשל ההשכמה הזו, הסרתי כמנהגי (בהושענא רבה) את הטבעות מעל הלולב, ואז נזכרתי שזו טעות. נצרכת לשוב ולאגוד את הלולב אך לא היו לי טבעות או עלי לולב זמינים. האם מותר לתלוש מהלולב שאני נוטל עלה אחד לשם כך?

ת. יש להיזהר שלא לתלוש עלים מהלולב לאחר שקיים בו את המצוה, כדי לעשות טבעת ולקשור את הלולב²³, אמנם יש שהקלו בעלים שמתחת ד' טפחים מראש הלולב²⁴, ויש שהתיר לגמרי ליטול עלים מהלולב לצורך איגוד אותו לולב²⁵.

עצים של שכן שגדלו מעל סוכת השכן

יש לי דירת חצר בה אני בונה את סוכתי, השכן הסמוך אלי שותל בחצרו כל מיני עצי נוי, במשך השנים העצים גדלו מאוד, וכעת הענפים מעל שטח סוכתי שהם סכך פסול הם מרובים באופן שהם פוסלים את הסוכה, פניתי אליו והוא השיב לי בנועם שאני יכול לקצוץ, אך מאחר שהדבר כרוך בטרח רבה, נדרשתי לשאול האם אני יכול לדרוש ממנו שהוא יזמין גנן על חשבוננו, שהרי הוא מזיקני?

ת. השכן שענפים מפריעים לסוכתו רשאי לקצוץ אותם, אך החיוב אינו מוטל על בעל העצים, מפני שהענפים גדלים מאליהם ואין זה בגדר גירי דיליה²⁶.

שתל ערבות בשטח מופקר ערבות, האם מותר לקחת ליד ביתנו יש חורשה של הפקר, אחד מהשכונה שתל שם עץ ערבות, האם מכיוון שהערבות גדלות בשטח הפקר גם הערבות הפקר, או שהן רכושו הפרטי של השותל ואסור לקחת?

ת. צריך לברר מהו שטח הפקר²⁷. אולם נראה שכלל ולרשויות לא מפריע שיטעו שם עצים הרי זה כשטח הפקר²⁸, נמצא שיש לו את האפשרות להחזיק שימוש בקרקע, והעץ הניטע שייך לנוטע²⁹.

הבור עשירים וחמשי אמה, ורבי יוסי מתיר מפני שזה חופר בתוך שלו זה נוטע בתוך שלו, והיינו מפני שהעשירים גדלים ממילא לאחר זמן ואין זה חציו. ומכל מקום השכן רשאי במקום לקצוץ את הענפים המזיקים ופוסלים את סוכתו ואינו צריך את רשותו של השכן, כמ"ש בש"ע (שם פ"ז) מי שהיה אילן חבירו נוטה לתוך שדהו קוצץ כמלא מרדע ע"ג המחרישה. ואם הוא עץ פרי, בש"ת בנין ציון (לבעל הערוך לנח"ס סי' ס"א) כתב שבאופן שהניק קוצץ קוצץ משום הפסד, רק הוא רשאי לקצוץ, אבל המזיק אסור לו משום איסור 'בל תשחית', כיון שאינו מחויב כדעת רבי יוסי.

ב"ת חצי אמה, ויש לו דין יורד, וכך הוא גם בהתפתחם.

28 ולרשויות לא מפריע שיטעו עצים לאורך כל הכביש, כל עוד הם אינם מחפשים לבנות שם, (ובש"ח ל"ט לבנות ממילא לא ישאלו איש), נמצא שלענין זה השטח נחשב כרעג כמפקד ויש לו את האפשרות להחזיק שימוש בקרקע והעץ יהיה ברשותו.

29 בירושלמי (מעשרות פ"א ה"א) איתא שהורע שדה הפקר חייב בתרומות ומעשרות, וכן פסק הרמב"ם (תרומות פ"ב ה"א), ובפני משה (שם) והביא בש"ת חלקת יואב ח"מ סימן י' פירש שחייב בבעשר ב"ת במקום שזוכה גם בקרקע, והיינו שכשם שהורע בשדה חברו אינו זוכה בשבח ונוטל את הציאה והשבח לבעל הקרקע ה"ל בשדה הפקר. אבל ה"ר (י"ד סימן של סק"ז) כתב שאף שהשדה נשאר הפקר, הדיו הורוע אינו הפקר, וכתב בחידושי רבינו חיים הלוי (מלו פ"א ה"א) שהורע שדה הפקר, הדבר שגדל מכך הוא שלו ואף על פי שאינו ממונו, ויעל הדבר, בעצם הוריעה מהווה סיבה לבעלות על הממונו, אף שאדם הורוע שדה חבירו הדבר שגדל בקרקע אינו שלו, זהו מפני שהבעלות של בעל הקרקע שהורע שגדל בשדהו יהיה שלו, עדיפה מסיבת הבעלות שמחמת עצם הוריעה, והורוע רק נחשב שהשיב את הקרקע על הבעלים, והחזיר (בשיעור קידם סק"ד) כתב שהטעם שזוכה בכל השבח, כ"י מאחר ויש לו רשות להשתמש בקרקע שבה הפירות הם שלו כמו בגדלו באוויר.

התיר רק בשעת הדחק שאין לו אתרוג אחר, אבל אם יש לו אתרוג אחר לא התיר למצוה אתרוג של נוי סוכה, שכל מי שיש לו אתרוג אחר הוא האתרוג התלוי בסוכה ואין בו לשאר שימוש בעלמא וכן לשמוע לקיום מצות אתרוג, ולכן מקצה דעתו מינה ודינו כמקוצה.

23 לוח א"י להגרי"מ טיקוצ'נסקי, מפני שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה וגם שהוקצה למצוותו.

24 לוח א"י להגרי"מ, מפני שלא הוקצה להכשר הלולב, וליעל, שהגם שיעור הנדרש מורידין מכל מקום כל שלעל חתר הלולב הכל בכלל הנטילה ואין יותר לבטל מצוה. וכן תמה עליו בש"ת קנין תורה (ח"ה סי' ע), כי מה שהביא ראה מהמגן אברהם (סי' תרמט סק"ט) והמחצית השקל (שם), הרי במגן אברהם עצמו הביא כמה ראשונים שסוברין שאף ביותר ממה שצריך למצוה הוקצה למצוותו, ובמשנה ברורה (סי' תרמט סק"א) הביא את שתי הדעות ולא הכריע, ועוד שגם על פי המגן אברהם מועיל דוקא על ידי תנאי כמ"ש שם, ולכן אין להתיר לכתחילה בלא שעשה תנאי קודם סוכות שיוכל לקחת מעלי הלולב.

25 בדעת תורה למחור"ם (סי' תרנא ד"ה ויש) כתב להתיר כיון ששעשה האגודה לאתו לולב עצמו, על פי דברי התוספות (שבת כ"ד א' אבהו), ונקט שלפי דבריהם כיון שעדיין נוטל את הלולב עם אותו עלה נמצא שאינו מבטל ממצוותו, ומצד הוקצה למצוותו אסור רק בשמטתק ממנו ומחוסרו. אולם יש לרן בזה, שהרי כעת העלה אינו נחשב חלק מהלולב עצמו אלא רק מהדר בתו ונטייל הלולב, שהרי האגוד הוא רק ממונו נוי כמ"ש בש"ע (סי' תנא), אבל מעיקר המצוה של 'ולקחתם לכם' ביטל אותו, וצ"ע, ובאשר אברהם (בטוסטא סוסי תרס"ד) כתב שיש לקחת את הטבעות שאגד בתן את הלולב בכל ימי התה לאגוד בתן את הערבות כיון שמוצות לאו להנות ניתנו ואינה נגד האתקצאי, רק שיוהר שלא לזרקם אחרי החיוב.

26 קיימת לוח הלכה כדעת רבי יוסי שאין חובת הרחקה בנוקיי כשני רק בביר דיליה (ח"מ סי' קנא ס"א), לומר רק על נזקים שנגעים על ידו, כמו בשולח חציו. ומקור דבריו לגבי שורשי אילן שמוזקים לבור של חבירו, שבמשנה (בבא בתרא כ"ה) חייבו חכמים להרחיק את האילן מן

בחיצים, אבל הכדור שממולא באופן רפוי ולא נעשה יחידה אחת עם הכיסוי שלו, אפי' שהוא מתמלא עולמית נחשב כבית קיבול, והביא שהרמב"ם פסק שבכל זאת הכלי טמא, והקשה אם כן מפני מה פסק הרמב"ם שבקעת המקבלת את הסדן בדוחק ונעשה לכלי אחד ממש טהורה.

וכתב לחלק, דבאופן שלא נעשה הכלי אלא לתכלית המילוי בלבד ולא על מנת לטלטל מה שמונח בו על ידו וכקתא דסכינא שמויעד כדי שיטלטלו הסכין על ידו, כיון שחסר בתשימש הבית קיבול שהוא גם אינו מטלטל וגם מתמלא עולמית שוב אין לו שם בית קיבול כדי לקבל טומאה. ולפי זה בקורה שהבית קיבול שלה לא עומד להטלטל כלל, וגם הוא מתמלא עולמית אינו מקבל טומאה.

בית קיבול העשוי להתמלאות נחשב לבית קיבול אך לא קובע לגולם שם כלי

ובאמת סתירות אלו בדעת הרמב"ם כבר נשאלו מאת הרדב"ז, שכתב לחלק (המב"ם פרק ג, ליקוטים, כלים פרק ב הלכה ג) שהחיצים הם כבר עתה כל אלא שהם פשוטי כלי עץ וצריכים בית קיבול, ולכן אפי' שהוא מתמלא עולמית הרי גם בלאו הכי כבר יש שם כלי לחצים אלו, אבל בקעת של עץ שתחת בעל המלאכה כלל אין לה שם כלי לשום דבר, ורק שמבקשים לתת לה שם כלי מחמת שהיא מקבלת את הסדן שעליה, ומאחר שזה מקום הסדן עולמית, חסר בשם בית קיבול מכדי לתת לבקעת שם כלי. ולפי טעם זה בקורה שהיא כבר כלי מצד עצמה, אין חיסרון במה שהכלי קיבול שלה מתמלא עולמית, והיא ראויה לקבל טומאה.

סיכום השיטות

יש שלוש סוגיות שנראה מהם מסקנות שונות ביחס לדין כלי קיבול העשוי להתמלאות עולמית, בגמרא וסוכה (י"ב) לגבי חיצים נקבות נראה שהוה בית קיבול לכל דבר, בגמרא סנהדרין (סח. ד"ה מהו) בנידון של כדור ואימוס כתב רש"י שדעת חכמים כי מאחר ואין להם מקום קיבול להכניס ולהוציא אינם 'כלי' לגבי טומאה, ובמסכת כלים (פרק יז משנה יז) נפסק ש'תחתית הצורפים מראה ושל נפתח טהורה' וביאר הרמב"ם (פירוש המשניות שם) שתחתית הצורפים הוא מקום קיבול עולמית לסדן ולכן אינו מקבל טומאה.

בתוס' (סוכה י"ב) ובראשונים רבים (שם) נפסק עיקר כסוגיא בסוכה, ולכן הקשו על רש"י שחידש שיטת חכמים שאינו מקבל טומאה מאחר ועומד למילוי עולמית, וכן פסק בשו"ת הרשב"א (ח"א סימן קמא, מהמחוסת סימן רטו), ובביאור המשנה בכלים כתב בשו"ת הרשב"א שהר"ש והראב"ד ביארו לגמרי בענין אחר, עיי"ש. וכבר העירו האחרונים שדעת תוס' גופא בשבת (נב) ד"ה היא שלי; י"ד ד"ה (ועל) שכלי קיבול העשוי להתמלאות עולמית טהור.

אמנם ברמב"ם סתר הכרעתו, כי נתן טעם המשנה בכלים משום שהוא למלאות עולמית ואפי' הכי פסק שחיצים נקבות מקבלות טומאה, וכן הקשה בשו"ת הרשב"א (שם) על דבריו. א. בספר המכתב תוס' ר"ד והמאירי יישבו שחיצים נקבות אינם ממילוי עולמית, ופעמים שמוציאים אותם שלא בשעת מלחמה, ב. ברבינו חננאל הר"י"ק גיאות והרי"ז כתב שאפי' שראשית הוא תקוע עולמית אינו מקבל טומאה, קודם לכן מקבל טומאה.

מצד דיני סוכה וכמו גזירת תיקרה או סיכך בחבילות, או חצים נקבות שמא יסכך בזכרים, אבל דבר המקבל טומאה מדרבנן בכל התורה אין לחלק ולהכשיר כמעמיד לסוכה, וכן מוכח במשנה ברורה (סימן תרט ס"ק כה) שאסר להעמיד בדבר המקבל טומאה מדרבנן, אפי' שבביאור ההלכה (רי"ש סימן תרל ד"ה ל"ג) כתב בהדיא כהריטב"א.

קודם המילוי מקבל טומאה, לאחר המילוי עולמית לא מקבל טומאה

ובערוך לנר (סוכה י"ב: תוס' ד"ה מהות דתימא) כתב ליישב הסתירה, דלאחר שמלאוהו שוב הוא דינו כפשוטי כלי עץ, אבל בחיצים נקבות מיירי שעדיין לא נתמלאו בברזל, דאם נתמלאו בברזל הם טמאים מדין יד לברזל כמו ידות אוכלים.

הגאון הנודע רבי נתן לוברט (שארית נתן, רמב"ם סוכה פרק ה הלכה ה) כתב שכן מבואר ברבינו חננאל (סוכה י"ב) שכתב כי החיצים נקבות טמאים 'עכשיו כיון שיש בו בית קיבול', ומשמע שאחרי שהם מתמלאים עולמית שוב הבית קיבול שלהם טמאים (מצד עצמם, אמנם הם טמאים מאחר וכלי עץ המשמש כלי ברזל מקבל טומאה מצד הכלי ברזל), וידוע שפעמים רבות דברי הרמב"ם הוא על פי דברי רבינו חננאל רבו של הר"י"ק.

וכן כתב כבר ברי"ז (סוכה י"ב) והובאו דבריו בשלטי הגיבורים (סוכה ו. ו) 'ואף על פי שאותו קבול עתיד להתמלאות בזכרות הברזל עד שלא מלאוהו הרי הוא ככל כלי קבול', ומשמע שאחרי שמלאו שוב אינו נחשב בית קיבול, והובאו דבריו בקהילות יעקב (סוכה סימן י, טהרות סימן ט), וכן יישבו עוד אחרונים (ראה בראשון לציון סוכה י"ב). וכן נראה כוונת הגאון הר"י"ק גיאת בהלכות סוכה (ה"ד בקובץ שיטות קמאי שם) שכתב 'ואף על פי שבית הקבול העשוי למלאות הוא דסופו להכניס בו חודו של ברזל כלי קבול הוא ופסול לסכה'.

ובשארית נתן (שם) כתב שכן גם מודיק לשיטת הרמב"ם, שלגבי חיצים נקבות כתב (שם) 'אף על פי שהוא עשוי להתמלאות בברזל, בית קיבול הוא ומקבל טומאה ככל כלי קיבול' ומשמע שעדיין לא התמלא בשום דבר לכן מקבל טומאה, אבל לגבי בקעת הנפחים כתב (שם) 'כיצד בקעת של עץ שחוקקין בה בית קיבול, ותוקעין בו הסדן של ברזל', ומשמע שהסדן כבר תקוע בבקעת.

ולפי חילוק זה הקורה שכבר קיבלה את התאורה של הלדים עולמית שוב אינה מקבלת טומאה. אמנם משאלת הראשונים ומיישוב הראשונים האחרים שאכן החיצים אינם עתידים להתמלא רק בשעת מלחמה, נראה דהיה פשוט להם כי מאחר והכלי עומד לשימוש של מילוי עולמי כבר מעתה הוא מקבל טומאה.

כלי העשוי להתמלאות ולהיות מונח במקום אחד אין זה בית קיבול

ועיין עוד בחזון איש (כלים כז סק"ג) שכתב לבאר שיטת הרמב"ם, ובתחילת דבריו כתב לבאר הטעם שאין כלים העשויים להתמלאות עולמית מקבל טומאה, וכתב כעין דברי הגר"ח הנזכרים לעיל, שכלי העשוי להתמלאות עולמית בדוחק באופן שאין כאן יותר כלי קיבול ודבר המתקבל, נעשו שניהם ליחידה אחת ממש וכמו

המשך בעמ' ה'

ורק שגם כלי עץ סתם שלא נעשה בכוונה לנחת, אם יש לו שוליים לישב עליהם על הקרקע כדי שלא יהא נוח להתלגלג, ומחזיק ארבעים סאה בלח שהן כוריים ביבש, אף הוא אינו מקבל טומאה מפני שחזקתו שעשוי לנחת. ולדבריו לימוד אחד הוא שכל שעשוי לנחת אינו מקבל טומאה, אלא שכלי המחזיק ארבעים סאה חזקתו עשוי לנחת.

אך הראב"ד השיג על הרמב"ם, שמנין לו שכלי שמחזיק פחות מארבעים סאה שנעשה על מנת שלא לטלטלו אינו מקבל טומאה, שאם למד זאת מהשלחן והמנורה שהקשו (חגיגה כו:), שהרי הם כלי עץ שעשויים לנחת, אף על פי שאינם מקבלין ארבעים סאה בלח, הלא משם אין ללמוד לשאר כלי עץ, משום ששלחן והמנורה היה איסור לטלטלם, ואין ללמוד משם לשאר כלי עץ שאין איסור לטלטלם. ומדבריו נראה שסובר שלא נאמר דין עשוי לנחת אלא באופן שמחזיק ארבעים סאה בלח וכורים ביבש או באופן שנתבאר כאן בגמרא, שיש איסור לטלטל כליים אלו ממקומם.

ובכסף משנה הקשה על דברי הראב"ד, מנין לו מה שכתב שיש איסור לטלטל השלחן והמנורה, ועוד שהרי מקור הלימוד הוא מההיקש לשק שאינו עשוי לנחת, ושק הרי אין איסור בטלטלו, וא"כ מהו שכתב הראב"ד שדווקא אם יש איסור בטלטלו אינו מקבל טומאה בפחות מארבעים סאה.

ועיין בשיח יצחק (חגיגה כו: ד"ה אלא) שכתב לבאר בדעת הרמב"ם שסובר שאין לחלק מסברא בין כלי שאסור לטלטלו ובין כלי שהאדם החליט שלא לטלטלו, שכשם שבכלי האסור לטלטלו גורם האיסור שיחשב עשוי לנחת, אע"פ שמצד עצמו הוא ראוי לטלטול ורק איסורא הוא דרביע עליה, כמו כן כלי שהאדם החליט לקובעו במקומו, וכיון שמצינו בשלחן שהיה נחשב כעשוי לנחת אילולי הפסוק 'השלחן הטהור' מכלל שהוא טמא, הוא הדין נמי בכלי שהחליט עליו שלא לטלטלו.

ומעתה לשיטת הרמב"ם יש לומר דהוי כלי העשוי לנחת ואינו מקבל טומאה. והגם שמהמקרים שהביא הרמב"ם (הלכה ב) לדין כלי העשוי לנחת היה נראה דהיינו דוקא בקורות כבודות כנידון השאלה שיש בהם מקום לחרוץ שלבב תאורה (ומיירי בקורות שהם ברוחב של 13 ס"מ על 13 ס"מ), כאשר קובע בפירושו את הסכך כלי עץ לנחת אפילו אינו כבד כל כך אינו מקבל טומאה.

וכן מבואר בשו"ת אבני נזר (אורח חיים סימן תעג) שדן במה שנהגו לערוך עצים לאורך ורוחב הסוכה עד נוצרו ריבועים רבים, ובכל מסגרת של ריבוע היו חורצים חריצים כדי לקבל בהם את הקני הסכך של אותו הריבוע, ועלתה השאלה האם חריצים אלו הם מקבלים טומאה, וכתב (שם אות ד) שהריצים שמקבלים את הסכך הם כלי עץ העשוי לנחת, ולדעת הרמב"ם אינו מקבל טומאה, אך כתב שלדינא יש לחוש לשיטת הראב"ד שהחמיר בכלי עץ העשוי לנחת,

בנידון דומה דן הגרי"ש אלישיב (קובץ תשובות חלק ה סימן קיד), בסוכה שמסככים אותה בקנים שמוחברים או מודבקים ללונסאות, וכתב שיש לדין בזה משום כלי עץ העשוי לנחת, הרי שאפי' סיכוך ארעי לטובה בלבד, ושאינו כבד כל כך כמו קורה שקשה לטלטלה, מאחר וכוונתו שיהיה כעת קבוע במקומו מקבל דין של כלי העשוי לנחת. אך כתב שם שהרי הראב"ד פליג, אלא שיש היתר נוסף עיקרי שהנקבים הם מעבר לעבר ואין להם שוליים שהם בית קיבול, ובוה רק הב"ח (סימן תרכט) מחמיר, יש לסמוך על שיטת הרמב"ם ולהקל.

מחובר לקרקע

אמנם באבני נזר (שם אות א) כתב עוד טעם להכשיר את החריצים שבמסגרות, כיון שמסגרות אלו נעשו לצורך הסיכוך שהוא מחובר לקרקע, אינם מקבלים טומאה אפי' קודם שנתחברו לקרקע, וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות כליים (פרק ט הלכה א).

צירוף שני הטעמים של מחובר לקרקע ושל כלי עץ העשוי לנחת

בחוט שני (סוכה עמוד ריא) כתב להקל בצירוף שני

הונה לפי המבואר בשו"ע וברמ"א (סימן תרכט סעיף ז) שסולם, וכן ספסל וכסא שמקבלים טומאת מדרס, אין לסכך בהם, וגם אין להניח על הסכך כדי להחזיק בהם את הסכך, הרי שלפי שיטת הפוסקים שטעמם משום שנחשב כבית קיבול, יש לדין אם לאסור גם הקורות עם הלדים כנ"ל, ואמנם לדעת הט"ז (ס"ק י) לדינא אין גזירה שלא להעמיד את הסכך בדבר שאינו ראוי לסיכוך שמא יסכך בו, אלא רק שלא להניח עם הסכך קורות אלו שהם פסולות, אבל לדעת המגן אברהם בביאור השני (ס"ק ט) לכתחילה חוששים שיש גזירה שלא להשתמש גם במעמיד שאינו ראוי לסיכוך, ולפי זה אין להשתמש בקורות אלו למעמיד.

ברם גם להרמב"ם שהקל בדין כלי קיבול העשוי להתמלאות, הרי אסר (סוכה פרק ה הלכה ה) סיכוך בחצים נקבות, ונתבאר לעיל טעמים שונים מדוע חמור החצים נקבות, ולביאור ספר המכתם התוס' רי"ד והמאירי החיצים מחוברים קבוע רק בשעת מלחמה, ואין זה נחשב עולמית, ולדבריהם הקורות שהתאורת לדים נקבעת בה לעולם נראה שישנא עולמית ממש ואין נחשב לבית קיבול לקבל טומאה. וכן לדעת רבינו חננאל הרי"ף גיאת והרא"י שכתבו שכל כלי העשוי להתמלאות עולמית אינו מקבל טומאה, ורק החיצים בטרם התמלאו מקבלים טומאה, הרי הקורה כבר יש בה את התאורה והיא אינה מקבלת טומאה.

גם לטעם של הראשון לציפון שהחמירה של חיצים משום שהבית קיבול שלהם משמש להם עצמם, הרי שהבית קיבול של הקורה משמשת לתאורה והיא דומה לסדן הנפחים המשמש לדבר אחר ולכן בעשוי להתמלא אינו מקבל טומאה, וכן גם לטעם החזון איש שהחיצים מטלטלים והם קרובים יותר להיות כלי, הרי הקורה אינה מטלטלת והיא דומה לסדן הנפחים שאינו מקבל טומאה באופן שעשויה להתמלא עולמית.

אבל לטעם הרב"ב משום שהחיצים הם גם קודם לכן כלי מצד עצמם, הרי גם הקורה היא כלי מצד עצמו. ולטעם הגר"ח שבחיצים נקבות לא נתבטל הכלי קיבול להיות כלי אחד והם רק יד לראש הבזול, כבר כתבנו שיש לחלק בין אופן שהקורה לא נעשית כלי אחד עם תאורת הלדים לבין אופן שהיא נעשית כלי אחד ממש, ויש לדין דבר. וכן לטעם השבות יעקב שכתב לחדש לולי דברי הראשונים שהחיצים נקבות אסורים רק מצד גזירה שמא יסכך גם בכלי קיבול גמור, הרי גם בקורה יש לחוש שמא יסכך גם בבית קיבול גמור, וגם לטעם הנודע ביהודה שכתב לחדש לולי דברי הראשונים שכלי קיבול העומד להתמלאות עולמית מקבל טומאה מדרבנן, הרי גם במקבל טומאה מדרבנן אין לסכך במעמיד.

אמנם דעת התוס' והרשב"א לדינא שכלי העשוי להתמלאות עולמית מקבל טומאה, והרי מצינו בפוסקים שפירשו את הכרעת השו"ע והרמ"א שיש להחמיר כשיטה זו. אולם נראה שעדיין יש לדין אם גדר קורות שמילאום בלדים הוא כסולם וספסל שעסקו בהם או שלהלכה יש לחלק ע"פ החילוקים הנ"ל בין סולם וספסל לקורות לדים גם לפי הכרעת השו"ע והרמ"א, ובפרט שגדולי רבותינו הפוסקים ובראשם האוה"ח הק' מצאו חילוק ברור בין הנידונים, ועל כן הבו דלא להוסיף על ספיקם ונידונם שלא נסתפקו והחמירו כי אם בסולם וספסל.

סוגית כלי עץ העשוי לנחת וכלי עץ המשמש לקרקע

כלי עץ העשוי לנחת

אכן נראה בלאו הכי יש לומר שהקורות אינם מקבלים טומאה, דהא הוי כלי עץ העשוי לנחת, וכל כלי עץ העשוי לנחת אינו מקבל טומאה (חגיגה כו:).

אלא ששיעור ששיערו חז"ל לעניין כלי עץ העשוי לנחת, שהוא בארבעים סאה בלח וכוריים ביבש, ואמנם הקורה הגם שהיא במשקל כבד, עדיין אין היא מחזקת כנ"ל. ובוה באנו לכאורה למחלוקת הרמב"ם והראב"ד, דהרמב"ם (כלים פ"ג ה"א) כתב שכל כלי עץ העשוי מעיקרו לנחת אפילו אינו מכיל ארבעים סאה, אינו מקבל טומאה.

באחרונים כתבו עוד חילוקים שונים. ג. ברדב"ז כתב לחלק שחצים נקבות הוא כלי במהותו ולכן גם בית קיבול שעשוי להתמלאות עולמית מועיל שיקבל טומאה, אבל תחתית הנפחים ביסודה היא גולם ואינה כלי כלל, ורק מפני שנקבע בה עולמית סדן אין די כדי לקבל שם של כלי. ד. בראשון לציפון כתב שחצים נקבות תפקידם לשמש כחץ, ובמילוי של ראש החץ הם ממלאים את יעודם, ולכן יש חשיבות לבית קיבול זה שהם יחשבו כלי, אבל תחתית הנפחים שאינה מועדת בעירה לסדן, לא נעשית כלי רק בגלל שהוא משמש את הסדן לעמוד עליו. ה. הגר"ח כתב לחלק כי תחתית הנפחים נעשה ממש לכלי אחד עם הסדן, ואין כאן מקבל ומתקבל, אבל חיצים נקבות הם רק בית היד של ראש הברזל של החיצים. ו. החזון איש כתב כי תחתית הנפחים שהיא קבועה במקום אחד ואינה מטלטלת גריע טפי ואינה נחשב כלי כאשר הבית קיבול שלה עשוי לקבל עולמית.

ויש שכתבו לחדש לולי דברי הראשונים שאכן חיצים אינם מקבלים טומאה מדאורייתא, ואפילו הכי הם פסולים לסיכוך. ז. לדעת הנודע ביהודה משום שהם מקבלים טומאה מדרבנן. ח. ולדעת השבות יעקב משום שאסור לסכך בבית קיבול עולמית שמא יסככו גם בבית קיבול גמור.

ההלכה בבית קיבול העשוי להתמלאות עולמית

בתרומת הדשן (סימן ז) סתם כדבר פשוט שסולם אין בו כלי קיבול, וכל מה שדן שמא נחשב מקבל טומאת מדרס מצד שדורכים עליו לעלות ולירד בו, וסיים שראה לגדול אחד שאסור לסכך בסולם. ונראה שכוונתו למהר"ל (מנהגים, סוכות סימן ז) שחשב בסולם משום טומאת מדרס. ולאכארה מתוך דברי תרומת הדשן שדן דווקא מצד טומאת מדרס, נראה שהיה פשוט לו כדעת רש"י הרמב"ם ותוס' בשבת שכלי קיבול העשוי להתמלאות עולמית אינו נחשב כלי.

דברי תרומת הדשן הובאו בבית יוסף (סימן תרכט) שסיים כי בשו"ת הרשב"א (שם) נסתפק בדבר, ועל פי זה פסק בשו"ע (שם סעיף ז) 'יש להסתפק אם מותר להניח סולם על הגג כדי לסכך על גביו', בדרכי משה נראה שכוונת הבית יוסף לטובת הרשב"א חלק א סימן קצו שם הביא שאלה בסולם שנוזק על הסכך האם הוא פוסל את הסוכה, וכתב שאפי' נאמר שהוא פסול לסיכוך אינו פוסל את הסוכה, ומשמע שנסתפק בדבר, אמנם בדרכי משה (שם) העיר כי בתשובה הקודמת של הרשב"א (שם סימן קצה) כתב כדבר פשוט שהסולם מקבל טומאה ופסול לסיכוך, וכתב שהרי כן היא גם דעת מהר"ל (שם), אמנם לכאורה חלוקים הדברים כי ברשב"א (שם) כתב שהוא מקבל טומאה מצד שיש לסולם בית קיבול, כי סבר כדעת תוס' בסוכה שכלי קיבול העשוי להתמלאות עולמית נחשב כלי. וכתב בשו"ת הרשב"א (שם) כי מה שמצאנו בכמה מקומות שסולם אינו מקבל טומאה, היינו באופן שאין לשליבות בית קיבול בסולם אלא שהם מסובבות את הסולם.

בעטרת צבי (שם) כתב שהספק של השו"ע הוא בצדדים של תרומת הדשן ומהר"ל האם בסולם יש קבלת טומאה של מדרס, אבל בט"ז (שם ס"ק ט, ובמשבצות שם) כתב שהצד שמקבל טומאה הוא משום שביית קיבול העשוי להתמלאות נחשב כבית קיבול לקבל טומאה ככלי, וכן ביאר בראשון הגר"א (שם), וראה גם במשנה ברורה (שם ס"ק כב), ואכן הבית יוסף עצמו ציין בהדיא לתשובת הרשב"א במיוחסות סימן רטו, שהיא תשובת הרשב"א חלק א סימן קצה, ומוכח שסבר כי הרשב"א (שם) לא הכריע לאיסור וכדעת הדרכי משה, אלא נסתפק בדבר וטעם צד האיסור משום שיש בו בית קיבול לשליבות. ומבואר לכאורה כי לדינא אין כלי שיש בו בית קיבול בעשוי להתמלאות עולמית הוי ספיקא דדינא, וברמ"א (שם) כתב כי לפיכך אין לסכך בהם ואין להניח אותם על הסכך כדי להחזיקו.

דין בית קיבול של הקורה החרוצה לקבלת פסי תאורת הלדים

ברכת 'לישב בסוכה' על היין בהבדלה

גמרות שדרך לקבוע על היין בלבד, וכתב שאפשר לפרש כי 'האור' מדבר באדם השותה לבדו וסברא דלא חשיב קבע, אבל בני חבורה שקבעו יחד לשתות ודאי הוי קבע גמור ובפרט לאותן מדינות שנוהגין לשתות יחד בקבע בלי שום אכילה דהוה ליה קבע גמור ובעי סוכה ולברך לישב בסוכה כן נראה לי להלכה, אבל למעשה ראוי להחמיר שלא לשתות בקבע אלא תוך סעודה לאפוקי נפשיה מפלוגתא'. והבוא דבריו במגן אברהם (שם סק"ה), וכתב שהוא הדין בשאר משקין שאפי' קבע אינו מברך מחמת הספק.

ובאליה רבה (שם ס"ק ג) הביא לדברי הלבוש והב"ח, וכתב: 'ודעת הלבוש וב"ח נראה עיקר, דשתיית קבע חשוב כאכילת קבע ממש ואין האכילה פוטרתו, וכהאי גוונא כתב בשבלי הלקט (סימן שמו) ותניא (סימן פד). גם סברת הלבוש נכונה, דאין כאן ברכה לבטלה כיון דהרבה פוסקים דמברך בכל כניסה'. ומפאת שיטות אלו פסק במשנה ברורה (שם) שראוי להזהר שלא לשתות יין או שאר משקין בדרך של קביעות מחוץ לסוכה, אלא שמחמת הספק גם אין לברך עליהם לישב בסוכה, אלא יש לפטורם בברכה על הפת או על הפת הבאה בכיסמין. וראה בביתור ההלכה (שם ד"ה י"ו) שהאריך בראיות שהביאו האם יש חשיבות לקביעות לשתית יין.

מה נחשב קביעות בשתיית יין

בהגדרה של קביעות לשתיית יין, כתב במחזור וויטרי (סימן שנט) 'כגון בני אדם ששותים בחנויות כל היום אסור'. ובתשובה מרבי אביגדור (שבלי הלקט, שיבולת שמו) כתב, 'אכילת עראי נמי ואפילו שתיה ביום טוב חשיבה קבע, הואיל ואדם קובע סעודתו ביין ומברך', וכן פסק שבלי הלקט (שיבולת שדמ), והבא באגור (סימן תתקע"ח). הרי שלשיטתם הדבר נבחן בהתאם לנסיבות ולא לפי כמות מסוימת.

אבל בספר המכתם (סוכה כו.) כתב 'מים אינו קבע אבל יין הוא קבע', וכן כתב הריטב"א (שם) שברביעית יין חייב בסוכה, ומשמע שלשיטתם אין הדבר תלוי ולא בשיעור השתייה שיהיה ברביעית יין, וכשם שבפת השיעור הוא בכביצה.

הבאנו את דברי הלבוש שתלה הדבר בשתייה מרובה, ואת דברי הב"ח שתלה הדבר בשתייה בחבורה, ונראים דבריהם כדעת מחזור וויטרי ורבי אביגדור, ומאחר וכל מה שכתבו המגן אברהם ואליה רבה להחמיר היינו את שיטת הלבוש והב"ח, נראה שאין חיוב להחמיר רק בדרך קבע ולא בשיעור של רביעית יין. וכעין מחלוקת זו מצאנו גם בפת הבאה בכיסנין, האם קביעות זה בשיעור כביצה או בשיעור של קביעות סעודה, כמבואר במשנה ברורה (שם ס"ק טז) שכתב שיש להתמיר.

לעיל הובא הספק של האור זרוע האם יש קביעות של שתיית יין בלי אכילה, או באכילת פירות בלבד עם היין, בנידון זה דן גם המאירי (סוכה כו.) והביא דעת יש אומרים שיש אין לו קבע בלי אכילה חשובה, וכאשר יש אכילה חשובה הרי כבר חשיבה בשיבה מצד האכילה, ושוב כתב שאפי' אכילה של פירות כאשר מצרפים להם יין נעשים חשובים ומחייבים בסוכה.

במוצאי יום טוב וכן במוצאי שבת חול המועד, כאשר מבדילים בסוכה, האם צריך לברך ברכת 'לישב בסוכה' על היין? תשובת מורנו הרב שליט"א:

דין ברכת לישב בסוכה

גדר מצוות הישיבה בסוכה מתבארת בשולחן ערוך (סימן תרלט סעיף א): 'כיצד מצות ישיבה בסוכה, שיהיה אוכל ושותה וישן ומטייל ודר בסוכה כל שבעת הימים, בין ביום בין בלילה, כדרך שהוא דר בביתו בשאר ימות השנה, וכל שבעת ימים עושה אדם את ביתו עראי ואת סוכתו קבע'.

מאחר שכך היא המצוה צריכים לברך כל פעם כשדר בסוכתו כדרך שהוא גר בביתו, ואכן כך היא דעת הר"ף (סוכה כב.) והרמב"ם (שופר פרק ו הלכה יב) שעל עצם הישיבה בסוכה צריכים לברך ואפי' אינו רק יושב בה כדרך שהוא יושב בביתו, אבל רבינו תם (מרדכי, סוכה סימן תשס"ה) חידש שמברכים רק על עיקר הקביעות של האכילה והשתיה הסוכה, ובהם פוטרים את השינה הטיוול ולימוד ושאר כל הדברים אותם יש לעשות בסוכה, וכתב בשו"ע (סימן תרלט סעיף ח) שכן המנהג.

וכיון שגדר המצוה היא לעשות את סוכתו קבע ואת ביתו ארעי, אכילת שהיה בדרך ארעי שאדם רגיל לאכול כך גם שלא בביתו אינו חייב לאכול בסוכה (סוכה כו.), והגם שיש מצווה להרבות בקביעות עיקר מקומו מגוריו בסוכה, והדבר מידת חסידות ומעלה חשובה (משנה סוכה כו: שו"ע סעיף ב שם), ודעת הרמב"ם (שופר פרק ו הלכה ו) שמי שמקפיד לשתות אפי' מים בסוכה הרי זה משובח, על כל פנים ברכת אשר קישנו וציונונו על המצוה מברכים על אכילה שמוצאים לעשותה בסוכה ולא על תוספת הידור, אמנם לדעת הר"ף והרמב"ם הגם שאינו יכול לברך מצד האכילה שהיא ארעית ואין בה קיום מצוה, אם ישהה מעט בישיבה יכול לברך מצד הישיבה בסוכה.

ברכת לישב בסוכה על שתיית יין בדרך של קביעות

להלכה (סימן תרלט סעיף ב) מותר לשתות מים ויין ולאכול פירות חוץ לסוכה, וברמ"א ביאר שהיינו אפי' אכילה או שתיה בדרך קבע, וביארו האחרונים שדברי הרמ"א הם גם בקביעות על היין, וכן נראה דעת הבית יוסף (שם) שהשוה קבע על היין לקבע על הפירות, וכן מוכחת דעת הדרכי משה (שם סק"ד).

אבל בלבוש (שם סעיף ב) כתב שהיינו דווקא כששותה יין לצמאו, אבל אם קבע לשתות הרבה ודאי הוה קביעות וצריך סוכה, וטוב להחמיר. וגם לענין הברכה כתב הלבוש שנראה לברך, שהרי גם לדעת רבינו תם מן הדין היה לו לברך בכל פעם שנכנס אלא שקבעוה על האכילה, וא"כ למה לא יברך גם על שתייה של קבע שקובע עליה וכמו שמברכין על האכילה.

בהגהת אושר"י (סוכה פרק ב סימן יג הגה ד: אור זרוע הלכות סוכה סוף סימן שא) הסתפק במי ששותה יין או שיכר עם פירות או בלי פירות אבל אינו אוכל עימם פת או ליפת, האם מכיון שאין דרך לשתות יין בלי לאכול פטור מסוכה, או מכיון שפעמים אדם שותה יין רק עם פירות חייב גם בזה בסוכה. ובב"ח תמה על דבריו (שם) שהרי מצאנו בכמה

הטעמים יחד, וזה לשונו: 'קורות עץ שעושים בהם נקב כדי לתחוב בהם מסמר עץ לחבר בו הקורות, נראה שאין זה חשיב כלי לקבל טומאה ע"י הנקב ההוא, כיון שהוא כלי העשוי לנחת, ועוד דבתלוש אינו משמש לכלי ובמחובר אינו מקבל טומאה, ואף אם אינו מחובר ממש לקרקע, מ"מ הוי דרך בנין ואינו צורה של כלי'.

וכן כתב בספר ארחות רבינו (ח"ב עמוד ריד, סוכה אות ד) 'ששאלו את מרן החזו"א זצוק"ל עמודי סוכה העשויים באופן שאחד נכנס בנקב השני שנעשה כבית קבול ועל זה נשען הסכך אם לא הוי כמעמיד כדבר המקבל טומאה כדן סולם, (ענין חזו"א או"ח סי' קמג ס"ק ו). והשיב מרן שזה לא מקרי כלי עם בית קבול שמקבל טומאה אלא דהוי כלי עץ העשוי לנחת, ועוד דנעשה לקבלה בבנין. ובשנת תשכ"ג דבר אתי מו"ר (-הקהילות יעקב) בנדון זה, ולא הזכיר את מרן החזו"א כנראה לא ידע מהנ"ל, ואמר לי דזה ודאי כשהסוכה מחוברת לקרקע לא מקרי כלי ראוי לקבל, ואם אינה מחוברת לקרקע גם כן נוטה דעת מו"ר (-הקהילות יעקב) שאינה מקבלת טומאה משום דלא נעשה לטלטל ממקום למקום, מ"מ החמיר שיקשרו את הסוכה לעמוד המחובר לקרקע'.

והיינו שהחזון איש הקל משני טעמים א. כלי עץ העשוי לנחת. ב. שנעשה לצורך מחובר לקרקע. והקהילות יעקב החזיק שכדי להחשב משמש לקרקע צריכים שיהיה ממש מחובר לקרקע, אמנם בחוט שני מבואר שאין צריכים לחבר ממש, ודי בזה שהוא משמש לקרקע, ועוד מבואר שהקהילות יעקב חשש שלא לסמוך על הטעם של כלי עץ העשוי לנחת בלבד, וכבר נתבאר שגם האבני נזר והגר"ש אלישיב לא סמכו להקל באיסור מעמיד מטעם כלי עץ העשוי לנחת בלבד.

האם החריצים לתאורת הלה נחשבים בכלל לבית קיבול

עוד נראה שכאשר התאורה אינה עומדת שם מכה לחץ אלא מכה הדבקה או הברגה, הרי שאין החריץ משמש ככלי קיבול לתאורה אלא רק כמקום להסתיר בו את גופי תאורה, והחריץ אינו קובע לקורה שם כלי, ולכן כל הנידון הוא דווקא כאשר התאורה עומדת שם על ידי לחץ, וגם בזה יש לדון, שהרי אין הדבר עומד מצד הכלי קיבול שלו, אלא מצד הלחץ שבו, וכיוצא בזה דן החזון איש (אורח חיים סימן קמג ס"ק ו) מדוע יכות הסולם הם כלי קיבול, והרי השליבות אינם עומדות מכוח שולי הכלי קיבול אלא רק מכה צדדיו, וכתב ליישב בשני פנים. א. שכיון שיש לו שולים אפי' שמטלטלו מכה צדדיו נחשב ככלי קיבול, ולפי זה גם בנידון דידן מכיון שיש לו כלי קיבול, אפי' שהוא מוחזק בלחץ שולי צדדיו נחשב ככלי קיבול. ב. ועוד שפעמים הסולם מוטח על צידיו, ואז השולים משמשים כלי קיבול. ודבריו צריכים ביאור, שהרי הדבר כבר עומד מכוח הלחץ ומה יתן ומה יסיף מה שיש לו שולים, ובכל אופן בנידון דידן שהקורה אינה מטלטלת על צידה בשום פעם אינו נחשב כלי קיבול ואינו מקבל טומאה.

ועוד יש מקום קולא באופן שהחריצים ממשכים מצד לצד, שאז הגם שהתאורה עומדת בלחץ החריץ, הרי למעשה אין שם כל מציאות של בית קיבול של כלי, אלא שהמשבצות זהב (סימן תרכ"ט ס"ק ט) כתב שיש להסתפק בזה, וביאר בשער הציון (שם ס"ק מה) משום דדמי לכלי קיבול.

להלכה:

א. בכלי קיבול העשוי להתמלאות עולמית, נחלקו הראשונים האם הוא נחשב ככלי קיבול לקבל שם 'כלי לקבלת טומאה, ולגבי סולם ופסוק, פסקו השו"ע והרמ"א שיש להחמיר, וכתב המגן אברהם שלכתחילה אפילו מעמיד לסכך אין לעשות מכלי זה. ויש לדון אם קורות שיש בהם לדים דומות לסולם, אך בלא"ה יש להתירן מטעמים אחרים:

ב. קורות אלו שאינם עומדות לטלטול הם לדעת הרמב"ם 'כלי עץ העשוי לנחת', אך לדעת הראב"ד כיון שאין בהם כלי קיבול של ארבעים סאה בלח וקורים ביבש, אינם בכלל דין כלי עץ העומד לנחת ומקבלים טומאה, ולדינא כתבו האחרונים שיש לחוש לשיטת הראב"ד.

ג. קורות אלו משמשים כבניין המחובר לקרקע ולכן אינם 'כלי לקבל טומאה, וכתב בחוט שני שאפי' אם אינם מחוברים ממש לארץ נחשבים משמשים לקרקע, אבל בארחות רבינו הביא שהקהילות יעקב סבר שיש לחבר לארץ. ולכן לדינא מותר להשתמש בקורות אלו.

ד. כל זה באופן שחץ החריץ הוא שמחזיק את תאורת הלהים, אבל אם תאורת הלהים מוחזקת בהברגה או בהדבקה, הרי שהחריץ הוא רק מקום פנימי יותר כדי להסתיר בו את הגופי תאורה, וכלל אינו 'כלי המחזיק את התאורה, ואין כאן נידון של בית קיבול כלל.

ה. באופן שהחריצים נמשכים ומפולשים מצד לצד שאינם יכולים להחזיק דבר לח, אין זה כלי כלל, אך כתב בשער הציון בשם המשבצות זהב שיש להסתפק לדינא אחרי שחריצים דומים לכלי קיבול.

חיוב סוכה וברכת לישיב בהבדלה - דעת הגרש"ז אויערבאך

למבואר שיטת השולחן ערוך והרמ"א שאפי' קבע לשתות יין אינו חייב בסוכה, ואם אינו חייב גם אינו יכול לברך לישיב בסוכה, וגם לשיטת הראשונים והאחרונים שאם קבע על היין חייב בסוכה, רובם פירוש שהיינו בדרך של קביעות וכגון שתיה מרובה או בחנות של יין או בחבורה, אבל לא כל שתיה של יין, ורק שיטת המכתם והריטב"א שכל שתיה רביעית יין חייב בסוכה, ואם כן היה צריך להיות דין פשוט שאין לברך לישיב בסוכה על היין של ההבדלה.

אבל בלוח ארץ ישראל להגאון רבי יחיאל מיכל טיקוטינצקי הביא שיש שמברכין בהבדלה לישיב בסוכה, ויש שאין מברכין שאין שתיית היין של ההבדלה קביעות, אלא מברכין אחר כך על מזונות ומכוונים גם על השינה וישיבת סוכה בלילה. ושני המנהגים צריכים ביאור, לא מבעי המנהג הראשון לברך על שתיית ההבדלה, אלא גם המנהג להקפיד לפטור במיני מזונות צריך מאחר ובהבדלה שותים רק רביעות או אפי' פחות מרביעית, ואין חיוב סוכה בשתיית יין ארעית לכולי עלמא.

עוד יש להעיר על המנהג שכתב לכולי עלמא שמברכים לישיב בסוכה בין הברכה על היין לשתיה, שהרי הטור (סימן תרמ"ג) הביא את שיטת הרא"ש שמברכים אחרי ברכת המוציא, וכתב הבית יוסף (שם) שהמנהג היה לברך קודם האכילה, והקשה והרי יש לדבר משום הפסק בין הברכה על הפת ובין האכילה, וכתב כי לפי שהברה מגיעה על האכילה אין הדבר נחשב כהפסק, ומכאן שאם יש ספק האם אכילה זו חייבת בברכה, אין להפסיק בברכה על הפת הבאה בכיסנין.

ובמי שאוכל הפת הבאה בכיסנין בשיעור כביצה, וכדי לצאת מידי ספק שהרי לא קבע סעודה, כתב המשנה ברורה (סימן תרל"ט ס"ק טו) שיששה בישיבתו ואז יתחייב מעיקר הדין גם לרבינו תם בברכה על הישיבה, ואם כן לא יהיה חשש ברכה לבטלה. ופסק הגרש"ז אויערבאך (שמירת שבת כהלכתה, חלק ב פרק מה הערה מה; ובספר שיח ההלכה פסקי הגרש"ז סוכות אות 1) שמאחר והברכה מגיעה בתורת וודאי רק מצד הישיבה ולא מצד האכילה, אין להפסיק בין הברכה לאכילה בברכת לישיב בסוכה, אלא יקדים לברך לישיב בסוכה קודם הברכה על הפת הבאה בכיסנין.

ושוב נשאל הגרש"ז אויערבאך (שמירת שבת כהלכתה, חלק ב פרק נח הערה א) שאם כן מאחר ויש ספק האם שתיית היין של ההבדלה מחייבת בסוכה, מדוע המנהג לפי כולם לברך לישיב בסוכה בין הברכה על היין לשתיה, ולכאורה יש להקדים את הברכה ללפני ברכת ההבדלה או קודם אכילת המזונות, ונראה שעיקר השאלה היא לפי המנהג השני לחשוש שאין חיוב סוכה רק מצד היין של ההבדלה.

והגרש"ז השיב: 'דאולי יש לחלק מהתם דבשלמא אכילת מזונות היא ארעית דהרי יש בני אדם שאוכלים ברחוב, ולכן אם אוכל מזונות לא יברך רק אחרי שאכל קצת, כיון שאין כ"כ קביעות והיותה הפסק, אבל הבדלה לא מצאנו שאדם יבדיל על הכוס ברחוב, ולכן הוה קביעות טפי לחייב בסוכה ולא הוה הפסק בין הברכה לשתיה, ומכל מקום עדיף טפי להקדים ברכת לישיב בסוכה לפני ברכת בורא פרי הגפן'. ונראה כוונתו שמעיקר הדין יש לכולי עלמא חיוב גדול לברך על ההבדלה עצמה, ומאחר ויש חיוב גדול לברך כבר על היין של ההבדלה, אין לחוש להפסק בברכת לישיב בסוכה. וכתב בשמירת שבת כלכתה שנראה שטוב יותר לאכול מזונות ולברך לישיב בסוכה קודם אכילת המזונות, ושכן היה נוהג הגרש"ז אויערבאך בעצמו.

ובספר שיח ההלכה (פסקי הגרש"ז סוכות אות 2) כתב שהגרש"ז השיב לו כי 'למעשה אפשר לברך לישיב בסוכה לפני הבדלה גם בלא אכילת מזונות אחר כך, דהבדלה מקרי קביעות ואין עושים הבדלה בשוק ומקומו בבית. ובצירוף שיטת הגר"א (מעשה רב סימן ריח) שמברכים בכל כניסה לסוכה לישיב בסוכה (ובדעת הרי"ף והרמב"ם), אלא דעדיף אם אפשר לאכול מזונות לאחר הבדלה'. וראו גם במנחת שלמה (חלק ב סימן נח אות לח).

גם הגרש"ז וואזנר (שבת הלוי חלק 1 סימן מב) הביא את מנהג כמה מדינות לברך לישיב בסוכה על היין של ההבדלה גם בלי אכילת מיני מזונות, וביאר משום ששתיית היין של ההבדלה היא קביעות, אך סיים שאנו אין נוהגים כן.

על שיטת הגרש"ז יש הקשו (שו"ת רבבות אפרים חלק א סימן תרח; הלכות חג בחג סוכה חלק ב עמוד כא הערה 18) מדברי מהר"ש אבוהב (שו"ת דבר שמואל סימן ט"ו) שהביא לדברי כנסת הגדולה (שירי סימן תרס"א ס"ק א) שכתב שכיון שאפי' את היין של הקידוש אסור לשתות בלי סוכה, יש לסדר את ברכת לישיב בסוכה בקידוש על היין, וכתב הדבר שמואל כי מאחר ואין חיוב לשתות יין בסוכה, אין לנו מקור לסדר את ברכת לישיב בנוסח הקידוש על היין, ויש לחוש להפסק בין השתיה לברכה. במשנה ברורה (שם סק"ט) הביא לשני השיטות, וביאור טעם כנסת הגדולה כתב כי מאחר והקידוש של יום בא מחמת הסעודה, כבר הקידוש נחשב כאכילת קבע וחייב בסוכה, ולכן צריך לברך. ולדברי הגרש"ז שעצם זה שלא עושים הבדלה בשוק מהווה סיבה להגדיר את ההבדלה כשתיה של קבע, הרי גם קידוש של יום אין גיילים לעשות בשוק, ומצד עצמו ראוי לו להיחשב שתיה של קבע. אמנם הגרש"ז בא ליישב טעם המנהג, ואפשר שהמנהג חולק על המבואר במשנה ברורה, וראה עוד לקמן.

בהליכות שלמה (פרק ט ארחות ההלכה הערה 85) הביאו את מנהג הגרש"ז עצמו, שברך לישיב בסוכה לפעמים קודם ברכת בורא פרי הגפן ולפעמים קודם אמירת 'כוס ישועות אשא', ושלאחר שתיית היין הביאו לפניו בדרך כלל מיני מזונות. אך הקפידו שלא להביא לפניו את המזונות קודם לשתית היין, וכמבואר בשולחן ערוך (סימן רצ"ט סעיף ט) שהבא לסעוד לאחר ההבדלה לא יביאו לפניו רק אחרי ההבדלה, שהרי מן הדין יש להקדים את הברכה על הפת והמזונות, ואם כבר הביאו יש לכסותו עד אחר שתיית יין ההבדלה, עיי"ש.

דעת הפוסקים בנידון

בהליכות רבי ישראל יעקב פישר (הליכות אבן ישראל פרק 14 הערה 24) כתב, כי כיון שמחמת הספק צריך לברך לישיב בסוכה, שוב אין לחוש להפסק ושלא כדעת הגרש"ז אויערבאך, ולכן יש לברך לפני השתיה, אבל מחמת הספק נהג לאכול אחר

כך מיני מזונות.

גם בחוט שני (סוכה עמוד רמ"א) סבר שאמנם שתיית יין הבדלה נחשב לקביעות על היין ולא לשתיה ארעית, אך מאחר וגם בזה נחלקו הפוסקים, לצאת ידי ספק יאכל המבדיל את אדם מיני מזונות אחרי ההבדלה, וכתב כי מאחר ומצד הספק צריכים לברך על היין לישיב בסוכה, שוב אין זה הפסק, ושוב הקשה מדין הקידוש ביום שהובא לעיל שהמשנה ברורה חשב להפסק לולי הטעם שהקידוש הוא תחילה הסעודה, ויישב שגם בהבדלה כדי להתיר את אכילת המזונות צריכים להבדלה, נמצא היין הוא חלק מהסעודה.

גם רבי משה פיינשטיין (שמעתא דמשה חלק ג, שמועות משה עמוד תג) נהג לברך אחרי השתיה ולא חש להפסק, והוציא בזה ידי חובה את סעודת מלוה מלכה שאכל לאחר שעה, ונראה שסבר לחוש שמא אין חייבים לברך על היין של ההבדלה לחוד, אבל לא חשש להפסק בברכת לישיב בסוכה.

בשו"ת רבבות אפרים (חלק ג סימן תכד אות ד) הביא בשם הגר"ש אלישיב לחוש להפסק בברכת לישיב בסוכה, וכן כתב בתל תלפיות (חלק סה עמוד קה) משם הגר"ש אלישיב שאין להפסיק בין ההבדלה לשתיה בברכת לישיב בסוכה, והביא ששאל גם מרבי חיים קנייבסקי שהשיב לו כן, ואמר לו כי נראה שהמנהג לברך משום שנהגו לאכול מיד אחר כך סעודת מלוה מלכה, וכיון שההבדלה מתירה את האכילה, היא דומה לקידוש של יום שכיון שהוא מתיר את האכילה של אחר כך הוא שייך לעולה ויש לו חשיבות לברך עליו לישיב בסוכה.

בשו"ת רבבות אפרים (חלק א סימן תכח) הביא שמנהג העולם לברך על היין של ההבדלה לישיב בסוכה, וכתב שלכאורה אכן שתיית היין של הבדלה ראויה להיחשב קבע, אבל גם בקבע נחלקו האחרונים, וכתב שלכן יש לאכול אחר כך מיני מזונות, והביא משם כמה גדולים שאכן לא בירכו לישיב בסוכה, אבל שוב הביא שהעידו לפניו שהחזון איש היה מברך לישיב בסוכה, וסיים שהנוהגים לברך יש להם על מה לסמוך וכל שכן כאשר הם שוהים מעט ומקיימים מצווה ישיבה בסוכה.

אמנם בספר חג בחג (סוכות חלק ב עמוד כב הערה 18) גם הביא מרבי חיים קנייבסקי שהחזון איש היה מברך בשעת ההבדלה אפי' שלא אכל מזונות, אבל כתב כי רבי חיים ביאר לו את טעמו של החזון איש משום שנהג כהכרעת הגר"א לסמוך על הרי"ף והרמב"ם לברך כל פעם שיושב בסוכה, ושכן הורה גם לו עצמו לנהוג כהגר"א בנידון זה. ואם כן לנוהגים שלא לברך על כל ישיבה בסוכה, אין לסמוך כהכרעה על הנהגת החזון איש בעניין היין של ההבדלה.

ולאידך גיסא רבי עובדיה יוסף בספרו יחוה דעת (חלק א סימן סה) הכריע כעיקר דעת השולחן ערוך והרמ"א שאפי' קבע עצמו על היין אינו חייב בסוכה, ולכן פסק שכלל אין צריכים לעשות את ההבדלה בסוכה, וכל שכן שאין לברך עליה ברכת לישיב בסוכה.

להלכה:

נחלקו הראשונים והאחרונים בשתיית יין בדרך של קביעות האם חייב בסוכה, וכתב המשנה ברורה (סימן תרל"ט ס"ק יג) שלכן אין לשתות בדרך קבע מחוץ לסוכה אבל גם אין לברך ברכת 'לישיב בסוכה', ואם כן אפי' אם הבדלה מחשיבה את שתיית היין לדרך קביעות ומספק יש לשתות בסוכה, אכתי מספק אין לברך לישיב בסוכה'. גם בקידושא רבא ביום השבת שיש שאין נוטלין לידים תיכף אחר הקידוש, אין מברכים אלא מאחר שאוכלים אה"כ מזונות, אבל לא מצד שתיית יין הקידוש לחוד (כמבואר במשנה ברורה סימן תרמ"ג סק"ט).

למעשה רבים מהפוסקים נהגו שלא לברך לישיב בסוכה, ואחרים הקפידו לאכול מזונות מיד אחרי ההבדלה כדי להוציא עצמם מידי ספק. אמנם מנהג רבים הוא לברך בהבדלה לישיב בסוכה אפי' שאחר כך אינו אוכל מזונות, וביארו האחרונים הטעם לפי שההבדלה קובעת חשיבות רבה לשתית היין לחייב בסוכה.

עוד נחלקו האחרונים מתי לברך ברכת לישיב בסוכה, שהגרש"ז אויערבאך חשב דמאחר ואין וודאי שיש חיוב ברכת לישיב בסוכה על היין של ההבדלה, ראוי יותר שלא לעשות הפסק בין ברכת הגפן לשתית היין אלא לברך קודם ההבדלה, וכן נהג בעצמו. וכן סברו גם הגר"ש אלישיב והגר"ח קנייבסקי, מאידך מנהג ירושלים וכן דעת הגר"מ פיינשטיין והגר"י פישר והגר"נ קרליץ שאין לחשוש בזה להפסק.

לכן לדינא, מי שמנהג אבותיו בידו לברך על היין של ההבדלה אפי' בלא אכילת מזונות, רשאי לסמוך על מנהגו לברך, אבל מי שאין בידו מנהג יש לו לחוש לספק ברכות ולכן יאכלו מיני מזונות או סעודת מלוה מלכה תיכף למצוות הבדלה, וגם בלאו הכי לעת כזאת, מן הראוי להזמין אושפיזין עילאין ולהיסב לסעודת מלוה מלכה, אחר שהוא מוצ"ש, ובזה זוכה לקיים ב' מצוות. ובאופן זה ברור ופשוט שיכול לברך 'לישיב בסוכה' על היין שהבדיל, ותיכף ליטול ידיו לסעודה. ורק שיש להביא את המזונות או הסעודה רק אחרי שתיית היין של ההבדלה, וכמבואר בשו"ע (סימן רצ"ט סעיף ט). ולמנהג ההולכים בדרך הגר"א לברך כל פעם שיושבים בסוכה, בלאו הכי יכולים לברך באופן שיושבים בסוכה.

גם בשאלה מתי לברך לישיב בסוכה, מי שמנהג אבותיו לברך אחרי ההבדלה וקודם השתיה, יש לו על מי לסמוך, אבל מי שאין בידו מנהג עדיף לו לחוש להפסק, ולכן יברך לישיב בסוכה קודם ההבדלה או אחר השתיה וקודם אכילת המזונות.

עוד ראוי להעיר כי בפסק זה דנו רק בשאלת ההבדלה עצמה, אבל פעמים שההבדלה נעשית מיד אחרי סעודה שלישית ותפילת מעריב שלפניה, ופעמים שהברכה שקודם סעודה שלישית עולה גם ליינ של ההבדלה, ואין המקום להרחיב בנידון זה, וראו במנחת יצחק (חלק ט סימן קס"ג).

קשירת הסכך באזיקונים

הסערה לא היתה הסוכה פסולה בעצם ע"י שדבר שמקבל טומאה העמידה, כי כל סוכה היכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה כשרה היא אלא שאינו יוצא בה ידי חובה ישיבת סוכה בעת הסערה כיון שבאותה שעה אינה יכולה לעמוד רק ע"י שהחזיקה בדבר המקבל טומאה, ממילא ה"ל כשעה שגשמים רבים יורדים, שאינו מקיים מצות סוכה בעת הגשמים, ואחר שכלו הגשמים הוא יושב בסוכתו ומקיים מצות סוכה, וכן הוא גם ברוח סערה.

חיבור הסכך ע"י קורה מעליו וקורה מתחתיו וחיבורם יחד באזיקונים

מותר לחבר קורה מעל לסכך שמניחים כדי שלא יעוף הסכך ברוח, עם קורה שנמצאת מתחת לסכך באזיקונים כדי שהסכך לא יזוז ממקומו, מאחר וקושר את הקורה שמעל הסכך ולא את הסכך עצמו, וגם ללא הקשירה באזיקונים הסכך עומד ברוח מצויה דיש עליו קורה שמחזיקה אותו. ועוד טעם להתיר באופן זה, אפילו אם ללא האזיקון הרוח שתכה בסכך תעיף גם את הקורה, לפי שהאזיקון אינו מעמיד את הסכך עצמו, אלא רק מחזיק את הקורה התחתונה לקורה העליונה כדי שהם יחד יכבידו את הסכך שלא יעוף ברוח מצויה, וממילא האזיקון הוא רק 'מעמיד' דמעמיד. וכבר נבאר הכרעת רוב הפוסקים שאין לחוש במעמיד דמעמיד.

חיבור הסכך באופן שאינו יכול לזוז כלל

בתוס' ריש סוכה (ב. ד"ה ב) כתבו שהסכך צריך להיות בדרך ארעי, ולכן אין להתקין את הסכך מנסרים המחוברים במסמרים באופן שלא יכנסו הגשמים, וכתבו התוס' שטעם זה אין חיוב להתקין את הסוכה באופן שלא יכנס הגשם, שהרי סכך כזה יהיה בדרך קבע והסכך צריך להיות בדרך ארעי.

בדברי התוס' יש מקום לבאר, כי מה שתיקנו את הסכך בדרך שאין הגשמים נכנסים הוא מה שמחשיב את הסכך לדרך קבע, או שצירוף שני הדברים שהתקין במסמרים וגם אין הגשמים נכנסים גורם שיחשב דרך קבע, אבל אם רק מחזק את הסכך שלא יזוז במסמרים אבל הגשמים נכנסים לסוכה אין סוכה כזו יכולה להיחשב לדרך קבע, אבל בספר האגודה (שם) לא הזכיר מעניין הגשמים, ורק כתב שאין לחבר נסרים במסמרים שזה סכך בדרך קבע, ומשמע שדבר אינו תלוי במה שאין הגשמים נכנסים אבל רק במה שהסכך מחזק במסמרים שלא יזוז, ובמגן אברהם (סימן תרכ"ב ס"ק ב) הביא לדבריו.

ולפי זה יש לדון אם קושר את הסכך באופן כשר, אלא שמעתה כלל אינו יכול לזוז האם זה כשר לסיכוך, או שנחשב כדרך קבע. שאלה זו נשאלה מהגר"ש אלישיב (פסקי שמועות סוכה עמוד לד) שהשיב, שכל דברי התוס' נאמרו בנסרים שהם דומים לתקרה וכאשר מחזקים אותם במסמרים הם נעשים ממש בדרך קבע, אבל הקושר קנים אפי' אינם יכולים לזוז לא נעשה בכך לדרך קבע ולכן בוודאי מותר. ובענין חילוק זה השיב גם הגר"ג קרליץ (שם) שאין דרך לבנות בית עם קשירת חוטים. וכן כתב בשבט הלוי (חלק ו סימן צג). אבל ראה באבן ישראל (ח"ח סימן מד) שכתב דלדינא צריך לחוש ולא לקשור את המחצלת לדפנות דבעינן שיהיה הסכך יכול להטלטל.

האם אחרי הוצאת האזיקונים צריכים לנעוץ את הסכך

ונהג נשאלתי עוד בכגון דא, אם קשר הסכך באזיקונים, שהם דבר שאין גידולו מן הארץ, ואח"כ נודע לו שאין להעמיד הסכך ע"י אזיקונים ורוצה לקשור את הסכך בדבר שאינו מקבל טומאה, אם כאשר שמחרר את האזיקונים צריך לנעוץ את כל הסכך שלא יהיה בגדר 'תעשה ולא מן העשוי' הפוסל בסוכה.

בשולחן ערוך (סימן תרכ"ט ס"ק ב) כתב לגבי העושה סוכתו תחת האילן, דאם קצץ אח"כ את האילן להכשירו ולהיות הוא עצמו חלק מהסיכוך, כשר והוא

ברזל היינו באופן שהמסמרים משמשים רק כמעמיד דמעמיד ולא מחזיקים את הסיכוך באופן ישיר, וסיים שכן עיקר, ולדבריו הסכים בבאור הגר"א (שם).

במשנה ברורה (שם ס"ק ב) הביא לשיטת הט"ז והמ"ג ביישוב הראשון, ושוב הביא לדברי המגן אברהם ביישוב השני, וכתב שכן העתיקו כמה אחרונים (דרך חיים, הגר"ג, בגדי ישע, ח"י אדם) לדינא דלכתחלה יש לזוהר שלא להעמיד הסכך בדבר המקבל טומאה. וזוהר למדנו שלא להעמיד הסכך על גבי דבר המקבל טומאה, אמנם מעמיד דמעמיד שרי, ולכן מותר לחבר את הדפנות בברגים מברזל או באזיקונים. וכן את הקורות עליהם מניחים את הסכך, מותר לחבר לדפנות על ידי ברזלים או אזיקונים.

אמנם, כידוע דעת החזון איש (סימן קמ"ג אות ב) שלפי מה שנהגו המדקדקין להחמיר שלא להשתמש במעמיד הפסול לסיכוך, אין לחלק בין מעמיד ובין מעמיד דמעמיד ושניהם צריכים להיות מדבר שאינו מקבל טומאה, אלא שגדולי הפוסקים (הגר"ש אלישיב קובץ תשובות חלק ד סימן פא, מנחת שלמה תניינא סימן נה, שבט הלוי חלק ט סימן ס, ועוד) הקשו על ראיות החזון איש, ועוד הביאו ראיות הפוכות מדברי הראשונים שמוכח מהם כחילוק של המגן אברהם והגר"א, וגם רוב קהילות ישראל לא נהגו מעולם להחמיר כן.

הדין כאשר הסכך עומד ברוח מצויה גם בלי המעמיד

אכן, באופן שהסכך יכול לעמוד ברוח מצויה גם ללא המעמיד שמקבל טומאה, יש לדון אם המעמיד פוסל להסכך או לא. והנה בחזון איש כתב (שם) כי 'אם הכלונס נסמך על הכותל ומחזקו במסמרים שלא ישמט ממקומו בשעת עריכת הסכך עליו, לית לן בה כיון שעומד בלא המסמר'. אלא שיש לחלק כי שם רק בשעת בניית הסוכה הכלונס זקוק למסמר. אבל לדינא אין לחלק, שכיון שהסוכה כבר כשרה מאחר שהיא עומדת ברוח מצויה, מותר להוסיף לחזקה גם נגד רוח שאינה מצויה, וכמבואר במשנה (סוכה כא): שרבי יהודה אוסר דווקא בסיכוך שאינו עומד בלי המעמיד המקבל טומאה. וכן פסקו לדינא בחוט שני (סוכה עמוד ר"א) ובשבט הלוי (חלק ו סימן עד).

בשו"ת בצל החכמה (ח"ה סימן מד) הרחיב בנידון וכתב דאין המעמיד פוסל אלא דווקא כשאין הסכך יכול לעמוד כלל בלי דבר המקבל טומאה המחזיקו, וכהך השומקן סוכתו בכרעי המטה (סוכה כא): דקאמר בגמ' (שם) לחד מ"ד שהטעם מפני שמעמידו בדבר המקבל טומאה, שאם ינטלו כרעי המטה הסכך נופל ואין כאן סוכה כלל, ומ"מ בודאי שכן הדין גם ביכול הסכך לעמוד בלי דבר המקבל טומאה המחזיקו אלא שאינו יכול לעמוד ברוח מצויה, גם בזה הסוכה פסולה כשמחזיקו ומעמידו בדבר המקבל טומאה, דכיון שאינו יכול לעמוד ברוח מצויה ה"ל כעומד ליפול מיד ורק דבר המקבל טומאה מעמידו, נמצא ה"ל מעמיד בדבר המקבל טומאה ופסול, אבל כשהסכך יכול לעמוד ברוח מצויה אלא שחושש שמא תהיה רוח סערה רוח שאינה מצויה והיא תפוז את הסכך או שייסרנו לגמרי מע"ג הסוכה וישאר בלי סוכה, ושוב גם אחר שתקום סערה לדממה והיה אפשר לו לקיים מצות סוכה לא יהיה לו סוכה, ולכן הוא קושר את הסכך אל הכלונסאות לחזקו שלא ישאנו הרוח, בזה הסוכה כשרה גם אם יקשור את הסכך בדבר המקבל טומאה.

הדין בשעת הרוח שאינה מצויה

ומ"מ כתב בשו"ת בצל החכמה (שם) דבשעה שרוח סערה נושבת נראה שאינו מקיים מצות ישיבת סוכה בסוכה זו למאן דס"ל שהמעמיד סוכה דבר המקבל טומאה אפילו בדיעבד היא פסולה, דכיון שבאותה שעה אין קיום לסוכה רק ע"י דבר המקב"ט המעמידה, ה"ל מעמידו בדבר המקבל טומאה ופסול. וכתב, שלאחר שעברה הסערה אין לפסול הסוכה מחמת שכל קיומה כעת אינה אלא ע"י שדבר המקבל טומאה החזיקה בעת הסערה, ושוב אח"כ הרי לא הוסיף שום מעשה להכשירה, כי באמת גם בעת

מניסיון השנים שעברו, למדתי שכדאי ורצוי מאוד לקשור את הסכך לקורות העץ לפני החג, וזאת מפני שבמשך החג מזג האוויר משתנה לפעמים ונושבות רוחות חזקות והסכך עלול לעוף, שאלתי היא האם מותר לקשור את הסכך באזיקונים או שמא צריך לקשורו דווקא בדבר הראוי לסכך?
תשובה מורנו הרב שליט"א:

מעמיד ומעמיד דמעמיד

מקור ברור דין זה הוא במשנה (סוכה נא): שם נחלקו חכמים ורבי יהודה בדין הסומך את הסכך בכרעי המטה, שרבי יהודה מחמיר שאם אין הסכך יכול לעמוד בפני עצמו פסול. והגמרא דנה מה טעמו, יש האומרים משום שאין לסכך זה קבע, ויש האומרים מפני שמעמידה בכרעי המטה שהוא דבר המקבל טומאה, והגמרא אומרת שהנפקא מינה ביניהם באופן שסומך את הסכך על גבי שיפודים של ברזל, שהרי יש קבע לסיכוך הנסמך על ברזל, אבל הברזלים הם דבר המקבל טומאה.

בטעם שאין להעמיד את הסיכוך במקבל טומאה נחלקו הראשונים, ברש"י (שם) כתב כי מאחר והוא המעמיד של הסכך, גם הוא בכלל דין הסכך וצריך להיות כשר לסיכוך, וכן כתב הרא"ש (שם פרק ב סימן א) ולכן הקשה שאם כן כיצד מותר לסכך בפנחתה תקרת הדירה, והרי התקרה פסולה לסיכוך, אולם ברב"ד (כתב שם, ר"ף שם י) כתב שאין הטעם לפי שגם המעמיד בכלל הסיכוך, 'אלא גזרה שמא יסכך בהם, אומרים זה עומד וזה המעמיד, כמו שראויים לכך ראויים לכך', וכן כתבו שאר כל הראשונים (מלחמות ה' שם, וברא"ה ריב"א ור"א שם, ועוד).

גם בעיקר הטעם שאין לו קבע נחלקו הראשונים, דעת רש"י (שם) שהרי כל הסוכה מטלטלת על ידי הזווה המיטה, דעת הרב"ד (כתב שם, ר"ף שם) שמתאחר והאדם עתיד לקחת את המיטה משם, נמצא שאין זה סיכוך המתיקם, ודומה לשם שעתידי לעוף ברוח מצויה, אולם דעת הרא"ש (שם) וכן מבואר בירושלמי שהחסרון מצד שהתחתית של המיטה ממעטת בגובה הסוכה, אבל כאשר הסכך עומד על קלונסות אחרות העומדות על הקרקע, ורק המיטה שם רק כדי לשמש כדפנות, אין תחתית המיטה ממעטת בגובה הסוכה.

ולדינא, בדעת הר"ף (ר"ף סוכה י) כתבו ראשונים רבים (השלמה, רבי אברהם מן ההר, ארוחות חיים, ועוד) שהלכה כחכמים שאין איסור כל בדבר, וכן גם דעת הרמב"ם (פירוש המשניות שם, ולכן השמיט את דינו של רבי יהודה בחיבורו היד החזקה), וכן דעת בעל המאור (שם), ופסקי הרי"ד (סוכה שם), ועוד (וראה בשער הציון סימן תרל ס"ק ס). אמנם בעל המאור (שם) והרא"ש (שם) למדו בדעת הרי"ף שפסק כרבי יהודה, וכתב הרא"ש שעיקר הטעם משום שאין לסכך קבע וכתב שכן מבואר בירושלמי, ובטור (סימן תרל) והשו"ע (שם סעיף ג) פסקו כשיטת הרא"ש, ולכן הכשירו כאשר הסכך גבוה למעלה מעשרה טפחים מהמיטה, ומוכח שאין איסור להעמיד את הסכך בדבר המקבל טומאה.

ובדעת השולחן ערוך הקשו האחרונים שבמקום אחר (סימן תרכ"ט סעיף ז) פסק דיש להסתפק אם מותר ליתן סולם על הגג כדי לסכך על גביו. וכתב הרמ"א: ולכן אין לסכך עליו ואפילו להניחו על הסכך להחזיקו אסור. והרי הסולם הוא רק המעמיד של הסכך, ולהכרעת השולחן ערוך (סימן תרל) מותר להעמיד במקבל טומאה. ועוד הקשו שהרי מיד בסמוך (סימן תרכ"ט סעיף ח) פסק שאין קפידא לחבר את הסיכוך מסמרים של ברזל אפי' שהם אינם ראויים לסיכוך, ומוכח שאין איסור להעמיד בדבר שאינו ראוי לסיכוך. ובט"ז (שם סק"י) כתב ליישב שאכן דעת השו"ע שאין קפידא בדבר המעמיד את הסכך, והבעיה עם הסולם לפי שיש ברוחו ד' טפחים, וסכך פסול מפסיק את הסוכה כשיש בו שיעור ד' טפחים, גם במגן אברהם (שם ס"ק ט) כתב בתחילה דעת הט"ז, ועוד כתב לתרץ שאכן בדיעבד אין פסול במעמיד וכמבואר לקמן (סימן תרל), אלא שלכתחילה יש לבנות את הסיכוך באופן שאין מעמיד, וכתב כי מה שכתב השולחן ערוך בסעיף ח' שאין קפידא לחבר את הסיכוך במסמרים של

פסיקה בהזולה על אתרוג לד' מינים

ראובן ידוע כיהודי המהדר במצוות, ובכל שנה החיפוש אחר אתרוג מהודר בתכלית, הינו חלק משמעותי הדורש ממנו מאמץ ושעות ארוכות של חיפושים בימים העמוסים של ערב החג. בשנה זו בימי בין הזמנים, בעוד הכל נמצאים במקומות נופש, פגש ראובן את סוחר האתרוגים, וביקש ממנו לתפוס לו אתרוג מהודר ללא כל רבב, הסוחר השיב שבאם ישלם לו כעת 250 שקל הוא מוכן לתת לו לפני סוכות אתרוג מהודר ביופיו לשביעות רצונו, ראובן נהנה מההצעה שתחסוך לו גם הרבה כסף אשר כל שנה קונה הוא אתרוג ב600 ש"ח ואף יותר, וכן יחסוך ממנו שעות ארוכות של חיפושים, והעביר לסוחר את סך ה250 ₪ וסיכם שיוכל לבחור את האתרוג הכי יפה שימצא בסחורתו. משהתקרב חג הסוכות סיפר ראובן לידידו על המציאה שהיה לו עם האתרוג בשנה זו. העיר לו חברו שיש חשש ריבית בהסכם מעין זה כאשר מחמת הקדמת המעות ששילם בחודש אב קיבל הנחה משמעותית. האם אכן יש בזה חשש ריבית?

תשובה:

מקור הדין של פסיקה בהזולה הוא בפרק איזהו נשך (ב"מ סג:) שם מסופר בגמרא על הני קיראה (מוכרי שעה) שהיו רגילים למכור סך של ארבעה חבילות בזו, ולמי שהקדים מעותיו לפני שהיו מספקים לו הסחורה היו נותנים לו חמש חבילות בזו, ורב נחמן אמר שמותר להם להזויל רק אם יש להם הסחורה, וסיבת ההיתר בזה שהלקוחות ששילמו קנו את השעה וכן ביאר הט"ז (ס"י קעג סק"י) פירש ב"י בשם ריב"ש דמן התורה מעות קונות והוי לענין ריבית כאילו היו קנין גמור ואין כאן הקדמת כלל.

ומבואר בגמרא ובפוסקים, דבפסיקה בהזולה אין היתר דיצא השער שיש בכל פסיקה, ומשום דבפסיקה שלא בהזולה ששייך הטעם דמאי אהנית לי שכאשר פוסק בלי הזולה ואין המוכר נותן הנחה בשעה שפסק שייך סברא שאין הנאה לקונה שיכל למצוא אותו דבר אצל אחרים באותו שעה ומשא"כ כשנותן הנחה ההיתר הוא רק ביש לו.

היתר נוסף כתב הרמ"א בשו"ע (ס"י קעג סק"ד) דכל זה שצריך יש לו, זה רק בדבר ששומתו ידועה אבל בדבר שאין שומתו ידועה אפילו אין לו מותר, ובלבד שאינו מפרש שאם ישלם לו מאוחר בשעה שישפך לו הסחורה המחיר יהיה יותר יקר. ומקור הדברים מתוס' (שם ד"ה ואמר) דכמו שמכירה בהמתנה ביוקר הנקראת טרשא מותרת בדברים שאין שומתם ידועה גם פסיקה בהזולה בדברים שאין שומתם ידועה מותרת.

ובט"ז (ס"ק י"ב) תמה על הרמ"א והב"י שהביאו דין זה וכתב ואשתומם שעה חדא על הני תרי אריותא דבי עילאה על פסק זה, דאף ששאין שומתו ידועה הרי כשפוסק בהזולה ואין לו יהיה ריבית מוכחת הנראת לעינים, דעל מה שנתן לו מעט כסף יצטרך הסוחר לקנות ביותר יקר בכדי לפרוע לו ודבר זה מי התיר לנו. וע"כ ביאר הט"ז דהיתר זה יהיה רק כשברור שהמחיר של הסחורה רק עומד לרדת אבל במקום שיכול להיות שיתייקר לא דיבר רב נחמן. ונראה שבשו"ע הרב (סק"ה) נקט כהט"ז ולא הביא היתר דאין שומתו ידועה.

והאחרונים הקשו על ביאור הט"ז ובפני ידועה כתב שאין זה משמעות הסוגיא. ובחוות דעת הקשה שאם מדובר דכשפורע המחיר שוה פחות גם אם היה בזה איסור ריבית היה מותר לפרוע דלא גרע מאם היה מחזיר לו המעות שנתן.

ובש"ך (ס"ק טו) תירץ דמיירי ביצא השער ולכן אין חשש בפסיקה זו. ותמהו האחרונים על הש"ך (רע"א על השו"ע והתפארת למשה) דאם יצא השער הוי כשומתו ידועה ואין היתר.

ובחוות דעת (ס"ק טו) ביאר שכוננת הש"ך לדברים כמו פרה וטלית דאף כשיצא השער עדיין כל פרה נמכרת במחיר אחר דכל אחת שונה בטיבה מחבירתה ואין חשש של פסיקה בהזולה כיון ולא יראה ברור לאנשים שההנחה היא עבור ההקדמה דיש פרות שנמכרות במחיר זה אף ללא הקדמה.

ובבאר הגולה כתב ליישב קושיית הט"ז דהיות ואין שומתו ידועה לא כששילם ולא כשיקבל את הסחורה לא גזרו בה חכמים כיון שיכול ליתן איזה פרה שירצה שתהיה פחותה בשווייה הדימים. ובתפארת למשה כתב כעין זה דמדובר במוצרים שלעולם לא יהי מחזי כריבית. ובאבני נזר (ש"ת ס"י ר"י) ביאר דגם אם יעלה המחיר יהיה מקומות שימכרו סחורה זו בזול ולא גזרו חכמים. ונראה דמקור בדברים ברשב"א בתשובה (ח"ג ס"י ר"כ) דבדבר ששערו משתנה תדיר אין זה כשער קצוב ולא שייך בזה פסיקה בהזולה.

ובחוו"ד (ס"ק י"א) מתרץ על פי יסודו בכמה מקומות דפסיקה נאסרה רק אם המוכר משעבד בשיעבוד הגוף ליתן פירות מהשוק אם לא יהיה לו פירות דמחמת שיעבוד זה מיחזי כהלוואה ובוזה אסרו שמא יעלה המחיר אבל כשאין שיעבוד הגוף ורק אם יהיה לו בסחורתו יתן לו, ובאם לא יחזיר לו כספו, אין איסור פסיקה, ופסיקה בהזולה אסרו אף בזה, אבל כשאין שומתו ידועה מותר דאין ניכר ההזולה.

העולה לדינא:

הפונה לסוחר אתרוגים בחודש אב ומבקש ממנו לקנות אתרוג במחיר זול יותר ממה שהיה בערב חג נראה להתיר באופנים הבאים. א. שלא יפרש לו ב' מחירים דבמפרש מחיר יותר יקר אם ישלם מאוחר אין היתר כלל. ב. אם יש לסוחר אתרוגים מותר. ג. אם אין לו נראה דאתרוגים הוי בגדר אין שומתן ידועה, ולהשי"ך יהיה היתר רק כשיצא השער ונראה שבחודש אב עדיין לא יצא השער ורק בסוף חודש אלול. ד. אם משלם לו סכום שגם בערב חג יהיה ניתן למצוא אתרוג ברמת הידור במחיר כמו ששילם בהקדמה אף שזה יהיה כרוך בטירחא מרובה נראה שלפי מה שכתבו הבאר הגולה והתפארת למשה האבני נזר (ועוד הרבה אחרונים) שביארו כן את הרמ"א, מותר. דלא יהיה ניכר ריבית כל כך בשעה שיתן לו האתרוג ולא גזרו בזה. ה. לדעת החוו"ד אם מסכם אם הסוחר שבמידה ולא יהיה לסוחר אתרוג מהודר כרצונו הסוחר יחזיר לו כספו ולא יהיה מחוייב לספק לו אתרוג מן השוק מותר.

שינענעו, שייגביה את כל ענפים, ואם לאו, פסולה משום תעשה ולא מן העשוי. וכתב הרמ"א (שם): 'אבל מותר לעשות סוכה תחת מחובר או בית, ולהסירו אחר כך, ולא מקרי תעשה ולא מן העשוי, הואיל ואין הפסול בסכך עצמו.'

מבואר מדבריהם דאם עשה סוכה תחת האילן או תחת כל דבר פסול אחר, והסיר את הדבר הפסול לגמרי, אין הוא צריך לנענע את הסכך, ולא שייך בזה משום תעשה ולא מן העשוי, ודוקא אם רוצה להשתמש בענפי האילן גופא לסכך, אז צריך לנענע משום תעשה ולא מן העשוי.

וכ"כ הרמ"א עוד (שם סוף ג') דמותר לעשות הסוכה תחת הגגות העשיות לפתוח ולסגור, ומותר לסגור מפני הגשמים ולחזור ולפתוח. ואפילו ביום טוב שרי לסגור ולפתוח אם יש להם צירים שסוגר ופתוח בהו, ואין בזה לא משום סתירה ובנין אהל ביום טוב, ולא משום תעשה ולא מן העשוי, רק שיהיה שלא ישב תחתיה כשהו סגורין. שאז הסוכה פסולה.'

ולענין מכסה את הסוכה בכיסוי מפני הגשמים, כתב במשנה ברורה (סימן תרט"ק סק"א) בשם הביכורי יעקב כי מי ששוכב בסוכה שיש לה 'לעטי"ן' (- שמעל הסכך מתקנים שני דלתות הנסגרות ונפתחות לצדדים כפי מעלה) ובשעת הגשמים סגרו אותן ואח"כ פסק הגשם, שבאמצע השינה אינו צריך לעשות לגג הסוכה לפתוח את הדלתות, אבל אם יכול לפתחם מתוך הסוכה ע"י חבלים צריך לעמוד ולפתחם שאין זה רק מעט טרחא ולא מקרי מצטער, ומבואר שאינו צריך לנענע את כל הסכך, שהרי אם כן בוודאי גם על ידי חבל היה טירחא מרובה לעשות כן באמצע השינה.

אלא שיש לחלק דהתם אין סגירת הגג קשור עם הסכך כלל וכלל, וממילא אין הוא פסול בסכך, אלא פסול חיצוני, משא"כ בקשירת הסכך בדבר המקבל טומאה דפסול דשם, ועל כן אפשר דיש להחמיר ולנענע הסכך, משום תעשה ולא מן העשוי. ובאמת שכן משמע מהרמ"א (שם סוף ב') שהוסיף וכתב בטעם הדבר משום דאין הפסול בסכך עצמו, ומשמע שכל שיש פסול בסכך עצמו, יש לחוש משום תעשה ולא מן העשוי וצריך לנענע. ובנידון דידן, יש לדון אם מאחר שקשר את כל הסכך באזיקונים, הרי זה נחשב שיש פסול בגוף הסכך.

אך לפי מה שכתבו הראשונים שהאיסור להעמיד את הסכך בדבר שאינו כשר לסיכוך משום שמא יטעה גם לסכך בו, נראה שהוא איסור חיצוני שאין להעמיד בדבר שאינו כשר לסיכוך, אבל אינו נחשב לפסול בסכך עצמו, ולכן אע"פ שהאזיקונים ממש מעורבים עם הסכך, לא גריע מאילן מחובר שהיה שוכב שם בתוך הסכך, דמהני אם הסירו לגמרי ואין צריך לנענע, וה"נ דכוותה.

עוד נראה שאין לדמותו כלל לסוכה שבנה תחת סכך פסול וכיו"ב, כיון דבנידון דידן ממה נפשך אין לחוש, שאם הסכך יכול לעמוד ברוח מצויה גם בלי האזיקונים, הרי כבר נתבאר שמותר לחזק את הסכך שלא יזוז גם ברוח שאינה מצויה. ואם לא היה הסכך יכול לעמוד לא לא ברוח מצויה, הרי כשמסיר את האזיקונים ושוב אין הסכך יכול לעמוד גם לא ברוח מצויה, הרי שכעת אין לסוכה זו סכך, וכאשר קושר את הסכך חזרה בדבר שגידולו מן הארץ ואינו מקבל טומאה כדי שיעמוד ברוח מצויה נחשב שרק כעת הניח סכך לסוכה ואין זה תעשה ולא מן העשוי, והרי ממה נפשך יש בזה העמדת הסכך באופן כשר, על כן פשוט שיכול להסיר האזיקונים ולקשור בסכך כשר ואין צריך עוד לנענע הסכך.

להלכה:

- א. אין לקשור הסכך ע"י אזיקונים שהוא דבר שאין גידולו מן הארץ, כיון שהאזיקונים הם ממש בגדר 'מעמיד' לסכך, ולכן אין להעמיד את הסכך בדבר שאינו כשר לסיכוך. אמנם אם הסכך עומד כראוי ברוח מצויה גם בזולת הקשירה באזיקונים, ואין הקשירה באזיקונים אלא כדי שהסכך יעמוד על מקומו גם ברוח שאינה מצויה מותר. וגם אם בחיבור הסכך עם אזיקונים שוב לא יזוז כלל אין לחוש לסיכוך בדרך קבע, כיון שאין לקרות בית בקנים המחוברים באזיקונים.
- ב. לדעת רוב הפוסקים מותר לחבר קורה מעל לסכך שמניחים כדי שלא יעוף הסכך ברוח, עם קורה שנמצאת מתחת לסכך באזיקונים כדי שהסכך לא יזוז ממקומו, ואפילו אם ללא האזיקון הרוח שתכה בסכך תעוף גם את הקורה, לפי שהאזיקון אינו מעמיד את הסכך עצמו אלא את הקורות, וממילא האזיקון הוא 'מעמיד דמעמיד', והכרעת רוב הפוסקים שאין לחוש במעמיד דמעמיד.
- ג. באופן שצריכים להוריד את האזיקונים כדי להכשיר את הסכך בקשירה כשרה, אין זה נחשב 'תעשה ולא מן העשוי', שהרי ממה נפשך אם גם קודם לכן הסיכוך עמד בפני רוח מצויה, הרי מותר לחזקו באזיקונים וכמבואר לעיל, ואם לאחר הסרת האזיקונים שוב אינו עומד ברוח מצויה, הרי שכעת אין סכך כשר, ורק כאשר קושר בדבר הכשר הוא מניח את הסיכוך, ואין זה בגדר 'תעשה לא מן העשוי'.

תגובה על המאמר מזגן בסוכה

ברצוני להגיב על מאמרו הנפלא שכתב ידידי הרה"ג אברהם שלום מושקוביץ שליט"א בעניין החובה להתקין מזגן בסוכה, שם נטה להחמיר מאוד בדבר וכתב שבזמנינו יש צד לומר שחובה גמורה מעיקר הדין להתקין מזגן בסוכה, ובאתי בכמה הערות וצדדים, במה שנראה להקל בעניין מעיקר הדין.

כי הנה בעיקר הלכות סוכה מצויי הרבה הלכות שנראות כסותרות זו את זו: אילו דברים שיש חובה לעשותם כדי לקיים 'תשבו כעין תדורו', מאידך יש דברים שמוותרים עליהם אף על פי שבבית כל אחד רגיל בהם, ולפי ההנחה שיבואר להלן, ייושבו הסתירות.

כי הדבר ברור שהתורה לא ציוותה לנו לגור בסוכה, באותו אופן ומצב שאנחנו נמצאים בבתינו, כי הרי לא נראה כיום שום אדם שילך להתגורר בבית - אף לא לכמה ימים - בדירה מצומצמת של שתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפף, [וכן רואים שחנתן אינו חייב לבנות עוד קיר], כמו כן הטיעור של שבעה על שבעה טפחים, הינו קטן ביותר ופרט בזמנינו שאנו רגילים לרחבות יתירה.

וכן בדין 'צלחה מרובה מחמתה' שהסוכה כשרה, שזה אומר, שהוא יושב בסוכה 51% צל, ו49% שמש, הרי אף אחד לא יגור במקום זה שהשמש קופחת בשיעור של 49%, וכי נאמר שכולנו איננו יוצאים ידי חובת סוכה, אתמהה?! כמו כן, חזינן שיש דין שצריכים שירד גשם לתוך הסוכה (מדרכי סי' תשל"ב בשם ר"ת והובא בראש שם פ"א סי' יב ובטור סי' תרל"א), וכן שיוכלו לראות את הכוכבים מתוכה.

אלא נראה, שהמגורים בסוכה הן בגדר 'דירת עראי' ושהיו באופן שמרגישים שנמצאים בחוץ ומחוץ לבית, אלא שעדיין יש דין בכל השנה, ועל כן חייבים להכניס כיסאות ושולחן ספרים וכו', כל מה שנצטרך בשביל להיות שם, אולם, מבחינת מבנה וצורת בנין הסוכה, הדבר הוא לפי מה שקבעה התורה.

וכן מבואר בפרי מגדים (סי' תרל"ט משב"ו סק"ג) שכתב: אשרי מי שישם התנור אבל אין זה דין גמור. וכן לגבי מזגן, ברור שיש בכך משום בידור מצווה, אך שאין זה מדינא. אמנם אם אכן אדם זה חס לו ביותר עד שהוא בגדר מצטער ממש, אז הוא פטור מסוכה וברכותיו לבטלה, אבל עדיין אין זה דין בחפצא של הסוכה, ואין בנייתה צריכה להיעשות יחד עם מערכת מיזוג אוויר.

אלא שמה שקצת קשה מדברי המשנה ברורה שכתב שחייב להכניס כרים וכסתות, זה אפשר לתרץ שהחייב בזה הוא מפני שגם דברים אלו הם חלק מ'פנים הסוכה', שחייבים להכניסם בשביל צורכי השימושים בתוך הסוכה.

ובעניין הטענה שכתב שאף אחד בזמנינו לא ילך לגור בדירה ללא מזגן, אפילו לא לכמה ימים, והתשובה כנ"ל, שאין אנו גרים בסוכה כמו בדירה שבבית - מבחינת הסובב, אלא אנו גרים בסוכה בחוץ עם כמה דפנות וגם מסכך וכמי שהולך "קמפינג" ביער, שאינו לוקח איתו מזגן, לכן לענ"ד יש הרבה מקום להקל, אך זה וודאי שמי שמביא או מתקין מזגן בסוכה אז אשוי ואשרי חלקו, אבל אין זה מדינא.

בכבוד רב

שמואל דב כהנשטאם

כולל באר ישראל

בית שמש

תפילת החג עברה על ירוחם בהתרוממות הרוח ובהתרגשות של מצוה. הוא אחז בארבעת המינים כשהוא עטוף בטליתו וכל כולו היה בבחינת "ההלל והשמחה". בסוף התפילה כאשר הסיר את טליתו וארז את מיניו בנרתיקם, צפה במחשבתו השאלה בעוצמה, מדוע זה את הטלית הגאה בדיקת היום כמו בכל יום לפני התפילה, ואילו על ארבעת המינים ברכתי ללא בדיקה מוקדמת שמה נפסלו? האם נהגתי נכון, או שמה היה עדיף כי אבדוק גם את ארבעת המינים לפני לקיחתם? תשובה:

מהות חיוב הבדיקה

בבואנו לדון בענין חיוב בדיקת ארבעת המינים, יש להביא את מקור הענין בהלכות ציצית, ולדון האם הטעמים המובאים שם שייכים גם לענין ד' מינים.

בטור (או"ח סי' ה) כתב: 'ויעיין הציצית קודם לכן שיהיו שלמים, שאם נתקלקל אחד מהם היא ברכה לבטלה'. וכתב שם ה'בית יוסף' שמקור הדברים הם מהרא"ש, ואף שבתשובותיו (כלל ב סימן ט) כתב שהעולם לא נהגו לבדוק כל הציצית בכל שעה שמתעטף משום דמוקמינן להו בחזקת כשרות, מכל מקום בפסקיו כתב: 'והחרד אל דבר ה' יבדוק הציצית קודם עטיפה, כדי שלא יברך ברכה לבטלה'. משמע מדברי בית יוסף, שהבין שדעת הרא"ש בפסקיו היא שמדינא יש לבדוק הציצית כל יום. אמנם הב"ח (שם) הבין שדעת הרא"ש שסבירא ליה שמדינא אין צריך לבדוק בכל יום ומשום שמוקמינן להו בחזקת כשרות, אך ממידת חסידות היא שיהא חרד פן יברך ברכה לבטלה יבדוק כל יום אם כשרה ציציתו, אמנם הב"ח עצמו כתב, שלדעתו מדינא יש חיוב לבדוק.

הטעם דלא מהני חזקה

ויש לדון מדוע שונה מצוות ציצית מכל המצוות שלא מצאנו שצריך לבדקם מידי יום, ומשום שעד שייודע לנו שנפסלו, הרי הן בחזקתם לכשרות, ומדוע איפה נגרעה הציצית שלא מעמידים אותה בחזקת כשרות. בשאלה זו דנו כבר הפוסקים, ומצאנו בדבריהם כמה יישובים לתמימה זו:

הב"ח (שם) נתן טעם לחיוב בדיקת הציצית בכל יום וכתב דבר חידושי; שכל היסוד של חזקת כשרות נאמר רק בדבר שחזקתו מגיעה ממילא מצד "טבע העולם", וכגון בהמה שהיא בחזקת כשרות, מכיון שמשעה שנולדה אזי בטבע העולם היא כשרה. מה שאין כן ציצית שהבגד מתחילתו הוא ארבע כנפות ללא ציצית, ועל ידי מעשה האדם שתיקן הציצית הוכשר למצווה, בזה לא אמרינן דיש חזקת כשרות.

והוכיח כן מכמה מקומות, והעלה שגם לגבי שחיטה באם הבהמה לפנינו יש לבדקה, ולא סמכינן אחזקה דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן, והטעם כנ"ל שכיון שהשוחט נהיה מומחה רק על ידי שלמד הלכות שחיטה ואין זה חזקה דממילא, על כן חיישינן שמה שכתב. ומביא בסברא זו כתב הר"ן בקידושין לענין "רוב" והוא הדין והוא הטעם לענין "חזקה".

אמנם המגן אברהם (סי' ה סק"א) הקשה על מה שכתב הב"ח שאין סומכים על חזקת כשרות כשהכשרות נעשתה על ידי אדם, ממקוה שהמשיכו לתוכה ארבעים סאה, שמבואר במסכת קידושין (ע"ט). שאין צריך לבדקה בכל עת שטובל בה. ודוחה את ראתי הב"ח מ'רוב', משום שכרוב תלוי במעשה אכן חיישינן שמה לא אירע המעשה, אך בחזקה כיון שאחר שהכשיר את המצוה ודאי שיש בה חזקה, לא חיישינן שמה תפסיק פתאום.

ולכך כתב ה'מגן אברהם' שהטעם שאין סומכים על חזקה בציצית, הוא משום שלא סומכים על חזקה במקום שיכול לבררה. וזהו הטעם גם שצריך לבדוק בשחיטה ולא סמכינן אחזקה, שרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן כיון שהבהמה לפנינו וניתן לבדקה.

טעם נוסף כתב המגן אברהם, שזה נקרא "חזקה שעשויה ליפסק בכל שעה", והיינו שחוטאי הציצית חלשים ועשויים להיקרע, וכלשון המשנה ברורה (שם סק"ב) "דחזקה גרועה היא".

הט"ז מביא טעם אחר, ובהקדים להקשות מדוע זה נקט הרא"ש (ה"ל) ובעקבותיו השולחן ערוך והפוסקים, שטעם הבדיקה הוא כדי שלא יכשל בברכה לבטלה, ולא אמרו שהטעם הוא משום שאם החוטאים פסולים נמצא לובש בגד בעל ארבע כנפות בלא ציצית, ומבטל מצות עשה דאורייתא של "גדילים תעשה לך".

לכך מסיק הט"ז שבאמת כאן ניתן לסמוך על החזקה, ואף שקיימנו לן שאין סומכים במקום שאפשר לברר, כאן, כיון שכבר בדיק פעם את הטלית ורק חיישינן לקלקול, על כן שפיר סומכים מדינא על החזקה. אלא שלענין ברכה לבטלה החמירו לבדוק, וזאת מפני חומר איסור ברכה לבטלה שעובר משום "לא תשא", ולפי זה מחדש שהלובש כמה ציציות שהדין הוא שמברך רק על אחת מהן, אזי כל השאר אין טעונות בדיקה, כיון שאין בזה את החשש של ברכה לבטלה. אלא שמכל מקום מביא הט"ז שיש לעשות כמו שכתב הנמוקי יוסף 'שהוותיקין כל זמן שמתעטפין מעיינין בחוטינן ומפרידין אותן יפה ורואין אם לא נעקר חוט אחד מעיקרו'.

בארבעה מינים

ומעתה נבוא לדון אם יש חיוב בדיקה לגבי ארבעה מינים, ובפוסקים לא מצאנו מקור להצריך לבדקם בכל יום, ולפי טעם הב"ח אתי שפיר שאין בודקים, לפי שחזקת הכשרות שיש למינים היא חזקה דממילא מטבע העולם, ולא נגרמת על ידי מעשה האדם, והרי זה ממש ממש כמו חזקת כשרות של בהמה.

ואילו לטעם שכתב ה'מגן אברהם' שציצית עשויה להיפסק, יש לדון האם גם בארבעה מינים שייך הטעם שעשויים ליפסל. ואולי יש מקום לחלק בין לולב ואתרוג לקלקול, על כן שפיר סומכים מדינא על החזקה. לערבות שמצוי בהם יובש או שאר פסולים, וכן הדסים פעמים שנפסלים על ידי הנענועים והשפשוף באגודה שאגדם, וודאי שהפסול שייך בהם יותר מבחוטי ציצית.

ולטעם השני שכתב ה'מגן אברהם' שלא סמכינן אחזקה היכא שאפשר לבררה, נראה שצריך בכל יום לברר כשרותן. אמנם לטעם זה יש קולא שמביאה המגן אברהם, שאם אין לו זמן לברר וכגון שקראוהו לעלות לתורה וכדו', שוב לא מקרי "אפשר לברר" ואין צריך לבדוק, ואם כן באם ממחר או באחד שאינו יודע ההלכות ולבדוק את המינים עברור וזהו טרחה גדולה כי צריך לעמוד בתור אצל מורה הוראה וכדו', נראה דגם לפי טעם זה כהא"י גוונא אינו צריך לבדוק, כמו כן יתכן לחלק שהמגן אברהם לא הביא סברא זו אלא במצוות דאורייתא, אבל במצוות דרבנן יתכן שסמכינן אחזקה אפילו שאפשר לבררה, וד' מינים בשאר ימים הם מצוה דרבנן ואילו ביום הראשון שמוצותן מן התורה, ודאי שאין צריך לבדוק כיון שבדקו בשעת הקניה והיו מונחים בנרתיקן שוב אין צריך לבדוק.

איברא שלדעת הט"ז שטעם הבדיקה הוא משום חומרא של ברכה לבטלה, לא מצאנו שום סברא לחלק בין מצות ציצית למצות ארבעה מינים, ונראה בבירור שלדעתו יש לבדוק את ארבעת המינים בכל יום, לפי שחומרת "ברכה לבטלה" שווה בין במצווה דאורייתא ובין במצווה דרבנן.

העולה לדינא:

במצוות ציצית יש חובה לבדוק בכל יום את חוטי הציצית לראות שלא נפסלו. בנידון חובת בדיקת כשרותן של ארבעת המינים, לא מצאנו לכך מקור בפוסקים, והתבאר, כי הפוסקים כתבו ארבעה טעמים לחובת בדיקת הציצית, ונפקא מינא בין הטעמים הוא אם יש חובת בדיקה גם בנטילת ארבעת המינים. והעולה, כי לדעת הב"ח, אין צורך לבדוק את ארבעת המינים בכל יום לפני לקיחתם, לדעת הט"ז, נראה שצריך לבדקם בכל יום. ואילו לדעת ה'מגן אברהם' ישנם צדדים לכאן ולכאן, ובאם ממחר וכדומה יש להקל שלא לבדוק.

טעה בתפילה או בקידוש של שבת ויו"ט והזכיר שבת רק בחתימת הברכה

ויש מקום לדון האם לפי הירושלמי שמספיק לחתום באחד כשהברכה כוללת שתי דברים ולמשל אתה קדוש בר"ה לדיעה שמזכיר שם מלכות וזכיר מלכות רק בחתימה הרי נראה שלא יוצא ידי חובה כי אף אם לא חייב לומר את הפסוקים ממש ומספיק לומר וכן כתוב בתורתך אבל חייב להזכיר את עניין הפסוקים ויותר נראה שזה עניין מיוחד לחתימה שבברכה בתפילה שיש שני עניינים יכול לחתום רק באחת אבל לא יועיל לחתום במקום לומר את התפילה בעצמה ולפי"ז היה נראה לכאורה שאף לסוברים שבחתימה יועיל חתימה בדבר אחד, אך בברכה עצמה לא יספיק לומר יו"ט ללא שבת אף שחתום בשניהם דלא כסברת המחזיק ברכה אך שוב ראיתי בדרך החיים (דיני תפלת יו"ט א ד) שכתבשם לא אמר שבת בברכה וחתם בשל שבת יצא ידי חובה אף שאם אמר בברכה עצמה ולא חתם בשל שבת לא יוצא ידי חובה וזה היפך סברתינו (ואין לומר שסברת הדרך החיים כהג"א שמועיל חתימה לבד כי הוא פוסק בסימן ל"ב סעיף י' שאם אמר בבוקר המעריב ערבים ורק סיים יוצר המאורות לא יצא).

אך נראה לי ברור שאף המקילים שלא לחזור בתפילה כשרק חתם בשל שבת ללא שהזכיר שבת בברכה אמרו את סברתם רק בתפילה כיון שנוסח התפילה אינו מעכב כ"כ וכמו בהתפלל תפילה של חול והזכיר של שבת שיוצא ואפשר שכאן זה כמו שהזכיר שבת אף שהזכיר רק בחתימה אבל בקידוש שיש חובת קידוש של שבת ויו"ט ותקנו לזה ברכה לא יוצא ידי חובה מבלי שאומר ברכה ומזכיר גם בעיקר הברכה וגם בחתימתה ככל ברכה אחרת. ויש שהביאו ראיה מהמשנה ברורה שכתב משנה ברורה בס"ק ב וכל זה בין בקידוש בין בצלוחת, שכל הדינים שוים לבתפילה וקידוש, אך המעיין רואה שמדבר על מקרה מסויים שחתם מקדש ישראל שהמ"א סובר שבתפילה יוצא ובקידוש לא יוצא ידי חובה וע"ז כתבהמשנה ברורה שאין הבדל בין קידוש לתפילה ואין זה ראייה לנידון דידן.

[במאמר המוסגר יש לציין למה שכתב בשבט הלוי (חלק ח סימן ערה) שם דן באדם שברך בשבע ברכות ברכת שוש תשיש בקבוץ בני' לתוכה בשמחה ובטעות סיים ברוך א"י משמח חתן וכלה, וכתבשהיה ויכוח בין גדולי ת"ח אם לחזור לברכת שוש תשיש ועיי"ש שפרש סברת הספיקות ואם נדון אנתנו לכאורה היה לנו שתי בעיות עיקריות באדם שלא אמר כראוי וסיים ביוצר המאורות למה שלא יצא ידי חובה או בגלל ברכה ארוכה שקצרה או בגלל שלא אמר שם ומלכות וכאן אין שם ומלכות וא"כ כל הבעיה היא בגלל ברכה ארוכה שקצרה ובוזה ראינו מחלוקת בסימן קפז וכמו שהביאנו מדעת הרמב"ן ומביאור הגר"א מסימן ס"ח שהביא דעת הרמב"ם שלהלכה ברכה ארוכה שקצרה יוצא ידי חובה ולפי"ז כאן יוצא ידי חובה בשתי הברכות כאחת בתחילה יוצא בברכת שוש תשיש ובברכה שאמר ברוך משמח חתן וכלה יוצא ידי חובה של הברכה האחרונה והסדר לא מעכב אך השב"ל פוסק שלא יוצא שום ברכה וכתב שסברא מעניינת שאף למ"ד שברכה ארוכה שקצרה יוצא ידי חובה זה דווקא בלא אמר כלל אך אם אמר וטעה אין זה ברכה כלל ולכאורה דבריו הם ממש היפך דברי הרמב"ן שכתב שאף למ"ד ברכה ארוכה שקצרה לא יוצא ידי חובה אם אמר וטעה יוצא ידי חובה ועוד מוסיף שלהלכה פוסקים שברכה ארוכה שקצרה לא יוצא ידי חובה אך יש לי ספק ויבואר בהמשך בעו"ה אולי בברכה הסמוכה לחבירתה שאין בה מלכות ונקרא כאילו אמר מלכות זה על עצם הברכה והוי כאילו אמר בתחילת הברכה שם ומכות אבל על סיומת הברכה שאמר בא"י משמח חתן וכלה לא יוצא ידי חובה ולפי"ז אולי יוצא רק בברכת של שוש תשיש).

(אוסף עוד נקודה שאין זו מקומה, הנה באחד מהשאלות ששאלנו לעיל דברנו היה באחד ששמע ברכת המבדיל רק את החלק האחרון של בא"י המבדיל בין קודש לחול ולכאורה שם יש את שלושה החסרונות גם שאין שם ומלכות גם ברכה ארוכה שקצרה וגם שלא הזכיר בפתיחה מעין החתימה ולא מעין החתימה סמוך לחתימה ובלהורות נתן ח"י"ג ס"א כתב שבדיעבד מועיל ואף שאין בה שם ומלכות מביא דברי הב"ח והפרישה במורינו יעקב פלאק שלא מעכב מלכות בברכת השב"ל וכיון שזה הבדלה אין זה ברכת המצות ולא הנהיגין אלא ברכת השב"ל של חיוב ולכן לא מעכב בה מלכות אך תימה רבתי לי על דברי הב"ח מה יעשה בגמ' ששואלת על ברכת יוצר המאורות שאין בה שם ומלכות וכן יש כאן את החסרון של ברכה ארוכה שקצרה ואין איתנו יודע ומכין)

העולה לדינא:

המקדש בליל שבת ויו"ט ולא הזכיר בעיקר הברכה את שבת ורק בחתימה עליו לחזור ולקדש אך אם בתפילה לא הזכיר בעיקר הברכה רק בחתימה אף שבפשיטות לא יוצא ידי חובה אך מחשש ברכה לבטלה אפשר שיש לחוש לדעת הדרך החיים והמחזיק ברכה ולא לחזור ולהתפלל.

מעשה שארע שביום טוב שחל בשבת, סיפר אחד האברכים החשובים בשטיבל, כי בקידוש בליל שבת ויום טוב בעודו מקדש בהתלהבות נשכח ממנו שעכשיו גם שבת, והוא אומר את הקידוש של יו"ט מבלי להזכיר את שבת כלל, ורק בברכה אחרונה לאחר שאמר את ברוך אתה ה' נזכר לפתע ששבת היום, ואמר - 'מקדש השבת ישראל והזמנים'. ונפשו בשאלתו, האם יצא ידי חובת קידוש מאחר שסיים כהוגן, או שכיון שלא אמר את הברכה עצמה כהוגן לא מועיל הברכה האחרונה שנאמרה כהלכה, ושאלה זו היא גם בקידוש, וגם אם ארע על בתפילה אם התפלל בתפילה של שבת ויו"ט ולא הזכיר שבת בתפילה ורק סיים מקדש השבת ישראל והזמנים.

תשובה: אם נסכם את השאלה לכאורה בקצרה, יש לנו לשאול האם ברכה ארוכה שלא נאמרה כהלכה בברכה עצמה אלא רק בסיומת שנעשית ללא הזכרת מלכות האם יוצאים ידי חובה.

בשולחן ערוך (סימן נ"ט ס"ב) פסק בברכת יוצר שאם טעה ואמר ביום המעריב לא יוצא ידי חובה אלא רק אם הזכיר יום בעיקר הברכה וגם בחתימתה וכן נראה שפסק המשנה ברורה, והביאור הלכה כתב שכך היא דעת כל הפוסקים האחרונים (וכוננו לדעת המ"א והט"ו והפ"ג והשולחן ערוך הרב) אך הביאור הלכה הביא גם את דעת הגר"א שגם אם עיקר הברכה אמר רק המעריב ערבים אך סיים יוצר המאורות יצא ידי חובה ומוסיף המשנה ברורה שכך משמע במלחמות.

ולפי"ז לכאורה באם הזכיר של שבת ויו"ט רק בחתימה ובברכה הזכיר רק של יו"ט צריך לחזור ולומר את הברכה לפי כל הפוסקים שהזכירו לעיל שפוסקו שכל ברכה ארוכה צריך להיות גם עיקר הברכה וגם חתימתה כהוגן וכן נראה בדברי המשנה ברורה (סימן תפ"ז ס"ק י"ג) שלא יצא ורק מסתפק האם כשהזכיר של שבת סמוך לחתימה מועיל או צריך דווקא בעיקר הברכה.

אך יש לנו לעיין האם יש לנו לחשוש לספק ברכה ולחשוש לדברי הגר"א שהביא הביאור הלכה שחתמה לבד מועיל בברכה, ונראה שאין לחוש אחרי כפי שכבר הבאנו ששיטת כל הפוסקים (לשון הביה"ל) היא דלא כהגר"א ועוד יש סברא לומר שגם הגר"א לא התכוין להקל רק ביוצר אור ולא בכל הברכות כיון שרק בברכת יוצר שצריך להזכיר מידת לילה ביום ומדת יום בלילה אפשר שלא מעכב שלא הזכיר ביום את הברכה של היום (אך באמת הביאור הלכה בסימן קי"ז ס"ה ד"ה אם לא שאל הביא דברי הגר"א על גם ברכה בשמונה עשרה) ועוד אפשר שכל דברי הגר"א הם לשיטתו שכתבבדעת הרמב"ם שברכה ארוכה שקצרה יוצא בדיעבד כמובא בשמו במשנה ברורה סימן ס"ח ס"ק א ופשטות הפוסקים שזה מעכב, ועוד אפשר לומר שגם סברת הגר"א היא שסובר כך מחמת הספק בגמ' למעיין בדבריו וראוי לצרף הספק לפוסקים המחמירים.

והנה בשערי תשובה (סימן ק"צ ס"ק ט) הביא דברי המחזיק ברכה (סימן רסח קס"ה) שאם חתם בשל שבת בתפילה אף שלא הזכיר שבת בברכה עצמה יוצא ידי חובה, והרבה מהמלקטים הביאו דבריו וחששו לספק ברכות להקל, והמעייין בדבריו רואה שאחרי האריכות הגדולה סברתו בנויה על דברי הכנסת הגדולה שחולק עם הפרי חדש במקרה שסיים בשבת וביו"ט רק באחד מהם ולמשל שאמר את הברכה בתפילה והזכיר גם שבת וגם יו"ט אבל חתם מקדש השבת לבד שלדברי הפ"ח לא יוצא ידי חובה והכנה"ג סובר שיוצא ידי חובה וכתב ע"ז המחזיק ברכה אם כשלא אמר בחתימה רק אחד יוצא ידי חובה כשהזכיר בעיקר הברכה גם שבת וגם יו"ט כ"ש כשהזכיר בחתימה שהיא ברכה קצרה בפני עצמה והכל הולך אחר החיתום שגם הפ"ח יודה שיצא י"ח.

והנה באמת יש לעיין מה סברת הכנה"ג שיוצאים בחתימה בדבר אחד שצריך לחתום בשניים ובביאור הלכה (סימן תפ"ז ס"א ד"ה מקדש) מבאר באריכות את המחלוקת וכתב שאם חיסר רק יו"ט ואמר בחתימה רק מקדש השבת יוצא ידי חובה כיון שאף שבגמ' כתוב שבי"ה אמרו שיו"ט שחל בשבת מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ומזכיר יו"ט באמצע ורבי אומר אף חותם מקדש השבת וישראל והזמנים והלכה כרבי אפשר לומר דרבי אומר א"ו רק לכתחילה שיש להזכיר של יו"ט בחתימה אבל אין זה מעכב ולכן פוסק המשנה ברורה שאם שכח להזכיר של יו"ט בחתימה יוצא י"ח, אף שאם ישכח של שבת וזכיר רק של יו"ט לא יוצא י"ח, כיון שכך תקנו בעיקר החתימה רק של שבת, אך מביא מהח"י"א (חלק א כלל כה סעיף ז) שכל ברכה שמזכיר בה ב' דברים וסיים באחד מהן, בין שחתם במה שהוא עיקר הברכה ובין שחתם במה שכלל בה, יצא ומקורו מדברי הירושלמי שכאומר מלכות עם קדושת השם וחתם רק אדיר במלוכה יצא וכן פסק בשולחן ערוך הגר"ז סימן תפ"ז ס"ג שהחתם מקדש ישראל והזמנים בשבת שחל ביו"ט יצא י"ח.

בני חולה צליאק ורגיש לגלוטן, מה יעשה בכזית הראשון בליל יו"ט ראשון דסוכות שחייבים לאכול פת דווקא.

תשובה: הפרי מגדים (אשל אברהם סימן תרל"ט ס"ק טו) כתב: חייב לאכול כזית מה' מיני דגן דווקא בליל א' וב' דסוכה. ויראה לחם הגילוש במי פירות וכדומה אין יוצא ידי חובה בליל א' וב', דומיא דמצה. ע"כ. וכן כתב משנה ברורה (שם סק"כ וסק"א).

והנה יש כאלו שאינם רגישים כ"כ ואין מזיק להם אכילת כזית פת, אפי' עם גלוטן, כי אינו אלא שיעור קטן. וזה הכי מועדף. אמנם אלו שאין יכולים לאכול עם גלוטן בשום אופן, יש היום לקנות לחמניות עשויים מחמשת מיני דגן שהוציאו מהם את הגלוטן, וזה גם בסדר גמור לגבי סוכות ואפשר לצאת בהם לכתחילה עם ברכה [למרות שלגבי פסח יש כמה חששות בזה].

אך אם אין גם את זה, יש עצה לעשות לחמניה מתערובת קמח מחמשת מיני דגן יחד עם קמח אורז או קמח אחר, ויש ג' אופנים לעשות זאת (רוב, כזית בכדי אכילת פרס, טעם דגן) כמו שיתבאר.

הנה דנו הפוסקים בענין זה של תערובת קמח, הן לגבי מצות מצה בפסח (שו"ע או"ח סי' תנג ס"ב), והן לגבי חיוב חלה בעיסה (שו"ע יו"ד סי' שכד ס"ט), והן לגבי ברכת הנהנין (שו"ע או"ח סי' רח ס"ט). ולא ניקנס לאריכות הדברים וכל שיטות הראשונים בהרחבה אלא נכתוב את תמצית הדברים לענינו [ולביאור כל השיטות בהרחבה, ראה פרי מגדים בפתיחה ללכות פסח (החלק השני פרק ראשון), שערי תשובה (סי' רח ס"ט), דרך אמונה (הל' ביכורים פ"ו סק"פ ובה"ל ס)].

יש אומרים שאם יש תערובת מיני דגן עם מינים אחרים, די אם המין דגן נותן טעם במין האחר כדי להחשיב את כל התערובת כמין דגן.

יש אומרים שצריך שיהא במין הדגן כזית בכדי אכילת פרס, דהיינו בתוך שיעור ד' בצים [וי"א ג' בצים] ממין האחר יהא לפחות כזית [שהוא כחצי ביצה] ממין דגן, ואז נחשב התערובת כמין דגן.

יש אומרים שיש חילוק באיזה מין הוא התערובת, שאם התערובת היא מחיטה ואורז, די בשיעור קטן של חיטה, כי טבע האורז להיגרר אחר החיטה. ואם התערובת היא מחיטה עם מינים אחרים או מאורז עם ד' מיני דגן האחרים, צריך שיעור יותר גדול ממין הדגן.

ולענין הלכה, בשו"ע יו"ד סי' שכד לגבי חיוב חלה ובשו"ע או"ח סי' תנג לגבי מצה, נוקט לדינא דמהני אם יש בה טעם דגן, ומאידך בס"י רח לגבי ברכת המזון נוקט השו"ע דבעינן כזית בכא"פ, ובשו"ת בית אפרים (או"ח סי' יג) עמד בסתירה זו והאריך שם הרבה בכל הענין, ועיין עוד מה שמביא הביאור הלכה (שם ד"ה עירב).

ולגבי תערובת של שאר מינים מלבד חיטין ואורז, נחלקו ה"ח (יו"ד שם סק"ט עפ"י רשב"א) והש"ך (שם סק"ז עפ"י טור ורא"ש), אי מהני טעם דגן לבד.

ולגבי כזית בכא"פ נחלקו הפוסקים אם צריך לאכול כל הפרס (וכן נוקט משנ"ב סי' רח סקמ"ג ושעה"צ סקמ"ה), או שדי לאכול כזית לבד מכל הפרס וזאת משום שכל התערובת נהפך להיחשב מין דגן (וכן נוקט משנ"ב סי' תנג סק"ז ושעה"צ סק"ז [ואכן צ"ע ליישב הסתירה], ושו"ע הרב שם סי' וס"י תמב קו"א סק"ח).

ובמשנה ברורה (תנג סק"ד) ושו"ע הרב (שם סי') מביאים ב' הדיעות הנ"ל ומכריעים דיש להחמיר בשל תורה, אך בשעת הדחק יש להקל כי כן הוא העיקר. ולאור פסק זה נלך גם בענינו.

ולפיכך, אם יכול יעשה פת מתערובת קמח של מין דגן עם קמח ממין אחר ויהא הרוב ממין דגן ויאכל כזית מכל התערובת. ואם עושה התערובת מקמח חיטה ואורז, אין צריך רוב חיטה אלא מספיק כזית בכדי אכילת פרס [דהיינו 12.5% חיטה].

ואם קשה לו גם זה, יכול לעשות כזית בכדי אכילת פרס גם בתערובת של שאר המינים [כגון שבלת שועל עם קמח שאינו מין דגן], ודי לאכול כזית אחד מכל התערובת. ואם עושה מחיטה ואורז, מספיק לערב קצת קמח חיטה כדי שיתן טעם בקמח האחר [ואם אינו מבחין בנתנית טעם יכול לשער בששים (דרך אמונה הל' ביכורים פ"ו סק"ט)], וגם בזה מהני לאכול כזית בלבד. ובכל האופנים אלו יכול גם לברך 'לישב בסוכה'.

שוב ראיתי כעין דברינו במטה אפרים (סי' תרכ"ה סק"ה) שכתב וז"ל: אין יוצאין ידי חובת אכילת לילה ראשונה בסוכה אלא בפת העשוי מקמח של חמשת מינים כמבואר בסימן תנ"ג בענין מצה. ואם אין לו העשוי מחמשת מינים בעינה רק מתערובת קמחים של מינים אחרים, אם יש בו מקמח של חמשת מינים בענין כשיאכל כדי אכילת פרס שהוא שלש ביצים יהיה יותר מכביצה או על כל פנים כזית, יוכל לצאת בו כשיאכל מפת של תערובת כשיעור הפרס. ואם אין לו אף תערובת כזה שיהיה בו בכדי אכילת פרס ויש תערובת של קמח אורז שנתערב בו מחמשת מינים ועשה פת מזה, בשעת הדחק יכול לצאת בו. וכן אם אין לו רק פת הבאה בכיסנין, יקבע עליו ויאכל ממנו יותר מכביצה. וכל אלו יכול לברך על אכילתו 'לישב בסוכה' כשמתעכב שם זמן הסעודה. ומכל מקום אם אחר זה מזדמן לו פת גמור יאכל ממנו כשעור בלא ברכה. עכ"ד. והוא ז"ל מחמיר לאכול כל שיעור הפרס ולא די בכזית בלבד מתוך הפרס, אך כאמור דעת השו"ע הרב והמשנ"ב להקל בזה אפי' לגבי מצה.

לענין אם מצטער באכילת הכזית, נחלקו הפוסקים אם מצטער פטור מסוכה בליל יו"ט ראשון (ראה רמ"א סי' תרל"ט ס"ה ומשנ"ב סק"ה) ולדינא יש להחמיר ולאכול בסוכה אך לא יברך 'לישב בסוכה' (שם). ואם ע"י אכילה זו יכנס לגדר חולה שאין בו סכנה (דבר שאין מצוי בענינו) יתכן מאוד שפטור מלאכול (ראה שערי תשובה סי' תרמ סוס"ק).

העולה לדינא:

- א. כתבו הפוסקים שחייבים לאכול בליל יו"ט ראשון כזית פת מחמשת מיני דגן דווקא. ב. מי שקשה לו לאכול אפי' כזית ואין לו פת מחמשת המינים בלי גלוטן, יכול לאכול כזית פת מתערובת קמח של דגן עם קמח אחר, ולכתחילה יהא הרוב ממין דגן, ובשעת הדחק יכול גם 12.5% מין דגן (שזה כזית בכדי אכילת פרס). ואם התערובת היא מקמח חיטה עם קמח אורז אפשר לערב פחות קמח דגן, דהיינו לכתחילה מספיק 12.5% חיטה, ובשעת הדחק מספיק קרוב ל-2% (פחות מששים שיהא טעם דגן). ג. בכל האופנים די לאכול כזית אחד מכל התערובת, ויכול גם לברך 'לישב בסוכה'.

אני נוהג לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום במהלך כל השבוע, ביום ראשון עד שני וכן הלאה על דרך זו. שאלתי היא, מתי הזמן שאפשר להתחיל לומר שמו"ת של פרשת בראשית, כי הרי בתחילת השבוע זה עדיין חול המועד ולפני קריאת וזאת הברכה שקוראים בשמחת תורה, וכן רציית שאול, ממתי אפשר לחומר את השמו"ת של פרשת 'וזאת הברכה'?

תשובה: הנה אכן את פרשת וזאת הברכה כבר קוראים בימי שני וחמישי לפעמים כבר כשלוש שבועות לפני שמחת תורה, ויש לברר אם כבר מיום ראשון של מוצאי פרשת האזינו אפשר לקרוא את סדר 'וזאת הברכה' שנים מקרא ואחד תרגום, ומאידך, הזמן לקריאת פרשת 'בראשית' יוצא מצומצם מאוד, בפרט בשנים שמחת תורה יוצא בסוף השבוע.

ונראה ששתי השאלות לגבי מתי קוראים וזאת הברכה ומתי הזמן של בראשית, קשורות אחד בשני, וממנו נלמד על דיני שמו"ת במשך כל השנה.

ממתי אפשר להתחיל שנים מקרא:

בשולחן ערוך (סימן רפה ס"א) כתב שמיום ראשון ואילך חשוב עם הציבור. ובטעם הדבר מצינו במשנ"ב (ק"ב) שכתב וז"ל: "כיון שמתחילין במנחתא דשבתא לקרות פרשת שבוע הבא נחשב שוב הקורא כקורא עם הציבור וא"כ מה שכתב המחבר מיום ראשון ואילך לאו דוקא הוא" עכ"ל. ולפי דבריו נראה שמהרגע שהתחילו לקרוא מהפרשה הבאה כבר אפשר לקרוא שמו"ת, וכן כתב בשבט הלוי (ה"י סימן ע"ח) שמותר לקרוא פרשת 'שמיני' לפני פסח, זאת למרות שיש שבת חול המועד באמצע, והטעם כתב, שמוזק שקראו במנחתא דשבתא הפרשה העתידה, כבר נחשב למשלים פרשיותיו עם הציבור.

אך שיטה זו אינה מקובלת על כל הפוסקים וכבר נחלקו בזה הראשונים. התוספות (ברכות ה: ד"ה ישלים) כתבו שזמנה בכל השבוע כבר ממנחה של שבת עד שבת הבאה, דהיינו מלפני ששקוראים את הפרשה בציבור, ומוסיפים, שראוי להשלימה עוד לפני שיושב לסעודת שבת כפי שמזכר ממדרש, שכן ציוה רבי לבניו שלא יאכלו לחם בשבת עד שיגמרו את הפרשה וכן דעת המשנ"ב ועוד פוסקים.

מאידך ברבינו פרץ (בהנהגותיו לחשב קטן סי' קפ"ד) כתב שלא יתחיל אלא מיום ראשון ולא ממנחה של השבת הקודמת, הואיל והיא נקראת עדיין על שם הפרשה הקודמת, אף על פי שמתחילים לקרוא במנחה בפרשה הבאה. ובדרכי"מ (שם) מביא כמה שיטות בדבר. ובפמ"ג (א"א שם) נשאר בצ"ע האם מותר להתחיל במנחתא דשבת או דווקא ביום ראשון, והספק הוא גם בדעת השו"ע במה שכתב שזמנה מיום ראשון ואילך, אם היא מטעם קריאה במנחה ומאו מותר לקרוא של פרשה הבאה או שמא צריכים שיתחיל השבוע.

ולפי זה עולה, שגם ממתי מתחיל הזמן שמותר לקרוא פרשת 'בראשית' תלוי יהיה במחלוקות הראשונים הנ"ל, שאם אזלינן בתר קריאת הפרשה, ממיילא אסור עדיין בראשית, ואי אזלינן בתר השבוע מותר לקרוא גם מיום א'.

ועפ"ז אפשר לבאר מנהגו של מרן האמרי אמת זיע"א [ע"פ השמועה] שהיה נוהג שלמחרת של חול המועד סוכות התחיל לקרות שמו"ת של פרשת בראשית ומתקדם כל יום בשבוע, ופרשת 'וזאת הברכה' לא אמר עד ליל הושענא רבה אחרי שקרא כל חומש דברים השלים פרשת וזאת הברכה עם שניים מקרא ואחד תרגום. דלכאורה קשה, איך קרא פרשת בראשית לפני וזאת הברכה. אך להנ"ל ש"א שתלוי בהשבוע מובן הכול כמין חומר: פרשת בראשית יכול לקרוא מתחילת השבוע, אבל פרשת וזאת הברכה שאינו תלוי בשבוע אלא בחג, אי אפשר להתחילו אלא בערב החג דהיינו הושענא רבה.

העולה לדינא:

על פי הנפסק בשולחן ערוך והמשנה ובמשנה ברורה, מותר לקרוא פרשת 'וזאת הברכה' מאחר מנחה של שבת 'האזינו', אך פרשת בראשית אי אפשר לקרוא עד אחרי שקראו אותו בשמחת תורה. ויש גם מקור לאלו שנוהגים לקרוא פרשת 'בראשית' מתחילת השבוע מכיוון שתלוי בימי השבוע, ולפי מנהג זה אי אפשר לקרוא פרשת 'וזאת הברכה' עד ערב שמחת תורה מכיון שקריאתה אינה תלוי בפרשה, יתחיל זמנה בערב החג.

